

SUPP. 59427/B

VOL. 10

ARTIS MEDICÆ
PRINCIPES.

TOMUS DECIMUS.

ARTIS MEDICÆ PRINCIPES.

HIPPOCRATES, ARETÆUS,
ALEXANDER, AURELIANUS,
CELSUS, RHAZEUS.

RECENSUIT, PRÆFATUS EST
ALBERTUS DE HALLER,

PRÆSES SOCIET. REG. SCIENT. GÖTTING.
SODALIS ACADD. REG. SCIENT. PARIS.
CHIR. REG. GALL. IMP. BEROL. SUEC.
BON. ARCAD. BAVAR. SOC. SCIENT. BRIT.
EDIMB. UPSAL. BAT. BOT. FLOR. HELVET.
IN SENATU SUPREMO BERNENSI DUCEN-
TUM VIR.

T O M U S X.

Editio altera, emendatior & nova præfatione aucta.

L A U S A N N Æ,
Sumptibus JULII HENRICI POTT ET SOCIOR.
M. D. CC. LXXXVII.

1861-1862

1863-1864

1865-1866

1867-1868

1869-1870

1871-1872

1873-1874

1875-1876

1877-1878

1879-1880

1881-1882

1883-1884

1885-1886

1887-1888

1889-1890

1891-1892

1893-1894

1895-1896

1897-1898

1899-1900

1901-1902

1903-1904

AD

ILLUSTREM VIRUM
MARC. LEOP. ANTONIUM
CALDANUM,
MEDICUM ET PHILOSOPHUM,
THEORIÆ MEDICÆ PROFESSOREM
PRIMARIUM PATAVINUM,
SOC. REG. BRIT. SOD.

EPISTOLA CONSOLATORIA.

*A*misisti Vir illustris uxorem, amari dignam,
& quam tenerrime amasti. Eo acerbior ea mors
Tibi contigit, quod ex morbo incurabili conta-
bescentem optimam matronam, multis mensibus

quotidie mori vidisti ; vix enim ab ipsa morte differt certitudo fati, intra breve tempus impendentis & inevitabilis. Quare longo tempore nunquam animus Tuus a dolore liber fuit , quoad mors ipsa dilectissimæ feminæ Te diuturno mœrore emollitum totum prostravit.

Quantus is dolor sit Tibi credo , nam credo mihi , quem simile fatum in nova regione , ab omnibus familiaribus longe remotum , omnis humani auxilii expertem pene oppressit , morbumque primum in acutum , deinde in longum languorem præcipitavit. Excitavit me tunc ex perpetua meditatione jacturæ meæ , irreparabilis & immensæ , ipsa necessitas.

Profectus in Academiam novam , cujus incrementa necesse fuit intensis omnibus animi viribus adjuvare , compulsus ad labores anatomicos , botanicos , ad condendum hortum academicum , & theatrum anatomicum , debilis , & æger animo avocatus fui a tristi desiderio , ut pene invitum , omiſſa doloris mei meditatione , me totum traderem curis publicis.

Asperi remedii felix fuit eventus. Nunquam equidem latum animum recuperavi , nunquam

adeo serena fui fronte, quin densa nubes renascituram lætitiā reprimeret, meque tristem sub memoriam demergeret. Abiit, æternum abiit a me juventutis felicitas, in qua ipse modicis contentus bonis mihi placebam, ultra quam nihil desiderabam. Fugit, & non reditura, tranquilla felicitas. Nunquam ab eo anno ad meæ conditionis contemplationem placide subrisi. Sed & eversæ erant meæ fortunæ, nullis unquam reparandæ laboribus, quæ quidem jactura meorum malorum pars fuit minima, quam vix sentirem asperioribus stimulat aculeis.

Si nulla spes est felicitatis post ejusmodi infortunium, est aliqua tranquillioris animi. Non quidem unquam dulcis, & tamen dolens, memoria cari capitis me deseruit: remisit tamen doloris sævities, siccata sunt lacrumæ, redii ad officia vitæ humanæ, labores impositos toleravi, & si de gaudio desperavi, tamen expers nimii tormenti, fastidia vitæ æquior exhausi.

Ejusdem consolationem etiam Tibi promitto, meliora non spondeo. In ipso ætatis versaris vigore, amice optime, dives experimentorum a Te ipso factorum, dives optimæ ex aliis collectæ frugis. Præsides in cathedra honoratissima

per antiqua & celeberrimæ scholæ, cujus famam ut sustineas Tua nunc cura est. Magnorum virorum in locum successisti; ab ingenio Tuo, quod summum est, speratur a bonis omnibus, feliciorum Te traditurum posteris Academiam, quam accepisti. Late patet Tibi bene merendi campus; studiosos juvenes veris rei medicæ principiis imbues: ii olim medicinam facturi nullum mortalem letho eripient, quin Tua sit laus, quin a Te publica profecta sit, quam patriæ præstant, utilitas. Libros scribes, in quibus vera solidaque experimento superstructa fundamenta artis pones; eorum utilitas etiam latius patebit, quam quidem cathedræ. Neque enim Italos solos, & aliquot regionum juvenes dignos reddes, qui augustam medendi mortalium malis artem exerceant: sed omnia utique regna, quæ bonas artes colunt, omnia secula Tuis laboribus illustrabis. Rejectis præjudicatis opinionibus, liberos vulgaribus erroribus & naturæ soli credulos, corpus humanum, & regentes id corpus vires docebis. Morbos agnoscere, distinguere obscuras causas, firma remedia cuique malo opponere, discent a Te & nostri ævi homines & posterum. Hoc Tuo officio non aliud non illustrius, qui putem veræ gloriæ mensuram esse humani generis utilitatem, cui quidem celebres illæ heroum victoriæ nocebant, misériasque mortalium maximis malis

Augent. Tua ars nunquam nisi salubres ad fines laboriosa, lacrimas siccare mortalium nata est, benefica undique, & nihil aut meditatura aut effectura, nisi publicis destinatum, commodis.

Ita dum Tuo excellenti ingenio ad eum finem uteris, ad quem id Tibi est impertitum, ea omnia bona, quæ ex Tuis laboribus late provenient, non poterunt non Tuum lenire dolorem. Neque enim ulla purior mortali voluptas contigerit, quam conscium testimonium benefactorum, levati questus infelicium, salutis civibus redditæ, generis humani diminutarum miseriarum.

Quare age, explica vires animi Tui, justis ne succumbas querimoniis. Dispelle regnantes per scholas errores, aperi per utilia experimenta ignoratas veri vias, adde lucem artium optimæ, & spera, non quidem subito, sensim tamen & in dies, decessurum aliquid de asperitate doloris, renascituram alacritatem, quæ ad utilissimos labores exarsisti, eamque redituram tranquillitatem, quæ in rebus humanis felicitatis locum tenet; post superatam enim demum hanc obnoxiam malis brevemque vitam, ea certa firmaque nobis continget beatitudo, ad quam

nati sumus, & ad quam per virtutem nos æquum est eniti.

Tu vero veteri amico fave, lætaturus Tuis bonis, & Tuam meliorem sortem in partem suæ felicitatis relaturus. Accipe interim leve hoc donum, CÆLII novam editionem, quæ ideo mihi placet, quod clarissimo Tuo nomini eam dedicare liceat, & occasionem nactus sim publice ostendendi, quantum Te amem, quanti Te faciam, quam sollicite cupiam Te beatissimum esse, eaque omnia consequi præmia, quæ per Tua utilissima studia meruisti.

BERNÆ d. 28. Sept.

1773.

A D

CÆLIUM AURELIANUM

P R Æ F A T I O.

LÆtus decedo de labore, quem mihi temere imposui, cum novam *principum medicorum* editionem susceperem, desideriiis flexus bibliopolæ, quem, multa passum & immerita, meo labore adjuvare cuperem. Non prævidi quantum esset in hac editione molis, sed nec prævidi, quam a nonnullis hominibus mearum curarum mercedem essem experturus. Nihil promittebam præter selectum bonorum operum, opus hætenus simile STEPHANIANI, ut compilatores excluderem, eosque solos admitterem scriptores, qui rem ipsam dixissent suoque essent usi judicio. CELSUM si nolis in hoc censu ferre, vel ipsa sermonis elegantia jussit admittere.

Præstiti aliquanto plura, præfationes addidi, quibus brevissime continerentur, quæ quisque scriptor bona aut propria haberet; de quoque opere sincerum, quantum in me est, judicium apposui.

Cum plus præstitissem, quam eram pollicitus, alii, & inter eos clari viri, de quibus meliora sperabam, & aliter eram meritis, varia, & acerbe carpserunt.

Quod in libellis HIPPOCRATICIS non essem optimam secutus versionem, quod nonnunquam in censura librorum genuinorum aut suspectorum HIPPOCRATIS miti nimium essem usus judicio, id vitio mihi versum est. Non persuaserunt nimis fuisse me mitem; de versionibus difficillimum erat officium, præferre aliam alteri, cum alia loca hic melius reddidisset, alia alius.

Nunc ad finem operis perveni. CÆLIO ultimum locum servavi, non pro meritis, non quod viliozem putarem aliis, sed quod latino sermone adeo barbaro esset usus, ut feri alicujus ævi fuisse persuadearis. Scripsit certe, quo tempore Græcæ voces male a latinis reddebantur, exemplo squinanthi (a), qualia fere apud MARCELLUM Empiricum reperias. Posterius in seculum non pono, quod Christianum fuisse nullum sit vestigium. Demum CELSO subjeci, latinum, sed serioris ævi hominem.

Quum accurate in CÆLIO legendo versarer, & singulas voces expenderem, in eam om-

(a) *Tard. III. c. 8.*

nino transi sententiam, verum operis auctorem SORANUM esse, non diffitente CÆLIO. SORANO certe seculo II. incipiente viventi, totus color operis convenit. Nullus scriptor inter numerosos, qui hic citantur scriptores, nuperior citatur LEONIDE; de secta methodica tanquam florente & vigente agitur; GALENI nulla fit mentio, cujus in methodicos medicos acerba odia censuram CÆLII melius meruissent, quam HIPPOCRATES, DIOCLES, alii veterum, quos acerbe exagitat.

Deinde curationes hominum prædicat, qui in Italia vixerit, iisdem fere moribus utentium, quales post THEMISONEM & THESSALUM in urbe obtinebant. Vina laudat Italica (*b*), aquas minerales Italicas (*c*); gestationem, marinam navigationem (*d*), aquam nivalem (*e*), in circulum motum, luctumque (*f*), frictiones (*g*).

Quæ CÆLIUS addiderit non separe, præ-

(*b*) *Chron.* L. III. c. 2 &c. L. IV. c. 3. &c.

(*c*) *Chron.* L. I. c. 6. L. III. c. 12. V. c. 2 & 4.

(*d*) *Chron.* L. I. c. 1. L. II. c. 14. L. III. c. 8. L. IV. c. 10.

(*e*) *Acut.* L. II. c. 37.

(*f*) *Chron.* L. I. c. 1.

(*g*) *ib.*

ter versiculum forte Virgilianum (*h*), quem SORANO Græco homini innotuisse non expectes, & alios versiculos a CLODIO versos (*i*). Nihil Africani hic videas; nulla vina neque remedia Afra, neque urbes, neque scriptores ejus regionis ullos.

Ipsa theoria, & morborum curatio pure est methodica; theoria quidem quæ ad strictum & laxum & complexum omnes morbi refert: curationes per cyclos metasyncriticos, resumptivos, drimyphagiam, per longam seriem medicaminum, ad eundem scopum tendentium. Multa utique averfatio vehementiorum medicaminum, emeticorum, purgantium, rarior venæ sectio, raræ administrationes chirurgicæ, metus ubique, ne acri auxilio inflammatio irriteretur, quam tumorem vocat.

Quare probabile mihi videtur CÆLIUM, qui tamen ipse loquitur, & SORANUM passim citat, sermone suo SORANI placita *latinizasse* (*k*), parum addidisse de suo, certe ad medicam rem.

Ergo merito de SORANO, tanquam vero hujus operis auctore agemus. Ephesius dictus, Alexandriæ (*l*) medicinam fecisse mihi non pro-

(*h*) *Chron.* L. I. c. 6.

(*i*) *Chron.* IV. c. 4.

[*k*] *Acut.* II. c. 28.

[*l*] SUIDAS III. p. 354.

babilius videtur, quam Romæ. Vir gravis & ejus existimationis, ut GALENUS, in methodicos acris censor, nunquam humiliter de SORANO scripserit; ejus etiam medicamenta laudaverit (*m*). Vixisse TRAJANI existimant temporibus, ut vel inde arguas, quod hinc a GALENO citetur, inde ipse THESSALUM, porro LEONIDEM (*n*) citet, cujus discipulus ATTALUS in mala curatione sit a GALENO reprehensus (*o*). Deinde CÆLIUS inter methodicos numerat MAGNUM, AGATHINUM & ARCHIGENEM (*p*), quæ citatio si esset SORANI, eum faceret nuperiorem ARCHIGENE. Argumentum autem minus firmum est, cum hæ citationes potuerint a CÆLIO proficisci. Certius enim videtur antiquior SORANUS, cum ab ARCHIGENE citetur ob remedium alopecię. ATHENÆUS ARCHIGENIS fuit discipulus & auditorem habuit PLINIO antiquiorem, ut omnino ex eo argumento SORANUS aliquanto PLINIO superior sit, & ante TRAJANI ævum vixerit. Difficulter hæc conciliantur, & testimonium GALENI firmitus videtur.

[*m*] *Compos. sec. loc.* L. VI.

[*n*] *Acut.* II. c. 1.

[*o*] *Meth. med.* L. XIII.

[*p*] *Acut.* L. II. c. 10.

Methodicorum princeps scriptor methodum restituit (q).

Clinica laude floruisse, etiam præter hoc opus quod edimus, sunt testimonia. Lichenibus difficili & tædioſo morbo, qui eo ævo pene novus emicuerat, adeo feliciter viſus eſt mederi, (r) ut maximus numerus eorum eſſet, qui ejus opem requirerent. Ejus eſt *diacodion* (s) a GALENO repetitum, & *ad achores*, quod iterum medicamentum GALENUS uſu fidum conperit (t), & *metaſyncriticum* ad veteres achores (t*), ad alopeciam (u).

Ejus liber exſtitit pleniffimus *de Chronicis morbis*, quo CÆLIUS plurimum uſus eſt, tum *Muriobiblos* (v).

Libri de Medicina, quorum quartum GALENUS (x) citat.

L. *de cænотete*.

De ejus opere anatomico hic non eſt locus dicere. *Iſugoge* latine ſcripta & alterius videtur

[q] CÆL. *Acut.* L. II. c. 9.

[r] Ducentorum MARCELL. c. 12.

[s] *Compoſ. ſec. loc.* L. VII,

[t] *ibid.* L. II. c. 1.

[t*] *ibid.*

[u] *ib.* L. I. c. 1.

[v] *ib.* c. 8.

[x] *ib.* c.

videtur scriptoris esse ; suppositum ab imperi-
to homine (y).

De CÆLIO pene nihil est , quod adferam ;
aut apud veteres reperiā. Afer esse dicitur ,
ex Sicca Veneria natus , Numidiæ oppido (z).
Homo fuit acris , acerbis refutator veterum ,
ut ne quidem HIPPOCRATIS magnæ famæ pe-
percerit (a) aliosque methodicos , in iis THE-
MISONEM & ASCLEPIADEM ubique refutet , ut
THEMISONIS priora opera immatura , postero-
ra melius ad methodum aiat confirmata ; faci-
le vero adparet semina methodi , & curatio-
nis potissimum , ab ASCLEPIADE ad THEMI-
SONEM venisse , sensim & ad simplicitatem me-
thodi castigata.

Græcis literis non optime imbutus fuit (b).

Editiones perpaucae sunt. Tardarum pas-
sionum libros quinque J. SICHARDUS edidit Ba-
sil 1529 fol. a J. CORNARO adjunctus. Apud AL-
DUM cum aliis veterum , prodierunt 1547 fol.

[y] M. CAGNAT. *var. lect.* IV.

[z] in titulo operis.

[a] *Acut.* II. c. 19. Iniquus videtur , quod cœliacis ab
HIPPOCRATE hellebori usum imperari in *l. de sentent.*
Cnid. Chron. IV. c. 3. Is certe locus in nostris exem-
plaribus HIPPOCRATIS non reperitur.

[b] Ita podagram putat ab *agresti* natura dici , quæ
est a captando. *Tard.* L. V. c. 1. Περὶ meatus intelligit ,
ubi πωροί calli intelliguntur.

Celerum passionum libri III. Paris, 1533. 8°. curante J. GUINTERO Andernacensi, apud COLI-NÆUM. 4°.

Utrumque opus est in collectione HENRICI STEPHANI 1567. fol. Lugduni etiam recusum, cura J. DALECHAMP, Lion 1567 & 1569. 8°. nihilo melius.

Iterum recensuit J. CONRADUS AMMAN, notulas adjecit THEODORUS ab ALMELOVEEN; adjectum est lexicon CÆLIANUM, Amsterdam 1709, 1722, & 1755. 4°. Venet. 1757. 4°. denique hic recusum.

Nulla est editio Londinensis (c).

In mea AMMANIANAM secutus sum, etsi is textus valde est vitiosus; emendationes vero REINESIANAS adjeci.

CÆLIUS alia sua opera citat *adjutoriorum* (d).

L. *medicaminum* (e).

L. *responsionum* (f), in quo chirurgica etiam tradidit.

L. *epistolarum* ad PRÆTEXTATUM (g) Græce scriptum.

[c] Nouv. de la républ. des lettres 1709. Octob.

[d] Chron. II. c. 2. I. c. 4.

[e] Chron. II. c. 7.

[f] Chron. II. c. 4. 7. L I. c. 1. 4. ubi tertium librum citat.

[g] Chron. L. I. c. 6. ubi purgantia in paralyfi damnat.

Libri *muliebrium* promissi (*h*) videntur esse inter *responsionum* libros (*i*).

Nunc de ipso opere, sive SORANI sit, sive aliquæ CÆLII in eo sint partes. Magni id facio, & ob conservatos veterum locos, & ob curiosam morborum descriptionem. Cl. virum videas, qui ARETÆO & GALENO (*k*) CÆLIUM prætulit. De GALENO facile dederim, cujus ingenium potius ad generalia & ad abstractiones, quam ad lectum morbi alicujus meditationem & observationem aptum erat. Curativa pars mihi multo magis complexa, & magis ad sectæ nutum videtur disposita, nonnunquam etiam, meo certe sensu, naturæ undique contraria, ut in phthisi (*l*), epilepsia (*m*), aurium dolore (*n*).

Nempe ut hæc breviter de methodo prælibem, morbi omnes ad strictum & laxum, & ad genus denique referebantur, quod esset ex

[*h*] *Chron.* L. I. c. 4. *Acut.* L. III. c. 18.

[*i*] *Chron.* Lib. V. c. 4. 7. 10.

[*k*] GRAINGER *fata Bot.* 78.

[*l*] Alvum ducit vehementer, medicamina dat acerrima, ut aristolochiam, arum, diatrion pipereon, squillam, cibum ex aviculis, & mista his mollientia, ipsum diacodium, purgato ulcere vinum album, theriacam. *Chron.* L. II. c. 14.

[*m*] *Chron.* L. I. c. 4.

[*n*] per adstringentia. *Chron.* L. II. c. 3.

stricto & laxo compositum. Nunc quidem hæc opinio nostro ævo, in ipsa curatione morborum, est renovata, ut universa fere ars ad duas indicationes referatur, suscitare motus vitales vel vicissim moderari. Causas remotas Noster negabat requiri debere (o).

Non immoror facili observationi, non semper videri methodicos morbos ad id genus retulisse, quo oportuerat referre. Nam cachexiam (p) certe & hydropem ad strictum genus pertinere (q), tum lethargum (r), omnino erat improbabile.

Deinde non omnes morbi vel in aucto partium tono, vel in diminuto sunt positi. Humorum morbos omnes excludere manifesto est nimium, cum certum sit, ex diæta, ex cibis putridis, maximos & funestissimos morbos subito esse ortos, cum morbi contagiosi corruptos per humores nostros operentur, flavæ febris in exemplo, cum scorbutus humorum alcaliscenti degenerationi omnino adscribi debeat.

Ciborum facultates aliter, quam nuperi

[o] CÆL. Chron. L. III. c. 19.

[p] Chron. L. III. c. 6.

[q] Alias complexum Chron. III. c. 7.

[r] Acut. L. I. c. 9.

æstimat. Porcinam censet inter cibos facile coquendos (s).

Porro nihil vulgatius est, quam morbi ejusdem aliqua tempora curationem refrigerantem & laxantem poscere: aliis temporibus roborantem & stringentem, ut in universa februm cohorte. Denique sensibili nervorum potentia vix ullum in hac theoria locum esse constat. Verum nolo his refutandis immorari, præstat curandi rationem dicere, quæ in hoc opere dominatur, deinde ad peculiare morbos descendere.

In morbis acutis, qui sint cum strictura, fomenta calida, inunctio, quæ sit oleo calido, cataplasmata, vaporations, fricationes, gestationem, balnea, sanguisugas, adhibet. Acris ubique fugit, sternutamenta, balnea frigida, sæpe & clysteres, demum narcotica quidem, neque vomitum fere ciet, neque alvum ducit.

In prima diatritho fere ubique jubet cibis omnino abstinere (t). Cubandi rationem, cibum etiam pro natura mali alium & alium sollicite præscribit. Aeris denique ad fines medicatos curam sollicite inculcavit, a quo

[s] Chron. II. c. 14.

[t] Acut. Lib. III. c. 8.

elemento plurimum speravit, ut limpidus & frigidus laxas partes stringeret, aut vicissim tepidus laxaret.

In morbis a laxitate aer frigidus, acetum in fotu, in gargarismate ipsi familiares erant, cum cibi adstringentes, cucurbitulæ, dropaces.

Abstinebat purgantibus fere ubique, ipsa hiera & acribus clysteribus, tum diureticis atque sudorem moventibus, unctionibus.

Rejiciebat empirica medicamenta (u), & superstitiosa.

Verum, quod peculiare omnino sibi habebant methodici, *cycli* erant, s. diuturnus remedium & auxiliorum ad certum finem temperatorum usus: ejusmodi cyclos faciebant duorum generum, primum *recorporativum*, s. *metasyncriticum*, quo tota corporis temperies mutaretur; alterum *resumptivum*, quo vires restituerentur. Eos cyclos alternatim adhibebant, modo præmisso recorporativo, modo resumptivo. Sed per exempla rectius intelligetur, quæ sint nostri longæ curationes. In cepheale a cyclo resumptivo incipit (v). Primo die æger cibo abstineat, vel parcissimo utatur, altero leniter corpus exerceat, & ungatur, & cibum

(u) Chron. L. I. c. 4.

(v) Chron. L. I. c. 1.

capiat , sed parcum , oleraceum , pisces tene-ros , aviculas , cerebrum , quod videtur noster pro facili habere alimento , hæc per biduum. Inde addit cibo , aves imperat , turdos , colum-barum pullos. Post tres iterum dies denuo cibo addit , & nunc leporum carnes permittit & ca-prearum. Sic etiam in dies vini portionem au-get , & gestationem & exercitium. Alibi cyclum resumtivum per alimenta distribuit , ut præce-dant quorum media est qualitas , tum volati-lia , porro agrestia , denique caro porcina (x).

Huic cyclo peracto succedit alter metasyn-criticus (y). Primo die iterum abstinentia , altero balneum , gestatio , unctio , panis una tertia pars ejus , quam solitus erat ægrotus fumere. Acrida vina , sinapi , olivas , cappares , pulmentum falsum , vinum. Ita porro subin-de ponderi cibi potusque addit tertio quanto-que die , & a piscibus ad aves , ab istis ad agrestium animalium & porcorum carnes ad-scendit : dropacem , & paroptesin s. excalefa-ctionem , & alia externa auxilia conjungit.

Subjungebat isti tertium cyclum , a quo ad drimyphagiam transfiret. Et vomitum nunc ra-phano movet , vel aceto etiam scillino , & aqua

(x). *Chron.* L. II. c. 13.

(y) *Chron.* L. I. c. 1.

tepida vomitum adjuvat; a vomitu ægrotum absque cibo dimittit.

Ita per aliquot dierum intervalla redit ad vomitum, additis etiam herbis acribus aromaticis. Inde ad cyclum metasyncriticum redit & ad drimyphagiam.

Alia exempla per singulos dabimus morbos. Est vero in his cyclis incomti quidem^o aliquid, neque semper is ciborum selectus, qui scopo medentis respondeat: totum vero institutum mutandi corporis profundi quid habet iudicii, & emendatum ad nuperam de ciborum natura lucem, plurimi videtur in lentis morbis usus esse posse.

In Phrenitide (z) cucurbitulas capiti ad-movet, & hirudines sub fronte; post mali de-clinationem gestationem. Venæ sectionem nisi in rarioribus casibus improbat (a), tum ve-næ sub lingua incisionem.

Pulsum lethargicis inflatum esse (b) & ina-nem; totum etiam morbum bene describit (c). Stupor,^o in quem æger relabitur. Esse, qui ex lethargo in phrenitidem transierunt, hos con-

(z) *Acut.* L. I. c. 11.

(a) c. 12.

(b) L. II. c. 1.

(c) L. II. c. 3.

valuisse. Lethargi pulsum non plenum esse ut a pota (*d*) mandragora. In prima diatri-
to posse venam incidi (*e*). Graviorem stric-
turam esse, quam quidem in phrenitide. Ve-
teres hujus mali non meminisse (*f*). Tumorem
(inflammationem) esse in cerebri membranis.

Catalepsis (*g*). Accurate symptomata enu-
merat. Membra extenta ægrum non colligere,
neque conducta distendere, etsi aliquis sensus
superfit. Ut in phrenitidem degeneret & in le-
thargum, pulsu inanito, qui in catocho plenior
est. Duplici tertianæ supervenire. Curari (*h*)
fomentis calidis, balneis, clysteribus, scarifi-
cato occipite. Cibos molles vult, & abstri-
nendum acribus (*i*) & frigidis, ut SORANUS
per experientiam edoctus monnerit. SORA-
NUM sæpe ex abusu persicorum vidisse sub-
natum catochum (*k*).

Pleuritis. De ea bene SORANUM scrip-
sisse (*l*), recte HIPPOCRATIS (*de ptisana*).

(*d*) c. 4.

(*e*) c. 6.

(*f*) c. 9.

(*g*) c. 10.

(*h*) c. 11.

(*i*) c. 12.

(*k*) c. 13.

(*l*) c. 19.

calefacientia fomenta rejecisse, quæ inflammationem augeant (*m*). Eundem recte morbum definivisse (*n*). Senibus & hieme frequentiore reperiri. Bona morbi descriptio (*o*). Doloris sedem in pleura esse. Venam in ipsa diatrito debere secari. Si ventris adfuerit solutio, debere adstringentibus cohiberi. Male a PRAXAGORA acria data esse (*p*), tum ab ASCLEPIADE, qui præter rem Romæ nolue venam secare (*q*). Clysteres ejus generis reprobatur, quibus HERACLIDES usus sit (*r*).

Peripneumonia frequenter supervenit pleuritidi, & tum quidem plus habet periculi (*s*). Esse secundum SORANUM vehementem & acutam pulmonis stricturem, cum sputis & acuta febre (*t*). Ejus mali symptomata (*u*). Pulmonem quidem potissimum, sed etiam pleuram pati (*v*). Curatio (*x*). Astitia ad pri-

(*m*) *ib.*

(*n*) c. 13.

(*o*) c. 14. 16.

(*p*) c. 21.

(*q*) c. 22.

(*r*) c. 24.

(*s*) c. 25.

(*t*) c. 26.

(*u*) c. 27.

(*v*) c. 28.

(*x*) c. 29.

nam diatriton; somni abſtinentia, perfuſio, quæ fit oleo calido. Venæ ſectio; cibus for- bilis, cataplaſma thoraci admotum; cucurbi- tula remiſſionis tempore. Vaporatio, etſi ægri ægre ferre videntur. Muſſum, decoctum fœ- nigræci, anrylum, malagnata mollia. Ab acri- bus cavendum.

Malum *Cardiacum*, parce nuperis dictum (*y*). Nullum ſignum tumoris (*z*) adef- ſe. Sitis immodica, hallucinatio, frigus, torpor articulorum; denuſſus pulſus formi- cabilis, deficiens, animi deſponſio, ſudor sæ- pe plurimus, viſcoſus. Reſpiratio parva, ar- ticulorum tremor, ſolutio ventris periculofa, cibi faſtidium, delirium. Eſſe tamen, qui- bus abſque ſudore nimia ſit diaphoreſis. To- tum corpus pati & laxari (*a*). Ut differant a ſtomachicis cardiaci, quorum malum non ſit a cibo (*b*), qui neque vomant, neque fluen- tem patiantur ſalivam. Signa boni malique ſudoris (*c*): non bonum eſſe, qui nimis pro- fuſus (*d*). Poſſe cardialgicos omnino cura-

(*y*) c. 31.

(*z*) SORANUM meminiffe.

(*a*) c. 34.

(*b*) c. 35.

(*c*) c. 36.

(*d*) c. 37.

ri, locis debere habitare frigidis, hypogeis, flabellis etiam frigus faciendum & sparsa frigida. Cutem siccantibus adspergi, ad ventriculum cataplasmata restringentia admoveri. Odoramenta ejus generis bona esse, carnesque siccantes & cydonia, & victum, & nivatam aquam. Si cibum rejiciant, debere cataplasma pectori imponi, sed etiam cucurbitulam ad ipsum os ventriculi, multa cum flamma. Vehemens hoc insoliti in methodico homine vigoris experimentum. Contra medicos, qui balnea frigida, acris medicamenta (*e*), & ejus generis clysteres laudarent.

L. III. Angina, quæ sine febre est (*f*); difficultas spirandi cum præfocatione. In ea asphyxia pessima (*g*), ignis vero sacer bonus, qui circa collum & pectus erumpit. Ad stricturam pertinet. Vena secanda, etiam intra diatriton (*h*). Admovenda cataplasmata calida, adhibendi vapores, gargarismata, clysteres, cucurbitula cum sanguine, hirudines: fauces etiam linguam & palatum phlebotomat. In malo etiam occiput scarifat, & spatium inter scapulas, & tonsillarum viciniam vulnusculis in-

(*e*) c. 38.

(*f*) c. 1.

(*g*) c. 2.

(*h*) c. 3.

cidi. (i) Venæ sub lingua sectionem alienam esse, neque debere, quod HIPPOCRATIS pariter sit consilium, fistulam in fauces dari. Laryngotomen fabulosam esse. Omnes anginosos egere venæ sectione.

Apoplexia. Signa mali; etiam facies insolitæ longitudinis (k). Vena etiam in diatritho secanda, clysteres dandi, scarificanda tempora & occiput.

Spasmus & tetanus. Cibo in diatritho abstinendum (l); fomenta imponenda mollia. Vena etiam in diatritho secanda, lenia olea, balnea, & similia adhibenda, acria nulla, neque frigidum balneum, neque sternutamenta. Veteres fere acribus usos esse.

Hydrophobia s. hygrophobia (m), quam CÆLIUS celerem esse morbum (n) monet, non tardum. Vaporem etiam, & filum de pannis demorsis feminam suentem infecisse. Sed etiam absque manifesta (o) causa nonnullos aquam reformidasse. Bona mali historia, inter symptomata veretri erectio & projectio seminis.

(i) c. 4.

(k) c. 5.

(l) c. 8.

(m) c. 11.

(n) c. 9.

(o) c. 11.

SORANUS vidit hominem, qui adhortatus non potuit bibere, & puellum lactantem hydrophobum. Non novum malum (*p*), inque Creta frequens esse (*q*). Dari etiam omnia timentes pantaphobos (*r*). Curationem instituit venæ sectione (*s*), clysteribus loco potus servituris. Rejicit usum hellebori.

Tormentum s. volvulus (*t*). In prima diatrito cibo abstinendum, utendum venæ sectione, cataplasmatibus emollientibus, clysteribus oleosis. Veteres male acria dedisse, chirurgiam temerariam PRAXAGORAM proposuisse.

Satyriasis; primum SORANUM de feminis (*u*) eum morbum patientibus dixisse lego, qui solet vocari nymphomania (*v*).

Choleræ (*x*) crurum convulsionem supervenire. Eos ægrotos ut curet, ligat articulos: subinde mutandas spongas ex frigida expressas & ad ventriculum ex posca admovet. Cucurbitula utitur absque scarificatione. Non expectat diatritum & prius ægrum cibatur. Ubi

(*p*) c. 14.

(*q*) c. 15.

(*r*) c. 11.

(*s*) c. 16.

(*t*) c. 17.

(*u*) c. 18.

(*v*) add. *Chron.* IV. c. 9.

(*x*) c. 20.

morbus se remittit, aves dat edendas & phaffas.

Acria a veteribus præscripta & helleborum longe rejicit.

In CHRONICIS de Cephalææ (y) curatione removet sectionem arteriæ, & ustionem, & balneum frigidum.

De *Incubone* fuscæ, morbo THEMISONI dicto (z), quem bene describit, & monet nonnunquam perniciem intulisse.

Epilepsiæ descriptio accurata (a), multo iis melior, quæ apud GALENUM reperias. Non perinde laudes curationem. Venam secat, scarifat, hirudines admovet, in diatrito mulsum, denique post cyclum, helleborum dat. Non probat abstinentiam a vino & a carnibus, neque chiasmum, terebrationem cranii, ustionem, arteriotomiam

Mania. Diatriton observat. Ad strictionem pertinere, non ad solutionem. Bona mali descriptio. Ingeniosa consilia, ut mens ægrorum ad meliorem usum suscitetur. Cucurbitulam præcordiis adplicat. Per circulum resumptivum & re corporativum ad helleborum venit radicibus insertum. Acria medicamenta

(y) L. I. c. 1.

(z) c. 3.

(a) c. 4.

in aures instillat. Ægrotos vetat ligare, aut verberare; rejicit arteriotomen, aut venæ sectionem vehementiorem, amorisve usum, quem nonnulli laudaverant.

Melancholia. Curatio satis aspera. Cucurbitulis utitur, scarificatione, medicamentis acribus, non vesicas, papulas tamen excitantibus; ad spinam dorſi integram cucurbitularum feriem ex ordine adplicat.

Valde accurate, ut in paralyſi (*b*) motus muscularis paulatim reſtituatur. Laudat embrochas. Veratri albi exiguam etiam portionem suffocationis facere periculum.

In dolore aurium ipſo in principio (*c*) utendum eſſe adſtringentibus. Cucurbitulas ad auriculæ radicem ſuadet admove-
re.

In odontalgia gingivas ſcarifat (*d*).

Catarrhum complexam eſſe paſſionem (*e*), & modo ſtriſturam ſuperare, modo ſolutionem.

In chirurgia adverſus ſanguinis ſputum (*f*) nihil eſſe præſidii. Frigida ipſe laudat, & adſtringentia, & ſoporifera, ut ſolanum. Artus li-
gat;

(*b*) c. 2.

(*c*) c. 3.

(*d*) c. 4.

(*e*) c. 7.

(*f*) c. 12.

gat, gummi dat. Acetum solvere gelatum sanguinem, melius quam nonnulli nuperorum. Phlebotomiam anceps esse auxilium, cum morbus a solutione sit. In Phthisi cum putrido ulcere (*g*) dat aristolochiam, arum, strobilorum decoctum, cibum ex volatilibus, diapipereon, & sinapismum adhibet.

In Asthmate psychrolusiam laudat (*h*).

In stomachicis venam secatur, ungit, oleo utitur (*i*). Hieram rejicit. Drimyphagia, s. victus nasturcinus. Vapores per os sorbendi. Aeris mutatio.

Lienosos adfici pediculis (*k*) & sæpe per egestionem alvi penem erigi. Esse qui jusserint lienem ejicere, sed id consilium nunquam in ipsa re locum invenisse. Sentire per morbos corporis partes, quæ in sano homine sensu careant, hoc ante nuperos.

In hydrope vidit hydatides (*l*). Utitur arena littorali torrida, vapore metallico, sinapismo, peregrinatione maritima, malagmatibus, emplastris, sudore vapore aquæ marinæ excitato; demum vomitum etiam imperat, neque timet hic helleboro, euphorbio, scilla uti; usque tamen diuretica medicamenta rejicit.

[*g*] c. 14.

[*h*] L. III. c. 1.

[*i*] c. 2.

[*k*] c. 4.

[*l*] c. 8.

Paracentefin laudat, quæ certe malum levius reddat. Neque vere dici, omnes mori ægros, quibus ventrem pertuderis. Morbum non semper hepatis esse scirrhum.

Phthiriasin describit (*m*), nescio annon medicorum primus, etsi malum dudum notum fuerat. Neque omittit deterius & ferale genus pediculorum.

Cœliacus morbus (*n*), parum certe a dysenteria chronica diversus, in qua ulcus recti intestini, s. fistula, fit, aliquando etiam superioris alicujus intestini ulcus. Clysteribus repetitis multum tribuit; si clyster ab ægro non retineatur, partes adfectas emortuas esse putat. Vomitus sæpe subito necare, si tumori (inflammationi) ventriculi supervenerit. Alias salutarem esse. Sudorem in hoc malo reprimit asperginibus. Ut thrombus sanguinis fluxum cohibeat. Debere ægros in reddendis fæcibus morari, neque continuo stimulo naturæ obedire. Dat adstringentiâ & lac coctum atque spissatum.

Dysenteriam chronicam (*o*) a morbo cœliaco distinguit, valde utique parum diversam, muculentum, etiam sanguineum & gelatinosum, ventris fluorem. Esse ab intestini crassi aut tenuioris ulcere. Mollientibus debere curari.

Colica passio. Fetus, vaporationes (*p*), cucurbitulæ, vascula, quæ dicuntur ambices: etiam venæ sectio hic convenit; & vomitus si a cibo dolor natus sit. Præterea aromatica dat medicamina: etiam acria, ipsam drimyphagiam acopa & dieuphorbium admiscet, balneo etiam ex oleo uti jubet, demum cauteriis ignitis. Aloe hic alvum ducit.

A Lumbricis si ramenta (*q*) de intestino cedant, ex more veterum arsenicum præscribit, sic enim ipse auripigmentum interpretatus. Felle taurino umbilicum obungit. Drimyphagiam imperat, usum sinapi, nasturtii, similium, clysteres ex oleo, san tonicum. Ad latos lumbricos vomitus ex oleo, aqua falsa.

Mollitiem non esse verum morbum (*r*) & recte a SORANO foedissimam dici passionem.

In Ischiadico malo venam secat, cucurbitulis utitur, scarifat, hirudines admovet, calidissimis vaporibus cutim rubefacit, vesicas sinapi trahit, etiam urit: adhibet vapores, cerotaria mollientia. Acria tamen & purgantia rejicit. Cantilenas spernit, SORANUM secutus.

Podagram accurate describit; recte monet vere potissimum invadere. Lapidum inde concrefcentium meminit, & proprio instru-

mento excidit. Clysteres adhibet, etiam cucurbitulis scarifat. Mollibus utitur cataplasmatibus, lavacris, inde ad drimyphagiam, vomitum, helleborum, aquas minerales recurrit.

Nervos non excercitos utique non putes firmiores fieri. Diuturnum medicamentorum usum in podagra non probat, SORANUM secutus, & ex eo usu amarorum & calidorum apoplexiam aliaque gravia mala dicit invasisse. Sed neque unctionem probat, neque venæ sectionem.

In tardis vesicæ passionibus etiam hydatides recenset (*f*). Vesicæ laxitas, ad eam fomenta frigida, vincula artubus injecta. In stricture hirudines, cucurbitulæ, cataclysmi, deinde recorporatio cum dropace, sinapismis, insolatione, ipse helleborus.

Hæmorrhoides vesicæ (*t*).

In vomica tumor flatulentus cedens digitorum impressioni (*u*), & redeuns. Vomicæ variæ, etiam abdominales, & in intestino tenui & crasso, in rene, utero, hepate. Dari pro puris de vomica ductu vias inconspicuas. Potissimum in vesicam erumpere. Rupturam adjuvat cataplasmatibus mollientibus. Puris occultæ viæ, vel hydropis, in quo aqua per intestina fudet.

In Polyfarcia rejicit vomitum, venerem, phlebotomiam, que debilitet & in cachexiam coniciat.

Chirurgiam passim adtigit, qui etiam (v) peculiariter de chirurgicis dixerit.

Laureolum (x) describit, novum instrumentum, quo calcem de arthriticis digitis eximebat.

Laryngotomen rejicit (y), & excisionem lienis.

In clysteris injiciendi encheiresi fusissime versatus est (z).

Paracentesin abdominis ut probat, ita descripsit: fistulam noluit in vulnere relinqui (a). Incidit, tunc catheterem muliebrem immittit; humorem sæpe fuscum prodire notat. In universum ustioni (b) & acribus insensus; illam tamen in colica probat (c) sed loco remotiori. Venam sub lingua (d) & in fronte non vult secari, sic neque arterias (e). Cucurbitulis vero (ff) & scarificatione

(v) *Chron.* IV. c. 1. L. V. c. 20 & L. II. c. 1. 4°
L. III. c. 17.

(x) *Chron.* L. V. c. 2.

(y) *Chron.* L. III. c. 4.

(z) *Chron.* L. IV. c. 3.

(a) *Chron.* III. c. 8.

(b) *Chron.* I. c. 1. L. III. c. 4.

(c) *Chron.* IV. c. 7.

(d) *Acut.* I. c. 12. III. c. 4.

(e) *Chron.* I. c. 1.

frequenter utitur, & scarificatione, hirudinibus (*g*), atque acribus epithematibus (*h*).

Dentis evulsionem non probat (*i*), etiam minus dum dolet.

Membranam cerebri læsam frequenter (*k*) mortem inferre, non tamen semper.

Pulmonem sagitta læsum convaluisse (*l*). Sanguinem a thrombo fisti (*m*).

Fistulam faucibus inmitti in angina rejicit (*n*).

Anatomica vix adtigit, neque solebant methodici. Intestinis pylorum non bene adnumerat (*o*). Sanguinem arteriosum a venoso distinguit (*p*).

Dracunculum dixit, primus ut puto Soranus, animal esse negavit (*q*).

Cæterum DANIEL CLERICUS fuse de CÆLIO ejusque curandi ratione, deque cyclis agit.

(*f*) *Chron.* L. I. c. 5. in præcordiis c. 6. secundum spinam dorso L. II. c. 3. L. I. c. 29. 37. ad venterculum L. III. c. 3. in angina L. III. c. 21.

(*g*) *Acut.* L. I. c. 1. L. III. c. L. IV. c. 4. L. V. c. 1.

(*h*) *Tard.* L. V. c. 1.

(*i*) L. II. c. 4.

(*k*) *Acut.* L. I. c. 1.

(*l*) *Chron.* L. III. c. 12.

(*m*) *Chron.* L. IV. c. 3.

(*n*) *Acut.* L. III. c. 4.

(*o*) *Chron.* L. I. c. 6.

(*p*) *Chron.* L. II. c. 11.

(*q*) PAUL. IV. c. 19.

INDEX CAPITUM

LIBRI PRIMI

DE MORBIS ACUTIS.

P reloquium.	pag. I
CAP. I. <i>Utrumne sint signa phrenitica futuræ passionis.</i>	9
CAP. II. <i>Quæ sequuntur eos, qui in phreniticam passionem proni intelliguntur, quos labiles diximus.</i>	13
CAP. III. <i>Quomodo intelligitur phrenitis.</i>	14
CAP. IV. <i>Quæ sunt huic similes passiones & quomodo discernantur.</i>	18
CAP. V. <i>Quomodo discernimus a phreniticis eos, qui furore febricitant.</i>	20
CAP. VI. <i>Quomodo discernimus dormientes phreniticos ab iis, qui in lethargicam deveniunt passionem.</i>	22
CAP. VII. <i>Quæ sint differentiæ phreniticæ passionis.</i>	23
CAP. VIII. <i>Quis locus in phreniticis patitur.</i>	24

CAP. IX. <i>Quomodo curandi sunt phrenitici.</i>	26
CAP. X. <i>De phlebotomia.</i>	31
CAP. XI. <i>De cucurbita.</i>	34
CAP. XII. <i>Ad DIOCLEM.</i>	43
CAP. XIII. <i>Ad ERASISTRATUM.</i>	45
CAP. XIV. <i>Ad ASCLEPIADEM.</i>	46
CAP. XV. <i>Item ad ASCLEPIADEM phreniticos curantem.</i>	51
CAP. XVI. <i>Ad THEMISONEM.</i>	67
CAP. XVII. <i>Ad HERACLIDEM.</i>	72

LIBRI SECUNDI DE MORBIS ACUTIS.

CAP. I. <i>De Lethargo.</i>	81
CAP. II. <i>Quae sequuntur eos, qui in lethargiam venire posse noscuntur.</i>	85
CAP. III. <i>Quomodo discernimus lethargicos ab his, qui similibus adficiuntur.</i>	86
CAP. IV. <i>Quomodo distinguendi sunt lethargi ab aliis passionibus.</i>	90
CAP. V. <i>Quomodo lethargi inter se differunt.</i>	91
CAP. V. <i>Quis locus in lethargicis patitur, & quomodo curandi sunt lethargici.</i>	92
CAP. VII. <i>Ad DIOCLEM.</i>	96
CAP. VIII. <i>Ad PRAXAGORAM.</i>	97

CAP. IX. <i>Ad ASCLEPIADEM, & THEMISONEM & HERACLIDEM Tarentinum.</i>	98
CAP. X. <i>De adprehensione vel oppressis, quos Grec. cataleptos adpellant.</i>	108
CAP. XI. <i>Quomodo curandi sint hac passione laborantes.</i>	119
CAP. XII. <i>Quomodo aliarum sectarum principes istam curaverunt passionem.</i>	121
CAP. XIII. <i>De pleuritica passione.</i>	124
CAP. XIV. <i>Que consequuntur pleuriticos.</i>	126
CAP. XV. <i>Quomodo intelligimus pleuriticam passionem in peripneumoniam transeuntem, aut in vomitum venientem.</i>	129
CAP. XVI. <i>Quis locus in pleuriticis patitur.</i>	130
CAP. XVII. <i>Que sunt similia pleuritice passioni. Et quando internoscuntur.</i>	133
CAP. XVIII. <i>Quomodo curandi sunt pleuritici.</i>	134
CAP. XIX. <i>Ad HIPPOCRATEM.</i>	pag. 139
CAP. XX. <i>Ad DIOCLEM.</i>	147
CAP. XXI. <i>Ad PRAXAGORAM.</i>	ibid.
CAP. XXII. <i>Ad ASCLEPIADEM.</i>	149
CAP. XXIII. <i>Ad THEMISONEM.</i>	151
CAP. XXIV. <i>Ad HERACLIDEM.</i>	152
CAP. XXV. <i>De Peripneumonia.</i>	154

CAP. XXVI. <i>Quæ est peripneumoniæ intelligentia.</i>	155
CAP. XXVII. <i>Quomodo intelligitur peripneumonia.</i>	156
CAP. XXVIII. <i>Quis locus in peripneumoniacis patitur.</i>	158
CAP. XXIX. <i>Quomodo curandi sunt peripneumonici.</i>	159
CAP. XXX. <i>De Cardiacis.</i>	165
CAP. XXXI. <i>Quid est cardiaca passio, vel quomodo ejus agnitio tradenda.</i>	166
CAP. XXXII. <i>Quomodo intelligimus eos, qui in cardiacam venire possunt, aut etiam in ipsa constitutos.</i>	168
CAP. XXXIII. <i>Utrumne febricitent cardiaci.</i>	172
CAP. XXXIV. <i>Quis in cardiacis locus principaliter patitur.</i>	176
CAP. XXXV. <i>Quomodo discernimus cardiacos ab his, qui stomacho patiente sudaverint.</i>	178
CAP. XXXVI. <i>Quomodo discernimus cardiacos ab his, qui prospero sudore liberantur, quem Græci Criticum vocant.</i>	180
CAP. XXXVII. <i>Quomodo curandi sunt cardiaci.</i>	182
CAP. XXXVIII. <i>Quomodo aliarum sectarum principes cardiacos curaverint.</i>	196
CAP. XXXIX. <i>Utrum recte ASCLEPIADES cardiacos curaverit.</i>	199

CAP. XL. <i>Utrum recte THEMISON cardiacos curaverit.</i>	203
---	-----

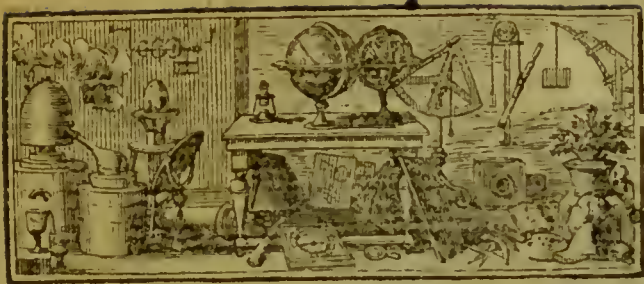
LIBRI TERTII DE MORBIS ACUTIS.

CAP. I. <i>De Synanche.</i>	205
CAP. II. <i>Quæ consequuntur synanchicos.</i>	208
CAP. III. <i>Quomodo curandi sunt synanchici.</i>	210
CAP. IV. <i>Quomodo synanchicos aliarum sectarum principes curaverint.</i>	217
CAP. V. <i>De Apoplexia.</i>	227
CAP. VI. <i>De conductione, quam Græci spasmon vocant, & distentione, quam tetanon adpellant, & earum speciebus.</i>	234
CAP. VII. <i>Quomodo discernimus raptum, quem Græci spasmon vocant, a tremore atque saltu.</i>	238
CAP. VIII. <i>De curatione.</i>	240
CAP. IX. <i>De hydrophobia.</i>	250
CAP. X. <i>Quæ est definitio seu agnitio hydrophobæ.</i>	252
CAP. XI. <i>Quæ sequuntur eos, qui in hydrophobicam passionem proni ac declives esse videntur.</i>	253
CAP. XII. <i>Quæ sunt similia hydrophobæ: & quomodo internoscuntur.</i>	255
CAP. XIII. <i>Utrumne animæ an corporis passio sit hydrophobia.</i>	256

XLIV INDEX CAPITUM.

CAP. XIV. <i>Quis locus in hydrophobicis patitur.</i>	257
CAP. XV. <i>Utrum nova passio sit hydrophobia.</i>	260
CAP. XVI. <i>Quomodo curandi sunt hydrophobi.</i>	264
CAP. XVII. <i>De acuto tormento, quod Græci ileon adpellant.</i>	270
CAP. XVIII. <i>de Satyriasi.</i>	286
CAP. XIX. <i>De Cholericis.</i>	291
CAP. XX. <i>Quæ sequuntur eos, qui cholerica maffione adficiuntur.</i>	294
CAP. XXI. <i>Quomodo curandi sunt cholerici.</i>	296
CAP. XXII. <i>De fluxione quam Græci diarrhæam vocant.</i>	306

CÆLII AURELIANI
METHODICI SICCENSIS
CELERUM
VEL
ACUTARUM PASSIONUM
LIBER. I.

Ajunt IPPALLUM Pythagoricum Philosophum interrogatum quid ageret, respondisse, (a) *nondum nihil*: *Nondum quidem mihi invidetur*. Si igitur proficientium testis est invidia, quæ nobis olim comes est, magna gerimus, in his (b) quæ gerimus. Placet itaque, BELLICE discipulorum summe, *Celerum Passionum* libros scribere, quos tibi utiles magis quam necessarios fore confido. Utiles inquam, ut si qua forte à Græcis obscurè dicta sunt, revelentur. Nonnunquam

(a) *videtur legendum* admodum nihil.

(b) quæ cum invidia gerimus.

necessarios: hæc enim necessario, in quod sunt posita, me tradente legisti. Nam interrogationum ac responsionum libros, quibus omnem medicinam breviter dixi, jamdudum ad LUCRETIIUM nostrum perscriptos aptissime destinavi. Is enim, ut nosti, ex omni parte Græcarum scientia præditus est literarum.

Principio te scire volo, omnium *celerum passionum* aliquas esse *cum febribus*, aliquas *sine febribus*. Quarum necessario cum febribus, sunt plurimæ, ut *phrenitis*, *lethargiu*, *pleuritis*, *peripneumonia*. Sine febribus autem *synanche*, *cholera*, & id genus, sicut ex consequentibus docebimus. Sed exordium sumemus ab his, quæ cum febribus esse noscuntur: siquidem *febres sunt acutis magis comites passionibus*, in quibus est *phrenitis* præponenda.

Nomen igitur sumpsit a *difficultate mentis*, sicuti & *dysenteria*, & *dysuria*, quod urinam vel ventrem impedian. *Φρένας* enim Græce mentes vocaverunt, quarum, ut supra diximus, impedimentum phrenitica ingerit passio. Nam *Demetrius* HEROPHILUM sequens, libro sexto quem de passionibus scripsit, hanc definiens, *delirationem* dixit *vehementem*, *cum alienatione*, *atque febre*, *desinentem in interfectionem celerem*, aliquando & *in sanitatem*.

Sed neque a deliratione vehementi alienationem differre quisquam existimet. Hanc sane passionem non frequentius cum febribus, sed jugiter ac necessario nunquam sine febribus, esse accepimus, dehinc ultra disciplinam elatus longa hoc definitione explicasse perspicitur, adjiciendo, cito interficientem esse passionem, vel desinentem in sanitatem celerem. Erat facile *acutam* vel *celerem*

passionem dicere, quod in utramque partem ocyus feratur, & esset hoc definitioni sufficiens.

ASCLEPIADES primo libro de celeribus scribens passionibus, *phrenitis*, inquit, *est corpusculorum statio, sive obtrusio in cerebri membranis frequenter sine sensu, cum alienatione, & febribus.* Hanc ipse (c) explorans definitionem, *cum febribus*, dixisse inquit: siquidem sine his etiam mente alienantur, qui *papaver*, aut *mandragoram*, aut *altercum*, biberint, aut *immensa ira*, aut *nimio timore* commoti, vel *mæstitia* etiam compressi, aut *epileptica* sunt agitati passione, *sine consensu* (inquit) definiens, ne etiam pleuriticum vel peripneumoniacum phreniticum putaremus, qui in statu vigore passionis septima vel octava die sæpe mentis erroribus agitantur.

Ejus sectatores quidam, residuam partem definitionis (d) differentes *stationem* corpusculorum vel *obtrusionem*, aiunt eum dixisse *secundum membranas cerebri*, siquidem sint etiam (e) medullarum spinæ membranæ, in quibus cum fuerit obtrusio, non ingerit phrenitim. *Pluraliter* autem usum dicunt, ut membranas diceret. Siquidem si per multas, si per omnes id eveniat, id si *singulariter* poneret, negaret esse in multis, sed quisquis hunc sequeretur, unius esse membranæ causam putaret. *Frequenter* autem quod adjecit definiens, quidam sequentibus adscripserunt, ut sic intelligamus, *frequenter sine consensu*: quia consensu vehemens fit aliquando phrenitis.

Alii vero antecedentibus esse inquirunt jungen-

(c) explicans, exponens.

(d) explanantes *στασις* vel *ἐμφορῆσις*.

(e) medullæ.

dum, ut sic intelligatur: *frequenter statio, vel obtrusio*; quomodo enim febrem illam vehementem dixit, cum de causis tractaret, quæ per stationem vel obtrusionem fuerit; illam vero solubilem, atque levem, quæ ex turbatione fuerit liquidarum materiarum, atque spiritus, sic etiam *phreniticam passionem* illam dixit esse *vehementem*, quæ *statione* vel *obtrusione* fuerit effecta *corpusculorum*.

Alii vero non, inquiunt, quod (f) obtrusione fiat aliquando phrenitis; id ASCLEPIADEM dixisse (g) accipiamus, sed quia (h) sola ex vehementi. Sunt etiam quædam in hominibus sanis (i) obtrusiones.

Erat igitur melius, ut manifestis & consequentibus verbis intelligendam traderet passionem, & non per occultam atque dissonantem obtrusionem, & quæ fortasse neque esse probetur, sicut libris quos (k) intra sectas unius *scriptoris* auctoritate edidimus, docebimus. Sed neque oportuit eandem obtrusionem simul *phrenitim* atque *phreniticæ passionis causam* vocare. Siquidem vis loquutionis nihil aliud designat, quam phrenitim esse phreniticæ passionis causam.

Etenim dicere absurdum est, quod secundum ASCLEPIADEM causa ea scriptionum sive partitionum sit, quas Græci *categorias* adpellant, non adpellationum, quas iidem *prosegorias* vocant: non enim alienationis aut sebrum, sed alienandi, vel

(f) obtrusione.

(g) putemus

(h) solum.

(i) ἐμφράξεις.

(k) contra.

febricitandi causas eum nominare: & sic etiam phrenitizandi non phreniticæ passionis causas dicere. Nam primum ad aliud ex alia re transire videbimur, utrum ne partitionum, sive adscriptionum, an adpellationum sint causæ: de qua re, cum de passionum causis scribere cœperimus, dicemus. Dehinc paululum progrediens, ait: *at quæ statio corpusculorum, sive obstrusio in qualibus, vel ex qualibus, corpusculis fiat, atque etiam quomodo ea quæ partibus eveniunt totum commoveant corpus, ac febres generent, in his, quæ decimo libro scripsimus, enodavimus. Nec enim febres, inquit, causæ generant, sed febricitare. Oportebat autem proprie, non improprie loqui.*

Alii hæc defendentes ajunt, eum verbis significasse phrenitim esse passionem ex obtrusione effectam, habereque consuetudinem, pro effectû causas ponere. Nam lues definiens, *lues inquit, est qualitas insueta, in his, ubi est, locis consistentium animalium, quæ è communi causa facilibus morbis & interfectivis adjiciuntur.* Etiam nunc luis causam pro effectû sumpsisse perspicitur. Causa etenim luis, est qualitas, lues autem declivitas in ægritudinem prona, atque (1) celeberrima, communibus antecedentibus causis. Et in aliis vero his utitur sæpe (m) sumptionibus, quas Græci *παραλήψεις* adpellant, ut exempli causa, dicat densatum liquorem, pro partibus liquoris densatis: partes enim ad totum redigit. Sed neque expiant his maledicta, (n), sed ostendunt etiam in aliis similibus peccatis adfectum. Quærimus enim

(1) Plurimis infesta.

(m) Transumptionibus.

(n) Verum.

non si consuetudinem habuit (o) sumptionis faciendæ ; sed utrum hæc consuetudo recta esse videatur. Externa etenim si fuerit hæc a definitionibus consuetudo , veniam fortasse merebitur : in definitionibus vero non poterit ad veniam pertinere. Oportebat enim definitive loquentem propriis uti sermonibus , & non abusivis , neque (p) sumptionibus , quæ in contrarium sæpe vocentur.

Neque nunc *obtrusio causa est phreniticæ passionis* , sicut in aliis ostendimus : Neque causam debuit pro effectu accipere , neque in *membranis* consequens est , obtrusionem fieri , sed in *sensibus* , hoc est in *sensualibus viis* , quas Græci αἰσθητήρια vocant. Omnis enim phrenitidis causam vel substantiam , alienationem generaliter , communiter autem alienationis substantiam in *sensibus constitutam* , existimavit ASCLEPIADES.

Denique in definitionum libris alienationem definiens , hoc genere explicavit : *alienatio est passio in sensibus* , ex qua aliquando majores intellectus efficiuntur capacitate , non consensu aliarum viarum ; aliquando vero viæ capaciores motibus ; sed hoc (q) tardans , inquit , ac sine febribus (r) furor vocatur , quem vulgo insaniam dicunt : recens autem atque cum febribus , neque cum sensu phrenitis intelligitur. Si igitur phrenitis passio est in *sensu* , non recte eam principaliter definiens *obtrusionem* dicit esse in *cerebri membranis*.

Addo etiam fieri phrenitim ex consensu perseveranti ac vehementi , sicuti ex aliis antecedenti-

(o) transsumptionis.

(p) traussumptionibus.

(q) diuturnorum.

(r) μανία.

bus causis. Oportuit ergo etiam in eo quod definiens adiecit verbum, frequentię servare ordinem, ne dicendi ambiguitatem daret. Ex qua ejus sectatores inter se plurimum pugnaverunt. Mentitur etiam aptissime; cum suam explanans definitionem, dicit quod papaver alienationem facit. Soporiferam etenim ingerit *pressuram*. Hoc adeo defendentes quidam ejus sectatores, aiunt etiam somno fieri alienationem.

Ipsę denique ASCLEPIADES in primo libro *celestium passionum*, furiosos inquit facere somnum; sic etiam alienationem faciunt. His nos respondimus, differre pressuram a somno, quia contra naturam est. Etenim pressura intelligitur contra naturam somnus. Papavera autem pressuram, non somnum faciunt. At si accipiunt etiam pressuram somnum vocari, quę necessario contra naturam est, oportebit etiam *lethargos* dicant alienari, & erit definitio *phrenitice passionis lethargicę* communis. Et in lethargis obtrusio est secundum ASCLEPIADEM in membranis cerebri cum febribus ac sine consensu. De hinc etiam in furore non febricitantium communis erit definitio, in his enim, ipse ait, obtrusionem in membranis cerebri frequenter sine febribus, atque cum alienatione effici.

Huic occurrentes quidam ajunt quod inquit, cum febribus, duo significare. Unum quod *tardantem* cum membranarum obtrusione longi scilicet temporis *febrem* significet, & non ex ipsa sumpserit exordium: aliud cum febribus quidem, sed ex causa obtrusionis membranarum natis, febres oriuntur parvę atque mitiusculę, cum in minutissimis fiunt plagę sive (f) percussa, atque

(f) percussus.

adfricationes, quæ corpori minimum accendere fervorem possint. Sed etiam nunc consentitur confusum dictum, si ex hoc duo significat, alterum ex his verum, alterum falsum. Dehinc febrem fieri in phreniticis ex obtrusione membranarum (t) solitum accipiamus, eorum tamen dictis id repugnat. Additur enim alienatio febribus, denique etiam obtrusio ex qua alienatio fiat. Quod igitur secundo sequitur, causa prioris esse non potest.

Adde etiam febrium, quæ per totum corpus exardescunt, causam ex obtrusione membranarum factam, qua totum corpus accendatur, ratione carere. Etenim in *epilepticis*, quibus etiam (u) raptus omnium membrorum ex cerebri membranis, atque majore causa secundum ASCLEPIADEM (x) descendit, quapropter etiam phlebotomiam probat adhibendam, oportebat magis ac vehementius febrem accendi. Siquidem majora corpuscula majoribus mista cum toto majores faciant plagas, sive percussiones & adfricationes. In libris denique definitionum, phrenitim inquit esse alienationem repentinam cum febribus. Sed etiam (y) novus furor, quem insaniam vocant, sæpe movetur cum febribus.

Nos igitur manifeste atque breviter, quantum res patiuntur, intelligentiam, sive definitionem passionis trademus, dicentes, *phrenitim esse alienationem mentis celerem, cum febre acuta, atque manuum vano errore, ut aliquid suis digitis ad-*

(t) solitam.

(u) convulsiones.

(x) descendit.

(y) subitus.

erectare videantur, quod Græci (z) *προκιδισμόν*, si-
ve (aa) *καρφολεγίαν* vocant, & parvo pulsu ac denso.

CAPUT I.

Utrumne sint signa phrenitica futurae passionis.

DEhinc quærendum, utrumne sint signa phre-
nitica futurae passionis? Nam multi sectarum
principes, inter quos fuit & ASCLEPIADES,
signa futurae passionis posuerunt. At THESSA-
LUS & ejus sectatores, id posse fieri negant, di-
centes, quia si futurae phreniticae passionis signa
vera atque necessaria fuissent, oportebat omnes
in iisdem constitutos necessario esse phreniticos.
Nunc vero quidam cum his adficerentur signis,
in phreniticam passionem non venerunt. *Secundo*
oportebat etiam aliarum passionum futurarum esse
signa. Nullius autem futurae passionis signa esse
perspicimus. Neque igitur phreniticae passionis
esse posse signa credamus. Sed neque præstantius
(a) quicquam antecedentium causarum, ut adu-
ltio, cruditas, vinolentia, atque exercitrum post
cibum, vel mansio sive somnus in speluncis (b)
confertur, aut nova politura (*) in muris (c) parie-
tis cubiculorum. Hæc alias quoque passiones in-
gerunt generaliter, ut *lethargium*, *apoplexiam*,

(z) floccorum collectionem.

(aa) festucarum collectionem.

(a) aliquid quam antecedens causa.

(b) adfertur *subint.* pro signo.

(*) positura?

(c) & parietibus.

epilepsiam. Neque multos, tempore certo, specialiter phreniticam incurrere passionem, ut autumno vel alio quolibet, firmum esse credamus. Incertum est enim, siquidem non omnes phrenitici efficiantur, sed alii diversis adficiantur passionibus. Neque etiam vigilare, ac jugiter cum dolore (*d*) urinam reddere parvum, vel plurimum, atque gravedine vel dolore capitis, vel occipitis, vel clunium adfici, aut oculorum rubore, certa signa sunt. Hæc enim signa communia sunt passionum, quæ *vexata membrana cerebri* fiunt, atque inde male laborantium ægrorum, nec necessario omnium, ac semper *phreniticorum*. Dehinc audacia sine ratione, vel e contrario securitas & hilaritas, non futuram, sed præsentem alienationem designant.

Hæc expugnantes ASCLEPIADIS sectatores contra *primum* responderunt; quanquam, inquiunt, signis futuræ passionis ægri adficiantur, ratione tamen certa non in ipsam plerunque veniunt, siquidem imminentem passionem (*e*) cohibeat medicinalis vera curatio, quod inquiunt debemus definitione explicatum accipere. Etenim furore febricitantium, non ex obstructione membranarum, quæ non sinat, initium sumere.

Non igitur negant *signa* fuisse futuræ passionis. Dehinc signorum quædam inquiunt secundum ASCLEPIADEM esse necessaria, ut cordis vulneratio mortis signum: quædam non necessaria, sed frequenter futura significantia, sicut membranæ capitis vulneratio morituum vulneratum signifi-

(*d*) urinæ.

(*e*) inhibeat.

cat, frequenter enim hoc, non jugiter, ac necessario contingit. Futuræ igitur phreniticæ passionis signa frequentiam non necessitatem futurorum (*f*) designantia, quapropter manet genus futuræ phreniticæ passionis in signis, quanquam non necessario in eam veniant ægrotantes. Contra *secunda* vero hæc (*g*) probaverimus, & de singulis scribentes docebimus.

Dehinc potest etiam soli phreniticæ passioni hoc privatum inveniri; ut enim ab aliis passionibus differt, sic etiam cum nondum est, (*h*) differre cæteris; respondentes aiunt, antecedentes causas quas *procatareïticas* adpellant, singulares quidem, non esse futuræ passionis signa, ut neque rem sine tempore, neque (*i*) concurrentia, ut forte *oculorum sanguinolentia*, vel *capitis gravedo*, sed in unum coacervata, atque concurrentia omnia. *Audacia vero sine ratione*, atque *hilaritas*, certa significatione indicant signa futuræ phreniticæ passionis: Nam sicuti & in (*k*) externis, præsentia parvitate (*l*) jam latentia pro futuris accipimus. Igitur *THESSALUS* primo libro diætetico præcepit, *phlebotomari in stricturam magnam venturos*; atque hos ita designat, *jugiter febricitantes*, & *usque ad dimissionis tempus submerso pulsu adfectos*, frequenter vel cum dolore urinam reddentes; cum hæc præsentis jam sint vehementiæ signa, non futuræ. Ex ea enim significatione futuram

(*f*) designare.

(*g*) probabimus.

(*h*) differre causam ejus a.

(*i*) symptomata quæ morbum sequuntur.

(*k*) adfectibus & morbis.

(*l*) adhuc.

dicunt intelligi *phrenitim*, quæ non (m) naturalis est, sed multorum placitis firmata.

Dehinc præsentis passionis signa necessaria esse consentientur. Aiunt enim quædam esse, quæ futura denuntient, quædam quæ sæpe futura, quorum secunda futuræ phreniticæ passionis esse dicunt, siquidem non necessario sequitur. Quid enim est *repugnans*? omne etenim signum ad eam rem quam (n) significaverit intelligitur: est enim ex his, quæ ad aliquid intelliguntur. Quomodo igitur signum vocari potest, cuius non solum præsens non est quod (o) ostenderit, verum etiam in quibusdam neque erit.

Secundum nos itaque *declivitatis atque prone ægritudinis in phrenitim signum recte nuncupatur*, ut labiles in passionem, ægros pronuntiemus, quos Græci ἐπινοῶνς totius adpellatione vocant. Ipsius enim verbi qualitas, sive veritas excussa, designat aliquid esse, *quo res ferantur, nec tamen necessario ventura*. Signa igitur res ipsa semper præsens, quæ significatur, ostendit, qua sæpe etiam futura noscuntur. Alia vero esse *signa declivitatis in phrenitim*, alia in *lethargum* atque cæteras passiones, ex his reddere (p) cœperimus, cum sua suis manifestabimus.

(m) necessaria.

(n) significat.

(o) ostendit.

(p) incipiemus.

CAPUT II.

Quæ sequuntur eos, qui in phreniticam passionem proni intelligantur, quos labiles diximus.

IN phreniticam igitur passionem pronos vel declives sequitur febris acuta, atque difficile ad superficiem corporis ascendens, pulsus (a) humilior, densior, vultus subinflatus, sive plenus, sanguinis per nares destillatio, vigiliæ juges, aut turbatus somnus, & insania turbulenta, mentis sollicitudo, ac pravitas sine ratione, frequens tergorum est (b) versio jacendi cum capitis assidua commutatione. Aliquando etiam sine causa hilaritas, oculorum rubor cum levi lachrymatione, & circumjectio manuum sine ullo capitis dolore, articulorum frigus sine (c) tremore, urinae abundantia flavæ, aquatæ, tenuis, & paulatim exclusæ. Aliquibus etiam sonitus capitis, atque aurium tinnitus: dolor quoque capitis repente non quiescens; nulla ex manifesta ratione præcordiorum etiam tensio, visus adtendus, vel frequenter palpebrans.

Quidam Medici, ex quibus sunt ASCLEPIADIS sectatores, etiam adtendunt aeris qualitatem, quam Græci κατὰσιννα vocant, & tempus, & antecedentes causas, & naturam, & ætatem. Aeris inquirunt habitum, ne is cale scat, quod ejus causis plurimos adficiat, ut sæpe oculorum indu-

(a) obscurus.

(b) inversio jacendo, vel jacentis.

(c) febrili.

14 ACUTORUM MORBORUM LIB. I.

cat *lippitudines*, vel *ulcera*. *Tempus* autem, ut æstatis finem vel autumnum. In his enim ajunt hanc frequentare passionem. *Antecedentes* inquiunt *causas*, ut vinolentiam vel vigiliis, ac juges (*d*) adustiones: *naturam* inquiunt ægrotantis, ut si fuerit mente mobilis, atque iracundus, vel in *disciplinis litterarum exercitatus*, aut capite debilitato, & facile inflationem sentienti, vel si quoties ægritudine adficitur, facile alienatione vexetur: *etatem* inquiunt si *juvenis*. Omnia quidem sunt providenda, non enim ex uno vel duobus, sed ex multis concurrentibus, significatio firmatur: unum etenim quiddam commune est. At vero in unum conveniens multorum concursus, (*e*) discretionum facit intelligentiam (*f*) prominere.

(*d*) in sole moram & balneis.

(*e*) morborum differentiarum.

(*f*) eminere.

C A P U T III.

Quomodo intelligitur phrenitis.

INtelligimus phrenitim ex toto signorum concursu. Unum etenim singulare quicquam, ut est alienatio, vel febricula, non designat phreniticum, sed si multa concurrerint, quæ nihil aliud quam passionem designent, ut sit (*a*) significatio, quæ ut supra diximus ex multis confecta, unum faciat signum, & significans ejus rei

(*a*) ἐνδείξις.

quam demonstrat. Quare, ut dixi, intelligimus *phrenitim ex concurrenti febre acuta, & alienatione, & pulsu parvo atque crebro, attestante carphologia & crocidismo*. Ex his enim intelligitur *passionis genus*.

Magnitudinis vero atque proprietatis differentiam, plurima atque alia sunt quæ designant, a Græcis symptomata adpellata, ut febres continuæ, vel hemitritææ, vel inæquales, adque superficiem corporis difficile adscendentes: alienatio intra diatri-tæum, vel post diatri-tæum tempus, jugis aut intercapedinata, cum risu tacito, aut cum cachinno, & cantilena, vel certe mœstitudine, silentio, vel murmure, aut vagitu, aut levi secum sua ipsius mullitatione; vel mentis indignatione, ut in furore exiliens *difficile teneatur*, atque omnibus *iracundus sit*, & exclamet; vel *se se percutiat*, aut suam *vestem* atque propinquantium *scindat*, aut metu se abscondendum existimet, aut lachrymetur, atque secum loquentibus non respondeat, cum loquatur tanquam visis, & non solum non visis, sed etiam mortuis: & neque *potum postulet*, neque *cibum*; aut acceptum vehementer invadat, & (b) immasticatum transvo-ret: aut mastice, neque transvolet, sed in ore contineat, & post paululum projiciat: *lucem* quoque aut *tenebras* fugiat, adsint etiam *vigilie juges*, aut *parvus & turbulentus somnus*, *oculi sanguinolenti*, cum *tensione venarum* suarum, & *fixo visu* atque sine ulla *palpebratione*, aut multum mobili, & cum jugi palpebratione: aliquando etiam manuum ante oculos præmissio, quasi ali-

(b) i. non masticeatum.

quid adprehendere, vel detrahere volentium, quod aut inhæsisse oculis, aut ante volare ægro-
tanti videatur. *Vultus* etiam quibusdam (c) col-
lectus atque conductus: genarum rubor perseverans,
aut per intervalla in pallorem mutatus: *capitis*
siccitas quæ statim ebibat fomenti liquorem: *den-*
tium stridor: guttæ sanguinis levissimæ per *nares*,
capitis frequens (d) alienatio, cum *aurium* in-
tentione, ut aliquid audire videatur: indecens
jacendi positio: *pedum* quoque jugis ex alto sub-
missio; corporis (e) *vacua fortitudo*: *articulorum*
jugis torpor: *raptus* etiam vel adtractio *cooperi-*
mentorum a pedibus ad superiora: *ventris fluor*:
urinæ aquatæ, vel felleæ cum nubeculis portento-
sis: ultimo quibusdam etiam *vultus* (f) *mortuo-*
sus, aliis cum collo *subinflatus*; *manuum tremor*:
pulsus creberrimus, atque *submersus*, & *tremulus*,
& imbecillis, aliquando etiam deficiens, & in
similitudinem oleo defecti luminis marcescens:
præcordiorum vehemens *tenso* atque ad superiora
adductio: *singultus*, *linguæ impedimentum* atque
loquutionis (g) inadprehensibilis articulatio. De-
hinc quibusdam (h) *diaphoresis* quibusdam *spas-*
mus, aut (i) *pressura*, quæ *lethargicam passionem*,
attestantibus cæteris denuntiet: hæc pulsus indu-
cit ce-

(c) Collapfa facies & distorta.

(d) Situs matatio.

(e) Vana: cum aliquid summo conatu, sed frustra,
efficere tentant.

(f) Cadaverosa facies.

(g) Quæ intelligi non potest.

(h) Leipothymia; virium dissolutio.

(i) Somnus altus & profundus.

cit celeres, multos ac parvos saltus. In magnitudinem erectio quæsitæ, & ægrotanti incongrua atque subinanis. Relevatis autem atque ad (k) sedem pergentibus omnia supradicta minuuntur.

Gravius autem ac *perniciose* adfici dicimus eos, quos ut supradictos plurima atque varia fuerint secuta jugiter & sine ulla indulgentia laxamenti. *Pejus* autem laborare dicimus eos, qui post primam diatriron fuerint hac adfecti passione, quam qui ante ipsam. Etenim præsauciatis viribus quicquid adhibetur, grave atque (l) indignum est adiutorium (m), vel phlebotomice, quæ principaliter temporis causa adhiberi prohibetur.

Exitialiter etiam adfici dicimus eos, qui asperissimi atque audaces fuerint ægrotantes. Infertur etenim etiam sani iracundi esse perspicuntur. Nec non etiam qui subridere videntur, & *stridore dentium*, aut *singultu* adfici. His etiam *spasmus* imminere significatur. *Gravius* etiam si mutabiles fuerint colore, & tremuli, & *stertentes*, aut (n) fastidiosi per omnia.

Aliarum vero principes sectarum juxta ætatis differentiam *gravius* adfici dicunt, juvenes cæteris ætatibus: juxta sexum & naturam viros (o) ac fœminas, quomodo etiam sapere plus est in juvenibus (p) atque (q) majoribus. Majus enim

(k) sanitatem.

(l) incongruum.

(m) imo & ipsa phlebotomia.

(n) ἀσάδεις.

(o) i. e. quam.

(p) i. e. quam.

(q) senibus: natu grandioribus.

fit malum, (r) firmitate reliqua adjutum. Dehinc etiam qui natura fuerint tristes, & in passione cum (s) ridiculo deliraverint, aut rursus hilares natura, atque cachinnosi, cum iracundia & inconstitutine ægrotantes gravius adfici dicunt. Siquidem nulla vestigia ex his quæ sanitati fuerint consueta, remansisse videntur. Nos vero dicimus communiter graviter laborare, quos passionis adficit magnitudo. *Illud enim semper in ægritudine magis adficit, quod a natura plurimum recesserit.*

(r) i. robore & juvenilis ætatis viribus.

(s) Risu.

C A P U T I V.

Quæ sunt huic similes passiones, quomodo discernuntur.

SIMILES sunt atque vicinæ phreniticæ passioni ex ipsa alienatione, (a) furor, quam vulgo insaniam vocant, *melancholia*, *pleuritis*, atque *peripneumonia*: quæ sæpiissime accessionis tempore alienationem faciunt. Item (b) mentis alienatio in his qui *mandragoram*, aut (c) altercum biberint. Internoscuntur autem furentes atque melancholici a phreniticis: siquidem (d) alienatio sine febricula, atque crocidismo, vel carphologia esse

(a) mania.

(b) *melancholia*.

(c) *hyoscyamum*.

(d) nimirum in furiosis & melancholicis.

videtur. Dehinc tarde sæpiſſime ſinit, atque ſine paſſione. Item *melancholia ſællis nigri vomitum* facit, ſtomacho patiente, aut plus a cæteris corporis partibus ægrotante (e). Præſtantius autem odiſſe homines facit, atque vultus colorem plumbeum.

Item *pleuritis & peripneumonia*, & omnes paſſiones, quæ ex dolore acceſſionis tempore alienationem faciunt, internoscuntur hoc modo. Primo quod cum dolores aſperantur; extenditur atque conſurgit alienatio, & eorum () indulgentia minuitur, quippe levis atque ſolubilis deliratio. Nam phreniticorum eſſi ex conſenſu fuerit facta, tamen non ſemper acceſſionibus aucta, aut demiſſionibus minuta, ſed magis intardans atque perſeuerans perſpicitur.

Si vero pote malo medicamine, vel alterco alienentur, diſcernuntur ſecundum interrogationem præcedentes cauſæ. Sed quia etiam de medicamine pote poteſt phrenitis evenire, (non enim præordinatæ atque fixæ ſunt neceſſario ejus antecedentes cauſæ) ad interrogationem præcedentium cauſarum æger non credibilis eſſe poteſt; item externi, hoc eſt, ab ægro alieni antecedentia neſcire poſſunt, potius differentiam accipimus, ut ſi non febricitat, hoc ſit ſignum internoscendarum cauſarum: ſi autem febricitat, ut crocidifmus atque carphologia & denſitas pulſus abſint. His enim qui mandragoram vel altercum biberint, rarus eſt pulſus.

(e) obſtinatius.

(f) laxamento, mitigatione.

C A P U T V.

Quomodo discernimus a phreniticis eos qui furore febricitant.

QUANDO furentes sive insanos a phreniticis sola febrium sinceritate omnes sectarum principes secreverunt, & sæpe etiam febris ex aliis causis his passionibus incidit, oportebat hos etiam cum febribus furore delirantes a phreniticis discernere: non quidem mutandæ curationis: omnes etenim passionibus celeres supradictæ, atque tardæ, sed (a) insuper positione constitutæ, quam Græci ἐπιθεσιον vocant, laxativa atque mitigativa indigent curatione. Sed ad demonstrationem, quo possemus etiam specialium uti discretionem, hæc posuimus.

Est autem utilissimum etiam localibus adiutoriis, ut patientibus locis, vel plus patientibus curationem adhibeamus. Nam phreniticis atque furiosis caput magis, melancholicis stomachus patitur. Igitur non febricitare furiosos (b) percunctatum non est sive universale, quod Græci καθολικὸν vocant, sed est discrepatione partile. Siquidem, ut diximus, quidam febribus adficiantur, sed phrenitici acutis, vel celeribus, furiosi vero tardis; quanquam sit etiam hoc insufficiens discretionem, propter eos qui repentino furore agitati febricitant.

Remanet, ut ordine accidentium discretionem

(a) humoris vitiosi plenitudine & abundantia.

(b) ἐξέταση.

faciamus. Præcedit enim febrem in furiosis alienatio, in phreniticis vero febricula alienationem: sed quia aliquando potest furentum alienatio concurrens febriculæ latere, aut ordinis, aut interrogationis, ut supra diximus causa, si quidem ab ægro narrari non possit, advertamus in *phreniticis parvum atque crebrum esse pulsum necessario*, in *furiosis vero majorem*. Sed quia initii, vel augmenti accessionis febrium par in his atque creber pulsus esse potest, declinationis autem atque (c) indulgentiæ major, illud advertere debemus: quia in phreniticis etiam tunc parvus atque densus perseverat, ut discretionem magis ex pulsu faciamus; quanquam etiam ipsa infirmetur sæpe febrium (d) nequitia, qua ut in aliis passionibus, sic etiam in furiosis, pulsum parvum atque densum servat, ita discerni vel internosci potest, cum neque *crocidismum* in ægrotantibus viderimus, quod est ex operimentis fimbriarum veluti decerptio: neque *carphologiam*, quæ est festucarum levium a parietibus veluti detractio, quam necesse est phreniticos facere. Quæ denique si furiosis advenerint in febribus constitutis, in phreniticam passionem ex insania venisse pronuntiamus, tanquam rursus, & phrenitica passio recedentibus propriis signis, hoc est, supradictis in furem transeat. Non aliter quam si etiam aliis id testantibus signis, in lethargiam veniant, vel certe relevati ex lethargia, in phreniticam redeant.

(c) remissionis.

(d) malignitas *κακότης*.

C A P U T V I.

Quomodo discernimus dormientes phreniticos ab iis qui in lethargicam deveniunt passionem.

(a) **Q**UOMODO phrenitici aliqui augmento passionis in *lethargiam*, aliqui declinatione in *sonnos* devenerint, & cum aspectu commune sit, quod utrique non sentiunt (b), atque multos inexercitos *Medicos* errore fefellerint, ut dormientes tanquam depressos excitarent, aut (c) oppressos tanquam dormientes sine adiutorio passioni traditos, reliquissent; utilem ducimus eorum discretionem faciendam.

Discernuntur igitur *colore*, *charactere*, *respiratione*, *pulsu*, *tactu*, *schemate jacendi*, *febrium magnitudine*.

Colore inquam; dormientium enim (d) mundum corpus atque (e) floscule vividum, & naturali habitudine plenum. Oppressorum vero in lethargica passione pallens, vel plumbeum, vel quolibet alio colore adfectum, invenitur. *Character* autem dormientium hilaris, lethargicorum tristis invenitur. Item *spiratio* dormientium ordinata, lethargicorum tarda esse probatur. *Pulsu* etiam discretionem facimus, qui quanquam utrique subinflatur atque major, tamen cum ina-

(a) cum.

(b) cumque.

(c) lethargicos.

(d) nitidum.

(e) floridus.

nitate in lethargicis, cum plenitudine in dormientibus invenitur.

Tactu autem lethargicis etiam præcordia distenduntur plurimum, & totum corpus durius fit, ob nimiam *stricturam*: dormientibus vero e contrario, quia strictura minuitur, etiam præcordia *relaxantur*, & totius corporis tactus mollior efficitur. *Schemate jacendi*, discretio fiet: Siquidem lethargici a capite lecti ad pedum loca labantur, & incompolito, vel indisposito jaceant corpore; dormientes vero congrua naturæ positione cernantur.

Magnitudine inquam *febrium*: dormientium enim minor ac lenior, lethargicorum maior atque aspera febricula invenitur. Quapropter observanda sunt etiam *tempora*, si enim in *declinatione passionis*, & in dimissione vel declinatione accessionis sensus ægrotantium quieverint, intelligimus *somnum*. Si vero in *augmento passionis*, vel accessionis, & magis in ejus initio, vel augmento id acciderit, *lethargum* pronuntiamus.

C A P U T V I I.

Quæ sint differentie phreniticæ passionis.

Differentias phreniticæ passionis quidam ex *accidentium proprietate* faciendas existimant. Aiunt denique aliam esse alienationem cum risu, atque puerili saltatione, aliam cum mœrore, atque exclamatione, vel silentio, aut timore. Nos vero aliam dicimus esse ex *strictura*, aliam ex *complexione stricturæ atque solutionis*. Est enim

(a) verum ita discernere, ut non accidentium diversitas passionis differentias ostendat, sed generalis quædam ac necessaria designatio, quæ sit ut supra diximus ex *principalibus passionibus*, unde etiam *curationum ratio* sumatur.

(a) Æquum.

C A P U T V I I I.

Quis locus in phreniticis patitur.

Quæsitum etiam quis locus in phreniticis patitur, & magis a *Principibus* aliarum sectarum, ut secundum differentiam *patientis loci* curationes adhiberent, & *localia* locis *adjutoria* compararent. Nos autem sive *locorum* sive *vicinitatis* eorum causam generalem curationem non mutamus. Non est enim sub eodem (a) genere (b) jacens locorum necessaria differentia.

Aliqui igitur *cerebrum* pati dixerunt: alii ejus *fundum*, sive basin quam nos *sessionem* dicere poterimus: alii *membranas*: alii & *cerebrum* & ejus *membranas*: alii *cor*: alii *cordis summitatem*: alii *membranam*, quæ cor circumtegit: alii *arteriarum* eam quam Græci *ἀόρτην* adpellant, alii *venam crassam* quam iidem *φλέβη παχέα* vocaverunt: alii *diaphragma*: & quid ultra (c) tendimus quod facile explicare possumus, si id quod senserunt dixerimus? Nam singuli eum locum in phreniticis

(a) morbi.

(b) jacentium: alii, patientium.

(c) orationem proferimus.

pati dixerunt, in quo *animæ regimen* esse suspicati sunt. Denique singulorum iudicium atque adsertionem pertractantes, expugnabimus *libris* quos de *passionum causis* scribemus.

Nos igitur communiter *totum corpus* pati accipimus, etenim *totum febre* iactatur (*d*). Implet denique phreniticorum significatione *februm signum*, quapropter *totum corpus* curamus, sed *plus* pati dicimus *caput*, etenim antecedentia demonstrant signa, ut ejus *gravedo*, *tensio*, *dolor*, *sonitus*, *aurium tinnitus*, *siccitas* atque *sensuum impedimentum*, & cætera quæ jam passionis præsentis esse signa noscuntur: *singuli sensus* suo carent *adprehensionis officio*, *palpebra dura*, *oculi sanguinolenti*, ac *prominentes*, *genarum rubor*, *venarum extensio*, *vultus inflatio* ac *plenitudo*, *lingue asperitas*. Eos vero qui nos ex *naturali tractatu*, quam Græci *physiologiam* vocant, *patientem locum* adprehendere dixerunt, (liquidem prænoscentes animæ regalia in capite constituta, exinde mentis alienationem capitis offensa fieri acceperimus) ita expugnamus, ut primo regale locum (*e*) internum remanserit. Sed nos varietas atque multitudo accidentium in capite signorum, plus (*f*) a cætero corpore docuit id pati.

Sed aiunt *faciem* magis, plurimisque signis adfici, & propterea huic esse adhibenda adiutoria. Nunc vero cucurbitam occipitis adponitis, quasi quidem per *apertionem*, quam Græci *Anatomiam* dicunt, didiceritis *sensuales vias* inde sumere exor-

(*d*) impletur, alii implicatur.

(*e*) i. e. obscurum & ignotum.

(*f*) pro quam cæterum corpus: ut AUCTOR passim habet.

dium. Hic (g) rursus similiter eos peccare perspicimus. Etenim *faciem* non curant *cataplasmate*, atque *vaporatione*, atque *occipitium* tanquam *dolens* & *extentum* adposita *cucurbita* (h) scarificamus, sicut etiam alias partes, atque præcordia, si in tumore fuerint constituta. Explicata varia passionis (i) *adprehensione* ad ejus *curationem* transcamus.

(g) prorsus pueriliter.

(h) scarificant.

(i) cognoscendi modo.

C A P U T I X.

Quomodo curandi sunt phrenitici.

(a) **Q**uomodo curationibus principio *locus* aptandus est, jacere oportet phreniticos in *loco omni ex parte devio*, ne aliqua transeuntium voce pulsentur: *fenestris* etiam *altioribus* (b) *luminato*. Sæpe enim in hac passione constituti alienationis causa sese præcipitantes latuerunt. Dehinc ob *obscuræ* proprietatem *sirictura* laborantes, in *lucido* atque *tepido* & *amplo* mediocriter locamus. Etenim ultra modum *feruens aer* naturaliter febricula caput incendit, & rursus *frigidus* constringit, atque corporis *auget densitatem*. Item *nimum lucidus* membranam

(a) pro quandoquidem, quoniam, quemadmodum, ut AUCTOR passim habet.

(b) illuminato.

percutit cerebri immodici splendoris causa. *Parvus* etiam locus si fuerit atque humili tecto, *suffocabilis* erit aeris paupertate.

Sit etiam sine ullo *picture* figmento, ne visa ægri ex picturis mente accipientes, quæ Græci *εἰκασματα* vocaverunt, plus *aspererentur*, ut in *risum* solvantur, maxime cum ratione careat, *multorum ingressum aut frequentiam* prohibere, & *pictura* occasionem lacerandæ mentis acquirere, cum jugi visu falsa coguantur pro veris accipere. Hinc etiam *splendidi colores* parietum sive (c) *straminum*, vel operimentorum prohibendi: resultantes enim, ut ita dixerim, percutient visum.

Solutione autem obtinenti laborantes e contrario jacere oportet loco *medie obscuro*, atque *refrigeranti*; neque enim nimium *frigidus*, neque *obscurus* passionis mitigare celeritatem potest. *Stramenta* etiam omnibus *molliâ* atque operimenta conveniunt: sed *tenuia*, *solutione* laborantibus; *corpulenta* vero atque calida, *strictura* adfectis. Sit etiam *lectus* omni ex parte firme locatus, ut cum fuerint impatienter jactati, vel necessitate cogente devincti, *immobilis* perseveret, *foribus* etiam atque *fenestra* averſi, ne *ingressu hominum* aspererentur.

At si etiam *alienatio* fuerit *principali passioni contraria*, ut *strictura* laborantes *lucem* odisse faciat, *solutione* laborantes *tenebras*, oportet aliis oculos contegi, aliis tenue atque *blandum lumen* immittere, *lucernæ*, aut *lucis æthericæ*, sed *arguto usu* machinatum, quo velut per quandam *cavernam*, ægrotantis *vultum* perfundat, & *nullas* tangat alias *corporis partes*. Sic etiam mitigabitur *alienatio*-

nis augmentum, & *adjutorium* id passioni aptum congrue servabit qualitatis effectum. *Laxat* enim, ut supra diximus, *lux*, colore, quo videtur, sed consequenter necessario suæ tenuitatis causa manet cætero circumfusa corpori tametsi non videatur. Similiter etiam *obscuritas* vel *tenebræ* si fuerint ægrotantibus *odiosæ* & curationi *necessariæ*, erunt artis astutia componendæ.

Sed si ita fuerint *alienatione* commoti, qua *obscurari* totum vel *luminari* velint, erit (d) conjiciendum, ut quibus *obscurum* aerem fecerimus, *calidum* tamen faciamus, quibus autem *lucidum* e contrario *frigidum* faciamus, ut & *congruam* passioni servemus *qualitatem*, & eorum *furorem mitigando* non asperemus. Si vero nihil ægrotantes prava cupiditas turbaverit, servabit *lucem strictura*, *obscuritas solutione* laborantibus adhibenda. Vel (e) quomodo *turbatio* atque *motus* & *jactatio corporis* celeritatem *asperat* passionis, erit aliquando mitigandi furoris causa ægrorum *voluntati serviendum*: *stringitur* enim magis *solutio*, vel *strictura laxatur*, si gravioribus averfis parva *contrarietate* vexentur: sive *strictura* laborantibus *obscurum*, sive *solutione* laborantibus *lucidum* adhibendum judicamus locum.

Dehinc si *strictura* (f) obtinuerit, convenit ægrum usque ad *accessionis declinationem* *vigilare*, tunc somno dimitti. At si *longa* fuerit *accessio*, etiam *ante dimissionem* *somnus* poterit adhiberi. Major enim ab (g) intemporalis somno *vigilia-*

(d) probe noscendum.

(e) quoniam.

(f) solutionem vicerit.

(g) intempestivo.

rum est *vexatio*. Siquidem etiam vires ægrotantis insinuat. Dehinc (*h*) iudicio nostro abstineri vel tolli non potest, *somni* autem *intemporelitas* si fuerit interrumpenda, *excitare* dormientem poterimus, atque *soporis oppressionem* prohibere. *Delirationes* vero ægrotantium uſo dextero atque *artificio* (*i*) ſervientes accipere & tolerare debbunt, ut aliis adſentiant, alias vero conſentientes redarguant, ne *frequenti correctione asperos faciant ægrotantes*.

Denique ſi quos *ſanitatis tempore inviſos* habuerunt, intrare prohibemus, ne his viſis aſperantur. Eos vero quos *metu* aut *verecundia* coſecerunt, per intervalla intrare permittimus: *parit enim frequentia contemptum*.

At ſi *exilire* de lecto viderimus *nimietate furo- ris*, melius erit plurimis uti ad remedium miniſtris, ſed qui poſſint (*k*) lenitate retinere, ut etiam laxamentum ſtricturæ præbeamus. Vel ſi defuerint qui ut ſupra diximus teneant, aut ipſorum viſu commoti fuerint ægrotantes, *ligationibus* utimur, ſed *prætectis lana* aut *veſte locis*, quos vinculis neſtimus, ne major utilitate quieſcendi imprimatur *vexatio*. *Ligationibus* etenim *immodice conſtricta*, neceſſario tumefcunt, præpterea omnis in pejus extenditur paſſio.

Si *linguæ* atque *totius oris ſiccitas* fuerit, oportet *spongia tenera*, *aqua calida infuſa* atque *mediocriter expreſſa*, *ſenſim univerſa* quæ (*l*) ſiccave-

(*h*) i. arbitrio.

(*i*) famuli ſ. miniſtri.

(*k*) i. leniter.

(*l*) ſiccata ſunt.

runt, humectare, non sine cautione: adjunctos enim sæpe digitos spongiæ, alienatione coacti ægri momorderunt. Quapropter, si fieri poterit, cogendi sunt, ut *exerant linguam*, atque ita supradicta faciamus.

Declinante accessione, hoc est, cum è visceribus reclusus fervor ad superficiem corporis atque articulos venerit ægrotantis, pulsus quoque densitas, & humilitas in amplitudinem atque raritatem venerit, oportet *pubetenus*, hoc est, inter umbilicum & pectinem, quod Græci ὠμπερον adpellant, lanas oleo calido expressas adponere, quæ omnia etiam vicina contegant, ut *inguina*, atque *vesicæ partes*, (m) vel si qua ventrem contegant: fovendum caput olco dulci atque calido. Dehinc alienatione perseverante, etiam *calida cum oleo mixta*, quod Græci vocant ὀψέλαιον. Paulo vehementius hoc genus fomenti operatur, si, ut supra diximus, oleo aqua calida misceatur, vel *femugraci*, aut *lini feminis succus*. Sed hæc singula sine ullo esse odore debent, atque nullo fumi adflatu vexata, ne caput impleant, & alienationem exasperent.

At si *adjuncta* fuerit *strictura solutio*, ut aut *ventex fluens*, aut *sudores* esse videantur, caput supradicto modo, atque fomentis supradictis curabimus: etenim *alienatio tumore membranarum cerebri* fiet. Medias vero partes *frigido* ac (n) *viridi* curabimus oleo. Si autem (o) plurima atque superans fuerit, & occulte in (p) *diaphoresin* venire posse ægrotantes viderimus, tunc etiam

(m) ac quasi totum ventrem.

(n) omphacino.

(o) *subint.* solutio cum evacuatione sudoris, alvi &c.

(p) colliquationem.

caput dulci quidem, sed frigido oleo fomentamus: etenim *frigus diaphoresin*, *dulcedo fricturam* temperat: *detergendus* etiam erit sæpissime sudor, qui per vultum atque thoracem emicuerit, *spongia molli*. At si plus fuerit extensus, ut integros solvi videamus, etiam *glabris* utimur, non quidem sine *respectu alienationis*; etenim si *constricturam* ea curatione *mitigari* videamus, audacius id facere perseverabimus. Si autem asperari senserimus, erunt minuenda quæ gerimus, conjicientes, non tantum *solutionem confringi* adiutoriis, quantum *alienatio augetur*. Namque necessario requies congrua solutioni, atque noxius motus accipitur. Declinante accessione os colluere jubemus ægrotantem ex aqua calida, vel si impatienter siti jacetur, dabimus ei potum, sed *lstrictura sola* laboranti, plurimum, ut *densitas* irrigetur: *solutione* laboranti, (q) parvum: vel si plurima cogit solutio, etiam frigidum.

(q) paucum.

C A P U T X.

De Phlebotomia.

AT si sola atque vehemens strictura ægros in phreniticam extemplo passionem perduxerit, designat adhibendam esse phlebotomiam, permittentibus viribus: atque si passio cogit, intra diatriton: si minus, in ipsa prima diatrito, ultra nunquam vexantur enim in ejusmodi ægritudinibus corporis vires. Phlebotomandi autem disciplinam, vel magnitudini passionis moderationem faciendi congruam, libris quos de specialibus adiutoriis

scripturi sumus, docebimus, *principaliter monentes ne usque ad animi defectum*, quem Græci *λειπεθυμία* vocant, *adjutorium intendere nitamur*. Timendum enim hoc sæpe est *accidens*, quod Græci *σύμπτωμα* vocant: quamvis enim in omnibus passionibus, si sit *mortuosum*, plus tamen in phreniticis adficitur male (a) *præacta nervositas*. Dehinc post *phlebotomiam caput similiter fovemus*, atque occipitio lanas oleo calido ac dulci madidas adponimus. Similiter etiam *vertebris*, quæ Græci *ίσχια* vocant, *præcordiis* etiam atque *pectini*. Hæc enim necessario in phreniticis passioni consentiunt.

At si *intra diatritum*, ut supra diximus, *phlebotomia* fuerit adhibita, post paululum os colluere aqua calida ægrotantes facimus: (b) *potum* quoque *damus*: dehinc *dormire* permittimus. Sin vero in ipsa diatrito *phlebotomia* adhibita cum adjutorio, (c) *motus quieverit*, oleo ægrotantium corpus *perungendum* erit, atque a ministris *facies lavanda*, ut alienatio nullo (d) *novorum vultu* asperetur (noti enim usu prudentes delirantes faciunt, non resistendo) præsentibus etiam his, ut supra docuimus, ægrotantes *verecundiam* debent.

Cibum dabimus *simplicem, digestibilem*, (e) *parvum, laxativum*, ut est *alica, calida aqua*, aut *mulsæ decocta*, vel *panis ex aqua calida*, aut *alica supra dicta sorbilis facta*, vel *ex melle atque oleo*
& ane-

(a) jam ante adfecta.

(b) potui aquam.

(c) morbus de vigore remi ferit.

(d) i. ministrorum.

(e) paucum.

& *anetho*, & *sale* paucissimo (f) præcocta. *Solutione* autem laborantibus *pultem* dabimus, atque *panem*, & ova *ἀπαλ.* Dehinc omnes *sonno* dimittimus, vel si minime dormire potuerint, *quiescere* tamen iubemus. *Non enim minus sonnis cibo reficit opportunus.* Dehinc alia die a cibo abstinemus, somento atque potu utentes.

Secunda vero diatritho, si venter suum non agnovit officium, *clysterem* adhibebimus ex *aqua* & *oleo calido*, vel *decoctione fenugræci* aut *lini seminis*, cum *oleo*. Etenim *intestinorum siccitas* rigatur, & *aliena* quæ retinebantur *excluduntur*, & (g) *acrimonia*, quæ ex ipsis nascens ex alienatione quadam capitis tumentiam asperabat, *detrahitur*, atque ipsum *caput localibus adiutoriis mediis præparatur*. Tum post (h) *intellectionem* medias partes *cataplasmate* curamus ex *fenugræci* & *lini seminibus* admixto *polline*, quod *Græci πύρον* vocant, & est omnibus usitatum. Dehinc simili supra dicto cibo utemur.

Alia vero diatritho caput detondemus, etenim detractis capillis partes (i) *resistantur*, plurima *gravatione liberatæ*. Tunc post *tonsuram* *lanis oleo calido expressis caput tegemus*.

(f) i. ante cocta.

(g) vapor acer & mordax.

(h) inclinationem.

(i) i. e. perspirant & diffantur.

CAPUT. XI.

De Cucurbita.

*A*lia dehinc diatrīto rasis partibus cucurbitam Leoninus occipitio (c) *mitigante*, atque sub ipsa fronte sanguifugas facimus inherere quatuor vel quinque, ut non ex una parte *detractio* fieri sanguinis videatur, sed veluti *circularis*, ut totum spīret atque relevetur caput.

At si *plurimum lacrimarum* facere voluerimus, totum caput rademus, & per circulum plurimas cucurbitas adlegimus, alteram occipitio, alteram medio capitis, quod *Græci βέλα* vocant, alias duas superius a temporibus, sed neque cum multa flamma, neque multo sininus tempore immorari. Arentes enim, atque (l) siccate facile commovent, caput implent, ac mentis faciunt alienationem augeri.

Ita detractis cucurbitis si partes erubuisse viderimus, *leniter scarificamus*; si minus, *mitigamus* vaporantes spongis non nimis calidis, relaxamus: (c) vapore etenim nimio tamquam frixantes densamus. Quapropter, ut supra diximus, post jugem, atque temperatam vaporationem, ubi partes erubuisse viderimus, *scarificamus*. Post namque etiam vaporatio ante cucurbitæ adpositionem adhiberi debet, ne plurimum infixa immoretur, & inde partes radi videantur (d).

(a) bl nde, leniter.

(b) siccæ.

(c) calore, s. vapore nimis calido.

(d) depositis.

Suppositis ergo cucurbitis, cum *sufficientem locorum* (e) *verticem* factum viderimus, *scarificamus*. Sic enim non solum *cucurbitæ* *quasi* *satio* *mitigatur* *sed* *etiam* *fluoris sanguinis facilitas fit* (f). Explicata scarificatione, rursus cucurbitas imponimus, ut sanguinis detractio fiat. Sed eo tempore *capiti* atque *collo* & *vicinis partibus* (g) *leves erunt cucurbitæ adponende*, quo in laxamentum consentiant.

At si in *precordiis tumor fuerit*, erunt ipsa prius *scarificanda*, sic etiam & *vesicæ partes*, vel *vicinæ ejus*.

Tunc in *alia diatrigo caput*, dehinc *clunes* etiam. Nam simul hæc omnia scarificare noxium atque vexabile est. Erit enim ejusdem temporis *multas per partes effecta sanguinis detractio phlebotomie par*, quæ necessario vires (h) absorbeat. Quapropter *partiatim* erit adhibenda *cucurbita*, ut exempli causa, nunc *precordiis*, atque *pubetennis*, præcava capillatura, nunc *capiti*, *clunibus*, ac *vertebrotenus*, *Græci ἰσχυρὸν* vocant. Cæteris quoque *partibus fomento curatis*, ac decoctionibus supradictis, & cataplasmatibus *relaxatis*, atque ita lenibus cucurbitarum raptibus utemur, quos *Græci ἀβυστὴν* vocant: præfricatis partibus ad tractationem manuum.

At si vires *illæse* aut minus læsæ fuerint, post detractorem sanguinis, *spongias expressas ex aqua calida partibus applicamus*, vel oleo calido *modice fovemus*. Tunc totum corpus per *unctionem*

(e) extumuisse.

(f) peracta.

(g) sine scarificatione.

(h) absorbet.

curamus, his operantibus magis, qui ægro ferviendo jam noti sunt, ne mentis alienatio absce-
retur. Etenim eorum facile accipiunt (i) atque
redarguunt de irationem præsentibus, ut sæpe
diximus, his quibus verecundiam ægrotantes de-
bent.

Post *perunctionem* factam, ut supra diximus,
cibum dabimus. At si accipere *congrua* noluerint,
vel *contraria* voluerint, *erunt fallendi*: facile enim
id fieri potest, si quidem etiam mentis ægri-
tudine adficiantur. Dabimus ergo *congrua*, *fin-
gentes* ea quæ ipsi petebant. At si minime con-
senferint, erit confictionis argumentatio adhiben-
da. Ut si *exempli causa vinum accipere cupiunt*,
mulsum demus: vel si *ptisane succum* petierint,
alicam demus, vel ex milio in similitudinem pi-
sane confectum: cum possint, si ex aliqua par-
te sapuerint, hortationibus, aut metu compe-
sci. Si neque hoc fieri poterit, dabimus ea, quæ non
(k) *fatis aliena sint ab his quæ rationi conveniunt*,
ut *olus*, aut *ptisanam*: dabit enim quiddam la-
xamenti atque indulgentiæ asperitatibus animo-
rum, (l) *concupita oblatio*, & non omnino sine
cibo atque nutrimento perseverabunt. *Vinum ve-
ro omnino negamus*, *tanquam repugnans*, & *quod nihil
a veneno differens*: etenim datum statim *furor*
exasperat, atque in nimiam magnitudinem tollit.

Post *refectionem* itaque erunt *somno dimittendi*,
vel quod est vicinum somno, *requies adhibenda*;
atque usque ad totius *passionis statum alterna*, vel
per intervalla, *cibi resectio*: hoc est interposita

(i) ministerium.

(k) nimis

(l) concupitorum.

diei unius *jejunitate*, permittentibus quidem viribus: sed ea die qua *cibum non dederimus*, erit *cataplasmatibus* utendum *congruis* atque *jugibus*, usque ad medium tempus dimissionis.

At si porrecta in dies (m) *numerosior* erit *agritudo*, & (n) *statum infirmitas* acceperit, convenit, ut *declinatione*, *augmento*, vel *impetu passivis tractato motum gestationis adhibeamus*, si vires patientur; in domo *perspento lecto*, si aer loci bonus atque mundus fuerit. Etenim si motus vel gestatio somnum ruperit, rursus addormiunt, atque *disipide experscuntur*, *perseverante iugi motu*. At si hoc fieri non potuerit. in vicina porticu gestatio adhibenda, ita ut *solle balatoria*, vel quolibet *sestorio* leniter atque *modiciter* moveantur. Similiter etiam si fuerint *expuncti*, non statim erit *gestatio inhibenda*: nam *repentina statio*, atque interrupti motus *in prateritas vigilas* revocant *egrotantes*. Non enim *dimissio accessionis*, sed *totius passionis declinatio*, nunc curationem poscit. Quapropter oportet *egros perseveranter movere*: sed leniter, atque sensim, & *sine ulla iniuriate*. At si solutio magis (o) *inerat* passioni, non erit gestatio adhibenda. *Tenuat enim atque dirorat motus*. Dehinc cum solutio provocatur, etiam *vigilie* necessario augentur. In dimissione vero accessionis, quam Greci *ἀνέσις* vocant, perseverandum est *loculibus adiutoriis*, & *cucurbitae adpositione*, sed non (p) adhuc *adjungenda scarificatio*. Bonum est enim corporibus sua servare,

(m) diuturnior.

(n) ad vigorem pervenerit.

(o) inerit.

(p) amplius.

ne latenter effusione frequenti ægrotantes in diaphoresin veniant. At si aliquo in loco *vehemens dolor emerjerit*, *sola erit scarificatione curandus*. Tunc consequentibus atque congruis vaporationibus, & fomentis, & cataplasmatibus. & unctione utendum, & cibo, cum temporis opportunitatem viderimus, quæ probatur signis, quæ de febribus scribentes docebimus. *Generaliter autem (q) omnium passionum stridura laborantes minus cibantur: convenit enim cibi parvitas densitati; si quidem corpora minus exhalant; ut e contrario solutioni plurimum convenit cibis: Si quidem celerius infumatur, plurimæ exhalationis causa.*

At si vires ægrotantis fuerint *dissolutæ*, & *febres non ita acres*, tunc spem veluti declinationis ostendent, adspicienda erit imbecillitas virium, *dandus cibis*, & si necessitas coeperit, etiam *vinum*, sed omnino *parvum*, ad relevandas corporis vires. In his enim sane magis erit considerata *liquidarum emissio materialium*, atque corporis *(r) defluxio*, & cutis veluti ruginosa, vel *sulcata pannositas*, quam Græci *ἰκταρ* vocant. Etenim *humilitas atque densitas pulsus plurimos fecit errare*, ut putarent virium solutionem, atque ita importune vinum dantes, *insuperabiles mentis alienationes* facerent excitari.

Quapropter oportet etiam *cum aliis pulsum considerare*, non solum *(s) si densus atque humilis est*: hoc enim etiam *non solutis viribus sæpe occurrit*; sed si etiam imbecillis, & in *(t) comparatione*

(q) in omnibus morbis.

(r) extenuatio.

(s) num sit: &⁹ sic *sepius*.

(t) continuatione multarum effusionum.

multarum effusione semper ac magis *densatur*, atque *humilis* & *tremulus efficitur*. Cordis etiam motus tarditate quodam defecti spiritu, motu torpescit, ut post tactum saltum ad semet ex residuo corpore (r) prærogatum spiritum trahat, & difficulter alium faciat saltum, siquidem non possit spiritus usque ad articulorum finem; vel omnium (s) membrorum pervenire summitatem. His denique accedit *tremor*, at non eo tempore, quo corpora requiescunt, sed cum aliquis sua *membra adirectare* tentaverit. Etenim cessante officio atque visu, ægrotantis uenior nisi (x) fuerit solutus, (y) atque e natura, vel sanitatis tempore intelligitur simile.

Providendum itaque, quia in ista ægitudinis qualitate *incanta vini densi conjunctio*, & (z) propter vitas, ut supra memoravimus, *accensibilis apud inertes*, quos *idiotas* adpellant, *invenitur*; quamquam passionis causa ægrotantes interfecti videantur. Quapropter erit primo *periculum prædicendum*, ac deinde *vinum dandum*.

At si *virium solutio non fuerit*, sed sponte profectus in meliorem partem passionis fuerit demonstratus, non ilico (aa) *præcipere seipsum circa mutandum curationis cursum*, nisi triduo fuerit confirmata passionis *declinatio*. Etenim facilis in *recursum pejorem*, atque in *augmentum* hoc passionis est genus, etiamsi parva occasio impulerit causæ. Qua-

(u) prius erogatum

(v) artuum

(x) quiescat

(y) etiam

(z) protervitas

(aa) Tamen,

propter etiam tunc propter difficultatem passionis *cautius erunt omnia agenda*, atque primum *capiti*, vel magis *patientibus locis cerotum adponendum* ex oleo dulci confectum.

At si *reliquiæ fuerint in tumoribus viscerum*, cataplasmatibus erunt perseverantius relaxandæ, vel pinguibus (*bb*) palmulis, siquidem non præsentis temporis, sed etiam sequentis habeant relaxandi virtutem. Tunc etiam convenit *caput fomentis curare frequentius*, sed cauta diligentia, neque alia (*cc*) pars frigore tangatur. Nam lata sponsia erit supponenda gutturi, atque mento. Dehinc paulo prominentius a lecto producendus æger, atque paululum inclinandus. Tunc supponenda scaphula alta, aqua calida plena: deinde *duo adhibendi*, qui *so erit interno officio*, ne ullo tempore *fomentum frigere faciat caput*. Per intervalla denique erit etiam *os perfundendum*, & manibus *leniter defricandum*, sed non impressis. Tunc expressa sponsia detergendum, & ultra, quæ humectata sunt *fo te*, *pannis calidis detergenda*, atque *lana calida contegenda*. Tunc residuum corpus oleo perungendum. molli quidem tactu manuum.

Procedente declinatione, solitum nobis est uti etiam *formento* a genibus ad inferiora. Tunc *comparatione profectus*, cibi augenda (*dd*) humanitas. Primo enim oportet ac sufficit *varietatem de simplicibus facere*, dando *pultem*, aut *forbilem cibum*, *osa* atque *panem*, vel *elutam alicam*, & non alternis, sed *quotidianis diebus*, & *plurimum*, *comparatione præteriti temporis illorum*

(bb) d. et. lis.

(cc) subjecta capiti, ut thorax.

(dd) quantitas.

dierum, quibus parvum dare solebamus. *Simpliorem vero tenuem atque parvum illis diebus, quibus nihil dare solebamus.*

Confirmata atque plurimum proficiente *declinatione*, erunt addenda etiam *mediæ materiæ* (cc) *pulicina*, quod *Græci μέσση ἔλκν* adpellant, ut *pisces saxatilis*, *cerebrum*, *oliva*, sed non acria, ut *beta*, *malva*. Tunc etiam ex deposito, ut (ff) *salgum*, *olivas*. Hæc enim de *cellario* proferuntur, quod *Græci ἀποθήκην* vocaverunt. Oportet etiam advertere, ut quando damus multum, minoris sit nutrimenti, aut quando parvum, majoris sit nutrimenti. Sicut responsionum libris resumptivum quid tunc scribentes docuimus: semper autem utantur.

Dandus autem sic est *cibus*, ut intra *dimissionis medietatem* digeratur, & *nihil superfluum sequens inveniat accessio*. Augendi sunt igitur cibi pro virium quantitate. Denique si se corporis fortitudo ad tollere cœperit, dabimus etiam *volantium carnes*, ut *turdos*, vel *pullos gallinarum*, & *columbinorum*. Tunc etiam *porcinam carnem*, atque *crura porcina*, quæ *Græci αῤοκόλια* vocaverunt, vel quæ motu frequente exercentur in iisdem animalibus; dabimus etiam *hedinam carnem* resumptis viribus. Ut omnes supradictos cibos facile accipere ac digerere possit ægrotans, ordinem cibi componimus, ut primo demus ea, quæ sunt *mediæ materiæ*, quam *Græci μέσση ἔλκν* vocant, ut *pultes*, *pisces*, *cerebrum*, *alicam*, sed quæ *caput non percutiant*, ut *figus sole* vel ex *mel-*

(cc) obsonia.

ff) salamentum: alii, salganum.

le, aut *mulsum*, *coctum malum*, vel *celsia*. Tunc deinde volantia, sed non pinguia, neque cibis nutritilibus (*gg*) adescata ob acquirendam pinguedinem, sed mediocriter carnosa: ultimo porcinam atque hordinam.

Proficiēte curatione *addenda erit gestatio*, quæ in *domo* vel in *peritilibus* fiat: sed hæc quoque erit *seu in augenda*; similiter etiam corporis unctio, atque defricatio: & cibus supradictus, nunc *quantitate*, nunc *qualitate*, erit augendus. Tunc *le acrum* adhibendum, & in *abstinentia vini* permanendum. Cum autem *sive ulla inquietudine* corpus (*hh*) habitare senserimus, dabimus *vinum* splendens, (*ii*) leve, atque (*kk*) medie acre, non nimii odoris, temporis mediocris, ut neque vetustum (*ll*), neque satis novum sit. Erit præterea *aquatum* dandum: *metuenda est enim in ista passione vini datio*, siquidem ejus in (*mm*) tumore esse substantia videatur. Tempore igitur quo *vinum* damus erit primo *ager perungendus*, tunc idem modus cibi dandus. Cum *omnis* deinde *solicitudo* *re esserit*, atque *omnia suspecta* (*nn*) *circumspecta* viderimus, & *alienatio mentis* *omni ex parte recesserit*, febribus (*oo*) *desertis*, atque *viribus resumptis*, *impacide* omnibus supradictis *utendum erit conjunctis*; ut *gestatione*, *mi-*

(*gg*) saginata.

(*hh*) habere se

(*ii*) lene

(*kk*) mediocre

(*ll*) neque plus satis

(*mm*) *ελεγμασθεῖς*.

(*nn*) ablata, remota

(*oo*) curatis, sanatis

Sione, lavacro, & vario cibo atque vino.

Omni autem tempore resumptionis erit curandum, ut ab alienatione mentis reducti sapere cogantur. Plerique enim usque ad sanitatis tempus, in *institudinem*, vel iracundiam, aut alienationem mentis servaverunt. Quare oportet eos, qui hilaritate adficiebantur, *severa verborum* atque tristi oratione corrigere. Sic enim mentis laxata habitudo atque puerilis effrenata bacchatio coercetur.

Eos vero qui *institudine* atque ira adficiebantur, leni consolatione, atque nunc dictis *luculenter* & jucunditate relevare. Etenim *telum*, vel *institudo* non solum in his, sed etiam in aliis passionibus valuit saepe passionem refricare. Nam si sani homines plerique anxietate in passiones corporis devenerunt (*pp*), nimirum etiam qui nondum sunt passione purgati, in eandem redeant, cum animæ qualitas, sua ut ita dixerim, cubilia quædam nova vulneratione adfecerit. Hæc est secundum Methodum curatio phrenitice passionis. Dehinc aliarum sectarum Principes quid ordina-verint, prosequamur.

(*pp*) nil mirum si

C A P U T XII.

Ad DIOCLEM.

HIPPOCRATES igitur solum nomen videtur tetigisse passionis, libro quem de *ptisana* scripsit. Item libro prædictivo quem *πρόφητικόν* adpellavit; nam curationem nullam tradi-

dit. Sed neque PRAXAGORAS, neque HEROPHILUS. LIOCLEPS vero, libro quem de febribus scripta, ait *oporere phreniticos fortes atque audaces, laevo curari*. Similiter etiam phlebotomare juvenes fortes, atque plurimum sanguine abundantes, vel conjugatim vinolentos; quosdam intra sextum diem, aliquos vero etiam post septimum, & octavum. Item libro, quem de passionibus & eorum causis, & curationibus scripsit, non solum, inquit, ex brachio januis est phreniticis detrahendum, sed etiam de ceteris, quae sub lingua sunt.

Quantum (a) ad haec, miseris erat melius debilitate potius quam vana corporis fortitudine laborare, ut tantis cladibus errantis medici vexarentur. Item enim eadem est irrationabilis fortitudo perorantis est passionis, & magis in augmento sit. Periculosius autem cum passio vehementescit, vexato tantis turbationibus aegro, lacrum adhibere. Quod est (b) contrarium utilissimum in decimatione, etiam non audacibus, neque fortibus phreniticis. Dehinc noxius est etiam chlyter acrior, quem lepiissime probat, atque nihil ab (c) officio differens. Phlebotomia quoque a jugulatione non differat, cum vexatis viribus adhibetur, ut aiunt post tertium vel octavum diem. Atque etiam ex abundantia in phreniticam passionem venientes contra phlebotomari, cum forte eorum jugulatio adfuerit. Alios etiam, hoc est ex aliis causis phreniticos effectos, ut est (d) adus-

(a) remedia

(b) contrario

(c) maleficio, veneficio

(d) nimia incallescencia

zio, sæpe *phlebotomari oportet*. Sed neque parum sanguinis habentes, quos *Greci ἐμμεναι* appellant, ita curandi erunt, ut (e) phlebotomi beneficio priventur. Et quid ultra? *Quæ* enim non *atates*, neque cetera, quæ (f) *superfluo* voverunt, providenda probemus, sed *propter* magis, atque ejus (g) *contantia* consideremus: *falsa* denique ac *superflua* est etiam ex *causâ* in lingua constitutis sanguinis detractio, etenim *caput* implet, & ejus fluor (h) abstineri difficile potest.

(e) phlebotomice

(f) superflua

(g) symptomata, eorum magnitudinem, parvitatem &c.

(h) cohiberi

CAPUT XIII.

Ad ERASISTRATUM.

ERASISTRATUS tertio libro de febribus scribens, hoc solum dixit, *quomodo in febrium alienatione vinum convenit cum melle dari*. Non ad examen dandi tempora sumpsit. Dicit denique multis profuisse, & miratur quomodo, nescius temporum, (a) *convenisse fortunam*. Dehinc *multam inflationem* facere nemo dubitat, atque *plenissimam ventris commotionem*: quippe cum neque dandi quantiratem adjecerit, neque alias adjutorii partes manifestandas adverterit.

(a) accessisse

CAPUT XIV.

Ad ASCLEPIADEM.

ASCLEPIADI responsuri; ejus (a) *primum dogma* proponamus, qua voluti apprehensionis falsitate, peccatis etiam involvuntur curationum. Promordia namque corporis primo constituerat atomos, corpuscula intellectu sensa, sine ulla qualitate solita, atque ex initio comitata, aeternam se moventia, quæ suo incurſu (b) offensa, mutuis ictibus in infinita partium fragmenta solvantur, magnitudine atque schemate differentia: Quæ rursus cundo, sibi adjecta, vel conjuncta, omnia faciant sensibilia, vim in semet mutationis habentia, aut per magnitudinem sui, aut per multitudinem, aut per schema, aut per ordinem.

Nec, inquit, ratione carere videatur; quod nullius faciant qualitatis corpora. Aliud enim partes, aliud universitatem sequitur; argentum denique album est, sed ejus affricatio nigra: caprinum cornu nigrum; sed ejus alba ferrago. Fieri etiam (c) vias ex complexione corpusculorum, intellectu sensas, magnitudine, atque schemate differentes, per quas succorum ductus solito meatu percurrrens, si nullo fuerit impedimento retentus, sanitas ma-

(a) principia

[(b) invicem ocurrentia

(c) poros, meatus corporis

neat, impeditus vero *patone* corpusculorum morbos efficiat.

Fit autem eorum *patio*, aut magnitudinis, aut schematis, aut multitudinis, aut celeritatis motus causa, aut viarum *siexu* conclusionis atque squamularum, (d) exputo. *Varies*, inquit, fieri *patones*, locorum aut viarum *differentia*, & non omnes *flatione* corpusculorum, sed certas, hoc est *phrenitim*, *lethargiam*, *pleuritim* & *febres vehementes*: (e) solabiles vero liquidorum atque spiritus *turbatione*. Item *bulanum* magnitudine viarum *glomelli*, atque *ventris* fieri *lentit*: *Defectionem* vero atque *corperis fluxam* (f) *irregibilem laxitatem*, viarum, inquit, *raritate* fieri. Item *hydropisimus* *perforatione* *carnis* in *parvam* *formulam* viarum, quæ possit solita corporis *nutrimenta* (g) *inquare*. Item (h) *typum* *quotidianum* *majorem* *corpusculorum* *flatione* *fieri* *adverat*: Cito etenim inquit ea *exantlari* atque *impleri*: *Tertianam* vero *minorum* *flatione* *corpusculorum*. Item *quartanam* *minutissimorum*. Difficile enim impleri atque exantlari possunt.

Febrim (i) ponunt *signum* *fervorem* *plurimum*, atque *inmutationem* *pulsus* in *vehementia*, nisi ex aliqua hæc manifesta fuerint causa. Et neque inquit esse in *passionibus* *patos* *dies*, quos *crisimos* *adpellant*. Etenim non certo, aut legitimo tempore ægritudines solvuntur. *Vinum* jubet *febrici-*

(d) hic videtur esse hiatus.

(e) minus vehementes & facilius curabiles.

(f) immoderatam.

(g) in aquam vertere.

(h) subint, febris.

(i) Asclep. & ejus sectatores.

tantibus dari, sed adjecta discretione. *Impari* denique *die* adhibendum probavit primo *clysterem*, & (k) jugiter adhibendum. Non etiam *situm vehementem* donec pulsus concidat, (l) probat: etenim *opportunitatem temporis* fieri magis ab (m) artifice posse quam sua sponte, aut *Deorum nutu* venire. Adpellavit denique (n) illam (o) magnificam.

Item in (p) *Samothracia* clysterem, atque vomitum probat, circa vesperam pridie. Sed in his, qui *periodicis typis* adficiantur, vomitum preponit clysteri. Item (q) *luc agrotantibus* vomitum & lavacrum probat. *Typicis* vero clysterem & vomitum, & vinum *Samothracium*, atque *salsum* bibendum inquit, primo usque ad tres quartas sextarii, & superbibendam partem sextarii. Item tempus dandi cibi non *dimissione perfecta*, sed *accessionis declinatione* dicit. Et quosdam prima die, quosdam secunda, quosdam tertia, quosdam quarta vel quinta, aut septima cibari jubet.

Ph'ebotomat eos qui cum dolore fuerint agrotantes, alios omnes prohibet ph'ebotomari, & magis specialiter *ph'reniticos*, adjiciens etiam non esse tondendos, loci quoque obscuritatem (r) recusans. Item *cardiacos* vehementioribus clysteribus curat, & cum levi fuerint indulgentia relevati, reficit

(k) sæpius: frequenter.

(l) levandam putat.

(m) artificis prudentia, & observatione.

(n) *subintel.* temporis opportunitatem.

(o) *μεγαλοπρεπῆς*.

(p) *Samothracia* femina quam tractabat.

(q) pestilenti morbo.

(r) improbans.

reficit vino, & cibo. In *synanchicis* vero, ut *symplicis* etiam utitur & *εσπεριδικα*, hoc est caninae siue gutturis ob respirationem *divisura*. Item in *hydropibus paracentesi* probat, quia, inquit, si forte plus modo fuerit facta humoris detractio, erunt aegri aqua calida replendi tantum, quantum plerumque videbamur abstulisse. Huic sane (t) adiutorio detractio sanguinis ex talo factam, ex ejus vena interiore similiter mederi dicit: & non esse activas atque operantes causas aegritudinum in liquidis constitutas, quas *synecticas* vocant, sed esse antecedentes, quas Græci *procatarticas* adpellant. Item (u) plenitudinem plerasque passiones adjuvare dicit.

Laudat etiam in salutaribus præceptis vitæ varietatem, atque vehementer utile dicit aquam bibere, & frigida lavari, quam *ψυχροδυνα* adpellant, & frigidam bibere. Item habitudinem athleticam negat esse tutam: & neque ullam (x) digestionem in nobis esse, sed solutionem ciborum in ventre fieri (y) crudam, & per singulas particulas corporis ire, ut per omnes (z) tenuis visa penetrare videatur, quod adpellavit *λεπτειν*, sed nos intelligimus spiritum.

Et neque inquit ferventis qualitatis, neque frigide (aa) esse, nimie siue tenuitatis causa, neque alium quemlibet (bb) sensum tactus habere, sed per vias receptaculorum nutrimenti nunc arteriam,

(t) noxæ a paracentesi illatæ.

(u) sanguinis abundantiam.

(x) cibi coctiorem.

(y) absque fermentatione.

(z) forte: *tenuis vias*.

(aa) cibum qui distribuitur in corpus.

(bb) qualitatem quæ sensu tactus percipitur.

nunc nervum, vel venam, vel carnem fieri. Item, (cc) *transvorationis primam partem dicit extentione fieri faucium; secundam viarum tenuitate, quæ ad ventrem ducunt. Item* *ὀρεξιν*, quam nos *adpetentiam* dicere poterimus, eam quæ cibum adpetit, viarum majore (dd) *perfectiōe* fieri dicit in *stomacho atque ventre. Eam autem quæ potum adpetit, parvarum viarum causa fieri dicit. Præterea excrementa ventris* (Græci *σύνβλαα* dicunt) negat aliena esse natura. Siquidem etiam ex ipsis corpora augeantur.

Quædam denique, inquit, animalia ex ipsis solummodo se nutriunt. *Somnum enim etiam fieri spiritus sensibilis crassificatione adseverat: deinde regnum animæ aliqua in parte corporis constitutum negat. Etenim nihil aliud esse dicit animam, quam sensuum omnium cætum: intellectum autem, occultarum vel latentium rerum, per solubilem fieri motum sensuum, qui ab accidentibus sensilibus atque antecedentis perspectione perficitur. Memoriam vero alterno eorum exercitio fieri dicit. Omnia præterea fieri necessitate, & nihil sine causa, & neque naturam aliud esse, quam corpus, vel ejus motum. Deinde, inquit, non solum prodest natura, sed etiam nocet. Hoc est ASCLEPIADIS dogma: nunc quemadmodum phreniticos curaverit, prosequemur.*

(cc) deglutitionis.

(dd) patefactione & magnitudine: ut supra dictum est de bulimo.

CAPUT XV.

Item ad ASCLEPIADEM phreniticos curantem.

Phreniticos curans, primo libro celerum vel acutarum passionum, expugnat eos, qui contraria posuerunt adhibenda. Secundo, quomodo declinanda, vel avertenda sit phrenitis, docet. Tertio, quomodo curanda, cum facta fuerit. Contradicens igitur primo (a) incusat *chyleres*, atque *irin* bibendam, & *acetum* cum melle, & ex *sinapi apophlegmatissimum* & *tonsuram*. Siquidem velut (b) hortamento quodam humor liquidior faciat ad caput adscensum, & in (c) contractionem atque tensionem cerebri membranam cogit. Adcurrit enim incisuræ capillorum materies, & pori denique & capilli post tonsuram crassescunt, atque fortiores fiunt. Quapropter etiam homines. si post cibum totonderint, tussicula atque catarrho, vel lippitudine vexantur. Dehinc si lanis caput post tonsuram tegere curamus, quanto melius si naturali tegmine capillorum lateat obtectum?

Improbat etiam in obscuro loco jacere ægrotantes. In luce enim, mentis sive intelligentiæ visa debilia, atque parva efficiuntur, cum sensualibus visis arguuntur, sicut nocturni luminis ac funalium flamma sub ætheria luce constituta visi potioris oppressione languescit: in obscuro autem e contrario

(a) improbat.

(b) stimulo.

(c) obtrusionem.

vehementiora atque majora fieri mentis atque intelligentiæ viâ adseverat, cum nullis sensualibus visis arguuntur, quiescentibus sensibus. Denique tanquam præsentia; vel vera fiunt, sicuti somniantum etiam: tunc enim silentibus sensibus solius mentis visa operantur. Ac deinde, cum nullis adhuc sensualibus (d) incisâ avocantur, tanquam præsentiam, non præsentium visa sequuntur.

Phlebotomiam etiam nihil, inquit, jugulatione differre in phreniticis, siquidem sit (e) cum dolore agrotantibus congrua. Nam dolor majorum corpusculorum statione fit, quæ sola phlebotomia exantlari posse noscuntur: phrenitici (f) igitur nullo dolore vexantur. Siquidem (g) angustiis in (h) his parvorum facta videtur statio, & propterea phlebotomati animi defectu, atque corporis frigidus torpore adficiantur, aut vocis amputationem, aut mentis alienationem sustineant. Detracta enim materie, passionum causa remanente, (i) crassificari contingit, atque corporis facere algorem, & tunc ad cerebri membranam spiritum, vel fervorem ferri, & stationem corpusculorum, geminata quoque alienatione.

Et recte quidem clysteres atque irini & mulsum ex aceto, & ex sinapi apophlegmatissimum recusat, sed se ipse quoque impugnans, sicuti in consequentibus docebimus: item tonsuram, atque obscurum locum, & phlebotomiam non recte prohibe-

(d) interrupta.

(e) i. e. in morbis dolorosis tantum & quare.

(f) autem.

(g) angustatis iis.

(h) i. e. phreniticis.

(i) subint. reliquum sanguinem.

re voluit. Nocentur enim quidam non *tonsuræ* causa, sed *intemporalitatis* ejusdem. Denique etiam *sanos post cibum tondentes noceri* manifestum est, ante cibum vero opportunitatis causa relevari. Dehinc, etiamsi vi sua prodesse tonsuram negat, oportuit tamen eam adhiberi propter usum localium adjutoriorum, sine qua necessario adhiberi non possunt, sicut superius docuimus. (k)

Aeris vero qualitas non occulta causa, sed (l) *manifesto actionis indicio* erit judicanda, secundum passionem. Igitur (m) quomodo videmus alios *striktura*, alios *solutione* magis adfici, convenit ut *pro differentia* his *lucidus*, illis *obscurus* sit adhibendus. Nam *crassitudine*, ac frigore *constringens aer* (n) redarguit corporis *defluxiones*, quas *Græci* *ἐκπίπταξ* vocant. At si, ut nuper docuimus; *proprieta-tem accidentium* servaverimus, quomodo quidam *lucem* fugiunt, vel oderunt, alii *tenebras*, convenit ut alios *obscuris*, alios *lucido* esse faciamus loco. Quid dicam quomodo pleraque ægris aliter sunt quam videntur: ex visis namque veris ducentes quidam mentis errorem, falsitate magis adficiuntur. Sic denique HERCULES filiorum & conjugis visibus inimicos vultus accepit, ORESTES etiam ELECTRÆ furiales vultus expavit. Non omnes igitur *lucido in loco jacere* concordat: sicut latius *adjutoriorum libro* explicamus.

Est etiam *vehementer noxium phlebotoniæ utilissimum adjutorium prohibere*. Quippe cum videamus

(k) lucidi, obscuri.

(l) manifesta.

(m) quoniam.

(n) cohibet coercet.

in ipso usu saepe passionem fecisse compendium. Etenim defectio vocis, atque aliorum sequentur eos, qui incongrue fuerint phlebotomati, *conjuncta scilicet solutione, aut intemporaliter, aut immodice.*

Vanum est etiam, quia non dolent *phlebotomiam* prohibere, tanquam majorum corpusculorum congruam detractioni, quorum obtrusione dolores efficiantur. *Primo enim paralyticos & peripneumonicos, & apoplectos congrue phlebotomamus, cum nullis doloribus adficiantur. Secundo etiam phrenitici dolent, sed eorum mens, quia judicio caret, nescit queri, quod doleat. Videmus namque eos sese mordere, urere, aut pun gere: & naturale non est nullo dolore cogente hæc fieri existimare. Dehinc majorum corpusculorum detractionem, etiam minorum necessario sequitur. At phrenitici non solum alienantur, sed febricitant. Ita febres secundum ASCLEPIADEM majorum corpusculorum itatione fiunt.*

Si igitur *propter alienationem* non convenit, *propter febres tamen* convenit adhibere *phlebotomiam*, sic etiam sanguis majorum corpusculorum materia: sed non (o) solum detrahit *phlebotomia*, verum etiam *spiritum & fervorem*; quæ, ut dicit, *parvorum sunt corpusculorum materiae.* Convenit igitur secundum ipsum *phreniticos phlebotomari*, ut detractione *minorum corpusculorum* alienatio mentis, *majorum* febres auferantur. Adparet itaque, neque secundum se consequenter ASCLEPIADEM *phlebotomiam* prohibere.

Proinde *præcavens* vel *avertens mentis alienationem*, jubet addisci, quæ sit *accessionis ac di-*

(o) *subintel.* crassiores sanguinem.

missionis dies. Tunc graviore die *cibum* dari paucissimum, atque expectato *febrium* statu, dari *ptisanam*, vel *borderum*, aut *alicam*; aut cum *beta lenticulam*, vel his quicquam simile, conjiciens solam ex his *dandi* (p) *novitatem* prodesse, nec habendum iudicium, quid istorum debeamus offerre, sed potestati ægrotantium dimittendum, quid velint eligere. *Alia die* si febricula perseveraverit, *exantlare obtrusiones*, & *requiem* corporis adhibere, *aquam* dantes potandam, non plusquam bis in die usque ad *hemiam*, vel duas, & hunc modum etiam nocte servare: sic rursus *secunda die*, *transacto accessionis augmento* dandum quiddam de præscriptis *sorbilibus*, atque alia die *declinante febricula*, uti *sorbili cibo*. Perseverante vero rursus abstinere, & præterito similem *tertium* imitari diem. Tunc *septima* audere jam *paine* atque *piscibus*, & *vino* uti: solvitur, inquit, enim *passio* *tertia* sæpe periodo.

Ad hæc respondemus, quia etiam si *sua sponte passio* intra *septimum diem* solvi potuerat, non solvetur, (q) *inique curationis* causa. Etenim neque *de somno*, neque *de vigiliis*, neque *de capitis fomento*, vel cæteris quæ ad *diligentiam* pertinent *curationis*, quicquam videmus ordinatum, solis ex tribus *medelam* credidit adhibendam, *potu*, *cibo*, *clystere*, & hoc tanquam de experimento. Nam *cibus*, ut voluit, *ante dimissionem* dandus, *transacto* mox *accessionis* statu, *turbatis* adhuc *liquidis* atque *spiritu*, quo febres duplicentur, & alienatio mentis ardeat, est non solum intemporaliter, verum etiam incongrue. Stringit enim

[(p) varietatem ac mutationem.

(q) parvæ, incommodæ, absurdæ.

ordenem, & *lenticula*: relaxat *ptisana*, & *alica*; & non possunt *contrarie qualitatibus species iisdem passionibus* adhiberi, nulla discretione servata. Dicimus etiam curiosum genus *pulmenti*, atque congestum, & (r) primæ oblationi contrarium esse, *betam cum lenticula*, quod adpellavit *Tentlophacen*, item *ptisanam*.

Contrarius etiam *clyster* atque noxius perspicitur, omnibus quidem propter *intestinorum mordicationem*, & cætera: magis tamen *solutionem*. Ipse denique accusans utentes, ait *continuationem clysterum incendium* atque sitim facere. Inusta enim *intestina* melle, atque cæterarum specierum mordicatione, movent *fervorem* plurimum, qui *per alta*, quadam continuitate viarum, *membrana cerebri* insuat. Cuncta etenim, inquit, quæ sunt in *alto corporis constituta*, *sepe occulta vicinitate conrunt*. Quorum in numero *membranam cerebri* ponimus. (s) Revocat etiam & grave passioni atque *perniciiosam malum*: nihil enim in ipsa *gravius quam ventris est fluor*. Quod igitur (t) crescit *periorante passione*, hoc perhibet fieri *clysterum* provocatione.

Denique quæ culpans alios dixit, in ipsum convertenda utentem *clystere*. Non enim dici potest *solum frequentiam injectionis* accusasse, genus autem *innoxium* judicasse, cum manifeste *propter perimoniæ clysteres noxii* judicentur, & magis etiam si *usu frequenti*, atque *copia* peccaverint adhibentes. Quid dicam, quod neque semel ASCLEPIADES *clysterem* iusserit adhiberi, cum secundo una die dixerit *innovandum*, dicens, *perseverante*

(r) hordei, ptisanæ, &c.

(s) advocat. *subint.* clyster.

rursum, cibo abstinendum, & innovandum tertio prætertia die quo clyster fuerit adhibitus.

Est etiam *vanum sine disciplina temporis potum ordinare*. Ait enim bis dandum in singulos dies: mitto non omnibus aegris eundem modum competere *strictura atque solutione laborantibus*: at ille duas heminas omnibus iussit dari, sed etiam vinum atque *varium cibum* septima die offerendum dixit, non *declinationem passionis*, sed *numerus dierum* advertens, tanquam tunc necessario solvi passionem existimans, quod est *jure vel legibus simile*.

Dehinc explicita passionis avertendæ præcautione & cognitione præsentis, (u) hoc etiam *effecta curatione* ordinavit: ejus *duplicem* dicit *differentiam*, unam non *meticulosam*, ac multis *phreniticis* aptandam, aliam *vehementem* atque *periculosam*, quam *ἐκτενερθελεν* adpellavit. Quarum primam, ordinans, si inquit, cum qui non sit *ab alio curatus*, acceperunt: & propterea nullo sit tentatus adjutorio, *odora mentis* utemur, hoc est *castoreo*, *peucedano*, *ruta* & *aceto*, vel ex his *infuso liquore*, & *clystere* detrahendæ obstrusionis causa.

Sin vero ab aliquo medico fuerat *ante curatus*, erit, inquit, omnis *unctio* atque *cataplasma*, vel *odora mentum* prohibendum, statim primo ingressu, & ad lucem ex umbra *transmutandus* ægrotans, *stermutamentum* etiam adhibendum, *mulsum* dandum æstate quater, hyeme bis in die, dimidia hemina in singulis potionibus, sed præcocto melle, ne *venter humidus*, aut fluidus fiat. Tunc veniente nocte primo ad *domicilium mediocre* secedendum, atque plurimus vel *apertus aer* fugien-

(u) clysteris usum frequentem.

dus, dehinc si aliqua fuerit (x) *accessio*, vel articulo-
 rum *stupor*, his (y) transactis dandum quic-
 quam de præscriptis *forbilibus* necessario: si autem
 (z) *equalia* permanferint *februum signa*, statim ves-
 pertino tempore, oleo totum corpus *perungentes*,
 caput etiam atque collum *rosaceo*, dabimus *forbi-*
lem cibum: tunc ad largiendum requiem vel som-
 num, sufficiens erit motus, bajulatoria sessione
 adhibitus, quia mox ægros mites ac (aa) delica-
 tos facit. Aliqui denique *phreniticorum* (bb) di-
 rarato corpore motus causa, deficiunt. Quapropter
nocte magis atque *post cibum gestationem conve-*
nit adhibere. Hæc est secundum ASCLEPIADEM
 metu periculosa, atque cauta differentia cura-
 tionis.

Huic exemplo respondemus, (cc) quia nulla est
 metu *periculosa* differentia curationis, *arte forma-*
ta, sed est potius tuta: neque etiam *vehemens*,
 quam secundam posuit *periculosam* ac metuendam.
 Vocanda est enim *artis judicio probata* necessario
 magis, quam supradicto est vocabulo nuncupan-
 da. At si vere fuerit illa quam putat tuta, quo-
 modo non omnibus, sed multis erit *phreniticis*
 congrua, aut cur non manifestavit, quibus sit
 incongrua? Quid dicam? quia ipsa quoque,
 quam putat *tutam curationem*, *pejor* esse perspici-
 tur. Primo etenim *invidiose* jubet si qua ante
 ipsum *Medicus* adhibuit, *repudianda*. At si non

(x) typus cum horrore aut frigore.

(y) cessantibus.

(z) absque intensione & remissione.

(aa) demulcet & delenit.

(bb) nimis transpirante.

(cc) quod.

adhibuerit, tunc probanda, tanquam (*dd*) legitima putans, ut hæc aliis adhibentibus noceant, (*ee*) ipso (*ff*) medeantur.

Dehinc, neque quibus utendum sit his prohibitis dixit, ut oporteat *phreniticum* sine ullo adjutorio derelinqui. Est etiam *vehementer noxium aceto uti* atque *peucedano*, & *ruta*, & *castoreo*: premunt hæc enim, & *vertigines* ingerunt, & ob acrimoniam sui, *tumentes* (*gg*) *diffecant membranas*. Hinc etiam *alienationem* geminant, aut (*hh*) *pressuram* ingerunt vehementem: horum testis ipse est ASCLEPIADES. Accusans enim eos qui *rutam* probaverunt adhibendam, vitandas inquit primo (*ii*) *gravabiles* virtutes. Siquidem *adscensu* quodam inspirationis *caput invadunt*, & magnas mentis occasiones alienationis subijciant.

Præterea paulo superius in eodem libro ait, ipsum caput (*kk*) oblidere non sinunt hi qui curant *cataplasmatibus*, & *aceto*, & *polline*; & confectis *fomentis* ex multiformi materia *abluendum* existimant. Similiter *ungentes* non solum caput, sed etiam *faciem* atque *collum*, quæ omnia non difficulter (*ll*) *naris implendæ* odoris acerrimi atque gravabilis. Nobis denique *sæpe contigit* ingredientibus ad ægros quibus hæc fuerant adhibita, *vertiginem pati*. Quid nunc ASCLEPIADES gra-

(*dd*) ex lege.

(*ee*) *subint.* adhibente.

(*ff*) *profint.*

(*gg*) rodunt, lancinant.

(*hh*) soporem.

(*ii*) quæ caput gravant.

(*kk*) oblidere, id est a dolore vocare.

(*ll*) nares implent odore acerrimo & gravabili.

viuis olens habuisti *castoreo*? quid gravabilius (mm) ab his quæ adhibenda confirmas. *Cataplasma* vero ex *pollinibus*, & *aceto*, fuit cataplasma remoto aceto *per se* efficax: laxativum est enim, sed *acetum* tibi repugnat: ipso tamen *caput foveri* iussisti. *Clysteris* vero (nn) *culpam* superius probavimus.

Est etiam (oo) *iners*, omnes *egros*, ut voluit, ex *tenebris ad lucem transfere*, cum quidam *tenebris curari magis* videantur, sicut superius demonstravimus. Vexat etiam (pp) *ptarmicum* quod credidit adhibendum. *Acre* est enim atque *ignitum*, ut *piper*, *struthium*, & *album helleborum*, quibus tumentes *membranae* ex eorum acrimonia in (qq) *asperitatem surgunt*, & *agitatione* ob sternutamenta *extenta provocantur*. Denique si *statio corpusculorum* causa est phreniticæ passionis, ut putat, *vehementius* eam *his rebus excitari* suspicandum est, cum ad sternutamenti motum materia concurrit. Omnino denique sic curationes suas confundit, ut quæ etiam ipse ordinavit excludat, cum sibi quadam comparatione fuerint opposita: ait denique *majora adjutoria vitanda*. Siquidem nocere magis quam prodesse videantur. Sed quid tandem *levioribus* (rr) *laceramus*, si *fomentis*, atque *unguentis*, & *cataplasmatibus*, & *odoramentis* & *sternutamentis* ægros adficiendos cre-

(mm) quam ea.

(nn) noxam.

(oo) non secundum artem.

(pp) vulgo errhinon.

(qq) quasi crispantur.

(rr) laceessimus.

didit? quibus adparet eum contra semet tulisse sententias. Caret etiam artis auxilio, quod pro (ff) *temporum aere*, atque *loco* ordinanda adiutoria putat, & non pro *passionis tempore*.

Dehinc non oportet solum considerare, *quoties* potum demus, verumetiam *quando*. Etenim *accessionis tempore* *limpida quoque aqua* febrium facit incendium. *Mulsu* vero dandum dicit sublevandi *pulsus causa*, nescius quomodo *propriu phrenitice passionis*, inesse parvum atque *humilem pulsum*, ut *lethargo majorem ac tardum*. Oportuit igitur *passionem destrui*, non *pulsu optari majorem*, qui *sæpe pejorando consurgit*, quando ex *phrenitico in lethargu* venerit: ita quoties potum demus *autumno*, vel *verno tempore*, non docuit.

Dehinc *clystere* utens, *mellis* metuit admixtionem: & ne *ventrem*, inquit, *fluidam* faciat, *decoquendum* iussit, & *clysterem* non timuit, ne ventres commoveret. *Falsu* est etiam, cum continua atque jugis fuerit passio, *circa vesperu cibum dare*. Siquidem etiam secundum ipsum ASCLEPIADEM (tt) releventur omnes (uu) *lucis initio*, *vespero* *accessiones* augeantur. Natura, inquit, *vesperu* ob *aeris crassitudinem* densata inflat corpora, atque *initium generat accessionis*. Omnibus denique *pulsus* levatur statim ex medio die initium sumens. Omnino igitur *ratione caret vesperu cibo tempus eligere*, quo etiam secundum ASCLEPIADEM *accessiones* augentur.

Grave est etiam *oleo rosaceo tumentia refrigerare*, atque *constringere*, & ex odore vertiginem face-

(ff) anni tempestatibus

(tt) mitescant.

(uu) cum diescit.

re, atque (xx) *pressuram*, & inchoante accessione ægros ad alium transmutare locum, quando *magis eos oportebat quiescere*. Sed neque *quotidie* cibo nutrire est, ut putat, *necessarium*, & magis si nulla fuerit *solutio* conjuncta, solo tumore constrictis corporibus, quæ ferre non possint quotidianam cibi sumptionem. Noxium est etiam omnes gestatione agitare: in his enim qui (yy) *solutione* & *constrictione* vexantur, magis extenditur passio, & horum testis ASCLEPIADES est primus. Etenim ait *vias apertiores* fieri gestatione. Denique defectio atque (zz) *diaphoresis* sequitur eos qui incongrue gestatione fuerint moti. Quod quidem nescius qua causa fiat, tanquam remedium querens vexationis, *nocte* gestari atque *post cibum* ægris prodesse æstimavit, scilicet ut non solum *incongruo adjutorio*, verumetiam *inordinato* homines noceantur. Neque enim *sanis utilis gestatio post cibum*. Inertem etiam perspicimus dietam primam; quod ait quibusdam esse contrariam, nec tamen docuit quibus. Si enim quos nocet nescierimus, necessario etiam quos relevet, nescire consequitur.

Tradens etiam *periculosam* sive temerariam, quam φιλοπαράβολον adpellavit, ita composuit curationem; in alia, inquit, habere similia prædicta passioni solum, quod vinum (aaa) pro melle circa vesperam, non nisi omnino coegerit passio, damus: si minus, *primo ingressu statim*, atque *plurimum*, & *extentum* hoc est, *meracum* & *salsum* dabimus *vinum*, quod adpellavit τετραλασσωμένον. Etenim, in-

(xx) soporem.

(yy) simul conjunctis.

(zz) virium dissolutio.

(aaa) cum.

quit, quæ primo imbecilla atque tarda de forbilibus & mulsa dederunt ægro commoda, omnia ex vino celerius atque coacervatim implentur. Etenim *fervor plurimus* accedit, & *pulsus erectio* & (*bbb*) *roscida sudatio* mitigatur, tanquam ex *cantere* per totum corpus vino concurrente, atque inurente sensum.

Scientia hæc est vehementior, quam dicit curatio, pro mulsa habens vinum, ut *cæteris peccatis manentibus* in odoribus, & fomentis, & sternutamentis, & jacendi loco, & gestatione omnibus ordinata, *graviolem ex vino vexationem* adjecerit. In quibus neque mulsum recte secundum ipsum ordinatum esse perspicimus. *Dat enim vinum* & *incongrue*, & *intemporaliter*, & *immodice*. *Incongrue* inquam, quoniam *falsum*, & propterea *acre*: quando denique mel coqui jubet ne venter veniat in fluorem, atque ab aliis ordinatum clysterem removet, tanquam in (*ccc*) commemorationem ducentem ac gravem *phreniticis* vexationem, hoc est *fluorem ventris*: cum magis falsum vinum id facile possit efficere, & per acrimoniam *febres*, atque tumens corpus incendere. *Intemporaliter* autem, (*ddd*) quomodo circa *vesperam*, quando secundum ipsum fit accessio: vel certe (*eee*) statim, ut ait, *primo ingressu*, tanquam secum opportunitatem dandi adtulerit vini. Item *immodice* dare probatur, quomodo *mulsum*, atque (*fff*) *meracum*, & propterea ignis in modum

(*bbb*) sudor colliquativus.

(*ccc*) commotionem inducentem.

(*ddd*) quoniam.

(*eee*) *subint.* dari jubet.

(*fff*) *subint.* dari jubet.

vexare perspicitur, ut vere ipsum videatur *cantaris* esse virtute, quæ *nervos* incurrens atque penetrans infestæ jamdudum *febricula* conjuncta, etiam (ggg) *illud* quo *sapimus* offendit & alienationem geminat mentis, aut *spasnum* facit ægrotanti: adferens etiam quod hi qui non nullum neque meracum accipere voluerint, noceantur, si quidem minus inebriare contingat.

Erat enim (hhh) conveniens omni *phrenitico*, qui ab eo curatur, hanc adhibere (iii) propriam alienationem mentis, (kkk) aut omnino vinum accipere noluisse, (lll) quippe cum ASCLEPIADES ex vino frequenter *phreniticos* fieri fateatur, atque similes ebriis inveniri; quonam modo igitur credi potest eosdem *multo vino* accepto, atque meraco relevari, quibus *alienatio* ex vino (mmm) facta perspicitur? quæ necessario in capite simili semper vexatione operatur.

In his nos credulitate occupari existimat, ut (nnn) tanquam *ebrios* plurimum vinum in *altum somnum* demergit, non aliter etiam *phreniticos* vinolentia in somnum venire posse putemus, *multo* atque *meraco poto* adfectos. Hæc enim vere ipsorum aliquis dicere potest, sed contra erit advertendum, *nullam* esse *similitudinem* (ooo) *vinolentiae phreniticae*

(ggg) mentem.

(hhh) necessarium.

(iii) novam.

(kkk) nili cum.

(lll) cum tamen.

(mmm) fieri.

(nnn) quemadmodum.

(ooo) cum vinolentia.

phreniticæ passionis. In *ebriis* enim alienatio ex *multitudine poti vini* facta perspicitur, quæ (*ppp*) reflata temporalem citius alienationem solvit. In *phreniticis* vero ex (*qqq*) *tumore* alienatio fit. Quo considerandum est, quia vinum in his *reflari* minime potest propter *difficultatem viarum*, quæ sunt ex morbo adeo *densatæ*, ut neque (*rrr*) *naturalia*, quæ per *sensuales vias*, excludi consueverunt, reddantur, neque accepta per cibos impertiri corpori facile videantur, vel per tenues vias digestionem soluta (*fff*) propriari atque ad sua destinata pervenire; sed manentia *statione insueta*, novo turbore corpus adficiant, atque *tumentia* exagitent, *mentem* quoque turbent, receptacula quæque percutiant, tempore quo etiam ille *spiritus*, qui naturalis ac tenuis est, *angustatos suos* (*ttt*) *ambitus* pungit, ac dolores corporis efficit.

Mitto etiam, quomodo, si ut volunt, *ebriis* similes *phreniticos* accipimus, *non oportuit ebrium inebriando curare.* Nullus enim vinolentus bibendo in sobrium venit. Nam magis e contrario qui perseverando potaverunt, multo (*uuu*) *potu* multum *mentis alienationem* auxerunt, aut in *spasmus*, aut in *vigilias incurabiles* devenerunt. Adjuvant etiam vexationem vinolentiæ *gravabilia odoramenta*, atque *fomenta*, quibus denique fortes ac recte valentes in conviviiis incautius usi,

(*ppp*) concocta & discussa.

(*qqq*) phlegmone cerebri membranarum.

(*rrr*) minus narium saliva &c.

(*fff*) locis quorum propria sunt subministrari.

(*ttt*) fibras nerveas & membranas.

(*uuu*) potu.

multa se gravatione vexarunt. Ait etiam vinum in *cauteris* similitudinem (xxx) *abstinere sudorem*, cum idem dicat *mitigari alienationem* accepto vino, cum se plurimi ac per totum corpus *sudores* effuderint, ut secundum ipsum id sit intelligendum, quod nunc *abstineat* vinum sudores, nunc faciat.

Libro denique quem de *communibus adiutoriis* scripsit, utriusque virtutis vinum, dixit. Sicut enim, ait, *coagula densant atque extenuant lactis naturam*, cum caseus ex lacte crassescat, & materia exinde tenuior ac magis liquida fiat, quam *Græci εἰς* adpellant, atque hæc contraria eadem virtute (yyy) suffecta separantur. Non aliter & *vinum* vi quadam suæ *percussionis*, plurimam nutrimenti partem densare (zzz) accepimus, atque in se cogere, plurimam vero resolvere ac dirarare, & tenuem facere. Quibus probatur *repugnantia* ex iisdem promittere, & *frigido exemplo* denique errare. Sed neque (aaa) *discretionibus generalibus vini conjectura* convenit, falsis exemplis immissa.

In his denique adhuc constitutus, demonstrationibus vanis involvitur, dicendo vini tutam potationem in *passionibus tardis*, magis quam in *celeribus*, vel *acutis*: & in his qui *dimissionibus* relevantur, magis quam in his qui *continuatione* vexantur: & *senibus* magis quam in *juvenibus*: & *præpurgatis chylis*, vel *sitientibus*, magis quam *plenis cibo*: & *inchoantibus ac deficientibus febribus*, magis quam *summa tenentibus*: & post accessionem

(xxx) cohibere, reprimere.

(yyy) adfecta.

(zzz) observavimus.

(aaa) signis diagnosticis.

potius quam ante ipsam. Nunc autem curans *phreniticos*, ordine quodam usque ad finem servato, sicut in nutriendis (*) virginibus *vinum* dari constituit, in *celeri passione*, atque *continua*, & *omnibus*, nihil sane considerans, sed statim *primo ingressu*, ac frequentius in *statu* passionis. Tunc enim, inquit, vehementius alienantur egrotantes. Præterea & in *vehementia* accessionis intelligitur dare, cum *vespero tempore* dandum jubet. Hæc sunt quibus neque sibi conveniens *phreniticorum* curationem ordinasse probatur, quanquam plurima infinita, quæ dici potuerant, consideratione taceantur.

(*) vox ut videtur corrupta.

C A P U T XVI.

Ad THEMISONEM.

(a) **Q**uomodo THEMISON, scribens *celerum passionum* curationes, antiquorum peccatis assentiens quædam incondita dereliquit. (Nam necdum purgaverat suam *sectam*, & ob hoc *phreniticorum* ordinans curationem quibusdam erroribus implicatur,) ipsius quoque inspicienda sunt singula. Primo igitur ex *prima diatrilo* nutriendos dicit, nullis etiam cogentibus causis, quod est improprium tempori. Dehinc dat *sorbilia*, ita *cucurbitam*, aut solum *mulsum*, aut *pomorum* quædam. Quod nunc dissimilitudo virtutis ciborum docet, errorem facile ejus perspicimus. Etenim *sorbilia* quæ posuit, succi sunt melioris; *cucurbita*

(a) Quoniam vero.

vero cito corrumpitur. *Poma* quoque succi maligni, ac facile acescentis esse noscuntur, etiam si fani fuerint accipientes: quibus denique (b) medio cibo uti debere *salutaribus praeceptis* docuimus. Ubi autem *viscera tument* (c) *altiora* febribus inuruntur, multo facilius acescere poma probamus.

Prohibet sane in fomentis *peucedanum*, *castoreum*, *rutam*, sed *aceto rosaceo* (d) admixto hierno tempore; æstate vero *aqua admixta* (e) rosaceo initio passionis caput foveri jubet, non (f) continens quomodo ob magnitudinem *transcensu initio*, *extemplo passio sumit augmentum*. Dehinc etiam si (g) initium habere potuerit, quod est (h) difficile, *erat melius constrictivis uti lenioribus*, ut oleo *Hispano*, atque *novo*. Etenim acetum, & rosaceum percutit, & implet caput. Quod autem *refrigerantis* ac *densantis* virtutis est, *crescente stricture*, *incongruum* esse perspicitur. Ita juxta differentiam temporum hyemis vel æstatis fomenti mutare qualitatem, nullius est rationis.

Item duobus diebus, vel tribus transactis etiam *hederae foliis*; vel *succo*, aut *serpylli*, aut *mente*, cujusquam similis virtutis simplicium, ac non *vehementium specierum* cum oleo, atque *aceto* per intervalla fovendos dicit, etiam nunc non juxta sectæ rigorem. Neque enim ad *numerus dierum*

(b) *subint.* pro.

(c) profundiores & penitiores corporis partes.

(d) *subint.* probat.

(e) *subint.* oleo.

(f) animadvertens.

(g) aliquam rationem id faciendi,

(h) vix probabile.

oportet fomenta ordinare, cum debeamus magis passionem, quam tempus adtendere, & neque constrictiva tumoribus, atque gravabilia ægrotantibus adhibere. Nam hedera eum bibitur, mentis errorem inducit.

(i) Cadit etiam, eum in accessione *thoracem* putat *ungendum*, & in his qui fortem ardorem sentiunt *rosaceo fovendum*: Hoc etenim quum virtutis sit *densativæ*, constringit tumentia, & ardorem geminat. *Omne etiam unguentum accessionis tempore, & magis in augmento febrium incendium facit ex superficie corporis ad altiora perduc.*

Peccat (k) enim & in reprobandis *odoramētis*, non docendo quæ illa sint, ac quot diebus abstinemus ægrotos, unguentum adhibendo quod est (l) *laboriosum*, nisi etiam cibus fuerit datus. Oportet enim *neque cibari non antecedente perunctione, neque perungi nisi cibus fuerit* (m) *consequutus*. Sed etiam post unctionem *aqua frigida* faciem fomentat, constringens rursus tumentia, *phreniticis* strictura caput adscit. *Omni etenim phrenitico strictura caput adsciri nemo negat.*

Item inaniter putat, ex tertia die, qua mente alienari coeperunt, nulla accessionum discretione cogente, quotidie cibum dari. At si alternis diebus fuerit occurrens accessio, alternandum etiam nutrimentum. Oportuit enim nisi (n) *declinato solutionis metus* occurrerit, atque *quotidianis diebus* accessiones fuerint effectæ, omnibus cibum

(i) Errat.

(k) etiam.

(l) molestum.

(m) consecuturus.

(n) inclinante morbo.

alternis dari. Nam non potest corpus (o) *diurnis accessionibus gravatum* suis partibus *adplicare nutrimenta* quæ sumpserit.

Sed hic gravius peccans ait adjuvare etiam *lavacrum*, quanquam sit adhuc passio *in gradu* constituta, tribus tamen vel quatuor diebus transactis, ex quo menti alienatio irruisse videtur. Quomodo igitur conveniens *lavacrum* passioni probatur, cum nec dum quotidianis diebus cibum dare (p) videatur; Quippe cum adhuc passio suæ magnitudinis teneat *summitatem*, & propterea *mitigativa* sit *cirratio* magis quam *turbatio*, ex lavacri commotione adhibenda. Mitto quod æger ad hæc magis *moveatur alienatione mentis*, nec ullo adsensu nostro pareat imperio. Siquidem (q) *ferali* mente omnia quoque accipiat, ac recuset.

Item jubet *lavantes* in folium primo descendere, tunc ascendentes e folio *fricari plurimum*, & rursus descendere, quod est laboriosum: sufficiebat enim *defricatos*, tunc solum descendere, cum se *modico* senserint *sudore* vexatos. At iste post lavacrum oleo *rosaceo* caput *fovet*, quo gravius odore impletum ægrotantes adficiat. Est autem *incongruum* neque consequens *laxata*, ut putat, *lavacro corpora* oleo rosacco fomentare, cum sit frigidæ atque constrictivæ virtutis, & propterea corporis efficiat *densitatem*. Non enim ejus frigus crit aquæ frigidæ comparandum, cum aqua frigida ob extinguendum fervorem, veluti *cocti corporis*, adhibeatur *rosaceum* vero perseveratio-

(o) quotidianis

(p) nimirum CÆLIO, 7

(q) veluti brutum aliquod.

ne quadam simili, atque eadem vexatione *jugi frigore*, & *odore percussibili* caput adficiat.

Vinum etiam dandum *declinationis* ordinavit *tempore*, cum neque omnibus hoc sit adhibendum, sed solis illis, qui *simplici ægritudine* adfiuntur. Dehinc non in omnibus prohibuit *vinum falsum*, sed in his qui sunt *insueti*; nescius (r) quia consueti vexantur. Si quidem sit *natura noxium febricitantibus vinum*. Consuetudo autem nihil aliud prodesse, quam ut non plurimum corpora noceantur, potest. Nos vero oportet *consuetudinem rerum utilium facere*, *noxiarum fugere*.

Dat etiam *vinum* plurimum ad *hemiam*, (s) etenim vel tres dimidias (t) jubet ante cibum, si fuerit *sitis nimia* consequuta: quod est, ut sentio, *sine ulla ratione*. In gravi enim ac periculosa ægritudine, (u) *nudis & sitientibus visceribus*, ingrediens *vinum* facile concurrit ad *nervos*, atque *mentis judicium* tollit, cum non habuerit præmissum cibum, in quem incurrens quadam tarditate moretur. *Proficientibus* igitur ægris, perseverandum, inquit, in utendo vino, si vero (x) *profectus cessaverit*, tribus vel quatuor diebus *aquam* dabimus, usum vini differentes. Rursum dierum numerum & non passionis considerantes motum. Quapropter etiam si post tres dies difficultas adhuc *declinationis* obstiterit, non oportet ad usum vini descendere. Etenim *sollicitatae passiones* his *impulsibus* facile ad *augmenta* recurrunt. Hæc nunc

(r) quod etiam.

(s) interdum.

(t) subint. dari.

(u) exsuccis.

(x) morbus steterit.

THEMISON *phreniticis* curandis ordinavit. Sed post ex *methodica secta* multa bona contulit *medicinae*.

C A P U T XVII.

Ad HERACLIDEM.

E*M*piricorum sufficit solit HERACLIDI Tarentino respondere. Etenim eorum posterior, atque omnium probabilior apud suos invenitur. Idem namque *primo libro* curationum de *internis, passionibus*, varias curationum differentias scribit, pro suspicionis causarum. Nam primum *phreniticum* jacere jubet *loco obscuro*. Siquidem, *luce*, inquit, eorum *mens asperatur*, cum plerisque magis videamus *tenebris* asperari, atque *luce* eos qui *adjuncta solutione* adficiuntur: adeo ut si paulo vehementior fuerit (a) *diaphoreticam* faciat *solutionem*.

Item jubet ventrem *clystere* deduci, tunc *phlebotomiam* adhiberi, atque *alia die* rursum usum innovari *clysteris*, non advertens, quomodo *tumentibus præcordiis*, atque extentis, vel adductis simul cum visceribus, *periculosum* est quicquam acre, vel quod commoveat immittere, quo *retento tumor* magis augeatur. Dehinc *turbulentum*, atque vexabile, & per omnia contrarium esse perspicitur, *eadem die clysterem* atque *phlebotomum* adhibere: quippe cum neque tempus utendi dixerit,

(a) colliquativam.

neque qui sunt phlebotomandi discreverit. Etenim eos qui *solutione adficiuntur phlebotomia nocet, ut gladius.* (b) Extendit peccatum, dicendo, *oportere quotidie adhiberi clysterem*, ut neque quiescendi aliquod tempus occurrat, & cibo non nutriatur, & *viribus privet* frequens hæc injectio.

Tradens etiam *localia adjutoria*, caput fovet decoctionibus lauri. Tunc novacula radit, & ex eodem liquore vaporat. Post rosaceo oleo caput atque nares jubet ungi, percutiens *tumentia* ante declinationem ex *fomentis supradictis*, implens etiam caput ex odore lauri, atque (c) *gravedines ac vertigines* efficiens. Similiter & ex oleo (d) rosaceo *constringens* simul ac frigidans *cerebri membranam*. Imponit præterea *cataplasma* ex polline & aqua mulsa, admiscens *iridis Illyricæ* decimam partem, & *lentiscini olei*, & *aromatici calami*, quæ omnia ignea atque percutientia odoris causa esse perspiciuntur & *oportebat tumentia congruis relaxare virtutibus*. Item jubet post hæc medicaminibus ungi caput & nares, hoc genere confectis: *pencedani, castorei, opii*, ut in libro quem NICOLAUM vocat, *olei (e) amygdali amari* pondus supra scriptum: sed prætriti cum *aceti* sextariis duobus, & *olei irini* unciiis tribus, quorum usus ita, inquit, erit adhibendus, ut *præcalescēta* adponantur. Ex quibus *gravatio* capitis, atque *commutatio* nascetur, ut statim *alienatio in presuram* transeat, cum tantis perniciosissimis malis ægrotantis caput obsidetur. *Empiricos* laudat.

(b) majus reddit.

(c) gravitatem HIPPOCRAT. *καρρυβδα* dictam.

(d) rosaceo.

(e), amygdalini.

Mirandum fane unde hæc ei venisse suspicio potuerit, ut discrepantium commixtio unam facere virtutem posse putaretur: vel quæ illis *natura* vel *fortuna* fuerit *magistra*, quas sæpe suis inventionibus duces fuisse testantur. Vel certe quomodo discrepantes historiæ in ista medicaminis confectione iudicium tacuerunt. Sed si hoc *experimentum* dixerint, apertissime delirabunt, ut (f) *laborans empirica* ad occultarum confugiat adprehensionem causarum.

Item jubet nocte *caput vaporari*, si facultas fuerit, *papaveris* decoctione, atque *serpylli*, non adiciens usum causam, neque rationem qua sit hoc circa *vesperam* faciendum, cum tunc maxime *phreniticis asperius tempus occurrat*. Vaporatio autem caput exagitat, & tunc magis in requie fuerat habendus ægrotans. Sed intelligimus eum in ista fuisse rerum diversitate coactum, cum solas vigilias ægrotantis adtendit, somnum quibuscunque (g) ambitionibus adhibendum existimare.

Quinetiam potandos dicit ægrotantes antidoto *διακαθίσων*, cum *mulsi* sextario, vel (h) *feminali medicamine* toto, quod *διασπερμάτων* vocant, aut tussificali, quod (i) *bechicum* adpellant: cum magis *opium*, hoc est *papaveris lachryma*, *densitatem* faciat. Item *feminalis potio* *acrimonix* causa incendium faciat viscerum, atque hæc omnia gravando *pressuram* magis, quam *somnum* facere videantur. Somnus enim *laxatis* fiet *corporibus* in-

(f) dogmatibus Empiricorum addictus.

(g) modis & rationibus.

(h) emulsione ex feminibus, imprimis papaveris.

(i) τὸ βηχικόν.

dulgentia naturali: pressura vero densatis (*k*) ad-
versitate morborum. Igitur præscripto medicami-
ne, negligens (*l*) *tumentia*, contrariis stricturam
geminat rebus, non similibus, quomodo cum *cau-*
sa impeditionis somni, hoc est *strictura* augetur,
in *lethargicam passionem* ægrotantes veniunt, vel
certe majores vigilias.

Item eodem libro accusans utentes medicami-
nibus ex *castoreo*, atque *aceto* & *spondylis* confe-
ctis & *cataplasmatibus* ex aceto siquidem sint acria,
ipse quoque nihil minus peccare videtur, adhi-
bens gravabilia atque acriora. Etenim dicere (*m*)
quomodo non ad solvendam passionem, sed ser-
vandi ægroti causa hæc adhibuit, est omnino (*n*)
inertiæ. Nam *primo* quibus passio levigatur, his
etiam æger fervatur. *Secundo* quibus laborans re-
tinetur in vita, iisdem etiam passio relevatur. *Ter-*
tio, (*o*) cum non parvo periculo ex vigiliis adfi-
ciantur, majus tamen ex pressura HERACLID-
ES facere perspicitur: nam somnum fecisset gra-
vabilibus utens medicaminibus, cum sit semper,
ut in *utilibus majus*, sic in *adversis levius eli-*
gendum.

Sed inquit; ut *vinum* mediocriter datum *nutri-*
bile ac *salutare* probatur, plurimum vero atque
immodice datum capitis *gravedinem*, atque *mentis*
errorem facit, sic etiam medicamen supradictum
moderatione accedente *somnos faciles facit remota*

(*k*) ut cari, comatis, lethargi.

(*l*) inflammata cerebri membranam.

(*m*) quod,

(*n*) artis inscitia.

(*o*) licet.

gravedine. Est autem exemplum dissimile: horum etenim medicaminum etiam si *parvum* quidquam fuerit datum, *gravedinem facit*: si *plurimum*, *mortem*. Nam (*p*) quia gravatio magis quam somnus efficitur, facile perspicere poterimus. Etenim de somno *coloris melioris* efficitur corpus, *fortitudine* quoque adquisita. Ex medicaminis vero pressura, *pallor*, atque *debilitas*, & *gravatio* corporis nimia sequetur. Dehinc *omnis somnus in corpore spirabili, atque indulgentia laxato nascetur*.

Medicamina vero quæ ob vigiliarum mitigationem (*q*) dantur, magis *accessionis tempore* offerenda dicuntur. Tum enim vehementer *agri* vigilare noscuntur, cum sit impossibile (*r*) *turbore* corpus impletum, somni tunc indulgentia temperari: cum hæc *incommoda medicamenta etiam sponte* (*s*) *venturam corrumpant, incendant etiam altiora, & præsentem augeant accessionem*. Neque enim licet etiam *cibos consuetos*, atque qualitate convenientes accessionis tempore offerre, vel quod multo levius est, *aquam*, quæ corrumpi posse negatur: ut cuiquam minime credendum sit *supradicta medicamina isto præsertim tempore, digestionis officio superari*.

Ait præterea succumbente passione dandum (*t*) *viscellum simplex gallinaceum*, vel succum *ptisanæ*, *ordei*, vel *orizæ*, ac deinde per profectum ad usum *panis* accedere, (*u*) levi ex farina confecti,

(*p*) quod.

(*q*) *subint.* ab Empiricis.

(*r*) vexatione, inquietudine.

(*s*) somni indulgentiam.

(*t*) jusculum ad gelatinæ consistentiam coctum.

(*u*) a furfure purgata.

& *gobionum* piscium pulmentum: *secundo* carnis gallinacæ ac leporis, quæ non recte quisquam etiam declinationis tempore ob reficiendum corpus prima dari permittat: quæ quidem declinatio forsitan nec futura sit his malignis ægrotanti atque tantis adfecto, & nulla mitigatione (x) tolerato, neque *oris collutione*, neque *potu*, neque *cibo*. Mitto etiam quia si dimissio fuerit facta, non necessario tempus accipit præfinitum. Etenim nunc decima nunc duodecima die vel ultra sæpius occurrit. Quapropter tantis diebus *imutritum ægrotantem relinquere*, non solum noxium, verum etiam impossibile esse perspicitur. Dehinc gallinarum *viscellum* facile corrumpitur: & est digestionem difficilis hordei atque ptisanæ succus: *oriza* vero quod stringat, nulli dubium est, atque ita panis quantitatem augere nos quoque admittimus, pisces autem *gobiones* dare prohibemus: etenim locum in *passionis* celerrimis vel *acutis* (y) *acrior cibatio*, quam *πελοπύλας* vocant, non habet.

Item dari jubet *leporem*,¹ atque varios cibos, & neque *lavandam faciem*, neque aliam congruam corporis diligentiam ordinandam vidit, sine qua minime *digestio* fieri potest, non solum *varie cibationis*, verum etiam *simplicis*, nisi corpori perunctionibus, atque alia diligentia recreato fuerit illata.

Hæc est secundum HERACLIDEM, curationis prima phreniticorum (z) differentia. Illis vero qui

(x) recreato.

(y) amplior.

(z) ratio, modus.

cruditate phrenitici fuerint effecti, ita curationem ordinavit, ut supradicta similiter adhibeantur. *Cataplasma* vero non prius quam *clyster* antecefferit, adhiberi jubet. Etenim perniciosum est, inquit, *pleno corpori* hæc adhibere. Siquidem ad caput rapta materia in *salutis periculum* præcipitet ægrotantem: atque ita prohibendam dicit *phlebotomiam*, adhibendam vero corporis *purgationem*; poto medicamine quod adpellat (aa) *diascammonias*, hoc est, quod ex *diagredi* conficitur: qui adparet hunc suæ *sectæ* peccata custodire, ut ea quæ *Empirici* servabilia vocaverunt, etiam nunc adhibenda existimet, *adjiciens etiam pejora*, *prohibendo phlebotomiam*, quæ simplici atque innoxio laxamento, nullis obstantibus adhibita, facile *laxato corpore passionem* posset auferre, cujus in vicem nocentissimam adhibendam *purgationem* judicavit *scammonia*, quæ est *gravior cruditate*, quam ipse metuens in contraria venit argumenta curationis. Etenim ex hac corporis *purgatione*, sive liquidarum detractioe materialium, corpus (bb) *confluere* manifestum est, atque ejus *solida* quadam (cc) *dimissione* (dd) *lentescere*, & in *liquida* migrando depetire.

Mitto quod neque suæ *sectæ* servaverit morem, quæ nunquam (ee) *vasculorum corporis materias* attenderit, si quidem sint non solum *occultæ*, verumetiam *Empiricorum* judicio (ff) *falsissimæ*. Ete-

(a) *διασκαμμωνίας* catharticum.

(b) *diffluere*, *colliquari*.

(c) *liquatione*.

(d) *tonum suum amittere*.

(e) *humores & spiritus*.

(f) *fallacissimæ*.

nim existimare, quod (gg) discendæ passionis causa succorum nominaverit cruditatem, potuimus; nisi etiam curationis ordinem ipsum intuens discessisset, adeo ut etiam scammoniam bibendam credidisset. *Quærendum* etiam ubi esse cruditatem suspicetur, quam scammonia putaret detrahendam. In *intestinis*? sed sic fuerat melius atque facilius eam *clystere* purgare. An in *capite*, an vero in *toto corpore*? Sed cum hæc incerta demiserit, videtur *judicium sui operis medicamini dimisisse*, ut tanquam sentiens animal operetur, separando a naturalibus aliena, hoc est cruditate corrupta, atque sola (hh) detrahere.

Tertiam inde curationis scribit differentiam, qua jubet, si totum corpus non fuerit multo sanguine gravatum, sed *sola capitis partes* videantur impletæ, ex *vena frontis* detractionem fieri: cum neque passionis esse causam sanguinem videamus, neque ex patientibus locis detractio aliquid medeatur: etenim *magis patientes adimplet partes*. *Primo* ex antecedenti *fasciolarum constrictione*, secundo *ipsius coactæ materie concursu*. Illos vero quos (ii) *corruptione*, inquit, in passionem venisse viderimus, *clystere* purgandos, *aquam dantes largius bibendam*. Aliquando etiam *mulsum*, aut *vinum Chium*, aut *Rhodium*, sed primo aquatum, secundo etiam meracum. Hic etiam rursus suæ sectæ rigorem contempsit, *suspicionibus in errorem deductus*, liquidarum materialium corrupta temperare festinans, & ita jugiter, ut *incurabilem* faciat manere *passionem*, dat etiam sine tempore *vinum*.

(g) dignoscendæ.

(h) detrahat.

(i) succorum corruptela.

Et quid pluribus? ita curandi diligentiam prætermisit, ut varia mobilitate videatur esse confusus: quorum omnium meminisse decet, sed *solum supra-dictorum probare rationem.*

Hæc sunt quæ de *phrenitica passione* credidimus ordinanda, nunc de cæteris celeribus, vel *acutis cum febricula* passionibus, sequenti docebimus libro.

ACUTORUM MORBORUM

LIBER II.

CAPUT PRIMUM.

De Lethargo.

CElerum cum febricula passionum primum superiore libro tradidimus *phrenitim*, nunc *lethargicam* cum cæteris ordinamus. Vocatur *lethargus* a *consequenti passioni oblivione*, Græci enim *ληθην* oblivionem vocaverunt, *ἀγλίαν* vacationem, quam corpori atque animæ ingerit vis supradictæ passionis. Et est comparatione *gravior phrenitide*, non aliter quam negatus in toto visus, (a) ab ex parte impedito: vel silentium, ab impedita loquutione: aut surditas, ab auditus fallitate: vel hebetudo sensuum, a difficultate. Denique *vehementi strictura phrenitici* sæpiissime in *lethargiam* venerunt, ut *declinante lethargia*, aliquando e contrario *lethargi in phrenitim* deciderunt. Quorum haud rarius ex supradictis prima contingunt. Si quidem facile *periclitantes passionis magnitudine in pejorem deveniant: difficile autem in periculis bona locum accipiant*.

Quapropter ASCLEPIADI credendum non est, dicenti *pulsum*, atque *respirationem* (b) humanio-

(a) quam ex

(b) liberiolem, majorem

rem *lethargis* quam *phreniticis* esse: siquidem habeat magnitudinem & percussum fortio- rem, (c) tanquam jugi somno dormientium. Sed *neque iste somnus est* impeditus omnibus naturalis actionis officiis, sed *est oppressio* quæ nihil (d) refumat ægrotantem, ac potius demergat. Neque etiam pulsus fortis, sed magis debili percussu invenitur, atque piger, ac inanis. Quod autem inflatione *crectus* videtur, non fortitudinis causa, sed *passionis nequitia* id efficitur. Denique in his quibus ob phreniticam passionem *parvus* est pulsus, sæpe pejorante morbo, atque in lethargiam transeunte, pulsus in *magnitudinem*, erigitur, ob *specialem proprietatem* passionis, non proficientium virium causa: quippe cum generaliter *structura* pejorante omnia deterius roborantur.

Sed hanc plerique definiunt passionem, aiunt *lethargiam esse delirationem*, cum *febris acuta ad perniciem lucentibus*: & erat verius non delirationem sed *pressuram* dicere. DEMETRIUS autem HEROPHILUS (*) de passionem inquit acutam cum *pressura*, & *obstrusione sensuum frequenter cum febribus*. In qua definitione ambiguum est, quo sit accipiendum *frequenter*: utrum ne antecedenti serviat orationi, ut intelligamus frequenter cum difficultate sensuum: an consequenti sit orationi jungendum, ut intelligamus frequenter cum febribus: an vero utrique serviat parti. Quo invenimus nihil recte esse definitum: semper enim cum difficultate sensuum atque febribus hæc intelligitur passio.

(c) utpote ?

(d) reficit.

(*) Nonne HEROPHILEUS

ASCLEPIADES hanc passionem non definit, sed ALEXANDER *Laodicensis* ex Asia secundum ipsum ait *lethargum* esse *subitam*, *recentem* passionem cum febribus, & *pressura*, atque *sensuum jugi difficultate*. Sed quoniam videmus esse plerumque etiam cum *dimissionibus* lethargiam & (e) *pressuram*, id ipsum esse perspicimus, quod est sensuum difficultas, quanquam hanc gravio-rem putaverint *pressuram*. Nec sane debuit in definitione *magnitudinis differentias ponere*, sed *passionis genus* quemadmodum intelligatur, manifestare. Nonne etiam complexionem magis *phrenitica* passionis cum *lethargia* dedisse videtur? Denique *alienatio subito adcrescens*, cum febribus acutis, *phrenitica* est passionis, *Pressura* vero cum febribus *lethargie*.

ATHENÆUS Tharsensis *furorem* (f) inquit *mentis cum mœstitudine*. Siquidem ASCLEPIADES in primo libro celerum passionum dixerit *phreniticis* alienationem cum *turbore* effici, in *lethargis* cum somno atque *tristitia*.

Alii alienationem cum mœstitudine, & jugi somno esse *lethargiam* dixerunt. Etenim non habent mentem in *furorem* extentam, ut ATHENÆUS ait, sed sola in alienatione constitutam, ut ASCLEPIADES.

Sed etiam nunc traditiones has caducas simul advertendas existimo, ex his quæ supra memoravimus: non enim *somnus in lethargis esse advertitur*. Nam nullum periculum (g) sequeretur. Neque etiam accessionis tempore magis

(e) somnum profundum morbosum.

(f) vocat.

(g) e somno.

ægros (*h*) adficeret. Item *neque jugis* in omnibus est *pressura*, sed etiam plerumque dimissionis *intercapedine* levigatur. At si cum febribus esse non adjungerent, ut ASCLEPIADES fecit, communis esset cum *epilepsia* definitio.

LEONIDES autem *Episynteticus*, lethargus, inquit, est (*i*) *lethargia secundum vias membranarum, cum furore mentis*, atque febre, & *mœstitudine*, ac *pressura*, & *pulsu magno*. Sed neque *causam* oportuit dicere (*k*) quæ sit occulta, atque apud veteres discrepans, & injudicata, cum *passionem manifestare fuerit magis necessarium*. Neque etiam *mœstitudinem*, vel *tristitiam*, atque *mentis furorem*. Etenim *pressura* in semet *mœstitudinem* atque *furorem* continet.

Item MENEMACHUS *pressuram* inquit *celerissimam*, vel *acutam cum acutis febribus*, & non semper *jugibus*.

SORANUS vero cujus hæc sunt, quæ latinizanda suscepimus, *pressuram* inquit *celerem* esse, vel *acutam cum acutis febribus*, & *pulsu magno*, ac *tardo*, atque *inani*: frequentare inquit, in senibus. Siquidem *aptior sit sensuum difficultati atque demersionis ipsa quoque senectus*.

h) subint. lethargus.

(*i*) obtrusio.

(*k*) quia est.

CAPUT II.

Quæ sequuntur eos, qui in lethargiam venire posse noscuntur.

S E Q U U N T U R eos, qui in *lethargiam* faciles, ac proni esse videntur, aliqua *communia* ex his quæ etiam *phrenitim* fore denunciant: aliqua *propria*, quæ etiam in causa communi tanquam propria accipimus, ut sunt ea quæ in *phreniticam* venturos passionem designare præscripsimus, ut *febres acutæ*, ac *vehementes*, & sæpe continuæ, ac *difficile ad superficiem corporis adscendentes*, *capitis gravedo*, vel *somnus* aut *dolor vehemens*, *repente ac sine ratione recedens*, *timitus aurium*, *vultus inflatio*, *pallor* tanquam ex *vinolentia*, & *mæstitudo*, vel *tristitia*.

Erit præterea *tacitus* is, qui natura, atque sanitatis tempore fuerat multiloquus, tunc *piger*, ac non sponte *initians loquelam*, sed alienam prosequens: *suarum tacitus querelarum*, aut, non (a) digna ratione referens: *multo* etiam veluti *somno adfectus*, nec quicquam *somnians*, aut eorum quæ somniaverit memor: *schenta* jacendi frequenter *supinum*, contra solitam consuetudinem: *oscitatio jugis*, *extensio crurum*, tanquam mox e somno expergiscantis. *Pulsus* etiam *inaequalis*, post aliquot saltus ordinatus, aut inordinatus, & pro *ætate*, aut *natura*, *major*, aut *tardior*: aliquando etiam in *inanitatem intercapedinetur*: quod denique si in *phrenitica* passione contigerit, in *lethargiam* transi-

(a) ἀλογα.

tuos agrotantes significat. Etenim *majorem pulsum* fieri, neque *tardum*, neque *inanem*, sed *ætati ægrotantis convenientem*, speciem *declinantis phreniticæ passionis* accipimus. Certius etiam, quoties circa numero *æquales minoribus majores saltus* efficiuntur, ac *velocibus & densis & vehementibus*: multo *potius*, si etiam *plures majores* atque *celeres* fuerint.

Quidam attenderunt etiam naturam ægrotantis si *salivofus* semper fuit. Etenim *declives* atque *faciles istius modi naturæ* in *pressuram* probantur. Attendendam etiam *consuetudinem* aiunt, utrum ne *febricitans* in *pressuram* venire ac *demergi* solebat. *Ætatem* quoque, utrum ne sit *mediæ*: & *aeris habitum*, utrum multis hanc ingesserit passionem: & *anni* vel *temporum partem*, utrum *autumni* media. Tunc enim frequentare istam passionem putaverunt.

CAPUT III.

Quomodo discernimus lethargos ab his, qui similibus adficiuntur.

JAM lethargum suis signis intelligere debemus. Est enim melius atque certius; sicut in *phreniticis* diximus, si dicas, quæ sunt signa lethargi. *Unum* enim quicquam *singulare*, ut est *pressura*, vel *febricula*, non *significat lethargum*, sed *plurima* atque *sibi convenientia*, & *concurfus multorum signum* faciunt *indicabile lethargi*, ut lethargus certis ac propriis signis sit indicatus, quemadmodum supra diximus.

Intelligimus (a) lethargum ex *obstrusione*, at

(a) cognoscimus.

que *hebetudine sensuum*, *pressura* etiam, atque *febre acuta* sive *jugi*, sive (b) *dimissionibus* intercapedinata, *pulsu magno*, *tardo*, *inani*, & *inflato*. Sine his enim neque esse intelligi lethargus potest. Nam quædam præterea alia sequuntur multa vel pauca, secundum *passionis magnitudinem*, vel *generalis temporis* atque *specialis differentiam*.

Primo igitur sequitur *dubia* atque *sonni similis pressura* & *demersio*, sed quam facile æger vocatus exentiat, ut interrogatus, sane non statim, sed (c) secundum, responseat: ac tunc jussus, vel *ositatione persuasus*, inspectioni *linguam* exercere, aut non id faciat, aut tarde fieri consentiat: vel cum protulerit, non reducat, aut tarde colligat: si quid etiam *manu* tenuerit, *nescius* atque *sine voluntate* dimittat, & loquens, *priorum obliviscatur*: & neque *enuntiationis ordinem* servet, sed potius intercipiat; exprimere etiam quæ loquitur non valeat, nullo corpori (d) adtestante defectu; *manus* impatienter extendat, adtestante *tremore* atque membrorum *saltu*; nulla etiam *siti* adficiatur, sed frequenti ac *resina saliva* ore impleto spuerere contendat, & tunc supra mentum atque stramenta sputa remaneant: ac si *urinam* mittere fuerit admonitus, *matellam* non postulet, vel si petiverit, nesciat datam: atque *urinam* non dimittat, nisi fuerit admonitus: hanc quoque *difficulter* excludat, vel *paulatim*, & *turbulentam*, aut *pururiam*: *salivam* aut (e) *exustam*, & *crassiore*, aliquando etiam *indigestam*.

(b) remissionibus.

(c) paulo post.

(d) præsentem.

(e) tenacem, viscidam.

Crescente passione jacendi schema supinum jube efficitur: color plumbeus vel lividus: vultus ipse conductus, atque concurrentibus superciliis caperatus, non aliter quam mœstitudine sive luctu videmus oppressos: lapsus etiam a superioribus lecti partibus, ad inferiora, negligenter adjectis cruribus, atque conversis, residuo quoque corpore non recte disposito, pulsus major, rarus, inflatus, respiratio tardior, ac major, cum quodam gemitu, conductio præcordiorum ad superiora: oppressio sensuum, & difficilis recordatio, adeo, ut nisi puncti vel incitati fuerint, non excitentur, sed, solum motis labiis leviter, atque conductis, rursum demergantur. Sunt etiam obscuræ vocis; ac deinde si fuerint manu lacerati, aut punctione aliqua adhortati, vel titillati, non exaudiunt: vel si quis eorum manus levaverit, ac dimiserit, statim concidunt: ventris etiam atque urinae officio cessante, adeo ut plerique ex passione liberati, discussa pressura, urinae reddendæ impossibilitate moriantur.

At si passio in pectus duxerit ægrotantem, respiratio (f) crassescit, ita ut extincta videatur; palpebrarum quoque non perfecta sit conclusio: oculorum cavitas: lingue ariditas, atque asperitas: dentium confixio, atque stridor, adeo, ut si quisquam velit facere eorum discretionem, non valeat: vel certe semiclauso ore ac dimisso, ita ut mentum propendens videatur, & neque manu conducì separata possint, stridore pectoris (g) adtestante; immixti, vel destillati ob nutrimentum liquoris difficilis atque interrupta transpiratio; pal-

(f) fit tarda & alta.

(g) accedente.

lor, & *saltus* inferioris labii: *articulorum* stupor: *inguium* livor: *guttur* prominens, atque exstans: *pulsus* humilis, ac per (*h*) profectum (*i*) diminutus: *sudores* frigidi, & glutinosi, vultum (*k*) secus & collum: plerumque etiam *involuntaria* urinæ, vel *stercorum emissio*, & *spasmius*, hoc est, membrorum conductio.

At si ad salutaria signa æger cœperit recurrere, ut passio minui videatur, omnia supra dicta leviora efficiuntur. Et quidam profecto in *sanitatem* veniunt, reddita scilicet valetudine meliore. Aliqui vero alienatione mentis recedente *pressura* tentantur. Tunc etiam *pulsus* humilior, atque densior fit, aut admoniti rursus demerguntur, ut complexæ (*l*) duæ passiones videantur. Aliqui denique e *lethargo* liberati absolutam *phrenitim* incurrunt, ac deinde ad sanitatem (*m*) pervenerunt.

(*h*) sensim.

(*i*) *λογίζοντα* pulsum innuit.

(*k*) juxta.

(*l*) lethargus & phrenitis.

(*m*) perveniunt.

C A P U T I V.

Quomodo distinguendi sunt lethargi ab aliis passionibus.

QUOMODO & *defectio animi* in febribus veluti sensuum facit hebetudinem, ita *mandragorum*, vel *altercum* bibentes opprimuntur gravatione horribili (*), sopori simili: item *lumbricorum* (a) adfectione (b) deprimuntur: discernenda cuncta sunt, ne *falsa similibus inducti vera putemus*. Defectionibus igitur animi *densus* atque *parvus*, & *coacervatim interiens pulsus* efficitur. *Mandragoram* vero, vel *altercum* bibentibus *pulsus rarus*, sed *plenior* fit: at *lethargis inanis* & *inflatus*.

Item his qui *lumbricorum* vexatione adficiuntur, vel demerguntur, *densus* & *velox*, & *parvus*, & *deficiens pulsus* invenitur. Et magis tempore (c) *dimissionis* febris. Nam *accessionis augmento*, quantum creditur, non valent *ventrem* vel *stomachum* lactare atque (d) *fellare*. In *dimissione* vero, (e) *resumpta* inhærescunt visceribus, atque ita *consensum pressuræ* (f) ex antecedentibus faciunt. Sed hæc diligentius *chronicas passiones* scribentes, cum de *lumbricis* dicemus, docebimus.

(*) l. *forbili*.

(a) vexatione.

(b) soporosi fiunt.

(c) remissionis.

(d) fugere vermes.

(e) resumptis viribus.

(f) ægrotantibus.

CAPUT V.

Quomodo lethargi inter se differunt.

QUIDAM ASCLEPIADIS sectatores etiam differentias *lethargorum* tradunt. *Alium* enim *per se* dixerunt, alium ex antecedenti passione, ut *phreniti*: atque ex ipsa venientem esse graviolem. Item alium esse novum atque recentem, alium *inveteratum* atque tardantem, quod ex numero dierum conjici dixerunt: & alium fieri *cruditate* ac plenitudine adfecto corpore: alium inani atque *passione macerato*. Sed nullam *lethargi* (a) velut ad *lethargum*, differentiam tradiderunt, *existimabile non certum probatum est* liquorum plenitudine judicare.

Item MNASEAS *lethargum alium strictura* effici, alium *solutione* dicit. Siquidem somnus nunc densitate, nunc laxamento corporum fiat: atque in aliis (b) *absentia* videamus (c) officiorum naturalium *ejectiones*, in aliis vero *largius effluentes*, adeo ut etiam involuntario exitu stercora sive urine fundantur. Item multi nostrorum, temporibus atque magnitudine constare *lethargi differentia* tradiderunt: alium enim *magnum*, alium *parvum* esse dixerunt, & alium *initio*, alium in *augmento*, alium in *statu*, alium in *declinatione*, & *accessione* vel *dimissione*: sed omnes illius sum-

(a) ad se comparati.

(b) suppressas.

(c) excrementorum.

mas atque (d) generales passionis differentias tradiderunt, & non specialem lethargi.

Falsum etiam *solutione lethargum fieri*, quantum intelligitur, atque est lethargus. Etenim *involuntariam* egestionem (e) dixerint, in infantibus non *solutionis ratione*, sed *mentis occupatione* fieri. Nihil denique plusquam naturæ convenit, (f) excludunt, sed solum quod debuit etiam voluntatē deponi (g). *Tenuēs* etiam *sudores pressura* fieri, non *solutione* intelliguntur, sed neque adiutoriis laxativis, sicut in *adjutoriorum* libris demonstrabimus. Quapropter *lethargi* proprias differentias (h) tradendas esse negamus.

(d) quæ aliis omnibus adfectibus conveniunt.

(e) i. e. dicendum.

(f) reddunt pueri.

(g) Exiles madores, sæpe frigidi.

(h) ab iis traditas.

C A P U T V I.

Quis locus in lethargicis patitur, & quomodo curandi sunt lethargiti.

MALE quidam etiam *patientem in lethargo partem caput* dixerunt. Ut enim de *phrenitidis* dictum est, communiter *totum corpus* patitur, febricula testante: specialiter vero *caput* plus, ob multitudinem vexationum, quibus adficietur. Difficile igitur intra *primam diatriron* lethargus fieri potest, sed frequenter post ipsam: & oportet (a)

(a) *subint.* ægrum.

jacere in loco lucido, atque calido mediocriter: in accessione per intervalla leviter excitari, suo nomine exclamatum. Etenim jugiter titillatu, vel impressione, ac punctiōibus hoc facere, nihil aliud quam strictionem erit asperare, ob inquietudinem (b) quassationis. Dehinc (c) probabilior atque magis eligenda erit quassabili & noxia vigilantia, quieta pressura: blando etiam articulorum fricamento utendum est. Est autem in accessione jugi fomento caput curandum, oleo dulci, atque calido: mollibus lanis collum tegendum: blandioris laxamenti causa locorum capiti vicinantium, & ob excipiendum ex fomento, si quid e capite fuerit lapsum.

Tunc aliquando etiam e lecto ad lectum translatione facta, & declinante accessione, oris collutio adhibenda: terminata vero potus dandus. At si febrim continuatio fuerit, primo tempore lucis erunt (d) media fovenda, atque dorsum lanis mollibus circumtegendum: si magnitudo passionis exegerit, phlebotomia adhibenda intra primam diatripton, aut in ipsa.

Dehinc si ante diatripton fuerit adhibita, sola fomentatione utemur, atque oris collutione, & pota aqua vel mulso. At si in ipsa diatrigo phlebotomia fuerit adhibita, paululum differentes, perunctionem adhibemus, atque oris collutionem. Tunc dabimus sordilem cibum ob celerem passionem. Si fastidiosus fuerit ægrotans, tanquam sanis sæpe contingit post altum somnum experrectis, vel si transvorationis oblitus, aut piger,

(b) vexationis.

(c) optabilior.

(d) hypochondria & præcordia.

tanquam sunt fani imminente somno declives in soporem, erit *acceleranda alicujus cibi transformatio*, ut corpus relaxetur. Nam graviore strictura lethargi phreniticis adficiuntur.

Dehinc *post cibum* paululum differentes, atque articulorum *blanda fricatione* utentes, dormire permittimus: atque usque ad *declinationis* tempus, *alternis diebus a cibo abstinemus*, permittentibus viribus, solo *mulso* utentes. Si autem vires obtiterint, etiam his diebus sorbilia mediocriter damus,

At si venter non fuerit solutus, *clystere* utemur, oleo calido & aqua in qua decoctum sit *fenugraci semen*, admixto aliquando *melle*. Tunc sicut in *phreniticis* tondendum caput atque radendum, & adposita *cucurbita* scarificandum, & sanguisugis relevandum. At si (e) *media* tumeant, simili curatione *cucurbitæ*, atque *cataplasmatum* utemur, tanquam in *phreniticis* ordinavimus.

Adtendenda etiam cætera passionum accidentia; *symptomata* Græci vocaverunt, ut ea quæ in corpore *frigida* fuerint membra, *blando tactu* manibus continentes levi cum *fricatione* vaporemus: *sudantia* citius detergamus: *linguæ asperitatem* vel ariditatem *spongia* infusa aqua calida humectemus. Nam sæpe faucium siccitates præfoctionis imitantur effectum. Tunc *oculos* levis obritos, vel lachrymantes *spongia* vaporabimus, atque ita (f) *demersos* excitamus. *Calidus* etenim *tactus* habet quoddam *resumptionis* illatæ *levamen*.

At si *pressura* perseveraverit etiam *dimissionis*

(e) hypochondria.

(f) demersos id est sopitos.

tempore, & propterea *cibi dandi difficultas* occurrerit, oportet ægrotantem in *pressura* excitari, donec sentiat: tunc priusquam, rursus demergatur, destillandum ex *cochleari* sorbibile quiddam faucibus, atque manu mentum quod laxius propendet sublevandum, ut infusa priusquam in somnum revocentur, transvorent. At si forte (g) mutatio accessionum atque pressuræ fuerit facta, quod quidem raro contingit, ut in continuationibus, *cibi tempus oriente luce est aptius*. Uten- dum etiam spongiarum vaporisationibus, & fomentis capitis, atque domestica molli, ac pensili gestatione.

In *declinatione* vero certissima, *varius* *cibus dandus*, & *lavacrum*, sine (h) *vino* adhibendum scilicet: in *alia* vero *diatritho* danda *poma*: tunc etiam *vinum*, quorum rationem ex his, quæ in *phreniticorum* curatione sunt ordinata, accipiendam dicimus. Tunc *cerotarium* scarificatis partibus adponemus.

Hæc est secundum Methodicos lethargorum curatione. Antiquorum vero HIPPOCRATES, & ERASISTRATUS, & HEROPHILUS hujus passionis curationem non posuerunt: sed SERAPION EMPIRICUS in primo libro, quæ ad *sextas* scribit, obscura nimium, atque pauca ordinavit, quorum nihil est dignum enarrare.

(g) remissio.

(h) vini potu.

CAPUT VII.

Ad DIOCLEM.

DIOCLE libro quo de *passionibus* atque *causis* earum, & *curationibus* scripsit, prohibet demergi *lethargos*, *acutissimis* utens *potionibus*, atque jugiter corpus *defricat*, adhibens etiam *sternutamenta*, quæ Græci *ptarmica* vocaverunt: & neque manifestans, quas vocat acutas potiones, utrum in *qualitate* acutas, ut est *acetum*, an *officio* usus, ut est *celerrima transvoratio*: sed (a) utrum elegerit, male dictum est (b). Alterum enim condensat corpus strictione laborans, (c) alterum inflat. Item *sternutamenta* corpus vehementi motu concutiunt, & magis *membranas capitis* in tumore constitutas: jugiter excitare, sine dubio asperatio passionis est. Peccatur etiam gravius *sine ullo adjutorio caput relinquendo*, in quo secundum ipsum passionis est causa.

(a) utrumlibet.

(b) quod acutum est.

(c) celerrima transvoratio.

CAPUT VIII.

Ad PRAXAGORAM.

PRAXAGORAS secundo libro de *curationibus*, in *sorbilibus cibis*, hoc est *ptisanæ succis*, semper, inquit, ægros oportere servari. Cum
non

non semper hoc conveniat, quando *declinationis tempore*, oportet *varia ciborum resumptione* vires reparari, non tunc uti succo *ptisanæ*, sed ipsa potius. Ille enim & corrumpi facilius, & inflare perspicitur. Deinde *clysterem* jubet adhiberi: non, inquit, metuendum si remanserit, non redditus. Erat hoc *veræ rationis*, nisi esset *virtutis acrioris*. Sed quia est acerrimæ, atque mordicantis qualitatis juxta *veterum consuetudinem*, quomodo sperandum est non gravius nocere, quanto plus fuerit *tumentibus partibus* immoratus? Dat etiam *meracum* bibere, *acetum cum melle*, & *piperis* immo-dica quantitate, vel pro vino, *absinthium*, dicens latere ignaros vini dationem: & *fomentum* adhibet pedum.

Sed ex his omnibus nihil sperandum est utile, sed magis *incendia viscerum altiorum*, & veluti *putredines* tumentium membranarum ob nimietatem fervoris. Non enim cum *acriora collyria* tumentes oculos in *dolores* atque *lachrymas* plurimas cogere videamus, *membranas* quoque *cerebri delicatas* atque faciles ad injuriam ob naturam sui, tumentes passionis causa minime ex supradictis inuri (a) credere potest, cum singula igneæ virtutis esse monstrantur. Item *meracum*, (b) inquit, hoc est ultra moderationem temperamenti commixtum *acetum cum melle* dari, & adpellavit *oxymeli*. Nec tamen manifestavit (c), quid sit ultra modum temperamenti miscendum, utrum ne *mel* debeat superare, an *acetum*: non enim adjecit

(a) credi.

(b) i. e. jubet, ut passim.

(c) i. e. quantum de iis.

aquam quoque miscendam. Dehinc quam similitudinem potest absinthium habere cum vino, ut in ejus vicem dandum jusserit, cum sit & hoc generaliter acre, atque (d) densabile? Vinum vero omnibus ante declinationem ægritudinis adversum est, magis lethargis ob nimiam vehementiam passionis: immoderate vero, ut ipse voluti meracum, etiam sanos (e) demergit. Ridendum præterea, quod caput patiens incuratum relinquendum putat, & fomentum pedi bus adhibendum, per venas eorum avertendæ materiæ traductus ut fiat.

(d) stringens.

(e) in soporem compellit.

C A P U T IX.

Ad ASCLEPIADEM, & THEMISONEM, & HERACLIDEM TARENTINUM.

ASCLEPIADES primo libro de acutis passionibus scribens, multa inquit adhibenda lethargis, quæ phrenitis sunt ordinata. Nititur etiam jugiter demersos excitare sternutamentis, & odoramentis castorei, rutæ & aceti, & spondylîo, conyza, & agno, herbis: baccis etiam lauri, vel communiter, inquit, omne quod tenuare atque movere vehementer membranas valeat cerebri. Jubet etiam ea adhiberi, quæ epilepticis, vel matrice præfocatis adhibuit odoranda, hoc est lanam, vel capillos aut cervi cornu, vel galbanum carbonibus imposita: & omnia quæ caput gravare valent, vel injucunda sunt odoranti. Omnium inquit præstantius, atque operantius esse sinapi tritum cum

aceto admixto, atque hinc *caput cataplasmandum*, & dandum manibus, quod excitet ægrotantem (**). *Potum* dat *bis* in die, vel *ter*, & veniente nocte offert tanquam phreniticis *vinum*, vel eo audacius. Etenim, inquit, accedere ex *vinio furor in phreniticis* potest, in *lethargis* vero *numquam*.

Siquidem sint omnes *sensus (a)* adprehensi, atque mentis vigor oppressus: ex quibus adparet pejus cum *(b)* a phreniticis *lethargum* *caeca curatione* vexare. Etenim noxium atque perniciosum est *jugiter* eos excitare, sicut diximus. Multo autem *gravius* non communibus remediis hoc facere, sed, ut ille putat, *sternutamenti* immoderate moventibus, atque dissecantibus corpus, & magis *cerebri membranam* in tumore constitutam. Si enim *pedes* quanquam sint habitudine fortes, in *tumore* constituti parvo *deambulationis motu* facile vexantur; atque ob hanc injuriam in augmenta tumoris veniunt, quomodo non *membrane cerebri* in tumore constitutæ, atque viarum densitate constrictæ, magis posse *(c)* moveri creduntur?

Dehinc perseverare magis in *sternutamenti* usu jubet, ut scilicet ita forte convenire videatur, tanquam in *chronicis passionibus*: cum moderatione interea cessante, noxius atque vexabilis esse probetur. Extendit etiam peccatum *odoramenti* ex

(**) ALMELOVEEN. Recte ex p. 101. H. dandum *sinapi terenaum manibus*.

(a) quasi vinculis constricti.

(b) quam phreniticos.

(c) vexati.

castoreo, atque *aceto*, & *ruta*, & *spondylío* atque *agno* herbis, & *lauri baccis*, & *conyza*. Etenim *acetum* acre manifeste probatur, & quod valeat *membranam inurendo* vexare, cum *laxamento*, non *constrictione* indigeat: alia quoque *graveolentia*, & quæ *pressuram* faciant non solum *demersis*, verum etiam *recte valentibus*, improbantur. Hæc peccanter ex *epilepticorum* curatione, atque *præfocationis* matricis transferenda jussit, cum constet etiam in ipsis adhiberi non oportere *sinapi*, etiam si *chronicas passiones* quadam (d) corporis novatione (e) excludit, acutas autem vel *celeres provocans*, in *magnitudinem* tollit. Omnis enim *acrimonia* *incongrua*. Nam & (f) *temporaliter* quidem æger omnis tanquam *adustus igne* (g) *consurget*, sed rursus *gravius* opprimetur.

Oportet etiam secundum ejus præcepta *manente capillatura* aliquod *cataplasma* adponere: Et propterea non parvi temporis *vexatione* *membranam* adficere. Nam *tonsuram noxiam phreniticis* (h) probat. His etiam *lethargos* similiter curandos existimat, quo fit, ut etiam in ipsis tonsuram prohibuisse videatur. Non enim in illis *materia* post *tonsuram adscensus* vexabiliter *caput* poterit onerare; in *lethargis* vero id minime facere: quæ si tanquam vexabilis, excludenda est, *multo magis sinapi excludendum*. Adducit enim ad semet *materiam*, sicut *inflatae*, atque in *ruborem deductæ* ejus adpositione *partes* demonstrant, eamque ad-

(d) recorporatione: μετασυσχίσει.

(e) sublevat irritans.

(f) in aliquod temporis spatium.

(g) excitabitur.

(h) putat.

ductam tenendo cogit, & *viarum* perficit *densitatem*. Dehinc *odore* penetrando membranas inurit, & tanquam *acre collyrium* oculos, sic (i) *mentes* inflammat. Quomodo etiam *fricare manibus sinapi* (k) *lethargos* potest, cum *sensibus* ac mente *captus* esse videatur? Atque ita *odorum* tempus tacuit, & *solam materiam* nominavit.

Hoc quidem etiam de dando *potu* fecisse percipitur, dicens *quoties* (l) *detur*, *temporum* tacita disciplina: *vinum* etiam *lethargis* est *incongruum*, *nulla declinatione passionis* (*) *firmata*. Simile est enim *ebrios* ac *vinolentia* madentes *vinum* oportere *uti*, tanquam congrue superdato, in quibus periculum *spasmi* fore nemo sapiens negat. At vero iste *importunus lethargis* (m) *probandum* existimat, *sperans vini furorem sub oppressione passionis posse latere*: vehementer enim curandum putat (n) occultare noxia quam prohibere. *Miseriores* igitur *lethargis phrenitici*, & *experimentorum* probationi *subjecti*. Namque etiam in *lethargis demersionis* aucta vexatio ex *vinum* efficitur *potu*. Si quidem *spiratio alta*, ac (o) *conductus corporis*, atque *raptus* adveniat, & *celerrime mortis* sequatur effectus.

THEMISON *libris acutarum* vel *celerrum passionum* recte cetera ordinavit, sed jubet *obscuro* in loco haberi *lethargos*. Etenim, inquit, *lux* apta non est: siquidem moveat atque turbet corpora,

(i) membranas.

(k) lethargicus.

(l) dare oporteat.

(*) firmatis.

(m) dandum.

(n) subint. potius.

(o) convulsiones.

& non lufficient *ſpiramenta* turbationi commotæ congruam exhalationem præbere: quapropter etiam ſani in luce dormientes gravantur: quorum maxime hi, qui *ſub ſole*, dormierunt, vexari noſcuntur. Non advertens, quod *omnis tenebroſus aer* conſtringit. *Lethargica* autem *paſſio* nullo alio magis quam *ſtriſtura* cognoscitur, quam neceſſe eſt augeri (p) ob *ſolis denſitatem*.

Sub *ſole* autem dormientes gravari etiam nos adſerimus, ſed ob *contrarietatem adſcientium cauſarum*. *Lux* enim ſolis, atque (q) *vapor*, relaxat: e contrario, *ſomnus* adſtringit. Dehinc *lethargia* gravis atque pernicioſa eſſe paſſio perſpicitur. *Somnus* autem *naturale eſt officium*. Item ſol gravat caput: *lux* autem quam *lethargicis* adhibemus tectorum ſub tegmine, nullo *vapore* lucifici ſolis (r) augetur, neque *ſplendore* radiorum perſuſum corpus graviter adſcit ægrotantis.

Jubet etiam parva per intervalla eorum *faucibus* inſinuari *liquorem*: quod præter tempus faciens ardorem illum, cujus cauſa id adhiberi exiſtimat, augere potius quam minuire videtur.

At ſi *venter ſtriſtus* fuerit, *aloes* jubet dari adpenſum *triobolon*, hoc eſt, dimidiam drachmam, cum *aqua* ante cibum, ac id prodeſſe inquit, prius quam paſſio augeatur. Siquidem multa quæ ad caput ex corpore concurrunt, (ſ) detrahentur. SORANUS vero qui normarum regulis *methodum* reſtituit, *noxiam* eſſe inquit *iſtiusmodi potionem*. Forſitan enim ob nimiam *ſtriſturam* retinetur, &

(p) obſcure loci.

(q) tepor.

(r) ſubint. vis nocendi.

(ſ) ſubint. ex opinione THEMISONIS.

non solum nihil egerit, verumetiam ipsa remanet. Credibile autem ad ejus (t) pigmenti in stomacho (u) effectura sensum, accurrere materiam, ac deinde ad membranas & caput recurrere, quod per vias stomacho vicinum est, & ad rapienda quæ sunt summa facultate aptissimum, ob tumoris fervorem.

Dehinc gravius augeri peccatum videmus, cum ante cibum hoc medicamen dari jubet. Adjectus enim cibus necessario corrumpitur, manente adhuc in corpore aloë. Corruptio autem cibi vexat ea quæ se circumplexa sunt. Adtrahens deinde materiam a capite, adtrahit etiam ejus nutrimentum. Non enim ratione quadam tacita, veluti animal sentiens, poterit medicamen utilia relinquere, & ab his quæ contra naturam sunt ac detrahenda, separare. Nutrimenta igitur propria deperdere, dubium non est, (x) cum vi medicamenti detrahuntur.

Post tertiam diem sternutamento utitur, cum ipse prohibuerit lucido in loco ægrotos jacere, siquidem moveantur atque turbentur liquida & spiritus: sed utique multo vehementius sternutamenta commovere posse perspicimus.

Dehinc post quatuor, inquit, vel quinque dies, declinante accessione, si nihil obstiterit, ultra muros producendus ægrotans, & usque ad viginti, vel triginta stadia gestatione movendus. Quo tempore excitare etiam convenit, atque sternutamento, & aceti cum sinapi odoramento uti, vel cataplasmatibus, & hoc per totam passionem faciendum

(t) medicamenti.

(u) excitatum.

(x) quia.

probat. Sed omnino *lucem* inquit, recusandum, tanquam (y) *commobilem corporis*, cum sit gravior in sinapi vel gestationis motu, commotio. Iners etiam atque vana (z) intentio, dierum numerus, atque modus stadiorum, circa gestationem adhibendam. Addo etiam immodicum motum esse stadiorum triginta periclitanti (a).

Quod etiam considerans *sinapi* probaverit adhibendum, ratione caret. Utrum ne quia *tumorem* (b) senserit in (c) membrana? sed hæc *acrimonia* necessario densatur: an vero sensuum torpentium movendorum causa? sed jamdudum *lucem*, ne commoveat, recusavit.

Postea inquit, *radendum* sequenti die, duabus ante accessionem horis, servatis *cataplasmatibus* ex *pene* & (*) *agite* & oleo *rosaceo*, & *linisemine*, cum *posca*, vel *polenta* cum *fenugræco*, & *aqua mulsa*, usum dissimilium cataplasmatum permiscens. Etenim *mulsum* atque *fenugræcum* relaxant atque mitigant tumentia: oleum vero *rosaceum*, atque *acetum*, vel *alica* constringunt. Et propterea in augmento tumores supertendunt. *Intemporaliter* etiam utitur *cataplasmatibus*, quum ante duas horas accessionis venturæ adhiberi jubet, & sit eo tempore *requies* adhibenda.

Dehinc, inquit, si vehementer fuerit oppressus ægrotans, ut neque (d) demissionis tempore eum valeamus excitare, si *præcordia* mollia senserimus, atque *vocem* non ita obtusam, *frictionibus* corpus

(y) facile commoventem corpus.

(z) animadversio, præscriptio.

(a) quid.

(b) suspicatus est.

(c) i. e. meninge.

(*) ex sequentibus legendum videtur, *Alica*.

(d) remissionis.

calefaciemus. Tunc *frigida* caput fomentamus eocervatim, atque jugiter, & quodam *percussu*, ut altius (e) a capite demissa veniant fomenta. Tunc ad *balnea* ægrotantem ducemus, ut densitatem frigoris relaxemus.

Hæc igitur *vexatio* perdendæ salutis magnitudinem vehementer excedit. Quod enim *passio* crescere facit (hoc est torporem sensuum) hoc etiam frigida fomentatio cogit augeri, quo fiet ut si forte (f) *temporaliter* quisdam ægrotantium, *raptu quodam terroris frigida* excutetur, *vehementius* tamen *accessionis tempore* opprimatur, sicut & ipse eodem in libro nescius confitetur.

Dehinc adfectans (g) *stationem sensuum* emovere fomento frigida, videndum est, utrum ne in accessione id fieri eligat, aut in dimissione. Sed si in *augmento*, contrarium & adversum sed etiam naturale lavaerum. Sin vero *dimissionis* tempore, feriuntur ea quæ dimissionis ratione (h) indulgentia quadam tenues vias (i) agnoverant. Præterea post *frigida* allutionem, *balneum sanos quoque incommodat*, implendo caput. Quid igitur prodest frigida ablutio, quæ stationem atque torporem viarum excludere putatur, si necessario magis densitas acquisita ægrotantem opprimere perspicitur? Ita corpuscula, quorum *statione* viarum obstructionem factam existimat, facile utique transire vel resilire possunt, si capacitas exitum dederit, in quam venisse, vel ex qua exiisse videntur.

(e) quam caput est.

(f) pro exiguo tempore.

(g) torporem.

(h) laxamento.

(i) referaverant, penetraverant.

Huic autem rei perficiendæ *frigida* repugnat : densat enim atque conducit vias. Fatetur sane neque se hoc uti *adjutorio*, cum sit aliud melius : quamquam nominare quod (*k*) sit, metuat. Etenim inimicum, & neque ipsius dogmati conveniens esse probatur.

HERACLIDES Tarentinus primo libro de internis passionibus proponens *lethargos* fieri multitudine cruditatis, & crassitudine humoris, adhibet *clysteres* : quibus etiam admiscet aquam, in qua *centaurium* fuerit decoctum, vel *absinthum*. Dat etiam bibere *castoreum*, & *aquam sulfam*, & *epithymum* : ac os ægrotantium distendens sensim, hæc infundit guttatim, quæ in os labuntur, decurrentia. *Caput* autem *posca* fovet, in qua fuerit *laurus* decocta, & *ruta* : rasis quoque *capillis* ungit castoreo, vel spondylis & aceto, cum oleo veteri, & ex pollinibus adhibet cataplasma, quod adpellamus *ᾠμην λύσιν*, ex *posca*, & *absinthio*, & *nitro* : vel *cantabro* ex aceto. Dehinc sinapi cum aceto, & fico : & iisdem clysteribus post rasuram capitis utitur. Dat etiam & (*l*) *radices* masticanas : ac ex sinapi, vel pipere, *apophlegmatifinum* provocat. Utitur etiam (*m*) *balanis*, si clystere ventrem movere non valuerit, & omne corpus aceto & oleo perungi jubet, *sternutamentis* commovet : & odoramentis castorei, & spondylii, ex aceto acri resolutis.

Sed si ex *humorum acrimonia* fuerit ægritudo confecta, *aquam dulcem* potare ægrum jubet, ac

(*k*) melius illud, *subint*.

(*l*) struthium saponariæ speciem.

(*m*) suppositoriis.

deinde *vinum*. Post hæc, *acetum cum melle*, ob virium tutelam adhibendam probat. Tunc (n) *viscellum* tenue dat anseris, vel perdieis, aut gallinæ & per (o) profectum, *oryzæ succum*, vel *pri-fane* ex ordeo: tunc panem eum *radicibus* fluxis et mollibus, vel *cappare*, dehinc cum *pisciculis*: sic enim quasi acceptis his *lethargicos* juvandos exilimat, eum omnimodo tumentia acrioribus virtutibus accensa graventur; hoc est elytheribus supradictis, atque potionibus, & infusionibus, & perunctionibus, & odoramentis, & fomentis, & apophlegmatifinis, & vini dationibus intemporalibus, & cibis aerioribus, & indigestibilibus, & radicibus, & cappare, & viscello innutribili, atque corruptibili.

In quos errores ceciderit nobilis videlicet *Empiricus*, claret, eum liquidarum (p) materiarum easas adtendit, & neque *tempora*, neque *quantitatis modum* dare perspexit, sine quibus solas materias nominavit, non adjutoria constituit. Alia quoque multa (q) varia opinione composuit, quæ non imprincipalitèr dicenda suscepit, sed expugnanda, quæ ab aliis posita videbantur adjecit. Quæ propter fastidium prolixitatis tacenda melius existimo: quippe eum ex his quæ narravimus, prætermis-sorum cónjiei (r) varietas possit.

(n) jusculum.

(o) morbi declinationem.

(p) nutrimenti & remediorum.

(q) ex aliorum judicio.

(r) vanitas.

CAPUT X.

De adprehensione vel oppressis, quos Græci cataleptos adpellant.

Vicina atque similis est *lethargie* passio, quam Græci *κατάλειψιν* adpellant, nos *adprehensionem* vel *oppressionem* vocare poterimus, de qua nunc dicemus. Nomen igitur ab accidenti sumpsit, sed HIPPOCRATES libro suo (a) sententiarum, & DIO-CLES libro, prognostico hanc passionem *ἀφωσίαν* adpellavit. PRAXAGORAS secundo libro peregrinarum passionum (b) *κωματώδην* adpellavit. Item ANTI-GENES Cleophrantinus libro quem de febribus & tumoribus scripsit, (c) *ἀναυδίαν* vocavit. ASCLEPIA-DES libro quem de periodicis febribus scripsit, *catalepsi* adpellavit, atque (d) plenum corpus scripturæ composuit: quo constat non errasse PHILIPPUM libro quo de ipsa passione scripsit, adpellans *catocham*, hoc modo: passionem, inquit, quam adpellamus *catocham*.

Veteres etiam medici hanc passionem non tacuerunt, sed facile, sicuti etiam nunc plurimi, *lethargiam* esse senserunt. Alii horum successores, pauci quidem ASCLEPIADIS sectatores, hanc passionem a *lethargo* discreverunt; & nomine adjecto *catalepsi* vocaverunt: nihil quidem ei novitatis adscribentes, quod proprium passionis videretur,

(a) Aphor lib. 6. & Aphor. 51.

(b) forte *κατοχὴν* HIPPOCR. ἀφωσίαν κατ' ὅχως.

(c) vox hæc fere eadem cum ἀφωσία.

(d) prolixè de ea scripsit.

sed omnia communia, quæ etiam de *lethargo* dixerunt. Sed neque alius quisquam hanc passionem cognovit usque ad Methodicorum tempora. Nam ex (e) *nostris* primus MAGNUS ejus argumenta constituit, atque mox AGATHINUS, dehinc ARCHIGENES, qui plurimum passionem à cæteris discernendo separavit.

Sed neque proprium nomen passioni omnes unum posuerunt. PRAXAGORAS eam (f) *cathoden* adpellavit. Neque si quisquam nomen passionis dedit primus, etiam ejus signa recte agnovisse probatur. Neque ASCLEPIADIS sectatores soli *catalepsin* vocaverunt; verum etiam & ipse ASCLEPIADES aliam dixit esse passionem, quam *lethargiam*: sed cum solum præciperet, novum non dedit nomen.

Nunc ne supradicta (*) simplicia atque nuda posuisse videamur, ipsas quoque significationes singulorum prosequemur. HIPPOCRATES ait *repente voce captos*, quos αἴματος adpellavit, *feri venarum causa*, quum spiritum sumpserint (g). Multos denique talia (h) prosequuntur, *rubor vultus*, atque *oculorum statio* sine ulla palpebratione: *manuum neglecta* atque distensa abjectio: *dentium stridor*: & *membrorum saltus*, ac *musculorum*, quibus buccæ colligantur, *conductio*, quos adpellant *siagonitas*; *articulorum frigus*, quum spiritus invaserit venas.

DIOCLES ait, (i) *defectivas febres tutas*, atque

(e) Methodicis.

(f) κωματώδην κατοχὴν.

(*) nomina ALMEL.

(g) spiritus interceptus fuerit.

(h) prosequuntur, concitantur.

(i) intermittentes.

innoxias esse frequentius, quam sunt *continue*; quanquam & in his *periclitentur*, qui in *accessionibus adprehensi conticeſcunt*, vel raptu quodam alterno per membra tentatur, cum supra dictis signis: quod sæpe (inquit) est accidens *pueris*.

Item PRAXAGORAS ait esse quasdam *febres* ex anno duodecimo usque sextumdecimum vel septimumdecimum, quæ quadam privata perniciæ mortis habeant effectum: atque id *servis* magis quam in *liberis* evenire: sed *excesso* dierum numero passionibus fiant, *catoche* vehementes, ut etiam voce capiantur ægrotantes. Horum aliquos etiam (*k*) *lethargos* fieri. Denique inquit de *catocha* passione quidam liberari, ac deinde (*l*) sanitatis creduli, plurimum quicquam fumentes, repente in mortem venerunt. Hos denique plurimus modo sequitur *somnus*, atque *febrim instauratio*, & cætera, quæ corpus passione (*m*) habitari demonstrant.

Item ARCHIGENES ait esse difficiles etiam *periodicos typos*, horum difficiliores esse *tertianos*, in quibus quotidianæ accessiones fiant, sed alterna diei interpositione, (*n*) suæ similitudini respondeant: quando in accessione vehemens occurrerit *oppressio*, & adpellavit *πίρος*. Difficilis inquit, etiam si quotidianis diebus accessiones sibi similes fiant, & in accessione ægrotantes supra dicta patientur. Dehinc progrediens paululum idem dixit *periodicos typos* non esse perniciosos, sicut supra dictum est, sed horum esse molestos, quibus

(*k*) lethargos.

(*l*) sani sibi visi.

(*m*) haberi, superari.

(*n*) sibi similes sint.

accessionis tempore (o) *pressura* vehementes adveniunt, & quodam (p) *nubilo* corpus demergitur, quod item *rhigos* vocavit, sed hoc, inquit, est accidens magis *tertianis*, aliquando etiam *quotidianis*, qui similibus respondeant accessionibus.

Item ASCLEPIADES ait *quotidianum* perseverantem non sine periculo esse, atque multos ex eo *in alium morbum* induci, hoc est, *corporis* (q) *defluxionem*, aut *hydropem* venire, & quicquid potest per corporis debilitatem accedere. Apud Romanam vero, inquit, frequentare advertimus (r) *has febres* cum corporis atque mentis *oppressione*, in similitudine *lethargiæ*, quæ secundo vel tertio in statu accessionis constitutæ statim recalescitur corpore, vel cessante vehementia, in resumptionem atque resurrectionem mediocrem revocant ægrota-
tantes. At si levi (s) *figmento* cessaverint, semel adprehenso ægro nullam resurrectionem dabunt, sed in *sudores*, & *respirationem celerem*, in *pulsus febricitantem* desinunt, ac occidunt. Item similia de his scribit, & non semel, sed frequenter, dicens certa ratione mentis adprehensionem (t) *typorum* in accessionibus fieri, atque hoc apud Romanam frequentare, dans etiam causas, quibus hæc singula fiant.

Item CHRYSIPPUS particulariter signa passionis percurrit futuræ, & præsentis, vel in pejus

(o) profundus somnus.

(p) somno turbulento.

(q) colliquationem, tabem.

(r) tertianas duplices.

(s) non revera, sed in speciem tantum.

(t) febrium typum servantium.

euntis. Discernit etiam ab *lethargo* & alia plurima, & varia digerit.

Quibus ita se habentibus, erit indignum tanta dissensione conscriptæ passionis, eorum cuiquam adscribere firmitatem: quippe cum cæterarum etiam passionum omnibus cognitarum aliqui plurima accidentia atque signa, aliqui pauca conscripserint, nec quisquam vera significatione hanc finierit.

Hæc sunt, quæ propter eos, qui specialiter istam passionem perniciosam dixerunt, ponenda credidimus (v). Quod etiam si lateret in certis corporis partibus, periculum Methodicis non adferebat, qui generalibus congruas passionibus posuerunt curationes, etiam quibus particulariter latentia curentur. Sciendum igitur, quia hæc passio ex iisdem causis antecedentibus fit, quibus aliæ quoque passionibus efficiuntur, indigestione, vinolentia, (x) carnali cibo, & horum similibus rebus, cujus hæc sunt, quæ nostra mediocritas latinizanda existimavit, se vidisse plurimos memorat ex intemporalis cibo vel plurimo Persicorum, ista oppressos passione, sed non inquit (y) necessariam præcedentium causarum differentiam in curationibus prævidere.

Siquidem præsentia sint a Methodicis intuenda: sic etiam (z) super dicit temporis adtendere frequentiam, quod autumnis tempore hæc passio magis irruat corporibus, atque in puerilibus frequenter ætatibus. Item sexus causa mulieribus, & humorosis, & vacuis corporibus, & edacibus hominibus, vel post ægritudinem resumptionis tempore inor-

(v) Qui morbus.

(x) σαρπηγογλία.

(y) necessarium.

(z) insuper: sic etiam HALLERUS.

re inordinate atque impatienter agentibus. Præterea omni febricula hæc passio irruere potest, siue continuis, siue dimissionibus intercapedinitis: *benitritacis* etiam febribus, vel *quotidianis*, & *tertianis*, & *quartanis* quanquam rara (*aa*) atque frequens secundum febrium fiat qualitatem. Hinc etiam gravis vel levis pro earum magnitudine fieri intelligitur: *frequentius* tamen *quotidianis* accessionibus, vel *tertianis* ægrotantes ista passione adficiuntur, & propterea diuturnis accessionibus admoniti *tertianis* similitudinem servant ad typum *quotidianum*: sed omnium earum febrium *gravius*, quoties cum articulorum *frigido torpore* fuerit (*bb*) qualitas: *levius*, quoties *tremore* ægrotantes adficiuntur. Item magis ac magis *levius*, quoties sine his quæ supra diximus, *solo fervore* initium febres accipiunt.

Sequentur autem eos, qui in passionem venire (*) meditantur, alia communia cum *letargo*, ut *segnities* & *tardus corporis motus*: vel nulla *querela* ex his quæ ægrotantes adficiunt, hoc est *tacita* sui laboris *relatio*, & veluti *somnus* ultra modum *prolixus* vel gravis; item alloquentibus nobis (*cc*) ejus *tarda responsio*. Propria autem sunt quæ in propriam passionem venturi patiuntur, ut est *genarum rubor* plurimus, sine febrium *levigatione*: *salivarum fluor*: *pulsus erectio* atque *plenitudo*: *ventris retentio*, aut *coacervata* atque *fluxa effusio*.

(*aa*) aut.

(*bb*) mos febris.

(*) periclitantur: Galli etiam dicunt, *ils pensent*.

(*cc*) ægri.

• Eos vero qui sint in passione jam constituti, sequitur *schema* jacendi jugiter *supinum*: *colli distentio*: *genarum rubor*: *febris*: *vocis amputatio*: *sensuum torpor*, atque *hebetudo*: *palpebrarum* (d) *distantia*: & infixa atque immobilis intentio luminum, tanquam quicquam intento obtutu adspicere cupientium: aut *boni* cervicis repentino (ee) motu cadentium. Sequitur etiam *lachymatio* tanquam sentientium: (ff) *saltus* latenter commovens musculos, qui buccas colligant, quos *siagonitas* adpellant: movens etiam *labia*, & *supercilia*, & *digitos* atque manus: *singultus* creber, ac resonans: *pulsus* cellior, humectus, plenus: vehemens *retentio ventris*; & neque *extenta* recolligunt membra, neque *conducta* distendunt.

Ventris *inflatio* aliquibus tanquam ex vento magis ac magis circa *stomachi* (g) tensionem: aliquibus tanquam ex humore, vel cibo, cum sonitu intestinorum. *Dentium* concubitus, hoc est confixio vehemens. Aliquando etiam *stridor*, & cum flatum sumpserit accessio, horum (hh) recessus adeo, ut sit quædam interiecta distantia. *Oris* hiccens atque (ii) dimissa hebetudo; nunc plurimum *salivarum* fluor per (kk) ejus obliqua foras decurrit, nunc a stesante sonitu transvoratur (ll). Discurrit etiam si quid fuerit liquoris infusum, aut

(dd) apertura.

(ee) ictu.

(ff) palpitatio.

(gg) insertionem.

(hh) discessus.

(ii) relaxatio.

(kk) oris

(ll) hac illac disfluit.

invito ægiotante (*mm*) perspicitur. Item *labia* sæpiissime conducentes, contrahentesque, & tanquam in mastitudine constituti, *suppirant*. Atque ita si ante oculos eorum quibusdam digitos circum moveat, palpebrant ægiotantes, & suo *obutu* manuum trajectionem consequuntur: Vel si quicquam (*m*) profecerint, etiam toto obtutu converso attendunt: & *inclamati*, respicientes lachrymantur, nihil dicentes, sed volentium respondere vultum æmulantes, *odorum* admotis *jucundis* delectantur, atque jugi adducto spiramento. *Oloribus* autem *tetris* delectationem non accomodant sed aversa voluntate eorum fugiunt puriorem: *dulcia* atque *amara* sentiunt, si eorum lingue faciant admoda.

Item *perpruncti* sentiunt, vel lacerati horrescunt: & eorum *vultus* in ruborum (*oo*) efflorescit. Cum *sudore* sæpius plurimo, atque ferventi, & in *dimissione* sinceritati propinquantes rursus (*pp*) admonentur. At si ad *pejora* passio fuerit devoluta, *fervor* plurimus corporis in superficie, magis sentitur *spiratio*: oculorum *conversio*: menti quoque fixa (*qq*) *conluctio*: manuum *contractus*, & musculorum qui buccas colligant, tanquam *videntium*: sudor igneus, & quibusdam in *thorace* atque *vultu* emergentes *discolores*, vel itantes in rotunditate (*rr*) *macule*, in similitudinem (*ff*) *scatebrarum* corporis, quas *Græci* *ἰσχυρὰ* vocant: &

(*mm*) accipitur.

(*m*) melius habeat.

(*oo*) efflorescit.

(*pp*) krygen con vermaning AMM.

(*qq*) ad pectus retractio.

(*rr*) *ἰσχυρὰ*.

(*ff*) sudoris guttularum.

e magnitudine repentinus *virium casus*: gutturis *stridor*, quem *Græci* (tt) *ῥορυχον* vocant: *torpor* frigidus: (uu) *albidus vultus*, & in ultimo (xx) *effatio*, atque vitæ periculum.

Alii vero in *phreniticam*, aut *lethargicam* passionem reciderunt, sicuti & ipsæ passiones in semet per temporum motum venire consueverunt. His igitur, qui in *phreniticam* passionem ex ista deveniunt, *pulsus* sensim minuitur, atque densatur: & *oculorum* fixus obtutus mutatur, atque mobilis efficitur: leviter etiam tanquam in *somno* murmurantes, non recta sicut loquuntur: & incerto motu, atque tardo, suas transferunt *manus*, vel *digitos* complicant.

Qui autem in *lethargicam* passionem deveniunt, inani adficiuntur *pulsu*, atque tardo, & eorum *palpebræ* conducuntur, & in *torpore* sensuum, vel hebetudine perseverant. Qui autem in *declinationem* passionis deveniunt, plurima, vel parva accidente *humiditate* relevantur, quibusdam accedentibus quoque aliis signis. Nam plerisque plurimo per intestina exeunte *vento*, vel mucilento *humore*, aut *stercore*, ventris subsedit *inflatio*: alii vero *humore* plurimo, atque *crasso*, perfecta dentium distantia ex ore detracta, loquuti sunt: & alii sapientes quidem, sed concisis sermonibus loquuntur, alii jugibus.

Proprie igitur passionem supra dictam, hoc est, *catalepticam*, sive *catocham*, ut *Græci* adpellant, designant *febres acutæ*: *vocis silentium*, *sensuum he-*

(tt) gutturis stridor ac sonitus sibilans, *ῥορυμός*: Arabes vocant *oreqmona*.

(uu) pallidus.

(xx) suffocatio.

betudo, *pulsus* magnus, ac vehemens, & plenus, & humectus: *oculorum* stans atque fixus obtutus. Est autem passio *celeris*, atque *acuta*, etiam si in (y) *chronias* venerit febres, & est *magna*: atque *strictura* & *raptu corporis*, quem *Græci* *παράληψις* vocant, *fieri* *perspicitur*, nisi per immodicum fluxum diaphoreticus, tanquam in *cardiacis*, fuerit effectus.

Huic igitur similis est *lethargia*, *apoplexia*, *stomachica passio*, in febribus vocis (z) ingerens *silentium*: Item *animi* defectio per nimiam jejunitatem: & *matricis* præfocatio, & ex *lumbicis* vocis depressio, de qua capite de *lumbicis* scribentes memorabimus: de aliis vero leviter, atque coacte nunc discretionem ponemus.

Namque *lethargicis* major quidem *pulsus*, sed tardus, atque inanis invenitur, & *palpebrarum* conclusio.

Catalepticis autem *pulsus* major, sed plenus, atque celer, & vehemens invenitur, *palpebrarum* (aaa) adtestante distantia.

Item *apoplecticis* parvus, celerrimus, durus, ac sine febribus *pulsus* invenitur: Siquidem hæc repente accidunt.

Item *stomachicis*, qui (bbb) nimietate etiam voce capiuntur, *pulsus* parvus, & imbecillis invenitur cum *stomachi* (ccc) solutione, vel *tumore* manifestius adparente, & frigido *torpore*, qui sequitur post oppressionem factam, & non antecedenti

(yy) etiam si diuturna febre excitetur.

(zz) ingens, ἀσπλία, ἀνσπλία.

(aaa) adstante.

(bbb) adfectus vehementia.

(ccc) exolutione.

febriculæ concurrit, sicut in *catalepticis*. Item *stomachici* intelliguntur ex eo quod jam *frequenter fuerint admoniti* passione, & propterea *typorum* tenuerunt tarditatem, quibus accessiones longo intervallo respondeant.

Item a *jejunitate*, vel abstinentiæ defectu: sive ex *capitis* causa, quam *Græci* *σνιπῶσις* vocant, demersi ægri videntur. Discernuntur autem hoc modo, quod primum *oculos* habent distentos, *dentium* (*ddd*) concadente junctiōe: adtestante *pulsu* parvo, atque imbecillo: ita ut aliquando interire videantur cum *frigido torpore*. Sed hæc & cito (*eee*) circumscribunt, & is qui patitur, facile relurgit. Nam si perseveraverint, *catalepticam* passionem designant.

Item non aliter facile sese resumere perspiciuntur, hi qui odore *carbonum*, vel *unguentorum*, sensuum oppressione, vel *torpore* adficiuntur.

Item *matricis* præfocatione oppressæ discernuntur, primo quod ipsa *matrix* se sustollat, atque supra umbilicum, vel ventrem exstans videatur, antecedente *querela* earum partium, ante oppressionis tempus.

Aliquando etiam (*fff*) longis atque solitis accessibus admoneri ægrotantes inveniuntur, cum pulsu parvo, celeri, imbecillo. His etiam *collum* latius fiet, cum *palpebrarum* conclusionē, atque frigido corporis *torpore*. Ex duplici *tertiana* confectis, in *vehementiore* accessione, similiter alternis respondente diebus, *lethargica* fuisse oppressi passione, & veluti *complexum* earum fuisse, *accessio-*

(*ddd*) concidente.

(*eee*) circumscribuntur, id est finiunt.

(*fff*) i. e. longo jam antea tempore invadere consuetis.

nibus demonstrando lethargicum simul atque catalepticum esse confirmat ægrotantem, non aliter quam sunt ex typorum complexione in una atque eadem ægritudine reperti. *Hæc sunt quæ in intelligenda passione, atque a similibus discernenda posuimus.*

C A P U T X I.

Quomodo curandi sunt hæc passione laborantes.

DE HINC ob curationem adhibendam, oportet ægrotantem (a) jicere, sicut *præcepta* laborantes sæpe docuimus, adhibita *abjunctura*, pro virium qualitate, atque *fomento* ex oleo dulci, & calido capiti, & (b) *mediis* partibus: Sed (c) præactis *membris*, quæ frigido (d) moris torpore adficiuntur, *calefactionibus* etiam adhibitis, cum *obvolutione*, atque modica *frictione* ex lanis effecta. Item *ori*, vel *fauibus* sensim infundendus humor, vel *mulsus*, illis temporibus quibus alias passiones curantes docuimus. *Clyster* etiam simplex adhibendus, si ventris cessaverit officium.

In *declinatione* vero, vel *dimissione*, os ægrotantis sensim distendimus, atque hinc tentabimus. Aliis item *dimissionibus cataplasma* mediis adhibemus partibus, & *clunibus*, ob *abjuncturam urinae* solvendam: item *cervici*, vel majoribus nervis, quos *τὲς νῆρες* adpellant, & musculis qui buc-

(a) in loco mediocriter lucido.

(b) ventri ac illis.

(c) ante omnia curatis.

(d) quasi cadaveroso.

cas colligant, quos siagonitas vocant. *Injectione* parva olei per clysterem utimur, & cucurbitæ adpositione nunc simplici, nunc scarificatione adjecta, ob *singultum* & *tumorem* ventris atque stomachi; Tunc *vaporationes* spongiarum, atque *cerotaria*.

Relevatis partibus mediis *caput* tondemus, cucurbitamque adponimus: quorum nihil in *catalepticiis* invenitur. Præterea scarificamus occipitium, & tempora, vel cogentibus causis alia quoque capitis loca, si qua potuerint cucurbitæ adpositionem accipere. Tunc *fomento* utimur olei, atque (e) *ἔμβασιν* toto adhibemus corpori, acopis etiam levioribus utentes, quæ mitius nervorum faciant laxamentum. Tunc post (f) *punctionem* cibum damus declinationis tempore *varium*, atque *bibilem*, ut ovum forbile, cerebrum, olus quod non sit virtutis acrioris, & magis nutribile. Dehinc adhibemus *lavacrum* sine ullo cibo, qui in se habeat *vini* qualitatem.

Tunc proficienti ægroto *pomorum* quicquam damus, ut *ficum* recentem, vel *pyrum* ex melle, tunc *mulsum*, vel *aquam*; atque completo sanitatis officio, & depulsis omnibus, quæ passionis recursus fore (g) sollicitant, dabimus *vinum* tenue, leve, sicut *salutaribus præceptis* docuimus.

(e) infessum, folium, labrum.

(f) forte unctionem (omnino H.)

(g) sollicitos nos faciat.

CAPUT XII.

Quomodo aliarum sectarum principes istam curaverunt passionem.

MULTI aliarum sectarum principes, quos inter etiam CHRYSIPPUS scribens de *catalepticis* in ultima parte libri, ubi etiam *catocham* nominavit, in his qui mediocriter tardasse in eadem passione inveniuntur, acrioribus utitur *unctionibus*, ob stuporem articulorum, vel tremorem, hoc est *cyprino*, admixto *pipere*, & *nitro*: & *fomento* ex aqua falsa, concoctis *sulfure* & *bitumine*: dehinc perungit unctione, quam adpellavit *tripticem* quam conficiendam dixit ex *calamo* aromatico, (a) *schenno*, (b) *cachry*, *pyrethro*, *irino* (c) *manna*, singulorum partibus oleo admixtis, atque contritis. Sed hæc nos ob acrimoniam reprobamus. Siquidem sit passio celeris atque acuta, etiamsi jamdudum tardantibus atque inveteratis febribus (d) irruerit: quippe cum *chronicæ febres* illa passione necessario in *superpositionem* veniant, quam Græce *epithesin* vocant, quæ similis fiet necessario acutis passionibus, & ob hoc mitigationem deponcat.

Prohibemus etiam *supradictis rationibus* unctionem ex illo liquore articulis adhibendam, vel ex eo quicquam potandum, aut cibo admiscendum: item

(a) alias schænantho.

(b) semine roris marini.

(c) *subint.* thuris.

(d) supervenerit.

sternutamenta, vel *rasuram* capitis, aut articulo-
rum *sinapismum*, aut supponenda podici acria (e)
collyria, ob provocandum ventrem, quæ adpella-
vit balanos. Item *diagridium*, atque *castoreum*, &
omnia gravabilia fomenta, ex quibus tumor magis
augetur, & soporifera pressura geminatur.

His etiam compeccavit THEMISON libris quos
periodicos dixit, adhuc quidem in juventute con-
stitutus: nec dum ASCLEPIADES in libris suis
eos discreverat. Ait enim, si jam tardantibus at-
que (f) insidentibus febribus, *adprehensiones* vel
oppressiones advenerint sensuum, atque in acces-
sione *vocis silentium* fecerint, cæteris, ut supra
diximus, similiter adhibitis, ante accessionem tri-
bus vel quatuor horis servatis, si venter non fluit,
diagridii obolum, cum tribus vel quatuor obolis
castorei dabimus cum aqua: *occipitium* atque tem-
pora capitis inungentes *thapsia*, quam nos ferula-
ginem dicimus, aqua contrita, ut quendam sensum
atque (g) *levationem* mediocrem per corporis faciat
superficiem.

Cibos etiam inquit dandos solidiores, nisi *præ-
cordia* fuerint in tumore constituta: quod si ob-
stiterit, bibiles dabimus cibos. Nec dum ista qui-
dem ait satis providens, quia etiam in aliis parti-
bus tumores fuerint corporis, forbiles interea cibi
conveniunt. Siquidem *laxamentum* passio depol-
cat, quam necessario accendit *thapsia*, atque eri-
git magnificum tumorem. Est etiam *castoreum*
acre, inveteratæ qualitatis causa, sicut omnis ca-

(e) suppositoria.

(f) pertinacibus.

(g) cutis cum rubore intumescantiam.

ro (h) reposita. Prohibemus propterea ob *dentium* faciendam *distantiam* immitendos violenter *cuneos*. Etenim ex his commotæ partes atque quassatæ asperant tumentia. Quamobrem dentium collisus vehementior fiet, cum magis sit utile, ac *necessarium in tensione partibus constitutis, requiem adhibere*, ut declinationis tempore, vel potius dimissionibus, laxatis musculis, sine ulla vi, digitis immixtis dentium facilius distantiam faciamus.

Nocent etiam (i) *succi frigidi*, ut hederæ, fomentati, atque capiti impositi. Etenim *tumores* constringunt, & passionis asperant motum. Et si qua his fuerint genere similia, sicuti in *lethargicis* contra sectarum principes scribentes docuimus, prohibemus. Est autem improprium, atque loco carens (k) nimium frigidis uti fomentis, in declinationibus vero calidis, atque ferventibus, iusta imitatione recentium vulnerum. In his enim *priusquam tumor emerferit, frigida probantur*. Sed omnis sensuum pressura, vel (l) adprehensio in ista passione tumoris esse perspicitur, vel (m) hoc præcedente super fieri. Hæc sunt quæ de *catalepticis* sua (n) potentia SORANUS ordinavit.

(h) putris, & diu servata.

(i) frigide impositi.

(k) forte legendum sub initium.

(l) oppressio.

(m) submt. tumore.

(n) experientia.

CAPUT XIII.

De pleuritica passione.

Pleuritis à parte corporis quæ magis patitur, nomen sumpsit. *Latus* enim ipsa passione vexatur, quod *Græci* πleurίτις vocaverunt: fit autem ex variis antecedentibus causis, ut cæteræ passiones: magis tamen profunda *perfrictione*, aut *violentia*, aut usu *venereo*, plurimo nimis *potu*, *indigestione* continua, aut *percussu* vehementi, aut *ponderis* magna subvectione, vel *cursu* vehementi: sed neque secundum has differentias differens erit adhibenda curatio. Una est enim atque eadem passio, ex qualibet veniens causa, quæ una atque eadem indigeat curatione. Hanc definiens primo de adjutoriis libro ARISTOTELIS sic tradendum credidit. *Pleuritis* (inquit) est liquidæ materiæ coctio, sive (a) densatio. Nec tamen disieruit utrumne *totius*, quod falsissimum: siquidem *phlebotomati* ægrotantes (b) liquidum sanguinem reddant: an vero *particulæ*; sed cum hoc tacuit, (c) non promisit.

Mitto etiam *oculorum suffusionem* nihil aliud esse, quam liquoris coeuntis densitatem, nec tamen *pleuritimi* item APOLLONIUS, qui appellatus est *Mys* volumino vicesime octavo, quod de secta HEROPHILI conscripsit: *Pleuritis* (inquit) est communiter passio (d) temporalis, atque

(a) coagulatio.

(b) & non densatum.

(c) legendum puto, necessarium pretermisit.

(d) certo anni tempore. infesta.

celeris, secundum laterum membranas quas περιζωστής vocant, atque inter earum (e) carnem, aliquando etiam in pulmonis partibus, sæpissime siue (f) tumore vel ex solis (g) causis effecta. Proprie autem tumore secundum supradictas membranas, vel carnem lateribus interjectam: aliquando etiam secundum pulmonis partem, sed in utraque definitione peccavit. Primo enim sunt prolixæ atque narrabiles. Secundo plurima alia prætermisit, nam necessario passioni febris adest (h). Corruptum autem atque usurpatum dicimus in pulmone passionem hanc posse constitui, sicut ex consequentibus docebimus.

Item ASCLEPIADES libro definitionum, *Pleuritim* dicit esse *humoris fluorem temporis parvi, atque celerem interiorum lateris partium, cum febre, atque tumore*: sed erat melius tumorem dicere (i) atque humoris fluorem. Etenim quoties ex complexa (k) passione conficitur, tumorem perspicimus superare.

Est igitur secundum SORANUM pleuritis, *dolor vehemens interiorum lateris partium, cum febribus acutis, & tussicula, qua variae qualitatatis liquor excluditur*. Frequentat autem hæc passio in masculis magis quam in feminis, atque in senibus magis quam juvenibus. Tussiculosa enim atque frigida senilis est ætas, quo intelligimus profecto hanc passionem pueros difficulter incurrere: fre-

(e) musculos intercostales.

(f) externo.

(g) aliquando externis solis causis.

(h) falso tributum & assertum.

(i) quam.

(k) nimirum tumore, & fluore.

quentat etiam *hyberno* magis quam autumnii tempore, quod *hyemi* vicinatur. *Æstate* vero difficulter occurrit.

Est præterea passio *acuta*, atque celeris & vehemens, & aliquando sola ex *strictura* confecta: aliquando admixta *solutione*, ob plurimum (1) tussiculæ liquorem. Etenim *ventris defluxio* non implet in pleuriticis signorum concursum, sed magnitudinem passionis docet. Quapropter ex his solum dicimus agnoscendam, quæ supra memoravimus. Alia vero concurrunt plurima, atque differentia, pro passionis magnitudine, ac temporum mutatione, quæ quia prætermittenda non sunt, prosequamur.

(1) qui tussiendo rejicitur.

C A P U T XIV.

Quæ consequuntur Pleuriticos.

PROSEQUITUR in passione constitutos *acuta febricula*, cum *tussicula dolor lateris vehemens*, atque usque ad *jugulum*, & (a) *palam* ejusdem partis perveniens, quibusdam etiam *brachium tangens*, & *pectus*, atque *ilium*, & est *stimulosus*, ac *pulsuosus*, & *igneus*, *jugis*, aut *intercapedimatus*, *servato ordine*, *confuso*, & *infixus* atque *perseverans* iisdem locis, aut *mobilis*, & *recurrrens* atque *mutabilis*, cum *suspirio*. & *difficili spiratione*, quam *Græci* δὲ πνεύματι vocant, adtestante *tussicula*, aliquibus *arida*, frequenter ta-

(a) *scarpulam*.

men cum liquidis *excrementis*, & primo *spumosis*, dehinc *sanguinolentis*, (b) ita (c) *fellofis*, ac inde *saniosis*.

Sequitur etiam *ægros supra (d) id latus jacendi difficultas*, atque cum se supra contrarium latus verterint, dolor, ut adduci sentiant (e) suo pondere evidèntia tumentium partium viscera: sequentur etiam *vigilie*, atque *siccitas*, & *asperitas lingue*. Pejorante passione augentur omnia supradicta.

Accedit etiam *articulorum frigidus torpor*, *genarum rubor*, *oculorum sanguineus color*, *ventris fluor spumofus*, ac *felleus*. *Urinæ* quoque frequens, atque paulatim, albida egestio, *pulsus* densior, celer, fortis, & veluti fluctuans, & suo percussu pressuram significans: *spiratio* etiam circumdolens, atque frequens, & obtusa, vultus & thoracis roseida humectatio: *mentis* alienatio, *gutturis* stridor, vel sonitus interius resonans, aut sibilans, in ea parte quæ patitur. Acceptorum etiam per *vomitum* recursio, *jacendi* negata, atque displicens omnis positio, *sputa* facile (f) siccantia & magis salivolis, ea quæ fuerint contra naturam, vel in densitatem coacta. Etenim *spumosa* sanguinis in qualitatem (*) transeunt: *sanguinolenta* in livorem. Item *fellea*, æruginosa, atque prasina, vel nigra (g) efficiunt, *saniosa*, *feculenta*, vel *sumosa* & odore gravia, & inæqualia, mutato etiam sæpe ordine suæ egestionis:

(b) postea.

(c) flavis, biliosis.

(d) sanum.

(e) sua gravitate cadentia.

(f) sicciscentia.

(*) saniosam scil.

(g) fiunt.

item post felleam, vel saniosam qualitatem in sanguineam transeunt, vel quamlibet coloris varietatem.

Tumoris etiam vehementia (*h*) luctante, alia (*i*) in soliditatem coguntur, alia in *nigredinem* veniunt, ob fervoris usturam. Aliqua ruptis *vasculis* funduntur, quapropter *saniosa* qualitas, post *sanguinea* perseverat, sed *spumosa* rursus fit, cum singulas per partes tumor quatiens liquida spiritu turbato spumofam sufficit qualitatem.

In ultimo autem cogente periculo *celerrima* fit *spiratio*, & *præcordiorum* suspensa adductio, *pulsus* inordinatus, aut deficiens, aut deferens in his, quæ in *peripneumoniam* passionem, aut (*k*) *apoplema* transire noscuntur. At si ipsa fuerit levigata, singula mitescunt, & ventris egestio coagulatur; aut fellea carebit qualitate: & per tussiculam exclusa saniosa minime in sanguinolenta redeunt.

Discernendum etiam quæ sint *sputa saniosa*, & quæ sit *sanies*. Nam *saniosa* jam mitescentis tumoris, atque declinantis solutione esse probantur. *Sanies* vero ex apostemate, quod etiam vomitam dicere poterimus, vel certe ex ulcere probatur venire. Discernitur autem (*l*) exercita inventione: hoc est *colore* & *substantia*, & *odore*: frequenter enim tetri odoris est sanies. Item saniosa admixtione aquæ facile solvuntur, sanies autem difficile.

Dolorem

(*h*) augefcente.

(*i*) quælibet alba & rotunda.

(*k*) empyema.

(*l*) exercitata observatione.

Dolorem vero pejorem alii *dexteri* lateris probant ob pulmonis vicinitatem, alii *sinistri*, vicinantis cordis causa forsitan, & quia frequentius sinistra dextris debiliora videntur. Item *pleuritis*, nunc eodem tempore febriculæ concurrit, nunc supervenit, nunc antecedit, nec cessante febricula perseverat.

C A P U T X V.

Quomodo intelligimus pleuriticam passionem in peripneumonicam transeuntem, aut in vomicam venientem.

INTELLIGIMUS eos qui in augmento *pleuriticæ* constituti passionis, proni atque facies in *peripneumonicam* videntur, quum cæteris omnibus pejorantibus signis, atque in magnitudine existentis, solus dolor minuitur, atque jacenti positio ex parte facilior ac levior supina ægro fuerit visa, aucto *genarum rubore*: conductu etiam superciliorum e medio vehementer, tamquam in multitudine constitutis, *oculorum* adiestante *servore*. Eos etiam, qui in *vomicam* transeunt intelligimus ex eo, quod *dolor* infixus eodem permaneat loco, accedente *tussicula* arida, atque *tremore* typico, & inordinato, *spiratione* difficili, quam Græci *δυσπνοια* vocant, cum *dolore* leviori, & *pulsu* denso.

C A P U T X V I.

Quis locus in pleuriticis patitur.

QUÆSITUM etiam est, a *veteribus* quis in pleuriticis *locus* patiatur, & quidam *pulmonem* pati dixerunt, ut EURYPHON, EUENOR, PRAXAGORAS, PHILOTIMUS, HEROPHILUS. Item quidam *ὑπεζωκῆτι* (a) *membranam* quæ latera, & interiora cingit, ut DIOCLES, ERASISTRATUS, ASCLEPIADES, & eorum plurimi sectatores. Horum *primi* aiunt non esse in lateribus tumorem, quum neque *exsultantia* ulla earum partium inspectione sentiantur: neque *rubor*: nec motu, nec tactu, *dolor acutus*, vel fortis, tanquam manifestis tumoribus: accedit etiam quod facile supra id *latus* quod patitur, jacere possint ægrotantes, supra aliud *difficultas spirationis* accedat, siquidem nunc sustentatæ pulmonis partes *preccant*: nunc veluti pendere sentiantur.

Dehinc etiam *tussicula* signum est ex accedentibus consequens morbum fibrarum pulmonis, esudati corporis liquoris, sive (b) *cannæ gutturi*: singula etiam extulsi de pulmone venire manifestum, est qui neque venis, neque arteriis, neque fibris contiguus, vel admixtus esse lateri videatur, ut per ipsum latere accepta excludi posse credamus. Unde igitur *dolores*? numquid ne *pulmonis* sensibiles partes in passione constitutæ cau-

(a) pleuram.

(b) asperæ arteriæ.

sa sunt? an vero ejus tumore latera vicinanti comprimuntur, & propterea *dextrarum* fibrarum tumor dextri lateris dolorem facit, *sinistrarum* sinistri? Sed in *peripneumonicis* totus tumet pulmo, nec ullus tamen sequitur dolor. Sed huic quidem sententiæ *contrarii* aiunt propterea neque ruborem, neque exstantiam, vel dolorem ægro- tantes consequi, quoniam in alto tumor esse vi- deatur.

Quod autem supra *patiens latus* quosdam jace- re prohibet, alios vero contra mitescendo rele- vat, illa causa est, quod incumbendo objectu straminum pressa materia refugiat, atque ex par- tibus quæ patiantur, ad sanas partes rediens, do- lorem non faciat. At vero *partibus non patienti- bus* expressa, atque fugata, se patientibus impar- tiens, & has distendens, dolorem faciat.

Tussicula vero fit compatientibus *ὑπερσφύτι* mem- branæ vicinis, atque contiguis partibus. Et tuf- sita itidem *sputa* per pulmonem seruntur, liqui- dem in ipsum veniant ex vicinis, accepta per vias mente sensas, quas *λογχευήτες* adpellant, si- cuti & in (c) *vomicis* contingit, quanquam fre- quenter ad externas partes verticem faciant: vel fracto latere sanguinolenta excludantur sputa. Nam profecto (d) *insensibilis* omnis est *pulmo*. Debuit igitur nullus fieri dolor. Sed si ex op- pressionē *ὑπερσφύτι* membranæ ex pulmone vicino tumente, dolor fit, debuit magis ægrotans tunc dolere, quoties jacuerit in (e) *latus*, siquidem tunc magis incumbens opprimit pulmo: dehinc

(c) abscessibus pectoris.

(d) sensu caret.

(e) *subint.* patiens.

etiam *peripneumonicos* dolere oportuit. Si enim ex parte tumens pulmo dolorem facit, magis omnis in tumore constitutus facere debet.

Patitur itaque *πνεύματις* membrana, & propterea dolorem vehementem facit, siquidem sit nervosa atque lateribus (f) infixa. Hinc denique, quoties tumore dentatur (g), ossibus vicinantibus abstanta (h) ire latius prohibetur, & eorum conversione naturali quatitur motu, atque acuti doloris accipit causas. Item spiratione thoracis, adducti spiritus vicinitate, pulsata, insultentabiles dolores facit. Manifesta namque conjectura est, quod ipsa patiatur. Siquidem tumoris augmento (i) collectionem in *pleuriticis* faciat, & (k) exspirantibus sæpe ægrotis *nigra* inveniatur. Hos denique (l) venenatos quidam putaverunt. Igitur in *pleuritica* passione non simplicem lateris dolorem, verum etiam febre acuta adtestante, totum corpus pati videmus. Etenim febres totius corporis sunt: plus tamen pati *πνεύματις* membranam recte dicimus, siquidem sunt in ipsa dolores constituti.

(f) firmiter adglutinata.

(g) costis.

(h) distendi, explicari.

(i) abscessum.

(k) morientibus.

(l) veneno sublatos.

CAPUT XVII.

*Quæ sunt similia pleuritica passioni. Et quomodo
internoſcuntur.*

SIMILIA pleuritica paſſioni dicuntur (*a*), *dolor lateris* (*b*), *collectio* in ejus medio conſtituta: item *vomica*, quam Græci *empyema* vocant, *ſuſpirium* live ſpiratio difficilis, quam iidem *dyspnoeam* vocant. Item ad nares catarrhus, quem vocant *coryzan*, & (*c*) *anhelatio*. Siquidem ſupradictis tuſſicula, atque ſpiratio difficilis adjuncti eſſe videatur, & febricula, & dolores accedentes pleuriticam paſſionem fingant. Sed diſcerni atque internoſci ſuis proprietatibus poſſunt. Nam *dolor lateris* etiam ſine febre plerumquæ eſt, & longo tempore perſeverat: vel quoties celer eſt, ſine varietate ſputorum, vel excrementorum eſſe perſpicitur: in pleuriticis vero dolor acutus, cum febribus acutis, & ſputis ſupradictis invenitur.

Item ab *empyicis* hoc eſt *vomicoſis*, ſive collectione laborantibus diſcernitur *pleuritis*, quod febres noxiæ atque acutæ & inordinatæ in pleuriticis inveniantur. *Vomicoſis* vero vel collectione laborantibus, antecedente corporis horrore frigido, atque dolore pungenti, eodem tempore, hoc eſt (*d*) quo in vomicam tranſeunt ægrotantes,

(*a*) compunſtio.

(*b*) abſceſſus ſ. vomica.

(*c*) aſthma.

(*d*) quo pus fit.

sputa sequuntur, quæ antea nulla fuerant, rejecto prius pure coacervato in latere collectionis causa: laterum quoque veluti conversionem hic sentiunt, aliquando etiam sub ipsis exstans, vel prominens collectio sentitur. In *pleuriticis* vero febricula ex initio vehemens, atque sputa contra naturam, & varia reperiuntur.

Item *spiratione difficili*, & *orthopnea*, catharro quem supra diximus ad nares fieri, & (*e*) *anhelatione*, celeritate discernitur, & feбри atque dolore. Siquidem illa tarda sint, & sine febris, aliquando etiam sine dolore.

(*e*) asthma.

C A P U T X V I I I.

Quomodo curandi sunt pleuritici.

JACERE *pleuriticos* convenit mollibus stramentis, loco *lucido*, atque *calido*, & mediocriter amplo: *schemate* quo se melius ac facilius haberi perviderint, adhibita requie, & *cibi abstinentia* usque tertium diem ab accessionis tempore, *vigilantia* cum articulorum tenaci blandaque *defricatione* manu calida. *Vaporantia* etiam quæ sunt in dolore constituta calidis pannis, & cum accessio statum sumpserit, lanis limpidis, ex oleo dulci calido expressis, contegenda. Adhibenda *fomentatio* lenis capiti, atque inguinibus, & sitis sub umbilico locis, ex eodem oleo, similiter calido, & magis quando fuerint *indulgentia* corporis relevati ægrotantes. Sin minus, addenda etiam *cataplasmata* ex polline, atque lini semine,

& *fanigraci*, cum aqua & oleo coctis. Tunc *oris collutione* utendum & potu aquæ calidæ, moderate quidem, ne plurima liquoris humectatio sputorum provocet fluorem. Tunc *somno* dimitendus ægrotans.

At si *venter* fluxerit, poterit somnus ante dimissionem permittente (hoc est declinante accessione) prohibitus acceriri, scilicet laxativis cataplasmatibus. Sed si *dolor* vehemens fuerit, *phlebotomiam* convenit adhibere, *si nullus ventris fuerit fluor*, intra tertium diem. Sin vero fuerit adjuncta *ventris solutio*, prorsus in ipsa *diatritho* erit *phlebotomia* adhibenda, sic ut prædiscere possimus, utrum sit perseverans, atque superior *strictura* magis quam *solutio*. Saepe enim concurrens ventris solutioni sanguinis detractio, ægrotanti (a) novissimam intulit defectionem. Quapropter perspicendum utrum usque ad dimissionem accessionis *fluor ventris* perseverat, vel ejus meatio mordicationem quandam faciat podici, vel intestinis: Suspecta etenim habenda est istiusmodi defluxio. Ita adhibenda *phlebotomia*, sed ex alio brachio, quod fuerit dolenti lateri *contrarium*, certe rationis causa quam saepe memoravimus.

Tunc post mediocrem sanguinis missionem, quæ magis conjicienda est ex conjunctione quamquam *levissime solutionis*, quiescere permittimus ægrotantem, atque (b) resumptum laxativa *perunctione* curari, oris etiam adhibita fomentatione, digesto scilicet adjutorii turbore, dabimus *sorbilem cibum* ex oleo dulci confectum sive melle, ne liquidorum provocentur sputa importunitate tem-

(a) fatalem ultimam.

(b) cibo refocillatum.

poris, hoc est initio, siue augmento passionis. Dabimus etiam *pultem* calidam, atque madidam, sine sale: vel *panem* ex aqua calida. Sed si *venter* fluxerit, pultem dabimus crassiolem, sed calidam, quoniam in tumentes prius partes incurrat, tunc post cibum somno dimittimus ægrotantes usque ad solitum accessionis tempus, quæ cum fuerit effecta, erunt adhibenda quæ supra memoravimus congrua.

Adhibendus etiam *cucurbitæ* levissimæ raptus: sed cum statum cœperit accessio, adjecta etiam *scarificatione*: cum ad *demissionem* declinando pervenerit, tunc *spongiarum* adhibenda *vaporatio*, atque *cataplasmata* laxativa, frequenti mutatione novata. Sed si *ventris* fuerit *fluor*, erit quidem his utendum ob tumorem. Siquidem immutabilis dolor augeat liquidorum defluxionem, vigiliarum atque corruptæ digestionis causa ungendi sunt. Igitur ægrotantes *plantaginis* succo reficiuntur: & aliquando simplici, aliquando admixta *acacia*, aut *ptisanæ* succo, quo sit præcoctus *mali Punici* cortex, vel *myrti*, aut agrestis *celsæ* coma, quam rubum vocant, aut *rosa*, vel *galla*, & his similia. Etenim alia quæque nimium constrictivæ virtutis, vel multorum admixtione composita, immodica densatione majores membranarum provocant necessario tumores, quos passionis nequitia & tardare faciles, adjutoriis medicinalibus cedere difficiles facit, adjuncta scilicet solutione.

Quare cum prolixiores fieri viderimus dimissiones, *clystere* utemur solutione cessante: cataplasmatibus autem, & *cucurbitæ* scarificatione, cum doloris fuerit dimissio.

At si solutus fuerit aut levigatus dolor, ut ordinem accessionum servans, magnitudine tamen minutus esse videatur, urgente etiam solutione,

(c) *unctione* utemur supradicta, prohibita scilicet *vaporazione* atque *cataplasmatibus* subnotis, & *scarificatione* supradicta, adponentes *palmulas* quas *pateros* vocant contritas, & eum pannis calidis. Porum dabimus *calidum* quidem, sed omnino *pau-
cissimum*, ut neque liquore plurimo *sputorum*, vel *ventris* augeatur defluxio, & tepore quodum tumentia mitigentur. *Omne* etenim *frigus tussicu-
lam* commovet. Deinde dabitur *pulicula*, sed (d) *constrictior*: vel *panis* ex aqua calida, diligenti infusione atque innovatione calidæ elutus, & expressus, ut suæ densitatis positu (e) elentescat.

At si jugi vexatione tussiculæ, atque conatu frequenti *ruptio venule* sanguinem per os emitti coegerit, dabimus *plantaginem* dimissionis tempore, oleris vice mandendam. Etenim in *accessione* omne quod datum fuerit, corrumpi atque accescere necesse est, olera præcipue. Dabimus etiam decoctorum aquam *cydoniorum*. At si in ipsa *accessione* id facere coacti sumus, insistente periculo dabimus *poscam*. Tunc in dimissione cibum: ut liquori soliditas precedat. *Alicam* ex aqua calida, in qua fuerint præcoctæ *palmule* Thabaicæ, vel mala *cydonia*, ut eorum *frigore* sanguinis fluor teneatur, *fervere* vero jusculi tussicula lenitur. Erit præterea, si vires ægrotantis permiserunt, *alternis diebus* dandus cibus, donec passio declinet. At si *imbecillitas* coegerit, etiam ante declinationis tempus erit quotidie nutriendus ægrotans.

In *flatu* vero mitescentibus atque (f) *segu-
escentibus sputis*, & nullis irruentibus novis saniosæ qualitatis, sine ventris fluore, convenit

(c) nemque adstringente modice.

(d) spissior.

(e) diluatur, in liquidum jusculum dissolvatur.

(f) parcius exeuntibus.

post cataplasmata atque vaporationem ante cibum dare bibendum *mulsum* diebus, duobus vel tribus. Etenim *tussiculam* mitigat, & *spirationem* facilem facit, liquidorum tenacitatem laxat, & eas partes, ex quibus sputa feruntur, depurgat. *Cibum* præterea dabimus *sorbilem* ex melle: atque *alicam*, vel siliginis *panem*, & *amylum*, aut ptisanam, aut *panem* ex mulso, aut *ovum ἀπαλόν*.

Declinante passione, si aliqua fuerit *sputorum difficultas*, ob debilitatem virium, vel liquidorum crassitudine, erit *fœnugræci* succus admiscendus melli, hoc (g) genere confectus. Duobus diebus erit *fœnugræci* semen infundendum, sed frequenti mutatione aqua innovanda, (h) præfusa scilicet anteriore. Tunc donec *color* virescat, aqua coquenda, & eliquata admixto melle, ægro supradicta moderatione bibenda. Potest etiam ipsum *fœnugræci* semen tritum cum melle lambere: vel *lini semen* assatum, melli admixtum: vel *vitellum* ovi assati *nucleis* recentibus contritum, atque decocto melli admixtum: vel simul omnia, admixtis etiam amatræ *amygdalis*. Tunc convenit *vario jam cibo* ægrotantem reficere, pultibus, *ovis ἀπαλῶς*, vel cerebro porcino, aut hœdino, aut agnino, coctis cum sale modico, vel porcino in ptisana decocto, aut molli gallinaceo pullo, vel columbinaceo.

Tunc post tres vel quatuor dies solutis febribus adhibendum *lavacrum*: sed a *vino* temperandum. Illis quoque partibus, quæ dolore tanguntur, *cero-taria* ponenda ex oleo dulci, vel cyprino confecta, admixto *fœnugræci* polline, vel melioto tuso,

(h) modo.

(g) effusa.

atque creto, admixtis etiam adipibus. Utendum quoque medicamine quod *diatessaron* vocant, *cera*, *resina*, *terebinthina*, *iri* Illyrica, *pice*, æquis ponderibus. Dehinc post diem unum vel duos adhibendum lavacrum, & dandum vinum, adponendum malagma, quod *diachylon* vocant, vel *Dia Mame*. Hæc ratio secundum SORANUM curationis: antiquorum vero ERASISTRATUS & HEROPHYLUS de *pleuriticis* nihil dixerunt.

CAPUT XIX.

Ad HIPPOCRATEM.

HIPPOCRATES volumine, quo de *ptisana* scripsit, ad *pleuriticos* curandos hæc ait. *Lateralis dolor* sive ex initio effectus, sive supernatus, principio (a) *vaporis* erit *curatione* tentandus, in qua meliorem probamus, ex *aqua calida* in (b) utriculo, vel vesica excepta, vel ad eundem modum in æneo vasculo, sive testaceo supposito quolibet stramine molli, ne quassatio fiat locorum, scilicet qui in dolore sunt. Probat etiam *spongiam* mollem, magnam, ex ferventi aqua expressam, atque pannis involutam, tunc adponendam. Circumtectus, inquit, enim atque inclusus vapor plurimo tempore perseverat. Admovenda etiam, tanquam *odoriamentum*, ori, vel naribus ægrotantis, ut spiramento adductus vapor suo ingressu *laxamentum* partibus ministret.

(a) *ἰσχυρότερον*.(b) *ἄνω*.

Utendum inquit etiam *hordeo* vel *orobo* in aceto (c) miti, macerato, & calefacto, & celeriter (d) facello incluso, tunc adposito: sive (e) *cantabro* eodem (f) genere fervefacto: vel aridæ atque (g) *siccæ vaporations* adhibendæ, ut sunt ex *sale*, sive *milio* frixo in facellis (h) laneis aptissime adpositæ. Etenim lene atque conducibile est milium. Solvit namque naturali quadam molitudine illos dolores, qui jugulum in ipsis passionibus pulsant. Non aliter etiam illos, qui ægras partes pulsaverint, solvit.

At si dolor *vaporationibus* minime fuerit mitigatus, vel (i) *abscessus*, non oportet plurimo tempore in hac perseverare curatione. Etenim *pulmonem* vaporatio siccatur, atque purulentum fieri cogit: sed si doloris significatio ad *jugulum* vel ad *brachium* tetenderit cum gravedine, ut etiam *pectus* vel *mamillam* tangere videatur, oportet in (k) *brachio* venam dividi, sed in eo, ex quo multa fieri detractio possit, donec (l) plurimum rubrior sanguis excludatur, vel (m) ex rubro ac limpidus. Utraque inquit enim eveniunt.

Sed si (n) sub *pectore* fuerit dolor, & ad *jugulum* non tetenderit, *emolliendus* est *venter*, aut

(c) κενηκμένω.

(d) ἐς μαρσίππια.

(e) πίτυρα.

(f) κατ' αὐτόν τρόπον.

(g) πυρὶν ξηρὰ.

(h) εἰσινέουσιν.

(i) abstentus, id est repressus.

(k) τὴν ἐν ἀγκῶνι φλέβα, τὴν εἴσω.

(l) ἐρυθρότερον πολλῶν.

(m) ἀντὶ καθαρῶ καὶ ἐρυθρῶ.

(n) ὑπὸ τὰς φρένας.

helleboro, nigro aut, *peplio*: (o) nigro, admixto *lauco*, vel *seseli*, aut *cumino*, sive *aniso*, vel aliud quodcunque (p) tranquillum admiscendum putat, id est portulacam, vel peplii succum præstare, quæ enim admiscemus sibi similigena. Hæc sunt quæ supra diximus. Deducit autem melius ventrem *helleborum* nigrum, quam *peplion*. *Peplios* autem *hellebore* nigro ventositatem melius tollit, per podicem provocatam. Hæc denique utraque dolorem solvunt: mitigant etiam alia (q) plurima. Hæc sunt, inquit, deducentia sive detrahentia per (r) *effusionem* (s) summa, quæ ipse scivi atque posui. Etiam in sorbilibus dantur *deductoria*, quæ non valde sunt insuavia, aut amaritudinis causa, aut alia qualibet insuavitate, ut copie, vel coloris.

Ptisanam igitur, quando medicamen æger biberit, statim oportet superbibere, nihil minus a congrua est ratione, vel quantum accipere consueverit: dehinc paulatim inter ventris deductionem nouerit sorbenda: sed quando humorem (t) declinaverit exitus, tunc minus sorbeat ægrotans quam consuevit. Dehinc adjectio perseverare debet, donec dolor cesset, vel nihil contrarium occurrat. Hæc mihi (inquit) ratio est, & in usu *succi ptisanæ*. Etenim (dixit) melius est statim sorbendi initium sumere, non autem jam antecedentibus vasorum evacuationibus. Ergo est ini-

(o) *subint.* *helleboro*.

(p) τῶν ἐυωδῶν.

(q) *subint.* *cathartica*.

(r) alvi solutionem.

(s) κρῆτισα.

(t) cessaverit.

tium sorbendi tertia, vel quarta, vel quinta, vel sexta, vel septima die, nisi intra id tempus fuerit ægritudo præjudicata. Hæc sunt, quæ in primis partibus libri ordinavit.

Alias quoque passiones curans, in ultima scripturæ parte rursus *peripneumoniam* atque *pleuritidem* curans hæc ait: In *peripneumonico*, & *pleuritico* oportet inspicere, utrumne acuta *febricula*, atque dolores *alterius*, vel *utriusque* sint lateris. Et utrum adscendente spiritu dolor admoneat, & *tussicula* adsit, vel *sputa* fuerint abundantia, (u) flava, vel livida ac tenuia, vel spumosa, vel florida, aut alia qualibet qualitate a supradictis differentia, sic agi oportet: ut si dolor pungens, penetrans ad (x) *jugulum*, vel (y) *cinctum*, vel brachia tetenderit, *venam* incidamus, in quacunque parte facilior fuerit visa. *Detractionis* autem *modus* conveniens secundum *corporis* habitudinem atque *temporis*, *ætatis*, vel (z) *regionis* considerationem accipitur. Plurimam enim detractionem (aa) ostendit celer atque acutus dolor, quæ usque ad animi defectionem erit facienda. Tunc *clyster* adhibendus.

Si *inferior* thorace fuerit dolor, & plurimum ægroti distenderit *ventrem*, danda *purgatio*; sed medio tempore purgationis, hoc est, quo ventris officium nondum cessat, nihil (inquit) accipiendum; sed post *perfectam effusionem* mulsam ex aceto exhiberi jubet, quod *oxymeli* vocant. Item

(u) πυρίδα.

(x) κλινίδα.

(y) μεζόν.

(z) HIPPOCR. habet χρομή i. e. colorem sanguinis,

(aa) exigit.

quartum diem (*bb*) *medicamine* curans expectat, tribus aliis diebus adhibendum clysterem probat, & si passio non fuerit relevata, tunc inquit (*cc*) purgatione rursus utendum. (*dd*) Præcavendum etiam monet, donec dies septem (*ee*) intacti febribus transigant ægrotantes. Tunc (inquit,) (*ff*) tuto (*gg*) succum dabimus tenuem, atque parvum.

At si facilius agere cœperit *sputa* adtestante spiratione meliore, & sine ullo *dolore*, atque, ut supra dictum est, cessante *febricula*, paulatim crassiore, ac plurimo, & bis in die utendum præcipit succo: sin vero non facile hæc fuerint relevata, (*hh*) leni *potu*, atque sorbili utemur *cibo*, hoc est succo parvo, & semel in die, tempore scilicet quo levius ager habuerit. Atque id intelligi *urine* inquit inspectione. Tunc dandum *sorbile* quidem, nec prius tamen quam *urina*, atque *sputa* visa fuerint (*ii*) mitiora. Sed si (*kk*) *medicatus* plurima excluserit, necessario (*ll*) *parvum* atque *tenuem* dabimus cibum. Non enim potest præ *inanitate*, somno, vel plena adfici (*mm*) digestionem, neque *passione* atque *naturæ consuetudine* sustinere, quos *Græci* *Crisis* adpellant.

(*bb*) si purgantibus pleuritic. curat.

(*cc*) ὑποκαθάρσις.

(*dd*) Ουλακῆος ἔγω, i. e. nil tutum credendum.

(*ee*) illæsi. inoffensi.

(*ff*) ἢν ἀσφαλὴς φέρεται εἶν.

(*gg*) ptisanæ.

(*hh*) pauciore.

(*ii*) matura, πέποινα.

(*kk*) medicamento accepto purgatus;

(*ll*) ἑλασσον καὶ λεπτότερον.

(*mm*) cibi coctione.

Sed cum corporis defluxio tenuem fecerit ægro-
tantem, retentione cessante (qua naturali vigore
corporis nutrimenta tardantur) succorum nihil
valeat retinere. Inteligimus autem *mitiora spu-
ta*, quando sunt puri similia. Item *urina* cum
fuerit rubrior (*nn*) ervi similitudine. Nihil etiam
(inquit) prohibet & alii doloribus lateris adhi-
bere *teporos*, atque *cerotaria*, & *unctionem* cru-
rum & (*oo*) clunium (*pp*) pingui atque calido oleo
frequenter. *Præordia* vero semine lini cataplas-
mare usque ad papillas.

His SORANUS respondens ait: In *calesfactionibus*
acres esse sales, ac necessario tumorem provocare,
febremque accendere. *Poicam* etiam constringere,
& strictionem passionis augere. Item *milium* fri-
xum graveolens & nidorosum, atque capiti gra-
ve, maxime acute febricitantium esse perspicimus.
Spongiis etiam erat melius quamquam in dimissio-
ne patientes partes vaporare, atque *oleo* calido per-
fundere. Est præterea improprium, ac sine ratio-
ne, tunc uti *phlebotomo*, quoties ad superiora dolor
tetenderit: prohibere autem quoties ad inferiora
descenderit.

Oportet ergo sub hoc (*qq*) argumento neque
difficultate *tumorem* partibus inferioribus impedi-
tos phlebotomare: neque etiam *podagricos*, si qui-
dem inferiora tumore videantur, sed necessario,
quoties dolor ad superiora tetenderit, phleboto-
miam adhibendam videmus. Siquidem sæpe pe-
jorante ventris fluore, hoc adjuvantii genus pro-
hibeatur.

(nn) ἐκσίον ὄρεστος.

(oo) lumborum

(pp) pinguedine

(qq) si vera est HIPPOCR. sententia.

habeatur. Neque etiam (ut ait) oportet *interiorem venam* dividi. Siquidem & exteriori & media divisa, corpora relevantur. Quippe quum e contrario interiorem prohibeant, propter magnitudinem, ne tumor augeatur. Item *sanguinis* (rr) mutatio (ff) iners est detractiōis moderationi, sicuti de adiutoriis scribentes demonstrabimus.

Sese denique idem HIPPOCRATES impugnatur in consequentibus, dicens, usque ad *animi defectum* faciendam detractiōem, quod magis vehementer est nocens: siquidem sit periculosa defectio, & neque si sit temporaliter, defectiōis causa sensu carens ægrotans, dolore relevatus, videbitur (quum resumptus fuerit) rursus dolere, quum magis atque magis eiusdem magnitudinis passiones debilia corpora vehementius adficient.

Item *purgativa* medicamina (quæ Græci *καταρκτη* vocant) acrimoniæ causa, *stomachum* tumentem atque *ἐπιδυμένην* membranam acuiunt in tumorem: & in periculosam *ventris* effusionem provocantia, magnificam passiones ingerunt vehementiam. Nutrire etiam cibo post medicamen non oportebat. *Pugnat enim purgationi facienda illatum cibi nutrimentum.* Quippe quum medicamine corruptum, officii sui careat viribus. Mitto etiam, quod ex initio accescere facile *ptisane* succus perspiciatur, confectus quippe ex *ordei* succo, qui sit digestionē difficilis. Dehinc ægrotantis corpus non valeat tantum sustinere nutrimentum, quantum sanitatis tempore solitum videbatur. Item *mulsim* ex aceto (quod oxymeli adpellavit) sine (tt) discretione accipimus

(rr) *Jubint.* quoad colorem.

(ff) non congruit.

(tt) num meracius, aut aquosius.

Est etiam *immodica* usque ad septimum diem cibi *abstinentia*, quam custodiendam ordinavit. Quippe cum nullus vehementiam passionis sustinere valeat, nisi nutrimento quamvis parvo toleratus: & neque in declinatione passionis aliquid (*uu*) humanius (*xx*) cibo largiatur, sed in iisdem forbilibus perseverandum existimat succis. At cum fuerint *sputa* segniora, tunc ut existimat, erit primo æger nutriendus, (*yy*) quomodo necessario (*zz*) hæc declinante passione occurrunt (*aaa*) *intolerato*. In cæteris relinquendum temporibus absque nutrimento ægrotantem apertissime indicavit, quum semper (*bbb*) plurimum utilitatis *adjutorium cibi* quam cætera possunt adjutoria, largiatur. (*ccc*) Omne etiam corpus erit *unctio* (*ddd*) coæquandum, & non ejus particula. Quippe cum totum cibo nutriatur, ipsa quoque unctio non (*eee*) exerta, anxietatem ingerit ægrotanti, quæ latentem difficultatem, atque accessione veniente corporis provocat incendium.

(*uu*) magis nutriens.

(*xx*) *subint.* pro.

(*yy*) quia.

(*zz*) *sputa*.

(*aaa*) nullis cibis recreato.

(*bbb*) plus.

(*ccc*) Totum.

(*ddd*) laxandum, molliendum.

(*eee*) toti corpori non adhibita.

CAPUT XX.

Ad DIOCLEM.

DIOCLES etiam similiter *phlebotomât* ægro-
tantes, eadem discretione adhibita. *Pungat*
etiam catharticis medicamentis. Quapropter eadem
dignus accusatione judicatur. *Cibum* vero juve-
nibus *undecima* die dandum statuit, sed *æstatis* tem-
pore elixum magis, & frigidum: *hyemis* vero,
æstum atque ferventem. Est enim summæ impe-
ritiæ in ordinandis qualitatibus, non *passionum* ge-
nera sed tempora *hyemis* vel *æstatis* ad eendere: sci-
licet ut æstare tumore laborantes, frigido cibo nu-
triti (a) altiora percutiant.

(a) altius percutiantur.

CAPUT XXI.

Ad PRAXAGORAM.

PRAXAGORAS signa docens futuræ *pleuriti-*
dis præcavendum jubet, dando bibendum *pi-*
per cum *mulso* ex *aceto*, vel *abrotanum*, aut *ab-*
juchium: *phlebotomaz* etiam non ultra quintum diem,
sed eos qui non (a) per *frictionem* incurrerint,
neque frigido tempore, & neque *senes*, neque si
debiles corpore ante ægritudinem fuisse videantur:

(a) ex suscepto post frictionem frigore pleuritici facti
fuerint.

omnia inquit (b) corpore curanda, & fame, magis utendum: dandum bibere *mulsum* ex aceto, aliquando etiam *hyssopo* admixto: item *succum* ptisanæ forbilem: si *celerius*, quarta die: si *tardius*, sexta: atque ex illo tempore quotidie: item *celerius* senibus, atque in sanitate debilibus: dehinc usque ad septimum diem *ventrem* emolliendum jubet, & *unctionibus* utendum pavide persuadet, atque (c) *respirationem* inquit intuendam, utrum sit calida, & odoris tetri.

Quibus autem *redundantia* est humorum in venis, exceptis senibus, & in sanitate debilibus, *belleboro* nigro purgandos existimat. Item depouendos secunda vel tertia die ægrotantes in *aquam calidum* jubet, vel utribus eos calefacere, *fovendo* latera donec dolor excludatur. Hic vero etiam non futuram *pleuritim* ex his quæ ordinat, efficit. Omnia enim *constrictiva*, atque acria esse videntur, ut *mulsum* ex aceto, & piper, & *ab-sinthium*, quæ necessario tumores accendunt; eo maxime tempore quo etiam aqua sumpta in qualitatem devenit fellis, ob nimium in altis fervorem.

Dehinc *phlebotomia* oportet etiam eos, qui ex frigore incurrisse videntur, & eos qui *senilibus* annis videntur adfecti. Non enim necessario debiles esse probantur. Quapropter etiam illos qui in sanitate corporis debilitate videbantur adfecti. Exigit enim magnitudo passionis adjutorium. *Purgativa* vero medicamina, quæ *cathartica* adpellant, (d) prærumpunt corpus, atque sollicitam eidem passioni *solutionem* provocant. Item *fames* tantum

(b) tempore.

(c) spiritum qui naribus oreque redditur.

(d) vires frangunt.

noxia quantum refectio commoda. Non igitur sexta die cibum judicamus dandum. Longa est hæc *jejunitas*: & neque semper quarta die: sæpe etiam tertia die: caput autem implet. Fit autem hoc ex (c) *aromatibus*: dehinc calidæ aquæ fomentatio importuna est, & frigescere facit ægro-
tantes.

(c) quod bibendum datur ex aromatibus.

C A P U T XXII.

Ad ASCLEPIADEM.

ASCLEPIADES secundo volumine eclerum, vel acutarum passionum, *pleuriticis phlebomat*, (a) prædicens primo locis ubi constitunt vel commorantur, utrum *regio* adjutorium phlebotomiæ permittat adhiberi: se enim vidisse testatur apud *Athenas* atque urbem *Romam* phlebotomia vexatos, vel pejus acceptos esse *pleuriticos*. In *Paro* vero atque *Helleſponto* resumptos ac relevatos. Prohibet propterea *sitim*, atque *chysterem*, vel ante cibum bibere: & si (inquit) oportuerit, deducendi ventris causa, adhibendum semel vel secundo *chysterem*. Potum dat magis ac plurimum *mulſum*, aliquando etiam & *rutam*, & *hyſſopum* cum muſo. Nocere inquit radicem herbæ, quam Græci *phlomon* vocant, quapropter omnino dandam negat, vel certe semel dandam, ubi dolor coegerit. Cibum inquit dandum (b) præcauta *secunda* die,

(a) dicens ante omnia.

(b) vitata.

siquidem alternis (c) admoneantur diebus : & *quarta*, siquidem gravior sit : verum *quinta* & *tertia* (inquit) die dabimus (d) succum, & ut sepe sufficiens, probat semel quotidie dandum. At si plus defecerint, nutriendos etiam post accessionem quintæ diei permittimus : declinante passione *vinum* damus, & *varium* cibum.

Huic SORANUS occurrens ait, semper *phlebotomandos* pleuriticos, *strictura* cogente, & apud *Romanam* denique nos (inquit) utemur phlebotomo, nulla regionum discretione confusi. Etenim querendum utrum ASCLEPIADES proprietate *regionis* noceri suspicatur eos qui fuerint in eadem phlebotomati *pleuritici* : an vero proprietate, *passionis* ? ex quibus si *primum* putat, hoc est, regionum proprietate, vexari omnes oportuit, non solum *pleuriticos*, verum etiam *synanchicos*, & qui fuerint phlebotomando curati, & *epilepticos* etiam, quos phlebotomandos imperat aptissime. At si *secundum*, hoc est proprietate *passionis* vexari putat, non apud *Romanam* solum phlebotomatos pleuriticos, sed in omni regione noceri debuit indicare. *Clysterem* vero recte prohibet propter *acrimoniam*, sed non recte semel secundo adhiberi permittit. Multo enim melius est omnino innoxium quicquam, quam leviter nocens. Hinc etiam *phlomi* herbæ radicem, tanquam natura noxiam reprobandans, non recte semel adhiberi ait ubi dolor coegerit. Dehinc omni ex parte ratione caret, prohibere *clysteres* tanquam augentes incendia, & *rutam*, vel *hyssopum* adhiberi, quæ sunt vehementius ardentia ob suæ qualitatis acrimoniam.

(c) i. e. febris exacerbetur.

(d) ptisanam.

Item male atque caduca intentione confirmat circa quartum diem *cibum* non dandum generaliter, ac necessario quintum diem (e) servandum. His enim qui *jugibus* adficiuntur *febris*, quoties initium (f) ex die sumpserit, quarta die necessario dandus est *cibus*. Non aliter iis qui *hemitritico* ægrotant, & (g) ex nocte sumpserint initium. Ipse quoque ASCLEPIADES in phreniticam passionem venturos graviter indicat adfci quarta die: neque tuto ante dimissionem declinante accessione (h) dandus, ut existimat, (i) *cibus* est, atque semel datum sufficere, nisi *pulsus* fuerit defectio. Non enim oportuit virium debilitate (k) captata *cibum* dare, quum fuerit nostræ potestatis opportune ante ægrum, quam deficiat, rescere. *Vinum* etiam & *varium* *cibum* declinante passione dandum recte consulit, sed non suo conveniens iudicio. Etenim *phreniticis* atque *lethargis* ante declinationem (l) *vinum* dedit.

(e) expectandum.

(f) interdiu.

(g) noctu.

(h) dandum.

(i) *cibus* esse.

(k) longo jejunio effecta.

(l) nempe *mulsum* cum *ruta* & *hysopo*.

C A P U T XXIII.

Ad THEMISONEM.

AT THEMISON alias quidem *pleuriticos* recte curavit, peccavit autem quarta die *cataplasmando*, dehinc *cerotarium* adponendo: ex aliquo virtutis ferventis *ungendo*, atque *ruta*: sunt enim

acria. Dehinc *cerotarii tempus declinante est passione.*

CAPUT XXIV.

Ad HERACLIDEM.

HERACLIDES Tarentinus sanguinis extimens abundantiam, secunda die utitur *clystere*, bis, aut tertio, atque post paululum phlebotomat, conturbans corpora requie indigentia. Etenim querendum quid magis esse (a) confirmet, utrumne *fluorem* ventris, aut *tumorem* & retentionem stercoreum. Sed si *fluor* est, hunc duplicat, adhibendo *clysteres*: at si *tumor* est, hunc eorum duplicat acrimonia. Credas etiam eandem injectione suspensam raptu quodam patientibus advenire partibus, & propterea vehementius nocere. Hic quoque etiam nulla est *phlebotomie* utilitas. Vexatæ etenim tribus *clysteribus* vires, sanguinis prohibent detractiorem. Dehinc neque omnes, neque secunda necessario phlebotomandi sunt die, sicut supra docuimus. *Cataplasmat* etiam aqua solutis (b) *pol-
linibus* (quod *Græci* *ἀμὲν λῆτον* adpellant) admixto *fico*, vel *panace*, aut *chamepity*, quorum (c) complexio ob qualitatis acrimoniam noxia judicatur. Probat post usum cataplasmat, *malagma* quod APOLLOPHANIS adpellamus, sive *polyarchion*. Item

(a) optet, velit.

(b) ordeï, tritici scænigræci.

(c) vel temperatura, & facultas vel compositio & com-
mixtio.

sua inventionione (*d*) conscriptum, quæ omnia sunt acerrima, & propterea recusanda. Dat præcerea *mulsum* præbibendum, in quo præcocta vel præinfusa fuerit *ruta*.

At si *sputa* excludi cœperint, dat medicamentum bibendum, quod conficit ex *hyssopo*, *iride*, & *melle*. Si (inquit) non fuerint congrue vel sufficienter exclusa, addendas *absinthii* drachmas sex: sed si nausea occurrerit, *apium* vorare jubet ægrotantes, vel *olivam* ex aceto mandere. Hæc quoque sunt acria, & stomacho (*e*) inherentia. Ipse denique tentatione expertus ex supra dictis eversionem fieri stomachi, ordinat ob nauseam retinendam, (*f*) incongruam scilicet, que constringere possint.

Ait enim, si non recessarit *sputorum* emissio, sequenti die (*g*) injicienda atque excludenda, commoveat *iris*, eadem clyster per ventrem detrahi provocet, noxia noxiis committens. Siquidem etiam per *clysterem* injecta, ex eadem sint materia, ex qua sunt ea, quæ bibenda ordinavit, quo fit ut commovens tumorem, magis faciat excludenda quæ putat retineri. Dat etiam *viscellum* gallinaceum cum *mulso* ex vino, vel succo ptisanæ, quæ sunt in corruptione facilia, atque infantia, & ventrem in fluorem moventia.

Dari præcerea *vinum* jubet his qui fuerint viribus debiles, nisi caput (inquit) doluerint: non advertens quia temporis opportunitate permitte omnibus convenit dare: ut e contrario

(*d*) nimirum adhuc aliud.

(*e*) nimis diu immorantia.

(*f*) alii incongrue.

(*g*) i. e. tam medicamenti infusi, quam sputorum materiam.

(h) resistente, neque imbecillibus. Etenim si (ut existimat) valentes viribus vexat, multo magis imbecillos. Neque recte sentit ita dandum, nisi caput doluerint. *Dolor* etenim si prohibet *capitis*, non aliter etiam *lateribus* (i) prohibere perspicitur, prius quam passio declinaverit (k) importunum datum. Namque omnia quæ patiuntur exagitat, nec solum caput.

Dicit etiam declinante passione *gobiones* pisces dando, accedente profectu etiam *carnem*, atque *panem*, non coniciens, quia omnis acrimonia tussientibus, vel spirationis difficultate laborantibus, vel spuentibus sanguinem inimica est, etiam declinante passione. Simile enim quiddam facit, quale contingere videmus in externis corporis partibus *vulneribus* constitutis, quæ cum sunt adhuc novitate tenera, cicatrices acrioribus (l) exultæ facile resolvuntur.

(h) sc. temporis opportunitate.

(i) officere.

(k) importune.

(l) refricatae.

C A P U T XXV.

De peripneumonia.

C O N S E Q U E N S atque vicinum est *peripneumoniae* dicere curationem, que non ut priores voluerunt, à parte corporis quæ patitur nomen sumpsit, sed ab ea quæ plus patitur. Si quidem neque sine febribus esse videatur. Perficiunt hanc passionem causæ, quæ etiam *pleuriticam* faciunt; ut *venenum* sumptum, vel ex *opio* atque *hyoscya-*

in confecta tuſſientibus medicamina, vel his ſimilibus virtutibus. Item *catarrhus* vel *coryza*, vel, quod eſt rariffimum, *ſynanchica* precedens paſſio. Nam frequentius antecedente pleuritica, *peripneumonia* ſequetur, quo fiet ut pernicioſior ſit antecedente, ſiquidem vexatis prius viribus, atque adjuutoriis ex parte incaſſum (a) prærogatis, in ſecundam veniant ægri paſſionem.

Adſciuntur autem *juvenes* magis atque ætatis mediæ: at ſenes, vel pueri, atque mulieres difficile. Hanc igitur definiens paſſionem DEMETRIUS HEROPHILEUS libro duodecimo de paſſionibus, *peripneumonia*, inquit, eſt tumor in toto pulmonis corpore, ex parte enim ſi fuerit, *pleuritis* dicitur. Addere autem debuit cum febribus: ſiquidem ſine his *peripneumonia* eſſe non poſſit.

(a) prius adhibitis.

C A P U T XXVI.

Quæ eſt peripneumonice intelligentia.

DEFINIRE Methodici juxta SORANI judicium declinant. ASCLEPIADIS ſectatores ajunt eſſe *peripneumoniam parvi temporis ſolutionem cum tumore, atque febre*, ſolutionem (inquiunt) ob humorum emiſſionem: parvi temporis, ad diſcretionem *phthifica* paſſionis, quæ eſt & ipſa ſolutionis vel effluentis humoris per tuſſiculam excluſio. *Peripneumonia* (inquiunt) ad diſcretionem aliarum paſſionum, parvi (ut ſupra diximus) temporis ſolutionem ingredientium, ut *oculorum* vel *aurium*: adjecerunt etiam cum *tumore* atque *febre*. Si quidem *ſolutio*, hoc eſt, erupti parvi temporis ad pul-

monem, fiat *peripneumonia* ad eas partes sine febris.

Huic SORANUS occurrens definitioni ait: Quum semper *strictura* in his obtineat, non oportuisse passionem *rheumatismum* vel solutionem dici cum tumore, sed forte *tumorem cum rheumatismo*. Etenim parva majoribus postponuntur. *Est igitur secundum nos peripneumonia strictura vehemens, atque acuta pulmonis, cum sputis, & siti, & febricula celeri, atque acuta.*

C A P U T XXVII.

Quomodo intelligitur peripneumonia.

INTELLIGITUR ex his quæ concurrunt. Etenim *peripneumonicos* sequentur febres acutæ, *gravedo* thoracis, sensus laborantium quadam difficultate laterum, atque medium (a) *papularum*: jacendi etiam facultas supinæ positionis, atque paulo erectior: frequens etiam *sedendi* delectatio, atque supra latus jacendi difficultas, ita ut præfocabilis esse sentiatur: *vultus* rubor, tanquam florens: *oculorum* veluti (b) pinguis aspectus, atque etiam splendor, scilicet in partibus albidis quæ præter *pupulam* videntur, & magis cum alterna conversatione adspiciunt ægrotantes. Sequitur eisdem etiam *anhelitus* celeritas, *tussicula* sanguinolenta, atque fellea, vel (c) fumosa jactans sputa, & in comparatione *pleuriticorum* sulviora, vel spumosiora:

(a) mammarum vel papillarum.

(b) languidus, flaccidus.

(c) quasi fuliginosa.

Spiratio difficilis: desiderium frigidi atque plurimi *aeris* haustu rapiendi: frigidi etiam *potus* adpetitio: *os* siccum: *lingua* aspera, ac primo subalbida, dehinc rubra: *pulsus* vehemens & celer: *anxietas*, jactatio, *vigiliae* juges, ingemens atque turbulentus somnus.

Pejorante passione *thorax* etiam exstantior fiet, accedente spirationis (d) persecutione cum quodam *sibilatu* vehementi, atque aspero. Sequitur etiam *colli* ac *vultus* *inflatio*: & *oculorum* aut immobilitas, aut difficilis motus: *visus* nubilosus, vel nubilus: *mentis* alienatio: *articulorum* frigidus torpor, adtestante livore: *lingua* crassior, atque conductione breviata: *sudor* (e) superiorum partium: *pulsus* latens aut formicabilis, quem *Græci* *μυγμίζοντα* vocant: ultimo, etiam pectoris resonans *stridor*, quem (f) *rhogmon* adpellant.

At si *salutaribus* prosperata signis passio cœperit in melius vergere, omnium supradictorum fiet paulatim (g) deductio, aliquibus etiam semel amputata (h) decisio.

Quidam denique in *pleuriticam* passionem redeuntes relevati vixerunt, accedente dolore, & plurima spirandi difficultate. Etenim prædicta quæ *peripneumoniam* designant, vel concurrentia complent, sunt hæc, febres acutæ, spirationis celeritas, ac difficultas, tussicula, atque sputorum varia emissio, gravatio sine ullo dolore, aut cum parvo, præfocationis sensus. Est autem passio gene-

(d) crebritate & vehementia.

(e) colli: frontis: temporum.

(f) *όόρχον* AMM.

(g) imminutio.

(h) cessatio.

raliter acuta, atque *strictura* (i) suffecta, adjuncto levi humoris fluore, quem *rheumatismum* vocant. Quo fit ut magis *stricturam* vocemus, etiam si dolor non fuerit. Quippe cum inesse gravedinem atque (k) *pressuram* videamus, & asperitatem, & siccitatem, & accessionem, vel his similia signa.

(i) excitata, genita.

(k) somnolentiam.

C A P U T XXVIII.

Quis locos in peripneumoniacis patitur.

PATI in peripneumoniacis DIOCLES venas pulmonis inquit: ERASISTRATUS vero, arterias. PRAXAGORAS eas inquit partes pulmonis pati, quæ sunt spinæ conjunctæ: At enim omnem inquit pulmonem pati HEROPHILUS. Si vero *febrem* (inquit) fuerint patiti, *pleuriticam* facit. ASCLEPIADES vero, eas pulmonis partes pati, quæ (a) arteriæ sunt adhærentes, quas adpellant *bronchia*. Item APOLLONIUS HEROPHILEUS inquit, ipsius pulmonis venas atque arterias pati.

SORANUS autem cujus verissimas adprehensiones latino sermone describere laboramus, *totum* inquit *corpus* passione vexari, sed *pulmonem* vehementius, quod quidem (b) æstimatum, & non ad expressam fidem accipiendum judicavit. Est etiam *inutile* curationi, quippe quum nihil obstet locorum neglecta specialis adprehensio, ubi totum corpus labora-

(a) sc. asperæ.

(b) opinione potius quam certa & dubitata cognitione.

re senferimus; & neque mutabilis adjutoriorum qualitas, pro patientibus locis, sed talis perseveret in genere, donec passio ipsa perseverat. Manifestum autem ex supradictis, quomodo possunt similia quæque *peripneumonice* passionis internosci accipimus. *Pleuritici* enim vehementi dolore lateris adficiuntur: *dyspnæici* vero, quos anhelosos dicere poterimus, sive suspiriosos, sine febribus esse noscuntur, & non solum celeri atque acuta adficiuntur passione, sed aliquando etiam tarda, atque obtusa, quam *Græci* *chroniam* vocant, & cætera. :

C A P Û T XXIX.

Quomodo curandi sunt peripneumonici.

CONVENIT *peripneumonicos* jacere in loco (a) medie *lucido* atque *calido*, & ita haberi vel componi, ut reclinato leviter thorace collocentur. Ad hoc enim positionis, sive schematis genus, ipsi quoque ægrotantes releventur: dehinc *abstinentia* adhibenda usque ad primam diatriron, si nulla obstitit urgentior causa: servandi etiam a somno *vigiles* accessionis tempore, adhibita *articulorum* leni atque *calida* manuum defricatione. *Calefactionibus* etiam lenibus ex pannis utendum, ac tum quum statum sumpserit accessio, lanarum adpositione *thoracem* secus, atque medio *scapularum*, sed quæ sint ex oleo calido ac dulci expressæ: declinante accessione *os* colluendum, ac deinde *potus* dandus aqua calida.

Tunc *somnus* permittendus, adhibita etiam *phle-*

(a) modice.

botomia, permittentibus viribus, sed si intra diatriton in (b) passionem venerint ægrotantes, quod quidem est rarissimum, erit tum *phlebotomia* adhibenda. Si autem non ipsa diatrito, tunc *unctione* utendum: dehinc aqua ora fomentamus, & damus forbilem cibum, atque tenuem ex alica. Etenim *ptisana* inflationem facit. Item *oryza* constringit. (c) *Simyla* quoque in initiis gravis est. Conficiendus itaque erit, ut supra diximus, *forbilis succus* melle, atque anetho & oleo. At si æger forbilia quæque horruerit, vel recusaverit, *alicam* dabimus ex aqua calida, aut *ovum* forbile. Tunc usque ad declinationem totius passionis *alternis* cibabimus diebus, si vires ægrotantis permiserint. Atque ita *thoracem* cataplasmamus, & inter scapulam, quod *Græci μετάσπρεν*, adpellant, leni scilicet *cataplasmate*, vel mulso mediocriter decocto, aut pane ex aqua calida, ex polline, atque fœnugræco, & aqua mulla, vel fici aridi decoctione. Ejus quamvis sit (d) reflata succositas, tamen manet veluti mellosa dolcedo.

Tunc *cucurbita* eisdem locis cum scarificatione adhibenda, sed *dimissionis* tempore. *Leves* autem, quas *πρόξ* adpellamus, etiam in *accessione* adhibere possumus, & frequentes, atque multis partibus. Tunc *vaporatio* spongiarum & cataplasmatum apta, etsi sese ad tempus gravari sentient ægrotantes, eorum adpositionem ægre tolerantes, tamen ex his plurimum deinde commodi consequentur. Erunt adhibenda, angusto licet tempore detracta, atque

(b) peripneumoniam esse constat.

(c) *σπερίδαλις*, medulla farinæ triticæ.

(d) emiata, id est siccando absumpta.

atque rursus adposita, quo etiam tussiculae mitigetur inquietudo, & ea quæ egeruntur facilius (e) lapsa sine ullo tormento reddantur.

Erit decoctum *mulsum* dandum, vel *sænugræci* decoctio cum melle: facit etiam (f) *nucleorum* contritio mulso admixta, vel *amylum* aqua contritum. Dabimus etiam *eclegmata* sorbilia ex *lini* semine, ac *sænugræci*, *nucleis*, & *melle* decocto, & ovorum vitellis confecta.

Quum statum sumpsit passio, *gestatione* levitemur. Quum vero declinaverit, *vario* nutrimus cibo, servantes ac præcavescentes multo tempore ex (g) *liquamine* & *oleo* cibos, siquidem tussiculam commovent: tunc *lavacrum* adhibemus, & ultimo *vinum* damus. Pectori autem atque a tergo circulatim *cerotaria* adponimus, ex oleo dulci confecta, vel cyprino, admixta iridis radice decocta, vel *meliloto*, & secundum aliquos *sumpsi*cho. Sed est hoc (h) acerrimum, quanquam sit calidæ virtutis. Post cerotarium vero adponimus quod adpellatur *diachylon*, vel *Mnasei*. Aliqui etiam adhibuerunt illud quod *Nileus* adpellatur. Item APOLLOPHANIS, quæ non sunt ita vehementia & propterea permittenda. Horum sane compositiones de medicamentibus scribentes, interrogationum docuimus libris. Ex antiquis autem ERASISTRATUS, & HEROPHILUS de ista passione nihil dixerunt.

(*) HIPPOCRATES vero libro regulari, (quem

(e) tanquam fructus maturus.

(f) τῶν κοκκῶλων, s. nucum pinearum.

(g) garo.

(h) aptissimum.

(*) Hæc nec in tribus libris HIPPOCRATIS de diætâ exstant, nec in libro POLYBII de diætâ salubri. Quare librum eum HIPPOCRATIS Diæteticum periisse arbitror.

diæticum vocavit) *peripneumonica* inquit remedium aptandum ex (i) *croco* atque *galbano*, atque *Attico melle*, vel *abrotano*, ex *aceto mulso* atque *pipere admixto*, & *helleboro nigro*. Summum (inquit) est etiam *panacem* in mulso ex aceto confecto decoquere, & liquatum dare bibendum. Sed hæc somnia SORANUS esse iudicavit, & propterea reprobanda, adjiciens, quod *mulsum* ex aceto factum constringat, & sit inconveniens tumori.

Item DIOCLES ait, *peripneumonicos* qui annum sextum natu excefferint, post injectionem (k) *succo* cibari oportere; sed *fortiores* atque validos viribus, levius, *imbecilliores* vero, plenius. Omnes tamen communiter parum refici jubet, qui ultra annum quartumdecimum fuerint hac passione ægrotantes, adhibens acerrimos *clysteres*, & propterea noxios: dehinc sine ratione ad dierum numerum cibum dandum putat. Item *libro* quem de passionibus atque causis & curationibus scripsit *phlebotomandos* dicit, & adhibendum tempus tacuit. Dehinc *ventrem* commovendum existimat, exagitans atque (l) *exsuccans interiora*. Addit etiam *unguentum* naribus admovendum, succum *scamoniae*, quam *diagridium* adpellamus, & *helleborum* & *opium* (m) *succo consparsum*, obsidens odoramentis perniciosissimis caput. Usque ad quintum diem *mulsum* ex aceto solum dandum præcepit, excitans profecto *tumorem*, (n) *constrictivæ*

(i) croco.

(k) ptisanæ chylo.

(l) exsuccans.

(m) ptisanæ.

(n) quæ in aceto est.

virtutis causa, & immoderata *abstinentia* vires absumens. Utitur etiam cum his potionibus vexativis, *absinthio* infuso & *thymo* decoctis: & eisdem dans quoque transforandum atque sorbendum *passum* cum aceto & confecto. Quæ omnia (ut ratio demonstrat) sunt acria, & propterea tumori contraria.

Item PRAXAGORAS eandem pleuriticorum atque peripneumonicorum tradidit curationem.

ASCLEPIADES vero, secundo libro celerum, vel acutarum passionum, *phlebotomiam* recusavit. Siquidem nullo dolore ægotantes adficiantur, & propterea si fuerit adhibita ex initio, sanguis tenuis atque subtilis exire videatur. Sed errans plurimum (ut SORANUS ait) neque enim moderatio detractionis sanguinis, mutatione demonstratur: neque etiam *sotos dolentes phlebotomandos accipimus*, sicut idem SORANUS libris quos de adiutoriis conscripsit, edocuit. Dehinc ipse ASCLEPIADES ait, quosdam *peripneumonicos* dolere: oportuit igitur etiam nunc, sicut in *pleuriticis*, non ex (o) causa reprobare *phlebotomiam*, sed a (p) commorantibus inquirere, utrum in omnibus *peripneumonicis* obesse (q) regionaliter videatur. Prohibet etiam *cataplasmata*, & *vaporationes*, quorum est utilissimus usus, ob relaxandam strictionem. Item reprobat *clysteres*, atque omnia (r) *medicamina*, & quidem rectè, sed non suis conveniens placitis. In *phreniticis* enim clysteres adhibuit. Item libris, quos de vini datione scripsit, in feбри-

(o) *subint.* doloris.

(p) signis præsentibus, & stabilitus.

(q) rationaliter.

(r) purgantia.

citantibus, jugibus inquit, utendum clysteribus. Dat etiam cum aqua mulsa *hyssopum*, vel *tragonianum*, & sunt hæc acria, atque medicosa, quæ Græci *Ξυμὰν* adpellant. Mitescente inquit interea passione, *cataplasmata* adhibenda, atque *cibis*, (f) asperioribus diebus, nutriendos ægrota-ntes existimat, quum nos oporteat sæpe levioribus diebus cibos dare: tunc puriores siquidem dimissiones occurrunt.

Item TITUS hujus sectator bis in die adhibendam inquit *defricationem*, quam quidem veluti quassantem in acutis passionibus reprobamus.

THEMISON vero alia quædam de passione recte composuit. Sed peccat jubendo eos secunda vel tertia die *gestari*, quoniam nondum sumpserit passio *statum*. Jubet etiam cum *scarificatione* adhiberi *cucurbitam* declinante accessione, quum sit adjutorii genus (*) *descriptivum*, & propterea proprium dimissionis: dat etiam bibere *aquam frigidam*, vel frigidæ vicinam, & non est (t) consequens forbilibus cibis, atque curatione laxativæ potus constrictivus. Si, inquit, incensa atque longa fuerit accessio, ut ardore ac siccitate difficultatem faciat excludendi ea, quæ tussicula emitti coguntur, dabimus *pityidas* vel *nucleos*, aut *cucumeris* semen bibendum cum aqua, aut secundum modum collecta, & sunt hæc maxime (u) contraria. *Augmenti* etenim atque accessionis tempore, etiam aqua quæ nullius est qualitatis, noxia perspicitur. Utitur etiam *amygdalis amaris*, quæ

(f) quibus nimirum febris exacerbat.

(*) deobstruens.

(t) conveniens.

(u) noxia ratione temporis,

•b amaritudinem tumores vehementius accendunt.

Item HERACLIDES *Tarentinus* eandem iudicavit curationem adhibendam, quæ pleuriticis est ordinata.

Multi *Empirici* potionibus atque forbilibus cibis usi sunt. Item *pityida*, & *ruta*, & *menta*, & *tragorigano*, & *abrotano*, & *pulegio*, atque *origano*: alii hæc singula, alii secum mixta adhibentes: sic denique *amylum* cum aqua præcoctum melli admiscunt, ac tunc amygdalas amaras tritas addunt, & hæc forbilia movent ramo hyssopi: dant etiam *irin*, & *gentianam* decoctam cum *pulegio*, & *anagallide* herba, & *eryngio*, & *marrubio*, & his similibus, quæ omnia ratione (x) circumscripta reprobanda sunt.

(x) ponderata.

C A P U T XXX.

De Cardiacis.

Cardiacam passionem ajunt quidam duplici significatione nuncupari, *communi* & *propria*. Sed *communem* dicunt eam, quæ substantiam in *stomacho* atque ore ventris habuerit, ubi etiam mordicatio sequitur supradictarum partium, ut HIPPOCRATES primo & secundo libro *epidemion* commemorat, & ERASISTRATUS libris, quos de ventre scripsit. *Propriam* autem dicunt eam, quæ cum *sudore* fuerit, atque *pulsu* inbeci o, de qua nunc dicere suscepimus.

Nomen autem hæc sumpsit passio, ut quidam volunt, a parte corporis quæ patitur. Siqui enim putant principaliter *cordis* esse ægritudinem. *Ali*

vero aliter sentiunt. Siquidem vulgus quadam consuetudine, (a) propria atque dominantia magnis nominibus adpellat, ut magnum mare, facium mare, atque (b) *lucm deijicam* epilepticam passionem. Est igitur in nobis proprium, atque vigen, & dominium vitæ continens, cor: quapropter tanquam magna passio ab ea parte, quæ vim summæ potestatis habet, nomen sumplit.

(a) *κέρτα*.

(b) nempe morbum Herculeum.

C A P U T XXXI.

Quid est cardiaca passio, vel quomodo ejus agnitio tradenda.

DEFINITIONES enim SORANUS dicere declinavit. Cognitio igitur sive intelligentia ejus passionis ab ARTEMIDORO Sidenli ERASISTRATI sectatore tradita est hoc modo: *Cardiaca* (inquit) *passio est tumor secundum cor*. Item ASCLEPIADIS sectatores ajunt tumorem secundum cor, *corpuseulorum* coacervatione sive *obtrusione* effectum. SORANUS vero (cujus hæc sunt) tumoris inquit signum nullum subesse, quod in *cardiacis* videatur. Item *cor* pati, non valde plurimis probabile videtur: sed ait *cardiacum* passionem esse *solutionem celèrem* atque acutam, qua disjici (a) corpora per omnes viarum particulas adprehendit.

(a) corpora illa prima & atoma, quæ nostri corporis elementa statuebat,

Fit autem magis *æstatis* tempore, atque in *viris* potius quam in mulieribus, & calidis atque juvenibus corporibus, vel habitudine plenis & exercitis. Sed precedentes causæ quibus hæc passio sufficitur, multæ atque variæ sunt: magis autem jugis indigestio, vel *violentia*, aut post cibum *lavacra*, aut post cœnam *vomitibus*, aut *mæstitudo* vel timor, in quæ consentiens corpus solvitur in sudores. Emergit autem frequentius quinta vel sexta die, in *febris* continuis, vel ardentibus, atque (b) flammatis.

(b) inflammatis.

C A P U T XXXII.

Quomodo intelligimus eos, qui in cardiacam venire possunt, aut etiam in ipsa constitutos.

INTELLIGIMUS eos qui in *cardiacam* passionem declives atque proni videntur, & eos qui sunt jam in eadem constituti, ex his *signis* quæ concurrunt. Sequitur enim in passionem pronos, *febris* acuta, atque celerissima & flammosa: *pulsus* celer, densus, humilis, & quasi humectus toto accessioneis tempore, aliquando etiam usque ad dimissionem, ut etiam si fervoris relevatio fuerit quædam (a) circumscriptione collecta, non tamen simili profectu pulsus quoque erigi videatur, quippe cum magis sui comparatione demeritior esse noscatur: aliquando etiam ut *inordinatus* occurrit,

(a) caloris febrilis diminutione.

sed non ita ut deficiens intelligatur, sed celeritate coactus, implicatis saltibus, ordinibus careat & modo.

Sequitur etiam *fastidium*, *fitis* immodica, *somnus* parvus, & facilis in suscitatione, hallucinatio, hebetudo, (b) *jactatio*. Item *genuum gelidus stupor*, atque *cubitorum & tibiarum*, crescente accessione, vel usque ad ejus finem. Hæc concurrunt aliquando non prævexatis viribus, sed ratione passionis effecta: aliquando vero prævexatis ob nimiam *sanguinis detractionem*, vel *ventris coærvatam effusionem*, vel cujusque materiæ corporis immoderatam *eliquationem*, ut pejorantibus febribus dissolutio fit.

Addunt vel adtendunt quidam aeris *æfus*, vel utrum (c) *temporaliter* abundant solutiones, aut æger sit *lactea* corporis habitudine, vel si tenerum atque albidum, & diffusum ac pingue habuerit corpus, & (d) *aquatum colorem*, sine etiam hac passione tentari consuetus. Sed hæc (ut SORANUS ait) sunt incerta & instabilia.

At vero si jam fuerit *præsens*, sequitur ægros articulorum frigidus *torpor*, aliquando etiam omnium crurum, vel manuum, aut totius corporis: *pulsus* densus, celer, parvus, imbecillis, inanis, & quasi fluens: crescente passione etiam demersus, obscurus, tremulus, & formicabilis, & inordinatus ac (e) *deserens*: adtestante hallucinatione, *animi desponsione*, cum *vigiliis jugibus*,

(b) *ἄσση* inquieta corporis jactatio.

(c) populariter & communiter.

(d) pallidum.

(e) deficiens.

& quibusdam repentino atque coacervato per totum corpus *sudore*. Quibusdam vero primum cer-vice tenus, & vultum, parvus, tenuis, aquatus, dehinc per totum, ut supra diximus, corpus plurimus, ac tunc crassus, & (f) tractuosus, atque viscosus, vel male redolens, tanquam lotura carnis: *respiratio* parva atque anihela, & insustentabilis, & per (g) profectum rara *loquutio*, ac tremula.

Ora pallida, *oculi* coneavi, *thoracis* gravedo debilitatis causa, *animi defectus* imminentibus accessibus. Aliquando etiam translatis *lingua* humecta: aliquibus vero ob *complexionem* tumoris parvi in visceribus constituti, arida atque sicca, adtestante desiderio frigidi potus. Deficiente (h) ergo; *visus* obscuritas, *articulorum* livor, *unguium* uncatio, quam *χρῆσις* vocant, & plurimis *mentis* integer sensus, quibusdam vero falsitas intellectus, *cordis* saltus crebrior. Dehinc vehementius deficiente, corporis *superficies* rugosa, & ea quæ pereuntibus frequenter occurrunt, ut *solutio ventris*.

Perniciosum etiam signum est involuntaria *lachrymatio*, hoc est sine ulla ratione: vel oculorum ex aliqua parte saniosa atque purulenta (i) similitudo, vel ex oculi circulo, quæ nigro colore adparet, nata *albida macula*, quæ in unguis similitudinem, vel nascentis, vel crescentis lunæ cornibus respondens paulatim sumit augmentum; hanc *Græci* *ὄμμα* vocaverunt: item coacervata in-

(f) glutinosus.

(g) morbi progressum.

(h) ægro.

(i) lippitudo.

tegri atque non masticati cibi *transvoratio*, cum quodam fonitu, perniciem denuntiat, & magis si immutata atque indigesta post sumptionem fuerint immorata plurimo tempore, & tanquam in utriculo, moto ventre, sonitum reddant, quem *Græci βόμβον* vocaverunt. Est enim signum *mortuorum* corporum, ut tanquam inanimato atque insensibili tegmine cibus depositus videatur.

Pejus etiam omnibus cibi sumptionibus privari, (*k*) fastidio, atque omnino accipienda recusare, vel etiam *vinum* non adpetere, aut post acceptum cibum *gravari* potius, vel febrire: Tunc rursum in (*l*) *solutionem* recurrere: ut leviter resumptum, celeriter (*m*) restringi, vel accepta rejicere, & *ventrem* fluere, aut *labiorum* pati tremorem: mordere etiam in accipiendo cibo vel potu, cochlearia, vel poculorum labra. Etenim deficientis spiritus est signum tanquam (*n*) lassantis, nec valentis oris partes adtollere, sed moribus involuntariis succumbere.

Est etiam gravius, (*o*) *diaphoreticum* delirare. Siquidem neque *vini* datione, neque *varietate* ciborum ad sublevandas constantius vires uti possumus. Item gravius est, post dationem ac resumptionem rursum in febres recurrere. Tunc cum quadam *mæstitudine* accidit latenter (*p*) disjici per sudorem, atque marcere. Etenim solubile ac (*q*) dimissum fit agrotantibus corpusculi robur: atque

(*k*) ob f stidium.

(*l*) virium exsolutionem: animi defectum ac deliquium.

(*m*) i. e. ut supra dixit, *solutione tentari*.

(*n*) lassati.

(*o*) cardiacum.

(*p*) *subint.* vires.

(*q*) enervatum.

visus obtusus: lingua aspera, & arida: præcordiorum etiam raptus ad superiora: & post cibum gravatio. Sic etiam ægrotantes multis diebus narcotico quodam demersi moriuntur. Neque enim parvo atque *simplici cibo* sufficienter refici possunt: neque *multo ac solido* (*) valentius tolerata occurrere digestionem.

In quibusdam etiam sine sudore vires solvuntur, & naturalis vigor, *dissectione occulta*, quam Græci ἀόλητον διαφύεσθιν vocant, exstinguitur: quoniam omnis corporis habitudo laxior, atque dimissa, & (f) fluxibilis fuerit facta.

At si in *salutaria signa* venire cœperint ægrotantes, *pulsus* resurgit, corporis *frigus* frangitur, & *difficultas respirationis* minuitur, accedente animi quadam *securitate*, & post sumptionem cibi, virium profectu: *somnus* quoque altior, tanquam post laborem dormientium.

(r) i. e. ob læsam nimis digestionem.

(f) fluxibilis.

C A P U T XXXIII.

Utrumne febricitent cardiaci.

QUÆRITUR etiam utrum *cardiaci* febricitent: & plurimi quidem ante ASCLEPIADEM febricitare *cardiacos* negaverunt. Alii vero contraria dixerunt, ut APOLLOPHANES ERASISTRATI sectator. Item ASCLEPIADES plurimos inquit non febricitare. Libris enim quos ad ERASISTRATUM fecit, & adpellavit contradictories, dico, inquit,

cardiacos non febricitare: sed secundo libro (a) *καρδιακὸν* non, inquit, febricitare frequenter *cardiacos*. Item THEMISON & THESSALUS, DEMETRIUS Aponeus quosdam febricitare ajunt: quosdam negaverunt. DEMETRIUS vero (*) Aponicus incipiente inquit passione atque crescente omnes febricitare. Post vero cum vehementesecre cœperit febris, passio recedere fertur.

Igitur qui nullum ajunt febricitare *cardiacum*, dicunt quod *febricitantibus* plus necessario *fervor* adsit: & *gravedo* cum difficili motu corporis: & *ariditas*: vel tanquam (b) *vulnerationis* singularum viarum sensus, & rubor, atque extensio *precordiorum*; nihil inquit horum in *cardiacis* incurere: quapropter neque febricitare probant. Dehinc secundum ASCLEPIADEM *febricula* est, *fervor* plurimus in omnibus, sive plurimus *corporis partibus*, commutatione *pulsus* in vehementem, ob *obtrusionem* facta. At in *cardiacis* neque major est *pulsus*, sed magis humilis, neque vehemens, sed magis imbecillus: neque *fervor* plurimus, sed magis in altis parvus *corporis partibus*, in mediis omnino levissimus. Utendum igitur *clysteribus* in his, qui sine febribus fuerint, jubet constantissime.

Quidam vero (c) *conclusioni viarum* causam febrium adscribentes, ajunt dissectionem sive *diaphoresin* diraratis partibus fieri totius corporis: in his vero (d) *febrem densatis*, quarum ex *adfricatione* quadam nasci ac proficisci fervorem.

(a) *καρδιακὸν νόσον*.

(*) Apameus AMM.

(b) doloris lancinantis.

(c) obstructioni pororum.

(d) i. e. febrem vero iis densatis, nempe ex adfricatione corporum nasci.

APOLLOPHANES omnes inquit *cardiacos* febri-
citare secundum ERASISTRATUM, siquidem car-
diaca passio ex *cordis tumore* fieri videatur, febri-
cula autem magni tumoris fit ex causa. Item ali-
qui *novelli scriptores* ajunt non signum esse peri-
culosæ passionis, sine *febris* ægrotare, atque ma-
lignas passiones accedentibus fieri febribus; tunc
diaphoresin venire, vel cessantibus *sudoribus* perse-
verare *februm* reliquias.

Sed hæc utraque SORANUS excludit, nam pri-
mo dicto respondens ait aliud esse *signum*, aliud
accidens. Nam *signum*, neque recedit, & semper
significato conjunctum est. *Accidens* autem, quod
Græci symptoma vocant, nunc advenit, nunc rece-
dit; ex (e) quibus esse intelligimus singula, quæ
febricitantium accidentia dixerunt, ut corporis dif-
ficilem motum, gravedinem, tensionem præcor-
diorum. Etenim aliqui *febricitantes* nulla ex ip-
sis patiuntur, si febricula secundum *solutionem* fue-
rit facta: sed *fervor mordicans*, atque febrem de-
signans, tanquam ex alto, quibusdam *cardiacis*
inest.

ASCLEPIADES ait secundo libro acutarum vel
celerum passionum non semper, sed frequenter ex
febricula fieri hanc passionem. At si *cardiacos* sine
febribus esse voluerit, quoniam non adsunt se-
cundum ipsum februm signa, respondere pote-
rimus, eum peccare non videndo vera februm
signa. Nam manifeste atque prompte in initiis ac-
cessionis articuli frigidi reperiuntur, & pulsus hu-
milis & imbecillus. Quod secundo poterit obji-
ci, quo putant *densitatem viarum* esse februm
causam.

(e) quorum numero.

Item aliqui ajunt (*f*) complexa ægritudine ægrotare *cardiacos*, qui cum febribus fuerint. Atque ita cum aliæ fuerint viæ *laxatae*, aliæ *densatae*, raritate *diaphoresis* fiat, densitate & corporum adfricatione *febricula*.

Nos vero SORANI sequentes judicium, & *solutione* absoluta fieri febres (*g*) accipimus, hoc est raritate viarum, ut & ipsis est consequens, sicut libris de febribus docuit.

Item ERASISTRATI sectatoribus respondebimus, *falsum* esse omnes febres ex *tumore* fieri: siquidem quædam fiant *solutione*. At si hoc parum etiam probaverint, *cardiacam* tamen nullo ex tumore fieri non negabunt. Nam quum sint ægrotantes integro judicio mentis, & nullo sensu doloris, vel cæteris *stricturæ* signis adficientur, cordis inesse tumorem erit falsissimum, atque omnes *cardiacos* febricitare. Sed neque periculosas passiones signo febrium designari recte dixerunt. Est enim *cholericæ* gravis atque periculosa passio, quæ nunquam cum febribus fit. Antecedere autem febres *cardiacam* passionem verum est, sed aliquando sudoribus solvi, sicut etiam *tumor* solvitur in humorem purulentum conversus, collectione (*h*) suffecta. *Falsum* etiam esse perspicimus, cessantibus sudoribus manere febriculæ reliquias. Plerique enim sine febribus reperiuntur.

Dicimus igitur, (sicut omnes nostri *methodici*) quosdam sine febribus esse *cardiacos*, ut eos, qui sanguinis emissionem solvuntur: quosdam vero febricitare. Namque in alibis & celatis locis, vel

(*f*) complicata.

(*g*) statuimus.

(*h*) inducta, & consecuta.

supra quæ jacuerint antea: adposita manu, tarda perseveratione occurrit plurimus, & mordicans ascendens *fervor* ex alto, febrium referens signum, adtestante *anbelatione* ferventi, cum delectatione *frigidi* potus. Quibusdam etiam *lingua* sicca atque aspera invenitur.

C A P U T XXXIV.

Quis in cardiacis locus principaliter patitur.

PRÆPATI in cardiacis ERASISTRATUS, & ASCLEPIADES *cor* dixerunt: Alii (a) *membranam* quæ cor circumtegit: alii *diaphragma*, hoc est membranam, quæ a (b) visceribus discernit intestina. Alii *pulmonem*, (c) atque *jecur*. Sed hi qui *cor* pati dixerunt, ajunt primo ipsius se nominis testimonio juvari: siquidem ideo *cardiaca* dicatur passio, quod ex cordis veniat causa. Nam *καρδία* Græci *cor* vocaverunt. Secundo, quod eidem cordi in ipsa passione constitutis, saltus inesse videatur, atque in sinistra parte, secundum papillam, thoracis grævedo. Tertio ipsius passionis magnitudo, quæ fieri non posset, nisi aliqua corporis parte principali atque (d) propria (e) patiente. Est autem *cor* præstans atque (f) salutaris corpori particula, præministrans omnibus sanguinem membris, atque spiritum.

(a) Pericardion

(b) corde & pulmonibus.

(c) alii.

(d) præcipua.

(e) proprie. i. e. per ἰδιοπροσῳον.

(f) ad vitam summe necessaria.

Sed his quidem occurrentes *primæ* propositioni responderunt, quod passio a magnitudine nomen sumpserit. Secundæ (*g*) quomodo similis *arteriarum* cordis est motus: quod gravedo etiam quibusdam *cardiacis* occurrit in toto thorace & non solum in sinistra parte, quæ si fuerit, poterit (*h*) *hypezocote* membrana patiente fuisse (*i*) suffecta, vel cujusquam alterius vicinantis corpus, si locis adscribendæ sunt causæ. Tertiæ dictæ respondentes ajunt, multas fieri periculosas passiones, quæ non patientis cordis habeant causas. Non enim ubi magna fuerit passio, necessario (*k*) propriam corporis partem pati accipimus, quippe cum omnes partes propriæ sint corpori.

Alii vero propterea magis falsum dicunt esse, *cor* ista passione vexari. Siquidem eorum testimonio qui hoc adseverant, si (*l*) propria pars atque principalis salutis, & propterea mox (*) pati cœperit, morte præveniat sensum: *vulnerata* denique cum fuerit, statim atque sine ulla mora, mors vulneris antecedit (*m*) effectum. At si multo parvissime fuerit læsa, nihilominus mortem necessario perficit, & non similiter cæteris partibus, aut emoritur, aut durefcit, aut in paralyfim solvitur. Sed his rursus primi respondentes ajunt, quod vulneratum *cor* celerius interficiat, quoniam multis ante præcisiss

(*g*) quod.

(*h*) pleura.

(*i*) invec̃ta, genita.

(*k*) præcipuam & principem.

(*l*) magni momenti.

(*) statim ac.

(*m*) dolorem inflammationem.

præcisis partibus vulnus (n) possit accipere, & (o) pomposa, atque concervata sanguinis fiat effusio, nec tamen *diaphoresis*. Quod autem neque emoritur, neque edurescit, neque paralyssi adficiatur, argumentum est quidem non omnino cor pati negans, sed leviter pati. Si enim cæteris similiter partibus corporis natura confectum, iisdem necessario similes sustinet causas.

Nos vero cum ex SORANI iudicio totum videmus corpus in solutionem laxari, totum necessario pati accipimus: *neque valde nobis de præparienti loco certandum est*, ne in occulta questione versemur. Non enim aut (p) *significatio*, aut *cursatio* secundum hæc differenter accipitur, quum oporteat omnibus corporis partibus adjutoria (q) prolatari.

Aliqui denique alios ex *corde*, alios ex *membrana* quæ cor circumtegit, ajunt *diaphoresi* vexari: & propterea eos qui ex membrana cordis (r) solvuntur, adjuncto dolore laborare, qui punctiōibus crebris ægrum adficiat: eos vero qui ex *corde*, (s) *gravedinem* solum sustinere. Sed his quoque respondemus, quod signa sibi fingunt, vera existimantes, cum oporteat, sicuti supra diximus, patientibus quibusque vicinis atque contiguis (t) cordi aliquando *stimulantem* dolorem, aliquando *gravedinem* consequi.

(n) forte accipiat.

(o) copiosa.

(p) morbi cognoscendi & ab aliis discernendi ratio.

(q) præcogitari.

(r) animo linquuntur.

(s) opprimentis gravitatis sensum.

(t) *subint.* partibus.

C A P U T XXXV.

*Quomodo discernimus cardiacos ab his qui stomacho
patiente sudaverint.*

QUONIAM plerisque (a) *stomachicis* adest in accessione sudor, atque articularum frigus, cum parvo pulsu, & animi defectu & pallore, quæ omnia sunt communia cum *cardiacis*, horum quoque discretionem faciendam existimo. ASCLEPIADES igitur hæc discernens, ait *cardiacos*, atque eos qui *stomachi* (b) *spinitate* (c) decoquuntur, ita internolci, quod in *cardiacis* omnis *pulsus* sit parvissimus, atque imbecillus, *cordis* vero *saltus* major & vehemens, cum gravedine thoracis, atque spiratione præfocabili: in his vero qui *stomacho* patiente deficiunt, atque coacervant, validus in cæteris arteriis *pulsus*, *cordis* vero *saltus* imbecillus invenitur (d) exceptis cæteris accidentibus, quæ symptomata *Græci* vocaverunt.

Nos vero magnitudinem (e) *pulsus* in corde fieri *cardiacis* non invenimus. Quippe quum *cor* ipsum pati sit existimabile potius quam verum: gravantur tamen quidam thorace, atque præfocabili spiramento respirant: quidam *stomacho* patiente defectione virium sola fuerunt vexati: atque rursus, *cardiaci* quidam nulla spiramenti præfo-

(a) *cardialgia* laborantibus.

(b) imbecillitate, languore, exsolutione.

(c) dejiuntur.

(d) omittis.

(e) saltus.

atione jactantur. Dicendum itaque *stomacho* nunc tumente, nunc (f) deficiente in tumore *fervorem* atque *dolorem* fieri sub his partibus pectoris, quæ costis teguntur, vel ex adverso inter (g) palas: aliquando etiam post cibum *pressuram*. At vero si defectioe fuerit *stomachus* adfectus, *fluor* sequitur salivarum, & humecta *aquositas*, & *nausea*, vel vomitus liquidorum, atque cibi, *frigus* etiam articulorum. Initio enim nunc *fervore*, nunc *frigore* adficiuntur.

In *cardiacis* vero neque *dolor*, neque post cibum *gravedo*, neque vomitus esse perspicitur, & *torpor* frigidus idem atque æqualis perseverat. Dehinc *sudor* aliquando *cardiacis* crassus excluditur, & male redolens, ut saniem vel cruorem simulet: his vero qui *stomacho* patiuntur, tenuis omnino atque aquatus sudor invenitur. Item animi defectio ex *stomacho* incipiente magis *accessione* fit, *cardiacis* vero, *recedente*. At si vero utæque passionis eodem *concurrerint* tempore, (h) obscuratur discretionis fides, sed nihil curatio impeditur. Si quidem iisdem adiutoriis curentur.

Item in *cholericis*, & *tetanicis*, vel tumentibus *matrice*, aut præfocatis, plurimus sequitur *sudor*, adjuncto frigido *toopore*, qui ita discernitur, quum singularem passionum fuerit consideratio perspecta. In (i) *alia* enim vomitum: in (k) *alia* colla inclinari: In (l) *alia* matricem tumere: in (m) *alia*

(f) flaccido & languido.

(g) scapulas.

(h) difficilior est.

(i) cholERICA.

(k) tetano.

(l) tumore uteri.

(m) præfocatione.

tumorem vehementem edē necesse est. At si nihil antecedentibus causis, quæ passionem facere valent, fuerit repertum, sit tamen præsens atque provocata corporis (n) solutio, quæ cardiacam designet, certo inesse passionem dicimus: nec satis necessarium, unde illa solutio venerit, invenire. Non enim curatio pro differentia antecedentium causarum mutanda accipitur.

Vocatur autem secundum aliquos quædam passio etiam *Cardimonia*, quam Græci καρδιανόη vocaverunt. Hanc necessario sequitur dolor (o) oris ventris, quem plurimi idiotæ (p) cordis dolorem vocaverunt. Generaliter autem *cardiaca passio est solutionis, atque una acutarum & vehementium passionum*, sed aliquando huic miscentur quædam stricture accidentia, ut tensio, vel tumor partium (q) mediarum, quæ non speciali concursu, ac significatione sint cardiacis adscribenda.

(n) virium exsolutio.

(o) stomachi

(p) τὴν καρδιανόη.

(q) hypochondriorum, ilium, ventris.

C A P U T XXXVI.

Quomodo discernimus cardiacos ab his, qui prospero sudore liberantur, quem Græci Criticum vocant.

QUONIAM etiam *prosperi sudores*, quos Græci *Criticos* vocant, habent quiddam circa (a) visum similitudinis cum cardiacis ob ipsam (b) re-

(a) quod videatur & adpareat simile esse.

(b) copiam.

dundantiam, quippe in (c) *solutionem* vehementiura vel continuarum febrium salutari motu venientes, utile duximus eorem ponere discretionem. Multi etenim imperiti *Medici* prosperos atque mediocres sudores constringentes, morbosa ægrotantibus reddiderunt corpora, (d) *diaphoreticos* adjuvantes, causa mortis extiterunt. Quare eorum differentiam necessario ducimus ordinandam, quæ varia ratione colligitur. Nam primo ex *præteritis*, dehinc ex genere passionum, & magnitudine, & temporibus, & sudoris ipsius ordine, & quantitate, & qualitate significatio firmatur.

Ex *præteritis* inquam quum consideramus, utrum signa futuri sudoribus diaphoretici, an salutaris præcellerint.

Ex genere passionum, quum qualitatem adtendimus passionis. Si enim solutio inest, sudor etiam inutis ac diaphoreticus esse monstratur.

Sin vero strictura inest, adtendenda magnitudo. Parva enim *passio diaphoresin pati non potest*. Si autem magna fuerit, adtendendum *tempus*.

In *statu* (*) enim totius passionis, atque (e) temporalis accessionis, vel limpida dimissione, *criticus* magis sudor ostenditur, in initio autem vel augmento, *perniciosus*.

Ex ordine inquam sudoris ipsius. Æqualis enim bonus, inæqualis malus sudor iudicatur.

Ex quantitate signum accipimus, moderationem considerantes. Modicus enim sudor bonus, immodicus malus accipitur. Sed denique sudantes,

(c) *crisis*.

(d) pro cardiacis curantes.

(*) autem.

(e) particularis paroxysmi.

excessa (f) moderatione, diaphoresin incurrerunt,

Ex *qualitate* autem significationem accipimus, quum tactus iudicium adhibemus. *Salutaris* enim sudor calidus, tenuis, & non male redolens probatur: *perniciosus* autem sudor frigidus, & (g) succidus, & male redolens, atque loturæ carnis similis, invenitur. Dehinc ex præsentibus atque *concurrentibus* signis confirmanda significatio. Nam *diaphoreticis*, magis parvus atque creber, & imbecillus, & inanis *pulsus* invenitur, *thorax* etiam gravatus cum respiratione frequenti. & jactatione, ac desponsione animi, *vocis* etiam tenuitate, adtestante *pallore*. Recte autem sudantibus, pulsus erectior, respiratio facilior, ac levior efficitur, & in (h) somno prona delectatio, & omnium adversorum minutio, cum animi atque corporis relevatione.

(f) cum sudor nimius & immodicus.

(g) glutinosus, viscidus, & ut supra dixit, tractuosus,

(h) in somnum propensio jucunda est.

C A P U T XXXVII.

Quomodo curandi sunt cardiaci.

DEHINC *cardiacorum* ordinemus curationem, (deridendi etenim sunt qui hoc passionis genus incurabile judicantes reliquerunt). Multos enim omnes *Medici* juxta sententiam SORANI liberari (*) videmus. Livore namque commoti, argumentatione turpi, ajunt quidam, eos liberari, non qui sint, sed videantur esse cardiaci. Quapropter SORANI nos iudicium servantes, jacere faci-

(*) viderunt?

mus *locis* refrigerantibus, atque umbrosis, & obscuris, ut sunt plerumque *hypogæa*, vel spelunca, atque ad aquiloniam partem (a) conclusa, vel certe solis (b) tactu difficilia. Semper enim atque magis in ista passione *solem* præcavendum accipimus, & propterea vehementer ejus ingressum, si qua ex parte venerit, prohibemus. Convenit etiam neque majora *loci* esse, (c) solubilis enim plurimus aer esse perspicitur: sed neque plus satis brevia: sunt enim præfocabilia, & quæ facile fervorem ex ingressu hominum concipiant, quos naturalis spiratio aerem accipere, atque reddere anheliis raptu necessario cogit.

Denique si non fuerit naturaliter *frigidus* locus, hoc adfectabimus, (d) specularia detrahentes, nisi sol obstiterit, aut aeris (e) inequalitas. Adjungitur frigori inducto purgatior aer ingrediens locum, qui sua *novitate* ac miti accessu reficiat ægrotantem. *Flabellis* etiam latenter aerem frigerandum dicimus, *aqua frigida* adspergentes solum, & ea quæ influxione, quam *Græci ἀρρίπνυ* vocant, spirationem faciliem ægrotantibus facere valent, circum projici jubemus, quæ tamen sine ullo percussu atque odore gravi valeant aerem facere *constrictivum*, ut *vitis* folia, aut *myrti*, aut *quercus*, aut *pini* atque *lentisci*, aut *mali Punici*, vel *rose*, atque his similium. Sic enim (f) corporis fluor aeris occurrentis adflatu densatus, prohibetur. De-

(a) constructa.

(b) tactui difficilia, i. e. minime accessu aut pervia.

(c) resolvens, relaxans.

(d) quæ fenestris objiciuntur, vulgo *les chaffis*.

(e) incommoditas.

(f) spirituum dissipatio, διασπίρσις.

cocto denique supradictarum materialium liquore, frigido tamen, terram perfundimus. *Cooperimenta* præterea atque stramenta tenera & tritiora probamus. Etenim (g) nova *vaporatione* sui, corpora resolvunt.

Generaliter autem ipsa lecti *concupatio* neque dura, siquidem vigilias faciat, neque plus satis mollis, ut est floccorum, vel levium plumarum, erit procuranda. Etenim recessu facili corpori (h) cedens utrinque orarum (i) circumlevat tegmina, quæ amplexu quodam corpus cingendo, *vaporatione* sui resolvant. Denique etiam quum fuerit (k) mollior, erit coarctanda (l) straminum velamento, ne facili (ut supra diximus) recessu, concava faciat stramina.

Lecti etiam latitudo atque spatium tantum probatur, quantum sufficiat ægro, alterna *conversazione* alterius loci frigus accipere, ac desertum vapore carere, quo mutua vice semper veluti nova repetendo, frigida inveniat, ut sine ulla lectorum mutatione, in eodem lecto mutatio fieri videatur. In altera enim parte ægro constituto, alteram sternere poterimus: quippe quum sæpe translatis ægrotantes ex lecto ad lectum senserint defectionem, atque *parvo motu asperata passionis fuerit magnitudo*.

Tunc (m) amplexu atque ligatione (n) paulo te-

(g) utpote densa & nimis mollia.

(h) lectus justo mollior.

(i) adtollit.

(k) lecti concupatio.

(l) superinjecto stragulo.

(m) linteis ac vinculis, quibus articulos refrigeratos obvolvunt & adstringunt.

(n) paulum abstricta.

naci utemur articulorum, jubentes eos quiescere, non solum *corporis officio*, sed si fieri poterit, etiam *cura animorum*, lecto mutato ad (o) grabata ægros transferendo. *Augetur enim solutio meatu quolibet.* Multum denique sanguine fluentibus prodesse immobilitas valuit.

In statu autem *accessionis* fovendum dicimus caput oleo frigido, atque *Hispano* recenti adhibito, etiam æquali (p) motu aeris adcommo-
dato. *Densuntur enim corpora aeris motu percussa*, atque plurimus sudor, non solum *cedentis* aeris, verum-
etiam *irruentis* tanquam repercussu [q] abstinetur. Utendum etiam *spongiis* teneris ex aqua frigida expressis, quibus *ora* atque *colla* ægrotantis circumtegentes virium resumptionem faciamus, temporum intervallis innovantes. Tunc totum etiam *pectus* atque (r) *oris* partes, eodem modo percuramus, frigidam infundentes spongiis, admiscen-
tes etiam *aceti* quiddam, ac jugiter mutantem, ne perseveratione tactus ex vapore tepescant, & *amisso frigore non valeant facere densitatem.*

Aliquando etiam linteola tenuia tingentes similiter, aut succo *plantaginis*, aut *polygoni*, aut *portulacæ*, aut herbæ [f] *pulicariæ*, vel *semperviventis*, aut *myrti*, aut *rubi comæ*, aut *rosarum*, vel *mali Punici* decoctionibus, aut *hypocistidis* herbæ, aut *acaciæ* resolutæ ex [t] posca, aut oleo *Hispano*, vel lentiscino, pectori atque ori ventris

[o] lectulos humiles, aut humi strata cubilia.

[p] i. flabelli.

[q] coercetur, retinetur.

[r] vultus.

[f] psyllii.

[t] aqua cum aceto.

adponimus. At si sudorum perseveraverit fluor, probandam etiam *asperginem* quæ suo frigore ac propria virtute, vel obstrusione constringat, judicamus: cujus generis frigerantia, atque [u] obtrudentia tactu, & [x] densantia sunt hæc, terra *Samia* & *cinnolia*: frigerantia vero, *rosa* arida, contusa atque [y] creta: etiam *alumen* scissum, *plumbum* exustum, atque lotum, *gypsum*, *mala Punica*, *œnanthe*, *acantha* *Ægyptia*, quam nos Latine spinam *Ægyptiam* dicere poterimus.

Hæc singula commixta, atque corpori adspersa per linteolum rarum, sudantibus locis, vel omnibus locis prodesse probantur. Oportet autem hæc singula diligenter conteri, atque ad summam *tenuitatem deduci*, ut patientibus irruentia, in iis ingressu quodam vehementem faciant *constrictionem*, & nulla corpus asperitate adficiant, qua possit æger aliter inquietari. Hinc namque commotus *THESSALUS*, unus e principibus nostris, eorum usum judicavit cohibendum. Etenim recte quoque valentibus [inquit] parva cujusquam asperitas contagio vigilias facere solet, stramentisque irruens, terga jacentium, vel alias corporis partes laceffendo inquietat.

Est autem possibile ex supradictis, & oleo *Hispano*, aut alio similis virtutis, *unctionem* facere constrictivam, non irrationabiliter. Namque plurimi *Medici* ad retinendos sudores *mannam thuris* ovi alboribus conterentes, ita ut crassitudinem mellis similarent, tota corpora perunxerunt.

[u] emplastica.

[x] pycnotica.

[y] per cribrum missa.

[2] Retenta etenim, ut ita dixerim, his virtutibus corporis superficie, neccessario solutio contringetur.

Probamus etiam *cataplasmata* ejusdem virtutis, sed alia simplicia, alia ex simplicibus composita, vel variata. Pro magnitudine etenim passionis extendi, atque minui virtutes medicaminum debent, ex quibus sunt hæc: *Palmule nucleales* quas caryotas adpellant, tritæ cum oleo Hispano, aut myrteo, aut lentiscino, aut melino, aut [aa] roseo adpersæ, admotæque, vel polenta, præterea & palmulæ, sæpe vino infusæ, aut aceto, aut posca, vehementius profuerunt. Utemur etiam præinfusis *Thebaicis* palmulis, & malis cydoniis elixis singularibus, vel admixto amylo diligenter contrito, atque creto.

Cogente passione etiam *galla tusa*, atque creta admiscenda erit, vel *acacia*, vel *alumen* & *hypocistidis* succus, aut *rhus* Syriaeus cataplasmatibus. Utendum & aliis simillimæ virtutis, ut palmulis, & malis contritis singularibus, vel cum altero; vel vitis foliis, atque amylo, & rubi, quem *Græci* *ῥύτον* adpellant, virgultis contusis, & contritis, myrto etiam, & *polygono*, & *semperviva* herba, quam *ἀλφάκον* vocant, & *plantagine*, & *rosa*, & [bb] *uva lupina*, & *portulaca*, & *intybo*, cum polenta, vel palmulis, & pane. Horum singula adponenda sunt *pectori* ægrotantis, & *præcordiis*, ac frequentissime mutanda; quo frigida perseverent, atque [cc] extenta medeantur.

Possunt etiam *rhois* *Syriaci* sextarii quatuor in-

[2] occlusa.

[aa] rosaceo.

[bb] Solani specic.

[cc] diu.

fusi, die atque nocte in aquæ sextariis viginti decoqui, donec quarta pars liquoris remaneat, atque ita colandus, ac rursus coquendus horis duabus donec coagulata omnia fiant, inductibiliaque & digitis convoluta nullam corpori [dd] infectionem dimittant, ut unam & eandem [ee] qualitatem sufficiant. Similiter enim imposita constringunt fluida, atque laxata corpora, & stomachi vigorem [ff] repræsentant.

At si *tumor* aliquis in *præcordiis* fuerit, non sine præcautione erit cataplasmatibus his localibus utendum: supra dictis denique erit *panis* admiscendus, quo nimietas constrictivæ virtutis temperetur. At si plurimus fuerit tumor, adhibendum simplicis [gg] *pollinis* cataplasma, sive panis [hh] infusi, quod *Græci* ὠμὴν λῶσιν vocant, iisdem scilicet locis, sed [ii] neque calidum, ne corpus provocet in sudorem. Nos denique juxta *SORANI* judicium præcordiis imponere hoc *cataplasmatibus* genus solemus. *Palmulas* quas *Græci* [*] *patetos* vocant, conterentes cum *melle* leviter præcocto, adperso *lini* semine, atque contrito, ita ut qualitatem faciat [kk] inductibilem, & ut sæpe diximus, quæ adtractata manibus nihil de se inquinamenti dimittat: *Græci* denique ἀμύλον vocaverunt. Tunc linteolo illitum adponimus medicamen. Utimur etiam pane cum palmulis: atque

[dd] digitis non adhæreant.

[ee] cum supra dictis.

[ff] restituunt.

[gg] purissimæ farinæ triticeæ, aut ordeaceæ.

[hh] in aqua.

[ii] minime.

[*] Caryotas AMM. sed patetos habet TRALLIANUS.

[kk] emplasticam.

Secundum *pectus* vel thoracem, prioribus, & a tergo partibus aliqua ex supra dictis adponimus.

Potum dabimus frigidum, parvum, atque paulatim, ne liquoris multitudine corpus irrigatum laxetur, sed magis tactu frigide qualitatis densetur. Tempus autem *cibandi* si adjuncta febricula *diaphoresi* fuerit, erit ex fervore corporis accipiendum, sicut primo libro de febribus scribentes docuimus. At si sine febribus fuerit passio, ex *pulsu* signum accipere poterimus, cum leviter erectum senserimus, atque alia [II] concurrentia fuerint levigata. Etenim nunquam ægros nutrire potest accessionis tempore quicquam datum: quippe cum magis opprimat, atque anxium faciat ægrotantem.

Quapropter [mm] adfectandum artis industria, aliis ex rebus vires usque ad dimissionis tempus fervare, & ita [nn] cibo nutrire. Utimur namque *odoramentis*. Hæc enim sensim quodam nutrimento reficiunt, ac resumunt, [oo] latentem adjectionem corporis facientia, & cum quadam constrictione ac densitate. Denique neque simpliciter, aut *indiscrete* omnibus debemus bene olentibus uti odoramentis, aut omnibus acrioribus. Alia etenim [pp] percutiunt: alia diaphoresim provocant in fluorem. Sit igitur *polenta* infusa, atque *panis* assus aceto infusus, vel mala *cydonia*, aut *myrta* & his similia. Hæc enim defectu extinctam corporis fortitudinem retinent, sicut ra-

[II] symptomata.

[mm] conandum.

[nn] *subint.* deinceps.

[oo] blande refocillantia.

[pp] caput tentant, spiritusque irritant.

tio probat, atque DEMOCRITI dilatæ mortis exemplum fama vulgatum.

Utendum etiam *mulsio* bene decocto ne ventrem fluidum faciat. Oportet namque tribus sextariis, etiam tres uncias mellis admiscere, & ad tertiam decoquere partem, & exinde singulos dare cyathos bibendos. Sic enim corporis fervabimus vires, usque ad cibi tempus. Aliquando etiam *pyrra* concoquenda *duracina*, quæ *crisfuminia* vocant, vel *cydonia* mala: cum nondum audemus quicquam de *vino* dando tentare, his utemur, quæ leniora procul dubio probantur. Erit enim suave, atque stomachum reficiens, & constringens supra dictum *mulsio*, tunc cum cibandi tempus venerit, quod plurima cum cautione erit adprehendendum. Siquidem plerisque ex initio accessionis febrium sudores concurrant, plerisque etiam in statu, aut declinatione. Cum itaque inhumectum atque siccum fuerit corpus, erit præcurandum *unctio* olei frigidi *lentiscini*, aut *Hispani*; ora etiam fovenda aqua frigida ex spongia, cum singularum partium [qq] adtrectione. Tunc collutione oris ex aqua frigida *dentium linus* detergendus.

Dandus cibus simplex, sed aliquantulum [rr] coagulatus, ac frigidus, ne statim sudorem corpori moveat adjectus. Sit autem ejus materia *panis* ex aqua frigida diligenter *elutus* ut [ff] sui careat difficultate, itemque *oryza*, & *alica* ex aqua frigida, vel suavitatis causa quiddam decocti mellis admixtum. *Pultes* etiam non oleatæ, ova

[qq] blanda frictione.

[rr] solidus.

[ff] facilius digeratur & fecedat.

πικρὰ. At si vires minime fuerint reparatæ, febris declinantibus, ut totius passionis minui magnitudinem demonstrent, *varius* est dandus *cibus*, ut cum prædictis demus aliquid *pororum*, aut pyra duracina, & cætera quæ stringere valent, & vini similitudinem servant.

Sed hæc nunc *cocta*, nunc *sincera* dare debemus, mala etiam *cydonia* atque ea quæ *orbiculata* vocant, & *mespila*, & paleales *uvæ*, vel pensiles, quæ jamdudum fuerint siccatae, & *Damascena*; carnis etiam quiddam sed neque indigestibilis, neque difficilis, neque pinguis, neque [*tt*] *bromose*, sed ejus quæ sit & digestionem facilis, & corporis densabilis, ac nutritibilis, & sufficiens levamento fortitudinis extinctæ, ut sunt pulli *columbarum*, vel *gallinae* pastæ, allic *perdices*, *attagenes*, quorum omnium pectora magis offerenda, & horum [*uu*] interior, cocta ac tenuiter adcurata ex oleo, aqua, anetho, & sale. Facile enim corrumpunt curiosæ, atque gravabiles conditurae. Item si friabilis fuerit caro assata, tanquam cornea efficitur. Quapropter si quisquam delectatione affectus adcurari voluerit, erit primo coquenda, tunc assanda.

Dandi etiam porcini *pedes*, *ora*, *auriculae*, & *summitates* articulorum: dandum etiam *cebrebrum* & *vulva*: dehinc *hædina* caro, vel (xx) *mollium caprarum*, vel *sylvestrium caprarum*, aut *aprorum* [*yy*] *clunes*, quas *Græci* ψείας vocant.

[*tt*] fætentis virosæ, putidæ a voce Græca βρωμῆς,

[*uu*] interiora, i.e. viscera.

[*xx*] tenellarum ac juvenularum.

[*yy*] lumbi potius.

Item ex mari *mullos*, *squillas* [22] *bancos*, *acus*, *labraces*. At si fastidiosi fuerint ægrotantes, damus *spondylos*, & *conchylia*, *buccina*, *peloridas*.

Si hæc omnia fastidio erunt, dabimus *ostrea*, & *echinos*. Item olerum *intuba*, *plantaginem*, *asparagos*.

Si neque ita vires surrexerint tanquam continuationem [aaa] humanioris indulgentiæ pro designatione passionis accipientes, ad *vini* dationem descendimus, quod ita [bbb] summum generaliter probamus, ut *album*, atque non [ccc] confusum, & *subausterum*, & mediis temporis eligamus: qualia sæpe ita vina probantur, quæ *Surrentina* dicuntur, vel *Falerna*, & *Trifolina*, vel *Albana*, quæ in Italia nata probantur: item Græca, *Chia*, & *Lesbia*.

At si febres tenuerint corpus, leviora, atque tenuiora offerenda erunt vina, ut sunt in Italia *Sabina*, & *Tyburina*, & gentiliter *Surrentina* appellata, vel in Asia *Trifolina*. At si febres nihil obstiterint, erit melius *Surrentinum*, vel *Trifolinum*, atque *Albanum*.

Si vehementer corpus in solutionem disjici viderimus, & ex frigido [*] corpore vexari sine ulla febricula, dabimus nutritibilia, ac firmiora vina, ut *Setinum*, & *Falernum*. Sunt enim hæc efficacia & quæ facilius omnia quæ de vino speramus, accelerent, sufficientia fortificare, & totam relevare habitudinem corporis, omni etiam parti
atque

[22] banchos, ita apud PLIN.

[aaa] cibi iusto largioris.

[bbb] in summa.

[ccc] turbidum.

[*] torpore.

atque particulæ sese insertare, & per omnes tenues vias celeri [ddd] potu percurrere; alia quoque nutrimenta secum trahere, & inducta corporibus insinuare. Sed hæc cum primum dantur medio cibo sunt offerenda cum alica, vel quolibet simili succo. Aquata etiam atque parva moderatione temperata, vel certe cum pane dissoluta atque infusa danda: dehinc paulo plus, ac mediocriter mixta cum aqua frigida, ac recenti, vel nivium liquore [eee].

Conjiciendum etiam ut mediocriter cibum demus, sed per intervalla frequentius, præsentientes jam fuisse digesta prædata. Quapropter melius erit paulatim atque frequenter offerre, quam semel ægrum nutriendo gravare. Multi etenim largioribus cibis oppressi refracti sunt potius quam resumpti. Nam sicut parva scintilla plurima coactione lignorum opprimitur, vel lucernæ flamma marcescens, olei multa infusione frustratur, parva autem adiectione atque sumptione retrescit; & rursus ardescit; non aliter corporis virtus [fff] insumpta immodicis nutrimentis oppressa mortis dabit effectum.

Signa autem detrahendi vini hæc sunt. Primo torpor atque stupor corporis [ggg] infractus: *pulsus* erectior: *sudoris* quoque fluor primo non frigidus, dehinc [hhh] abstinetur: *somnus* insequens, & ad omnia quæque facilis ægrotantis adrisio.

[ddd] motu.

[eee] probe tenendum.

[fff] dissipata, exhausta.

[ggg] diminutus.

[hhh] abstentus.

Tunc denique oportet, non [iii] dense atque semel vinum detrahere, sed paulatim subducere, & magis si febres nullæ fuerint repertæ.

At si post sudoris [kkk] abstinentiam, *febrium* fuerint accessiones subsequutæ, & ægrotantes suffieienter resumptos senserimus, omnino *vinum* extemplo detrahimus. Sin vero adhuc imbecillos viribus viderimus, dabimus vinum moderatione cautissima.

At si forte *cibum* rejectaverint, debilitate stomachi concurrente, *constrictivis* medicaminibus utemur, non solum anterioribus partibus, sed etiam posterioribus pectoris adponentes, addita articulorum *ligatione*, & adpositione *cucurbitæ*, multa flamma subjecta, quæ infigenda erit ori ventris, atque interdum a tergo, nunc ante eibum, nunc post eibum, qui quidem frequenter ac pene continue erit offerendus. At si [lll] in toto non [mmm] tenuerint, cum vino accipientes, tunc ex *aceto* dabimus quicquam. Si neque ita, rursum ex *aqua* tentabimus dare. Plerique enim ex *vinum* atque *aceto* fumentes, cum accepta non tenuissent, *aqua* conjuncta magis cibos tenuerunt.

In his vero qui fastidio vexantur, erit tentandum ciborum varietate pugnare. Solent enim veluti tentandi pulmenti causa, ex multis parva fumendo, unam facere eibi sumptionem. [nnn] Adfectanda etiam [ooo] *odoramenti* resumptio erit,

[i ii] confertim. ἀσπράως.

[kkk] quæ vires esse reparatas docet.

[lll] plane retinuerint.

[mmm] tentanda.

[nnn] odoramentis.

[ooo] emplastrorum.

vel nutritibilium *cataplasmatum* atque [ppp] *inductionum* adpositio.

At si omnis spes fuerit absumpta, erit per *clysterem* cibus injiciendus, sed neque ptisanæ, aut cujusquam labilis qualitatis, quod facile lubrica faciat intestina. Est enim perniciosissimum in *cardiacis*, fastidio (qqq) adtestante, ventris fluorem commovere. Quapropter erunt (rrr) hæc ex *lenticula* adhibenda, & primo parvissima. Tunc in vino cum aqua *panis* adtritrus, & expressus. Sic enim corpori fit additio: atque vires resurgunt: & *stomachus* jamdudum supinus fortificatur, (sss) altiora constringentur.

At si omnes partes fuerint solutione laxatæ, similiter hæc omnibus sunt adhibenda, in illis etiam quæ occulta *diaphoresi* contabescunt. Differentia etenim *accidentium* mutata videtur, *genus* autem passionis idem manet. Dehinc si profectus quisquam fuerit supra dictorum adjutoriorum, erit implenda resumptio usque ad perfectionem desideratam: sed tunc a *lavacro* temperandum, aut multo tardius adhibendum.

At si *febres* perseveraverint, ut in *marcorem* venire ægritudo meditetur, quem *Græci* *μαρasmus* vocant, ad ejus curationem descendemus, sicuti libris de febribus scribentes docebinus. Hæc est secundum *SORANUM* cardiacorum methodica curatio.

(ppp) emplastrorum.

(qqq) præsentē.

(rrr) *subint.* clysteres.

(sss) quam quæ clyster attingit.

CAPUT XXXVIII.

Quomodo aliarum sectarum principes cardiacos curaverint.

ANtiquorum plurimi *cardiacorum* curationem tacuerunt, aliqui vero memoraverunt, ut SERAPIONIS, atque HERACLIDIS sectatores, & quidam HEROPHILI, item ASCLEPIADES & THEMISON, parvissime quidem, at iisdem deceptionibus implicati. *Plebotomant* enim, & *clysteres* adhibent acerrimos; & ob calefaciendum articulorum frigus pannos atplicant calidos, & lanas oleo infusas, ac *sulfure* fumigatas. Terunt etiam oleo veteri ac siccyonio cum pipere sulfur, & cachry, & ammoniaci guttam, & laserpicium cum bulbis. *Catapla'mant* præterea ex lasere & bulbis, (a) *sympatimaribus* utentes, quæ nos *aspergines* dixerimus: item & calce cum pipere: *cibis* acribus utentes, atque (b) edacibus: alii *salsamento*, & lasere: & per totum diem atque noctem, vino usque ad ebrietatem replerunt.

Alii vero in *aquam* frigidam ægros deposuerunt. EUEMUS THEMISONIS sectator ait per clysterem aquam frigidam injiciendam. Sed hæc omnia gravia, atque execrabilia, & ægrotantibus perniciofa esse perspicimus. Etenim *phlebotomiam* nihil jugulatione differre ratio testatur.

(a) alii vocant *διπλάσματα*

(b) erodentibus.

Quippe cum hæc faciat quæ ipsa nititur passio, mentem disjicere, & corpus in mortem per sudores solvere, ac ad suæ primordia revocare defluxionem, atque casum virium augere.

Quibus denique cōmmoti eorum successores, ajunt esse eos *phlebotomandos*, qui proni ac declives in *cardiacam* sunt passionem, non advertentes, (c) quia ipsa quoque in passionem prona declivitas nulla re alia corpus adfici quam solutione testatur. *Clysters* etiam adhibentes quos utiles probaverunt, corpora resolvunt, & ob acrimoniam aperiunt. Sed ajunt coacervatam atque celerem per superficiem corporis (d) insumptionem retineri, cum ad ventrem, vel intestina fuerit conversa fluentia. Hoc quidem si more mechanico, ac simili miraculo se facere posse promittunt, ut aperiennes ventris interiora, superficiem corporis claudant, erit credibile quod promittunt. Sin vero, ut in omnibus videmus, superficie fluentia augeri potius quam minui interiorum fluxu, debilitate crescente cognoscunt, (e) contrarius procul dubio clysteris usus (f) accipitur, atque fluentium relaxator.

Dehinc consequens non est, imo etiam incongruum judicandum, articulos (g) igneis medicaminibus conficere, ut ex alto ad semet materiam ducant. Injicere quoque intestinīs acriora, ut illuc concurrens ex articulis materia, atque ex

(c) quod.

(d) dissipationem.

(e) noxius & inutilis.

(f) cognoscitur.

(g) igneæ acrimonie.

omni corporis superficie adtrahatur, rursus ad altiora corporis conducta, similis erroris esse probatur. *Est* igitur *melius propria viarum ac naturæ spiramenta servare, & non infracta corporis fortitudine, acutiori atque celeri solutioni corpus aptare.* Ferventia vero & ignea & urentia ad (h) visa mentis simplicia, quæ adpellant *phantasiam*, sunt frigori atque torpori congrua, ad virtutem tamen incongrua. *Est enim solutioni accidens atque comes corporis frigidus torpor*, qui ferventibus rebus aucta passione necessario duplicatur. Serviunt enim dominantibus adpendentia. Dehinc acria, siquidem non sint mitigativa, celeritatem passionum acutiorē faciunt adjuvando. Prohibemus (i) injectionem aquæ frigidæ. Siquidem celerrime calefacta interiorum fervore, adjuvet solutionem: faciat etiam (k) delectatione quadam ventris officium provocari. Non aliter & in aquam frigidam deponendos prohibemus ægrotos: non enim manet lenis atque mitis (l) constrictio.

Item ex *sinapi* cataplasma prohibemus. Siquidem sit *recorporativæ* virtutis, quam *Græci μετασβεστικὴν* vocant, cum passio atque ejus celeritas mitem demonstret atque exigat curationem. Præterea *sinapismi* acrimonia hortationem fieri sudorum, nemo est, qui nesciat. Sicut enim semper *lachrymam* commovet oculorum acrioris humectatio *collyrii*; non aliter supradicta contingunt.

Item *bulborum* putamina molliunt, non constrin-

(h) quantum ratio exigere videtur.

(i) cum clystere.

(k) irritatione.

(l) quæ ex aquæ frigidæ balneo perficitur.

gunt. Illa vero quæ eorum (*m*) *corpulenta* videntur, recorporativæ virtutis esse noscuntur. Reprobamus etiam *aspergines* ex calce atque facibus, & pipere. Hæc enim singula corpus incendunt, & in ignis vicem suburunt, & superficiem corporis vulnerant: quò fit ut sæpe transitum faciant in gravissimos tumores. Non sunt hæc denique ex genere mitium adjutoriorum.

Est etiam (*n*) iners *allium* dare atque *laser*, & *salsamenta*, vel communiter acriores cibos, sunt enim digestionem in ventre difficiles, atque in (*o*) spiratione corporum tardi, & inflant. Hæc nunc communiter omnibus respondenda. Etenim TARENTINUS HERACLIDES phlebotomat atque clysterizat, & calidis, & laxativis utitur cataplasmatibus. Nunc quomodo ASCLEPIADEM adhuc quidam recte loquutum accipiant, & ea quæ posuit principalia, retractemus.

(*m*) succus bulborum acris.

(*n*) non secundum artem.

(*o*) digestionem ac distributionem in corpus.

C A P U T XXXIX.

Utrum recte ASCLEPIADES, cardiacos curaverit.

Hic quoque secundo libro *celerum*, vel acutarum passionum, providens ne qua sit in corpore cruditas, *clysteres* adhibet operantissimos, ob (*a*) transversionem faciendam. *Primo* nescius

(*a*) aversionem, & revulsionem.

quæ sit operans in *cardiæ* causa, & tanquam HEROPHILI sectator, indigestionem, atque corruptionem intuendam existimans. *Secundo* ignarus; quia post antecedentem diem esse in corporibus indigestio potest: at vero *cardiacorum* passio frequenter quinta, vel sexta die emergere perspicitur. *Tertio* est gravis atque noxia clysteris injectio, non solum *solutione* laborantibus celeri, sed etiam *strictura* adfectis. Siquidem commoveat atque turborem corporis efficiat, quando fuerit operosior ac frequens, ut ASCLEPIADES jubet: in diaphoreticis vero (b) interfici (*), livor esse probatur.

Ipse denique ASCLEPIADES de peripneumonicis scribens confitetur noxios esse *clysteres*, dicens; clysterum genus non in peripneumonicis solum noxium, sed in omnibus etiam sine febre passionibus insidiosum; atque vexabilem corporum eorum usum judicans: item specialiter indicans injectionum vexatione corporum *solutiones* augeri, atque jactationes, & sitim vehementem: *Siquidem sunt*, inquit *virium captrices*. Idem clysterum vexationem etiam in *pleuriticis* demonstravit. Similiter & in *phreniticis* tanquam interfectricem metuit ventris turbatam solutionem, quorum debuit memor neque in *cardiacis* clysteres adhibere. Alios enim plurima *stercorum* gravatione oppressos, & propterea *sudantes* salutare est relevari *clystere* ad mentis (c) alienitatem detrahen-

(b) injici noxiū.

(*) interficiens.

(c) alienationem.

dam, sed hoc simplici atque miti usu clysteris, quos ita adfectos non dicimus esse *cardiacos*.

Item post injectionem adhibet *cataplasma* sinistrae mamillae, constrictivae virtutis: sed corpus, ob excludendum frigidum torporem, calefaciendum probat *unctionibus* olei veteris, ac defricandum manibus calidis, & pannis circumtegenda loca: ex quibus, calefactiones atque unctiones superioribus dictis excludendas adseruimus. *Constrictiva* vero *cataplasmata*, non solum sinistrae mamillae erunt adponenda, sed omni pectori, atque praecordiis.

Erat autem ASCLEPIADI consonans adprobanti *tumorem* in eorde constitutum, similiter laxativa cataplasmata eidem adhibere. Dehinc est ineongruum, atque non consequens adfectare per clysterem e eorde aliquid trahere, & constrictivis cataplasmatibus e superficie corporis materiam ad id, quod patitur revocare; ut stricturem, quam esse in tumore eordis advertereat, duplicare videatur.

Jubet etiam dari *vinum* (d) noctibus, diurnis, atque jugiter: sed id vinum cui *salem* miscuerimus, & quod adpellavit *τετραλκυσταμηνον*. Cito enim inquit currit, ac labitur, & ad omnia corporis membra pervenit. *Cibum* dat betam cum lenticula, quem adpellavit *sentlophacen*, vel lenticulam cum ptisana, aut oryza, aut aliea, vel aliqua ex maritimis, & quid ultra inquit? ea nos dare convenit, quae aegri fuerint voluntati gratissima. Probat autem *vinum* dandum post cibum: siquidem (e) solum facile penetret, ac pertranseat corpo-

(d) noctu interdium.

(e) i. e. ante cibum datum.

ra, non aliter quam si sine ulla fæce per (f) liquatoria fundatur, quorum cavernæ, nullis obstantibus, facile accipiunt, atque reddunt accepta. At si post cibum (inquit) datum fuerit, manebit, non aliter quam si cum fæce, ut supra dictum est, in liquatoria fundatur. Jubet etiam *meracum*, non mixtum dari. Hac enim ratione (inquit) *exusta vie* tanquam ex igni conductæ sudorem retinendo constringunt.

Est autem iners, & inertiae plenum, tota die atque nocte vinum dare, & cibo nutrire. *Plurima enim adjectione nutrimenti vires opprimi necesse est.* Item *ptisana* ventrem commovet, in fluorem lapsum, suæ faciens (g) qualitatis. Contraria denique lenticulæ qualitati probatur. Vinum quoque incongruum, atque intemporale, & immodicum probatur. *Incongruum*, siquidem sit *sulsum*, quod adpellavit *τετραλασσωμένον*, & propterea ventrem solvat, & ex omni corporis parte vires deponat. Sit præterea *inflabile*, atque virium vexabile, non solum ægrotantibus, sed etiam fanis hominibus. Forsitan (h) hoc & *fervens* (i) dederit. Tacuit enim frigidum dandum (k) Culpanis denique libris, quos de *lue* conscripsit, CLEOPHANTI sectatores vinum frigidum dantes. *Immodicum* diximus, siquidem plurimum det atque extentum: & *meracum* temperamento quærit, cum etiam fani quanto plus biberimus, tanto plu-

(f) colum.

(g) i. e. laxum, lubricum.

(h) vinum.

(i) ASCLEPIADES.

(k) culpat.

rimum sudoris effundimus. *Intemporaliter* autem: siquidem ante declinationem dandum iussit.

Est præterea *ridiculum*, quod post cibum dandum vinum propterea dicat, ne citius currens corpora pertranseat, probans e contrario *falsum* dandum, quo citius corpora penetret, ac suos effectus exhibeat. *Hic est ille ASCLEPIADES frigidans, atque calefaciens, exantlans atque replens, & contrariis semper utens rebus, in his passionibus.*

C A P U T XL.

Utrum recte THEMISSEON cardiacos curaverit.

THEMISSEON vero quædam recte dixisse perspicitur ob *cardiacorum* curationem, quædam *prave*. *Vino* namque cum *amyllo*, trito cum *bulbis*, & *ammoniacy gutta* cum *vino* & ovi albore, & *pipere* trito cum *sinapi*, corpora defricanda existimat. Dat etiam cibo *allium* cum pipere: dehinc in scaphulam deponi jubet ægrotantes, quæ sit aqua plena calida. Item post cibum adhibet *gestationem*, siquidem sint, inquit, imbecilla ac debilia nimium corporis officia, & indigeant hoc adiutorio, quo partim etiam *caro* commoveatur, sua (a) promota (*) substantia, hoc est *spiritu*, atque *nutrimento*, ex quibus concreta perspicitur: quæ omnia facere valet gestatio, omni corpori suffundens materiam. Mox denique inquit adleva-

(a) i. e. spiritibus & humoribus celerius motis.

(*) præmota AMM.

tos, atque magnitudinem accipientes pulsus invenimus.

Sed hæc ASCLEPIADIS nugis sunt adjungenda. Demonstravimus enim ferventium medicaminum fricamenta esse necessario noxia, & sinapi (*b*). Tentat etiam *inflabiles cibos*: & quamquam hæc sint omnibus celeribus atque acutis passionibus inimica, multo tamen vehementius *cardiacis*. Gestatio vero & incongrua, & intemporalis esse probatur. *Incongrua* inquam, siquidem sit laxativa. *Omnis* etenim *motus viarum efficit raritatem*. *Intemporalis* autem, siquidem post cibum fieri jubeatur. Etenim si sanos post cibum vexat motio, non permittens naturæ quædam requie, ac tacito motu ad suos effectus (*c*) accepta perducere, quid sperare de ægris ac solutione laborantibus poterimus? *Pulsus* vero post gestationem erigitur *cardiacorum*, non ob resumptionem virium, sed ob turbationem corporis motu conceptam, ex qua magis (*d*) adjuvari passionem dissolutione corporis judicamus.

Hic ratio celerum cum febricula passionum curationis terminatur. Nunc transeundum ad eos qui sine febribus esse noscuntur.

(*b*) in usum vocat.

(*c*) cibum ac potum.

ACUTORUM MORBORUM

LIBER III.

CAPUT PRIMUM.

De Synanche.

CElerum *cum febricula* passionum curationem præscriptis tradidimus libris: nunc autem earum quæ *sine febris* esse noscuntur ordinabimus, quo cunctarum perfecta distinctio compleatur. Initium namque a *synanchica* passione sumemus, quæ nomen a *suspendii* similitudine habet, quod non aliter quam laqueus præfocans interficiat: nam *Græci* ἀγχόνια suspendia vocaverunt, sive quod spiritum continendo spirationem neget: *Græci* enim συνέχειν continere adpellant. Alii vero etiam *cynanchen*, vel *lycanchen* hanc passionem vocaverunt, siquidem frequenter hæc animalia adficiat. Nam canes κύνας, lupos λύκας vocaverunt, quorum quoque similes voces sive ululatus in *synanchica* passione constituti, cum præfocari cœperint, emittunt.

Synanches igitur alia est *sine* manifesto indicio, alia *cum* visibili atque manifesto: & alia *intra* oris spatium, alia *exterius*, alia ex *utroque* hoc, *exteriore* atque *interiore*, parte *dextra* vel *sinistra*, aut in *utraque*. Denique quidam specialem discretionem etiam nominibus posuerunt, ut *VALENS physicus* libro tertio curationum. Eam igitur, quæ *sine* manifesto tumore est, *sine* nomine reliquerunt. Eam vero quæ *cum* manifesto, si in *utra-*

que (ajunt) parte (a) *interiorem* fuerit, *cynanchen* vocandam. Siquidem faciat difficultatem *spirationis*, atque *oculorum* prominentiam, & *linguam* procidentem, tanquam canibus avidis sæpe contingit, cum ea quæ minime transvorare possunt, admonente natura, aviditate impavida, minas contemnentes invadunt, quæ sæpe faucibus inherentia, atque ancipiti retentione tardata, neque percipere, neque reddere valuerunt. Eam vero, quæ in altera fuerit parte, *paracynanchen* vocaverunt. Item in exterioribus, atque utraque parte tumore constituto *hyanchen* adpellaverunt. Siquidem *suum* colla his sæpissime (b) inflationibus adficiantur, quos Græce *hyas* adpellant. At si *interius* atque *exterius*, & in *utraque* parte fuerit tumor, tunc proprio nomine *synanchen* memorant nuncupandam. At si in *altera* fuerit parte, *parasyanchen*. Nihil autem refert speciales differentias proprietate nominum separare.

Antecedentes *causæ*, quibus hæc sufficitur passio, aliquæ sunt *occultæ*, aliquæ *manifestæ*, atque ceteris quoque communes passionibus, maxime tamen conabiles atque laboriosi *vomitibus*, plus etiam si post cibum jam corruptum. Item *vinolentia*, vel *nivis* potatio, aut *exclamatio* vehemens, atque eodem modo perseverans, quam Græci *monotonon* vocant: Item *catarrhus*, & acriores cibi præter consuetudinem accepti; item ferventia atque *ignita medicamina* pota, vel purgatio per *helleborum* provocata, quibusdam etiam *feminis* menstrualis retentio purgationis. Adficiuntur au-

(a) faucium.

(b) forte inflammationibus.

tem hac passione magis *vir*i quam mulieres, quorum plus *etatis medie* & juvenes, quam pueri atque senes.

Hanc definiens ASCLEPIADES passionem secundo libro explanatorio aphorismorum HIPPOCRATIS, *synanche*, inquit, *est humoris fluor, sive humectatio faucium, vel summitatis ipsarum, sepiissime ex capite accidens*: sed hoc peccanter definiunt. Omnis enim humoris fluor quem *rheumatismum* vocant, multi liquoris est lapsus, sive egestio. In *synanchicis* vero tumor videtur, & non, ut supra diximus, humoris plurimi egestiones, nisi hoc aliquando ex *pressura* venerit.

Nos vero juxta SORANI sententiam *synanchen* dicimus *difficultatem transvorandi atque præsocationem acutam ob vehementiam tumoris faucium*, sive in locis quibus nutrimenta transvoramus. Adjecta est autem transvorandi difficultati præsocatione celerrima, sive acuta, ad discretionem tumoris *tonsillarum* sive *uvæ*. Ubi enim *synanche* fuerit, etiam tumor necessario locorum supradictorum consequetur, sed non illico, ubi tumor fuerit eorundem, etiam *synanche* nuncupatur. Siquidem qui mediocri difficultate fuerint transvorandi impediti, nondum *synanchici* videntur. Hæc enim in magno tumore passio intelligitur habere substantiam. Item ad discretionem præsocationis illatæ per *laqueum*. Est enim ipsa quoque acutissima, atque celerrima præsocatione, sed non ex tumore (c) descendens.

C A P U T II.

Quæ consequantur synanchicos.

Sequitur autem eos qui jam passione tentantur *querela* sine ulla ratione, atque difficilis motus *colli*, & *gutturis*. Item *salivatio* plurima præter tumorem, subdolens *faucium* sensus, cum asperitate sensibili. Item *difficultas* transforandi liquoris soliti, salivarum more collecti: tunc spirationis velut impedimentum, tanquam obstantis crassioris humoris. Surgente vero ac crescente passione, sic ut manifesto *tumore* pars fuerit rubens facta, videbitur tumor *faucium*, atque *uvæ*, & supra *linguam* partium, & summitatis *gutturis*, cum difficultate transforationis omnium acceptorum. *Præfocatio* etiam pro tumoris modo, spirationis difficultas, & nausæarum provocatio. Dehinc sicca (a) *tenfio*, si quis os ægrotantis aperuerit, & digito linguam (b) oppresserit, invenitur.

Crescente vehementius passione, omnium *tumor* efficitur, *colli* atque *vultus*, & humoris crassioris ac salivarum fluor, *oculi* prominentes, sanguinolenti, & venarum extensio. At si peius increverit, *linguæ* ultra dentes ad exteriora *prolapsio*; ariditas sive siccitas *faucium*; articulorum gelidus torpor; *pulsus* celer, densus; jacendi difficultas, & magis

(a) ex inflammatione.

(b) depresso.

& magis in supino schemate, vel in latere: frequens etiam sedendi cupiditas, item loquutio non articulata, sed confusa, atque cum dolore.

At si in *exitium* passio cæperit ferri, *livor* vultus: *vocis* amputatio: gutturis atque pectoris *stridor*: *recurso*, sive recursus poti liquoris: *pulsus* defectio, quam *Græci* ἀσπυμία vocant, & quibusdam oris spumatio. Tunc etiam necessario *mortis* effectus.

At si sine manifesto tumore fuerit passio, sequitur *collorum* tenuitas, cum *extentione* atque subreptione inflexibili. Item *vultus* & *oculorum* cavitas: *frontis* extensio, *color* plumbeus, *spiratio- nis* difficultas plurima, nullo, ut supra diximus, manifesto tumore, sive (c) inflatione aliqua adparente, neque in internis, neque in externis partibus, hebetudo plurima, atque imbecillitas ægro- tanti: & celerrimus, vel acutus cum præfoca- tione, mortis effectus.

At si circum colla se *ignis sacer* infuderit, sive in *pectore* adparuerit, & fuerit *perseverans*, frequenter bonum portendit. Siquidem adscen- sus tumoris ex alto ad *superficiem* venire videatur. At si sine ulla ratione adjutorii cujusquam medicinalis beneficii, repente (d) non adparet, salutem negabit: descensus enim a *superficie cor- poris* ad altiora monstratur. At si forte non (e) secundo irruens, vel ex alto acceptus ad *superficiem* fuerit *ignis sacer*, sed antecedens passionem, aut eidem concurrens, omnia mala significat.

(c) inflammatione.

(d) introrsum redit, atque divanescit.

(e) i. e. in statu morbi.

Humor autem plurimus, siue *salivarum fluor* in crassitudinem coactus si *in statu* adparuerit, mala ostendit. *Post statum* vero passionis, salutaria pollicetur. (f) *Alias* enim plurimam *præfocationem* significat, (g) *alias* corporis *laxamentum*: in quibusdam etiam tantum tumor increfcit, ut stricturem faciat in faucibus atque gutture, & mento.

Est autem passio stricture acuta, atque celeris, & vehemens, & sæpissime continua, aliquando intercapedinata.

(f) i. e. in statu.

(g) i. e. post statum.

C A P U T III.

Quomodo curandi sint synanchici.

OPortet in passione constitutos, jacere *loco lucido*, atque moderatæ amplitudinis, nullo etiam *odore* corrupto, *calido*. Est hujusmodi laxativus aer, & qui primus tumentibus misceatur. Jacendi *schema* esse supinum convenit, paulo levatius capite collocato, firma atque immobili positione, vel qua se magis relevari ægrôtantes dixerint. *Omnis enim motus (a) dolidus est tumore oppressis*. Lanis etiam mundis ac mollibus & non intusis *colla* protegenda cum *thorace*, adhibita articulorum blanda fricatione. Transmittitur enim naturalis vaporis laxamentum, etiam ad illas partes, quæ patiuntur.

(a) molestus.

Adhibenda quoque *requies* & *abstinentia* usque ad primam diatriron cum *gargarismate* laxativo, cujus species sive materias paulo post subjiciemus. Adhibenda etiam *fomentatio* olei dulcis calidi, & adponendæ exterioribus partibus vesicæ oleo dulci calido semiplenæ.

Adhibenda etiam *phlebotomia*, si vehementer passio coegerit; *intra diatriron*. Etenim indiget repentina sanguinis detractio; ob celerimum laxamentum. Si autem minus necessitas impulerit, *in ipsâ diatriron*, vel durantibus viribus etiam *post ipsam*, phlebotomia poterit adhiberi, (*) sic tunc necessitas emerferit faciendi. Cujus facti rationem de specialibus adjutorijs scribentes docebimus. Igitur intra diatriron phlebotomato erit post detractioem sanguinis *caput fovendum*, atque *collum* oleo calido; & ex eodem *auribus* quiddam immitendum; tunc *gargarizandum*. Totum dabimus *aquam* calidam: vel *mulsum*, & non coacervatim, sed paulatim; ne transvoratione gravi ac percussu tumentia (b) indignentur.

At si in ipsa diatriron phlebotomiam adhibuerimus, oportet post detractioem factam circumungere *corpus* ægrotantis oleo dulci, atque calido, & *faciem* aqua calida mediocriter fovere. Tunc *sorbilem cibum* dare, sed omnino tenuem, vel fluidum, vel panem ex mulso tinctum. At si *transvoriatio* fuerit difficilis, qua obliſtente non percipiant ægrotantes accepta; erit sufficiens viribus fulciendis *mulsum* guttatim faucibus infusum: perseverandum etiam usque ad declinationem passionis, in alterna dierum cibi refectioe.

(*) nonne potius si?

(b) irritentur.

Convenit præterea *post phlebotomiam* sequentibus diebus *cataplasmatibus* uti, quæ circum colla erunt extrinsecus adponenda, miti tamen simplicitate confecta, ut est *panis* calidus ex aqua & oleo, vel mulso diligenter emollitus, vel *pollines* tritici aut hordei, aut seminis *lini*, aut *fenu-graci*. Singula hæc sive commixta ex calida & oleo & melle, vel aqua in qua fuerit decocta *hibisci* radix, aut contrita & admixta. Mutanda præterea frequentius erunt hæc *cataplasmata*, ne perseveratione sui, corrupta corporis exhalatione, in *acorem* veniant. Erunt etiam calefacienda, quo (c) tardius maneant evaporata, positis extrinsecus *saccellis* ex cantabro aqua cocto confectis, vel *vesicis* calida & oleo semiplenis.

Convenit etiam *spongiarum* vaporatio, expressarum ex aqua calida, aut admixto oleo, vel decoctione mitium materiarum laxativæ virtutis. Adponendæ quoque spongiæ *collo* atque *gutturi*, & his partibus, quæ (d) haustum negant, vel ori & naribus: jubendus etiam æger *aperto ore* ad semet vaporem rapere (*). Descendentes enim, ad altiora haustu raptæ vaporations tumorem relaxant.

Sunt etiam *gargarismata* congrua cataplasmatibus, ut *oleum* dulce est, atque calidum, vel calida & oleum: tunc *mulsum* aquatum, & decoctum: & *lac* singulare, sive cum melle, aut aqua admixtum, ut omnia detergantur, quæ forte lactis tactu fuerant (e) derelicta, ne remanentia

(c) diutius calida maneant.

(d) deglutitionem impediunt.

(*) Ascendentes A M M.

(e) nimirum partes lactis caseosæ.

fervore locorum in acorem veniant. Item utendum *decoctione* cantabri atque glycyrrhizæ, vel lini seminis, ac fœnugræci, sed nusquam ad crassitudinem succi facta decoctione, ne ob viscosam tenacitatem, humorum fluori connexa, difficultatem faciat spirationis. Tunc etiam decoctione *hibisci* utendum, vel *malvæ* agrestis, aut *myxarum* Syriarum, aut *musci* herbæ, atque palmularum pinguium, vel fici succulenti. Item succo halicæ aut ptisanæ.

At si passio cœperit declinare, convenit etiam *Sybariticum* & *Creticum* passum. Ea vero quæ sunt leviter *stringentia*, & quæ adpellant (f) *symmata*, nunc incongrua judicamus. His enim utemur quoties *initia* fuerint passionis, levibus adhuc querelis adfecto ægrotante, aut dolore levi in *faucibus*, vel *uva*. Tunc enim etiam *THESSALUS* adhibendam *poscam* judicavit, siquidem pronos atque in passionem *synanchicam* declives, nec dum tamen patientes (g) vocaverit.

Utendum denique non solum posca, sed etiam *decoctione* leviter constringentium materiarum, ut *rosarum*, *palmularum* *Thebaicarum*, *lenticule*, *myrti*, *lentisci*, *massichis*, quæ singula erunt in mulso decoquenda, vel quolibet ex supradictis succo, quoties viderimus constrictivam virtutem admixtione laxativi liquoris esse frangendam. Facit etiam *oryzæ* succus, atque *diamodion* medicamen mulso resolutum, ac sæpe (h) substantia servata faucibus illitum. Non aliter etiam quod *diamoron*

(f) εὐφρατα.

(g) curaveris.

(h) non dissolutum.

adpellatur & *dioporon*, & (i) *diamyrrhion*, sive (*) *ANDRONIS*, & *POLYIDÆ* (k) *sphragis*, & *anthera* cum melle, & omne medicamen quod confectum sit ex *malo cotoneo*, aut *Punico*, vel *rose* floribus, vel mali *Punici* cortice, sive *galla*, vel *omphacio* aut *lycio*, & his similibus.

Sed in augmento passione constituta illis utemur, quæ supra jamdudum memoravimus.

Humorem præterea fervore (l) nutritum, si glutinosum viderimus factum, tanquam in oculis supernatantem, spongia calida detergimus: sin vero in (m) alio fuerit constitutus, *dypyreno* immisso præfecto ejus capite lana molli, ac limpida. Etenim si remanserit, præfocationem magis accelerat. At si nimium *altiora* tenuerit, ut videri non possit, erit tenuandus, dando *mulsum*, sed præcoctum. Est enim efficacioris virtutis, quam si non fuerit coctum. Quidam etiam *ptisanam* dederunt parvo sale admixto. Sed sunt fugienda, quæ usque ad sensum veniunt mordicationis: siquidem tumoribus provocatis fluor quoque humorum crassescat. At si *venter* officium non agnoverit, etiam *clystere* utemur, injicientes aquam calidam cum oleo, nunc solam, nunc admixto melle. Etenim surgens ex isto liquore *vaporatio* (n) collaxat tumentia, & egestus venter facilia facit spiramenta, non solum *synanchicis*, sed etiam sanis hominibus. Manens

(i) *diamyrton* vel *δίαμυρτιον*.

(*) *adste p stilles*, AMM.

(k) *trochisci sigillo aliquo notati* ?

(l) densatum.

(m) in imis faucibus.

(n) colla laxat.

enim (o) *alienitas* gravat, atque oppressione quadam acerrimas facit corporis exhalationes, quibus tumentia provocentur, caput impleatur.

Sed post clysteris usum erunt etiam *cucurbitæ* cum scarificatione adponendæ, dimissionis tempore. At si continuatio fuerit, initio lucis, quo tempore etiam cæteris (p) *disjunctivis* adiutoriis uti conducit. Adponendæ aliæ igitur *collo tenus*, vel *guttur*, quæ loca anthereona *Græci* vocaverunt: item *cervici*, sive nervis majoribus, quos tenontas adpellant. Item singulæ ex utraque parte sub *aurium lacunis*, quibus in locis etiam faucium positio esse perspicitur.

At si passio perseverarit, & æger ad perferendam curationem fuerit mollis, ut ferri cuspide metu se contingi prohibeat, *sanguifugas*, quas *Græci* *σάκκας* adpellant, adponemus iisdem locis, quæ supra memoravimus. Tunc post earum casum, si (q) minime factam sanguinis detractionem viderimus, *cucurbitas* adponemus, ut præfecti sanguifugarum vulneratione, raptu cucurbitæ detractio compleatur, & olei *fomento* utemur atque *cataplasmatis* (r) consequentibus & vaporationibus: dehinc epithematibus oleo calido infusis: tunc superpositis *spongiis* ex eadem materia expressis vaporamus. Etenim *saccellorum* siccam vaporationem tanquam densabilem reprobamus.

At si major fuerit tumor, ipsam quoque *linguam* scarificamus, atque *fauces* & *paulatum* tenui ac longiore phlebotomo. Etenim *locali sanguinis de-*

(o) excrementorum aliena & supervacua fæx.

(p) stricturam dissolventibus.

(q) parcius justo.

(r) convenientibus, idoneis.

tractione tumentia relaxantur. Tunc post scarificationem mitibus gargarismatibus utemur.

Si declinare passio cæperit, etiam *subunctionibus* faucium, vel interiorum utemur, ut melle decocto: vel medicamine confecto decoctione agrestis malvæ, & fœnugræci seminis, & lini, cum amylo, & melle, & oleo: vel uvæ passæ medio, projecto ac secreto semine, contritis cum pane, vel decoctione lini seminis: vel melle, passo Cretico, quibus incocta sit radix agrestis malvæ, vel alicæ, atque lini seminis pollines.

At si passio perseveraverit, secundo vel tertio scarificationem adhibemus, non solum *gutturi*, vel tonsillarum vicinitati, quam *Græci* anthereona vocant, & nervis majoribus cervicis quos tenontas adpellant, sed etiam *occipitio* & (f) *palis*, & (*) *inter scapula*, quod *Græci* methaphrenon vocant, & *pectori*. Etenim quanquam vehementer loca transforationis patiantur, cæteræ quoque partes corporis necessario consentiunt. Multi denique non advertentes rationem (t) revincendæ passionis, sola *aversione* materiæ purgantes, atque in (u) *liquidis* causis ponentes, principaliter ajunt *inguinibus* cucurbitas insigendas, tum *præcordiis*, tum *supra mammas*, cum scarificatione, dehinc *gutturi*, atque *collo*, ejusque partibus.

At si *declinatio* fuerit confirmata, dabimus cibo *pultem*, atque *ova* sorbilia, vel porcinum *cerebrum*, longe (x) servantes omne quod fuerit *acre*,

(f) omoplatis.

(*) inter scapulas AMMAN.

(t) evincendæ.

(u) morbi causam *liquidis* sive *humoribus* tribuentes.

(x) reiicientes, fugientes.

sive immodice (y) adpetibile, vel *inurens*, vel *vinosum*, vel asperum, aut aridum, vel quod valeat transvorationis loca lacessere. Facile etenim passio ex occasione parva recurrit. Adponenda etiam *cerotaria* ex oleo dulci, aut Cyprino, vel g'eucino, aut irino confecta, vel malabathrino, cum radice hibisci. Tunc *lavacro* utendum, ac deinde *vin*o.

(y) aperibile ecstomaticum; infra apertibile l. AMMAN.

CAPUT IV.

Quomodo Synanchicos aliarum sectarum principes curaverunt.

ANtiquorum HIPPOCRATES libro, quem ad sententias (*) *Cnidias* conscripsit, ex utroque oportere inquit brachio *synanchicos* phlebotomari. Sed hoc erit evitandum. Siquidem coacervata sanguinis effusio, animi faciat defectionem, & propterea prohibeat tantum detrahi, quantum sufficiat ad relaxandum stricturem. Dividit etiam *venas sub lingua* constitutas, quod est non solum *inutile*, verum etiam *noxium*. Siquidem incongrua sit ex locis patientibus sanguinis per venas detractio. Plurima etenim in exitum provocata materies confluens, necessario completis locis absenta, modum superat detractiois, ut gravatæ partes potius adventu, quam relevatæ recessu materiæ videantur. Dehinc (a) sublevandarum venarum causa erit

(*) i. e. libro de victu.

(a) elevandarum.

laqueus collo circumdandus, & tunc maxime, quando sine ullo manifesto tumore *synanchica* fuerit passio. *Laqueus* autem, quod præfocationem augeat, nulli dubium est. Quinetiam sanguinis fluorem ex supra dictis venis difficile posse abstineri perspicitur. Neque enim aliqua constrictiva adhibere sine ullo periculo poterimus, neque divisa colligare erit cuiquam possibile. Est etiam naturale tumentia loca post divisuram in fluorem sanguinis facile devenire.

Utitur quoque *gargarismatibus* calidis, atque *vaporationibus* quomur materiam non enarravit. Dehinc *caput* corradi, & jugiter vaporari jubet *spongiis*, tunc contegi *cerotario* atque *lana*. Potum dat *aquam* calidam & *mulsum*. Passione declinante *succo* cibandos dicit, cujus speciem non enarravit: nescius etiam, quod in plerisque *declinatio* post quinque dies, vel sex adveniat, & sit *immodica* usque ad ejus initium cibi *abstinentia*. Vaporare vero oportet, sed non *caput* magis, quam *colla* atque *gutturis* exordium, quod *Græci* *anthereona* vocant. Tunc post vaporationem fovere, atque *cerotarium* declinante passione adponere. Item neque *potum*, quantum dandum, vel quomodo, vel quando, manifestavit.

Præterea secundo libro de morbis, clysterizandos inquit, atque *purgativis* medicaminibus relevandos, quæ *Græci* cathartica vocant; quorum ex acrimonia magis tumentia provocantur.

Phlebotomari quoque ex locis sub *manilla* constitutis, noxium atque putidum judicamus. Noxium, siquidem plurima oportet corpora dividi, cum neque facile sub visum venire devenire possint. *Putidum*, siquidem sine ulla difficultate ex *brachio* poterit sanguinis adprobati detractio. De-

hinc jugis atque (b) coacervata materiarum detractio, clysterum & purgativorum medicaminum, & phlebotomiæ, vexabilis esse perspicitur.

Item si plurima (inquit) *præfocatio* occurrerit, clysteris *auliscum*, quem nos tibiā dicere poterimus, *faucibus* inquit inmitendum, incendens *hyssopum*, *sulphur*, *bitumen*, quorum rapere odorem præcipit ægrotantem per eandem fistulam: quorum sine dubio promptus est error. Nititur enim immittere *fistulam* faucibus, quæ neque *aerem* tenuissimum percipere possunt, vi passionis oppressæ. Dehinc austero *fumo* ægros implendos existimat, quo sæpe etiam sani præfocatione adficiuntur.

Ultimo etiam ex duobus *brachiis* atque venis *sub lingua* constitutis sanguinem detrahendum probat, quod supra damnantes (c) frustravimus. Non enim sine multa corporis vexatione fiet.

DIOCLES vero libro, quo de passionibus & causis & curationibus scripsit, *sanguinosos* inquit homines ex *utroque* brachio phlebotomandos. Eos autem qui *minus* sanguinis habuerint, solum scarificandos. Tum *felle* taurino cum herba *pediculari*, quam *σαρκίδα ἀγρίαν* vocant, & *nitro*, & (d) *cocco Cnidio*, jugiter inquit ungendos, utens etiam *gargarismatibus* iisdem. Dat quoque *sub lingua* *piper* continendum, vaporans *spongiis* collum, & *cerotariis* contegens, præcipiens ægrum tenuandum, ultra quam fas est.

Neque nunc *solos* phlebotomandos *sanguinosos* probamus, sed *omnes* passione adfectos, permit-

(b) simultanea.

(c) frustra fieri probavimus.

(d) semine chamælēæ.

tentibus viribus, neque ex *utroque* brachio, ut supra docuimus, neque acerrimis utendum unguentis, & gargarismatibus, sicut neque in tumoribus oculorum similibus inunctionibus. Etenim *staphisagria* etiam sanos plerumque *synanchicos* fecit, quum repente (e) inflationem *faucium* fieri cogit. Dehinc omnino neque tenuari, deducendo corpus, siue ejus habitudinem, convenit medicinæ, sed relaxare tumentia rebus congruis ac remissivis.

Item PRAXAGORAS quarto libro curationum, *synanchicos* clysterizat, & sudoribus provocatis (f) deducit, aliquando etiam phlebotomat, dans quoque medicamen vomificum, quod *emeticum* adpellant. Tunc *uvam* præcidit, vel aliquando (g) dividit, & pice lenta vulnera curat, sed horum judicium ex aliis accipiendum probamus. Nam vomitus ingens distentione & præfocatione sæpe peremit. Dehinc tumens *uva* laxatione indiget, non amputatione, sicut neque aliæ quoque corporis partes, quæ necessario erunt mitigabiliter relaxandæ.

ERASISTRATUS secundo libro *anatomicorum* de singulis passionis scriptio, in quibusdam inquit *synanchicis*, vaporatione utendum spongiarum, atque cataplasmatibus, & ex vino medicamen transvorandum quod catapotium adpellavit, ex castoreo confectum: sed omnia peccanter. Etenim vinum constringit: Castoreum vero acerrimæ esse

(e) inflammationem.

(f) extenuat, emaciat.

(g) scarificat.

virtutis nemo negat, quæ indubitanter sunt tumori contraria.

HEROPHILUS de synanchicis nihil dixit.

ASCLEPIADES vero secundo libro celerum vel acutarum passionum inquit: *synanchicis* convenit sanguinis detractio atque ventris depurgatio, & *cataplasma*, & oris collutio, & *gargarismata*, & *superunctiones* tenuabiles, atque (h) *aperibiles*, ut sunt ex hyssopo, origano, & thymo, & meliloto, absinthio, fici coctione, nitro, staphide agria, centaurea, elaterio, felle taurino, (i) *cedria*, adjiciens etiam *cucurbitæ* usum cum scarificatione. Negans quidem (k) quicquam posse sanguinis elicere, sive, inquit, quod cum febribus sit passio, sive quod major causa sit tumentium partium, quæ contrario raptu superet cucurbitæ fervorem, ut non possit efficere detractiorem.

Tum *phlebotomiam* probat ex fronte faciendam, vel angulis oculorum, vel venis, quæ sub lingua sunt, vel e brachio. At si major (inquit) passio fuerit, (l) dividendæ sunt *fauces*, hoc est *tonsillæ*, & partes supra uvam constitutæ: ctenim (m) summa est in his æqualis sive par incisura, quam appellavit (n) *homotomiam*. Dehinc a veteribus probatam adprobat (o) arteriæ divisuram, ob respirationem faciendam, quam *laryngotomiam* vocant, varic ac multipliciter peccans. *Omne* etenim

(h) *aperibiles*.

(i) *subint.* resina.

(k) quidquam posse cucurbita sanguinis elici.

(l) *scarificandæ*.

(m) summi auxilii.

(n) *homoiotomiam*.

(o) *subint.* asperæ.

quod acre fuerit, atque tenuans, incendit humorem. Ipse denique in *phreniticam* venturos passionem multa inquit adfici materie, ad hæc ejusdem acrimonia. Est etiam noxia & patientibus locis *phlebotomia*, sicut supra docuimus. Item *clysteribus* utendum ob avertendam materiam, vel avocandam a locis patientibus, inconsequenter jubet.

Est enim *contrarium* detractioni per venas ex patientibus locis faciendæ, quam ipse probavit.

Item *inordinaliter* scarificandum primo, dehinc *phlebomandum* judicavit. Etenim (*p*) *locales* detractiones insidente atque (*q*) infirmata, & stante passione, adhibendas reprobamus. Est etiam *inexerciti Medici* ob febrium causam suspicari materiam raptu cucurbitæ non elici. In usu enim videmus, sine ullo impedimento in febricitantibus effectum cucurbitæ provenire, atque eductam detrahi materiam. Adducitur namque *caro*, & *spiritus*, & *sanguis*. Dehinc neque crescente accessione cucurbitas infigimus, tempore, quo ad (*r*) altiora materia conducitur. Est præterea *tumentium partium molestissima atque periculosa divisura*. Vehementes namque sanguinis effusiones efficit, & quæ prohiberi minime possint. Si enim eadem *constringere* voluerimus, celerrima *prolocutio* consequetur: at si abstinere neglexerimus, celerior mortis effectus sanguinis effusione perspicitur: vel si forte sanguinis fluorem effugerit quis, *cancrum* (*s*) atque *gangranam* non effugiet, ob augmenta tumoris.

(*p*) i. e. ex loco adfecto.

(*q*) confirmata.

(*r*) partes perfundiores.

(*s*) live.

Nos enim naturali habitu constituta cum dividuntur, quanquam constrictive tractata sæpiissime tumescere videntes, in tumore constituta cum divisa fuerint; at si constringendi caruerint facultate, vehementius in tumorem venire, desperare poterimus. Nam omnino tanto *tumore*, in quo *digitorum* immisio (t) improba esse perspicitur, atque *cataplasmatum*, & *gargarismatum* usus (u) æger atque difficilis ægrotanti videtur, quomodo non altiorum divisura inimica saluti probatur.

Est etiam *fabulosa* arteriæ ob respirationem divisura, quam *laryngotomiam* vocant, & quæ a nullo sit antiquorum tradita, sed (x) caduca atque temeraria ASCLEPIADIS inventionem adfirmata: cui, ne nunc occurrentes, latius respondere videamur, aut tantum scelus angusta oratione damnemus, libris quos de adjutoriiis sumus scripturi, respondebimus.

THEMISON vero sine febribus acutas passiones recte curare ASCLEPIADEM *proban*s, huic accusationi subjicietur.

SERAPION primolibro curationum, *clysteribus* synanchicos evacuat, atque *phlebotomia*, & *cataplasmatibus*, & *unguentis* acrioribus utitur, & provocativis, & apertivis, quæ (y) *anastomotica* adpellant. Præcavet autem in omni abstinencia cibum vel potum dare. Sed est etiam hic facile accusabilis. Etenim acria atque tenuantia excitare tumorem nemo dubitat: *phlebotomia* vero adjecta *clysteribus* vexabilis esse perspicitur. Dehinc di-

(t) laboriosa, molesta.

(u) gravis.

(x) sine ratione.

(y) ἀναστομωτικά.

cens (y) *materiarum* nomina, ea ex quibus *adjutoria* conficiuntur scribere neglexit. Cum nullo alio quolibet adjutorio minus utilis *cibatio*, *potus* probentur, arte adhibita, atque formata.

HERACLIDES *Tarentinus* 3. libro *curationum*, de internis scribens, eos, inquit, qui sanguinis *multitudine* vexantur, clystere præpurgatos *phlebotomamus*, nunc ex *brachio*, nunc ex venis quæ sub *lingua* sunt: vaporationibus *spongiarum* admotis collo atque gutturi, ex aqua calida, in qua fuerit præcocta *ruta*, vel *pulegium*. Tunc *cataplasma* adponendum probat quod *ᾠμὴν λένειν* adpellamus, ex mulso confectum, cui erit admiscenda *chamæpitys*, vel *iris Illyrica*, aut *ficus*. Nocte vero, inquit, *cerotarium* adponendum ex *irino* oleo, atque *resina* iusta parte in *comparationem ponderis ceræ*.

In his vero quibus (z) *locorum* crassitudinem suspicatur, ungendas inquit fauces *melle* atque *omphacio*, & gargarismate utitur mulso in quo præcoquit *ficum*, vel *origanum*, & admiscet *piper*. Dat etiam *elaterium* in pondere *denariorum* septem. Multis vero *obolum* dimidium cum *melle* & *aqua*; aut *mulso*. Dehinc medicamen quod adpellavit *emeticon* vomificæ virtutis, & conficitur hoc modo: *Origani*, atque *heracleotici panacis*, manipulum accipiens, demerge, inquit, in vasculum *rubri æris*, tum *rhui* quod adpellamus *rubrum*, *heminas* quatuor, atque *cepu las Germanas* viginti, quibus circumtollemus *exteriorem corticem*, & has *quantitates* immittemus. Tunc infundemus *vinum*

(y) medicinarum.

(z) succorum.

num Chium, vel *Rhodium*, aut *Cnidium* quatuor heminis, & sub sole ante ortum cuniculæ viginti diebus, atque post ortum viginti diebus, ponemus. Tunc cum fuerit liquor insumptus, infundemus alias quatuor heminas, atque ita sub sole linquimus. Tunc iisdem diebus inittimus medicamentum in pilam, & conterentes formamus *trochiscos*, quorum maiores erunt drachmarum singularum, & dimidiæ. Alii vero drachmarum singularum: item alii dimidiarum drachmarum: singulos dabimus, virium comparationi congruos, cum mulso, vel pro (aa) *electuario* cum melle. Et enim *vomitum* humoris viscosi hoc efficit, & *ventrem* deducit. Aliqui, inquit, etiam *melanteriam* admiscent, & *thapsie* (bb) succum obolos tres. At si *difficilis* fuerit *vomitus*, penna oleo veteri intincta, atque faucibus immissa provocandum probat.

Utitur etiam aliquando medicamine ex *omphacii* succo, & *elaterio* confecto, atque *diagridio*, cum nigro *helleboro*, & *sale*, si fuerint in vomitum difficiles ægrotantes: vel *elaterio* cum *aceto*, & *ruta* & rursus *elaterio* cum *sinapi*, & *salibus*.

Eos inquit, qui (cc) *perfrictione* synanchici fuerint effecti, phlebotomari prohibemus, atque clysteribus depurgari, cæteris vero omnibus ex quolibet causa synanchicis effectis, erunt hæc adhibenda: fulciendos etiam omnes judicat vel nutriendos *sola aqua*, vel *mulso*, cætera quoque ciborum prohibet.

(aa) electuario.

(bb) fucci

(cc) ex suscepto frigore.

Sed hoc omne experimentum siue tentatio (*dd*) promptissime ex (*ee*) occultis suspicionibus videtur esse provisa. Etenim (*ff*) *empiricus* solam (*gg*) servationem intuens, quam *τήρησιν* vocant, *sanguinosos* (*hh*) nunc phlebotomandos existimat, non advertens (*ii*) omnes *synanchicos* ob stricture vehementiam oportet phlebotomari (*) promittentibus viribus. Denique ridendum est etiam, quod eos, qui ex perfrictione *synanchici* fuerint effecti, phlebotomandos negat, non advertens *præsentia*, & inquirens factorum *causa*. Noxia etiam sunt *cataplasmata*, quæ adhibenda probat, atque *vaporationis* genus, acrimoniæ causa earum specierum, quas admiscendas jubet: siquidem sint incendiosæ. Item *vomifica*, quæ emetica adpellat, etiam non tumentia in tumorem faciunt devenire. Etenim *ferulago*, quam thapsiam adpellant, sufficiens est etiam (*kk*) *putredinem* partium quas adtigerit facere, atque (*ll*) *inflare* naturali habitu constitutas. Non aliter etiam illa, quæ conficiuntur ex *cepe*, & *omphacii* succo, & *rhu* rubro, vel horum similibus. Item oleum vetus acre est. Illa vero, quæ *cathartica* adpellat, per clysterem adhibenda, quæ nos purgativa vocamus, turborem magnum faciunt, atque stomachum vexant, & cætera quæque nervorum. Est

(*dd*) facillime.

(*ee*) dubiis, & incertis, non manifestis & apertis.

(*ff*) SERAPION vel HERACL. Tarent.

(*gg*) observationem.

(*hh*) tantum.

(*ii*) quod.

(*) permittentibus A M M.

(*kk*) uredinem A M M.

(*ll*) inflammare.

præterea iners, tempus dandi cibi non definire.

Nostræ etiam *sectæ* quidam adhuc veterum errore detenti, insuetas graves materias adhibendas probaverunt. Nunc *urinam* sive *finum* humanum cum *melle*, & *myrrha*, atque *ruta*: nunc *centauream*, & *absinthium*, & *abrotanum*, & *thymum*, & *aristolochiam*, & *thymbram*, quam nos *satüreian* dixerimus, & *sinapi*: nunc *Pythagoricum* atque *Isyperium trochiscum*, nomine inventoris adpellatum: nunc *POLYIDÆ spibragida* quam adpellant, atque (*nn*) constrictiva, tum unct ones & cerotaria ex unguentis *sampsuchi*, atque *roris marini*, quorum singula tumoris sunt provocativa ob fervoris nimietatem, atque desiccandi virtutem, & (*nn*) recorporandi, cum sit *celeritas* passionis, ac simplicibus curanda (*oo*) *virtutibus*.

(*nn*) districtiva.

(*nn*) τὸν μετασυνήκων.

(*oo*) medicamentis.

C A P U T V.

De Apoplexia.

Apoplexia dicta est, quod tanquam ex lethali percussu repentinum faciat casum. Est autem oppressio sæpe sine febribus, repentina, & quæ sine febribus sensu priver corpora, & semper celerissima, & nunquam tarda esse probatur. Sed ejus antecedentes *causæ* communes cum cæteris esse accipiuntur, magis tamen jugis *adustio*, & *perfri-ctio* vehemens, & *indigestio* frequens, lavacris excita, usus etiam *veneris*, & magis in *senibus*. Item

vulneratio (a) *membrane*, in pueris vero etiam vehemens (b) *saltus* *membranae* *cerebri*.

Quibusdam igitur ante casum, nullum praevidetur *signum*: quibusdam vero praecedunt quaedam significantia passionem, ut *gravedo*, vel dolor capitis, aut *vertigo*: aut aurium *timitus*, & in solitos usus difficilis motus: vultus *mœstitudo* (c): *saltus* membrorum, & magis præ cæteris partibus *labrorum*: tremula *loquutio*, & veluti minus expressa, aut interruptio proferendi sermonis, sine ulla ratione: vel *oblivio* mox dictorum: vultus etiam plenitudo: egestionum difficultas. Sed hæc communiter antecedunt, vel præeunt etiam his, qui in *epilepsiam*, vel *furorem* venturi videntur.

Irruente passione *vocis amputatio* sequitur, & *mentis oppressio* ex repentino casu, *immobilitas* perfecta totius corporis, atque *conductio* vultus: quibusdam etiam suspensio *palpebrarum*, atque *oris* hiscens distantia: *pulsus* densus, & quadam persecutione fugatus: articulorum gelidus torpor: parva respiratio: *color* plumbeus, atque involuntaria lachrymatio.

Pejorante passione atque in *exitium* ægrotantis crescente, *vultus* adductio, ita ut longior nota videatur imago: *præcordiorum* prominentia, atque totius corporis frigidus torpor: *pectoris* stridor, & superiorum partium *sudores* frigidi: immobilis etiam & super suspensa palpebrarum ac superciliorum positio.

At si passio fuerit levigata, & in *salutaria* devenit signa, corporis fugabitur *torpor*, atque fri-

(a) meningis quæ cerebrum tegit.

(b) ex ictu vel casu.

(c) palpitatio πλῆξις.

gus redeunte *fervere*: partes etiam quædam *salu* errante movebuntur, in his qui omnino caruerant: distillatus humor *faucibus* transvoratur, quamquam difficile, nec tamen (*d*) prisca intercessione impeditur. *Punctus* etiam vel *inclamatus* ægro- tans palpebram movet, atque *labia* conducit, si- gnificans sese audire vocantem posse: & universa- li dicto, quod *Græce* catholicon vocant, quidam prima die *moriuntur*, quidam duobus, vel tribus diebus *supervivunt*. Alii vero *salvantur*, quorum alii statim sese resumunt, alii *paralyfi* partis, vel partium corporis vexantur. Item quidam par- va (*e*) *conversione mentis* adficiuntur, ut aut alien- entur, aut tristes, & somniosi videantur, ut si eos quisquam e somno excitaverit, aliquid alien- num loquantur.

Est autem passio *stricturæ*, atque celer & *acuta*, & vehemens, & in *senibus* abundans, & *hyemis* tempore & autumnii fine. Vocatur etiam a qui- busdam *paraplexia*. Vehementius autem in ista passione patitur *caput*, sicuti conjiciendum ex his quæ antecedunt, atque corporis oppressione. Et sunt *difficiles curationes* fortium hominum. Debi- les etenim oppressionibus magis superantur, atque ferre majora adjutoria minime possunt. Hinc etiam *feminas* specialiter difficilius viris curari per- spicimus, atque *senes*, & *pueros*, à perfectis æta- tibus, & *tabidos* magis, quam qui habitudine vi- gent. Item eos, qui *præcæsti* fuerint ægritudine, magis, quam qui nulla fuerint morbi contagione *sauciati*. Adjuvat etiam difficultatem *hyemis*, non

(*d*) æque molesta ac prius.

(*e*) perturbatione.

solum quod corpora denset, verum etiam quod quibusdam adiutoris (f) oppugnet, ut gestationibus (g) liberis, ac nudis.

Similis autem ac vicina est apoplexiæ *lethargia*, *epilepsia*, *matricis præfocatio*, secundum aliquos, & *paralysis*, & gravatio, quam Græci *Caron* appellant, & (h) dissolutio. Discernitur ergo a *lethargo*, siquidem omnis *lethargus* (i) in *febrem*, atque cum febre fiat, rarum habeat *pulsum*, & neque semper *sensibus* privet: *apoplexia* vero & sine febribus fiat, & parvum atque densum faciat *pulsum*, & repentinum tanquam ex lethali percussu faciat casum. Item quod ex membranæ vulneratione *apoplexia* fiat, (k) *lethargia* vero nunquam.

Discernitur etiam ab *epilepsia*. Siquidem *epileptici* quidem totius corporis (l) *conductione* agitentur, & spumas agant, *apoplecti* vero nunquam. Item *post accessionem* epileptici integro habitu consurgant frequentius, *apoplecti* vero *paralysin* partium sustineant. Item *apoplexia* acuta atque *celeris* semper accipiatur, *epilepsia* vero etiam *tarda* sæpissime inveniatur.

Item a *matricis præfocatione* discernitur. Siquidem non præcedat *capitis querela* *matricis præfocationem*. Item in *accessione* conductæ atque sese sustollens *matrix* inveniatur, in *apoplecticis* vero hoc nunquam contingat. Dehinc cessante *accessione* *apoplectæ* *feminæ* nesciunt gesta, illæ ve-

(f) repugnet.

(g) non opertis, ut in *lectica*.

(h) cardiaca passio sive *syncope*.

(i) post.

(k) hoc falsum.

(l) motu.

ro, quæ *matrice* fuerint præfocatæ, refipiant atque narrent quemadmodum fuerint oppreffæ. Item *matricis* præfocatio *tarda* effe perfpicitur, hoc eft *chronia*, *apoplexia* vero nunquam.

Discernitur etiam a *paralyfi* apoplexia, quamquam idem multis videatur veteribus, ut HIPPOCRATI, & DIOCLI, & PRAXAGORÆ, & ASCLEPIADI Titienti, & DEMETRIO, & fi qui alii præterea. Inquiunt enim *apoplectos* toto corpore vitiatos *paralyfi*, *Paraplectos* vero particulis. THEMISON vero capitis vel in capite *paralyfin* cum mentis impedimento, proprie *apoplexiam* vocat. In aliis vero partibus corporis, fine impedimento mentis, hanc ipsam *paralyfin*.

Sed non oportet certare de his ex quibus curationis ratio non fumitur. Solum tamen commemorandum eft, quod *apoplexia* celeris atque *acuta* natura intelligatur, *paralyfis* vero propria quæ dicitur, *tarda* femper intelligatur. Item (m) gravatio & (n) diffolutio inter (o) refumptionem veniunt, & nunquam præcordia fufpendunt, & neque difficultatem refurgendi ut (p) alii, faciunt.

Curationem vero principaliter *apoplexiæ* nullus nobilium prifcorum tradidit. Siquidem *paralyfi* generaliter hanc putent adfcribendam. Solus HIPPOCRATES ait, (q) *apoplexiam* vehementem folvere impoffibile, imbecillem vero non facile. Item aliarum *fectarum* fucceffores *aceto* atque *oleo* caput foyent, cæteras autem partes corporis *vino*, &

(m) κέρως.

(n) κατάληψις.

(o) iis qui ex morbo convalefcunt.

(p) Apoplexia.

(q) Aphor. 42. fect. II.

oleo, lanis contegentes rudibus, atque intreſtatis. Secundo ſtudioſe caput ſovent, admifcentes *bederam*, vel *ſcrpyllum*, aut *peucedanum*, quorum fugienda eſt acrimonia atque conſtrictio.

Adhibenda eſt igitur paſſioni congrua *curatio*. Nam locandi ſunt ægrotantes loco *lucido* medio-criter, atque *calido*. Utendum etiam *articulorum* blandi tactus (*r*) continentia, atque limpidæ lanæ reſtione mediis partibus capitis, & collo. Adhibenda etiam olei *fomenta* dulcis, atque calidi, & expreſſa ex aqua calida *spongia* vultus circumtegendus. *Potus* dandus aqua calida, vel muſum diſtillandum ſenſim faucibus.

Adhibenda etiam *phlebotomia*, non neceſſario exſpectata *diatritho*, dimiſſionis tamen tempore, vel circa primæ lucis exortum, cum ex aliqua parte corporis frigidus torpor viſus fuerit egelari. Et enim qui prius quam hæc proviſa ſunt, in materiæ detractationem feſtinavere, latenter acceſſionis tempore decepti, phlebotomiam adhibent, vel certe jam exſpirantes ægrotos phlebotomando, nihil prodeſſe potuerunt. Siquidem neque materiæ fieri potuerit exitus, cum corpus (*f*) deſertum exitum ſanguinis negat, quanquam diviſa venula videatur.

Adhibenda etiam *abſtinentia*, uſque ad primam diatrithon: tum *unctio* calida; atque ſpongiarum calida expreſſarum *vaporatio*, & *ſorbilis* cibus, vel *panis*, aqua calida infuſus, vel muſo. At ſi ventris officium non ceſſaverit, *chlyſter* ſimplex adhibendus, cum *cucurbitæ* adpoſitione cum *ſcarificatione*, tempore, quo ſæpiſſime docuimus, *occipi-*

(*r*) contrectatione.

(*f*) viribus deſtitutum.

tio atque omni *spine* : spongiarum vaporatione utendum, & *cataplasmatibus* laxativis, tum *radendum* caput totum, & multis partibus ejus cucurbitæ similiter adponendæ, & usque ad declinationem passionis, *alternis* diebus *cibus* dandus : vel si viribus fuerint ægrotantes fatigati, erunt quotidie nutriendi.

At si passio declinaverit, *cerotaria* adponenda, & in oleum, vel in calidam & oleum deponendum, atque fovendum corpus. Tum *varius cibus* dandus, adjectis oleribus, tunc piscibus, & volantium carnibus: dehinc etiam *lavacrum* adhibendum, atque *pomorum* quicquam dandum : dehinc *vinum*. (t) Servandus etenim magis est supradictorum connatus atque concervatus usus, ob passionis difficultatem. At si quisquam ex *apoplexia* liberatus aliquas corporis partes paralyti (u) vitaverit, harum curationem ex libris, quos de *tardis* passionibus scribentes docebimus, sumendam jubemus. Eos vero, qui *membrane* vulneratione in hanc passionem cadunt, ita curandos monemus, ut inferius demonstrabimus.

C A P U T VI.

De conductione, quam Græci Spasmon vocant, & distentione, quam Tetanon adpellant, & earum speciebus.

Consequens est de *conductione* atque *distentione*, & earum speciebus dicere. Utraque igitur

(t) vitandus.

(u) viciatas habuerit.

tur passio ab *accidenti* nomen sumpsit, *conductio*, a conducendo atque contrahendo: *extensio*, ab extensione patientium partium. Sed ejus species sunt, *emprosthotonia*, & *opisthotonia*, quas nos prorum raptum, atque supinum adpellare poterimus, alterum ab eo, quod in *anteriora* conductionem facit, alterum quod ad *posteriora*.

Sed antecedentes *causæ* supradictarum passionum, sunt hæc; *percussus* majorum nervorum, quos *tenontas* adpellant: vel supra ipsos jacendi jugis positio, duris incumbens suppositis: vel grave quicquam cervicibus impositum: vel *meracum* potum, aut profunda (a) *perfrictio*: aut, ut sæpe contingit, *vulneratio* nervorum, vel musculorum, atque *vinum* iisdem vulneribus manentibus potum, vel (b) *frigidum*, & magis eo tempore, quo sordibus (*) carentia purgari vulnera videntur, vel in cicatricem venientia, sæpissime *raptus* occurrit. Aliquando etiam celerius, hoc est, adhuc *vulneribus* in tumore constitutis.

Est autem juxta definitionis formam *conductio*, quam *Spasmon Græci* adpellant, *involuntaria tensio*, atque *conductio partium*, cum *vehementia*, & *acuto dolore*, ob *stricturæ nimietatem*. Distentionem autem, quam *Tetanon* vocant, ASCLEPIADIS sectatores dicunt extensionem corporum, (*) ut alii vero partium; nescii (c) quomodo etiam voluntate tendimus quasdam partes: & in his, qui *satyriasi* vexantur, vel *podagra*, extensio est geni-

[a] ψέξις frigoris sensus.

[b] frigidaæ aquæ usus.

[*] scatentia.

[*] aut aliquarum partium.

[c] quod.

talium partium, vel pedum, nec tamen *distentio*, quam *Græci* Tetanon vocant. *Alii* ajunt distentionem esse *tensionem musculorum secundum colla, atque (d) buccarum*, quos Siagonitas vocant, *cum tensione, ac dolore effecta*. *Alii* nostræ sectæ scriptores pro tensione (e) *conclusionem* vocaverunt, sub alio nomine id ipsum significantes. Hanc enim *causam* passionis esse voluerunt.

Sed his omnibus communiter respondendum est, quomodo causa a passione plurimum differt. Dicendum est igitur non quæ *causa* sit distentionis, sed quæ sit *distentio*. Etenim causa, siquidem sit occulta (f) discrepat, atque pro captu mentis signorum varia esse invenitur. Ea vero, quæ concurrunt passioni, hoc est conductioni, prompta, atque manifesta, & omnibus intelligibilia esse probantur. Et est (g) *amandum*, ut vires patiuntur, *ex his quæ non discrepant, disciplinam si tradimus*.

Secundum nos igitur, distentio, sive extensio, quam ut supra diximus, *tetanon* Græci vocaverunt, est involuntaria tensio, recto atque inflexibili porrecta (h) *cremento collorum*, ob vehementem *stricturam*, sive tumorem. *Raptus* vero posterganeus, quem *Opisthotonon* Græci vocant, est involuntaria colli *retractio*, ob nimiam stricturam, sive tumorem. *Pronus* item raptus, quem Græci *Emprosthotonon* vocaverunt, inclinatio colli in anteriores partes involuntaria, ob vehementem tumorem sive stricturam. Sed *involuntaria* hæc

(d) buccas.

(e) nervorum sc. & tendinum.

(f) varia atque varia est: differentias multas habet.

(g) Græcismus sc. æui bonique consulendum.

(h) frigida & inflexibili constantia.

dicta sunt, ad discretionem eorum, qui voluntate sua colla hoc schemate componunt: ob tumorem autem, sive *stricturam*, ad discretionem eorum, qui (i) ligationibus *tormentuosi organi*, eas partes sic positas habent (k).

Tenantibus igitur in has passiones devenire hæc obveniunt: difficilis *cervicis* motus: jugis *oscitatio*, & (*) magis (l) locis volentibus: sequitur etiam non sine dolore *jacendi* positio, atque *neravorum* majorum, quos tenontas adpellant, levis *tensio*, & durities: *punctio* interpellans ex spina usque ad occipitium; atque bibendi difficilis transformatio, contemptibilis tamen: *temporum* dolor & magis eo tempore crescens, quo hiscere atque os aperire voluerint patientes: *auditus* gravis: *lingue* impedimentum, & imprompta loquutio: *salivarum* fluor continuus: *surarum* atque *vestigiorum* dolidus sensus: & sine ratione veluti *ridens* vultus, cum quadam (m) *mobilitate* suarum partium.

Adscendente passione, atque erumpente, *distentio* dura, & durities partium fit, cum dolore vehementi *colli*, atque musculorum, qui *buccas* colligant: *rubor* vultus, & (n) *colligatio* supradictorum musculorum: *dentium* quoque concubitus, hoc est, incumbens confixio: sudor plurimus: *articularum* frigidus torpor: *pulsus* obscurus: *extensio* colli: *spiratio* difficilis: *contractio* crurum at-

(i) quibus a carnifice torquentur.

(k) pronis, declivibus.

(*) maxime locis quibus nolimus.

(l) locis in adfectum venientibus.

(m) palpitatione.

(n) fortissima contractio.

que manuum, & infusi & destillati liquoris in os *recursio per nares* fit: quibusdam etiam mentis *alienatio*, cum celerrima spiratione sequitur: gutturis & pectoris *fridor*.

Sed *tetanicis* recto ductu distenta magis videntur colla, atque ita, ut inflexibilia fiant. *Opisthotonicis* vero contractus ad posteriores partes fit, cum nimia tensione, atque dolore *dorsi*, & *clunium*. His etiam crura conducuntur, & neque manus distenduntur: *digitos* conductos atque implicitos habent, ut HIPPOCRATES ait, & majorem digitum, hoc est, *pollicem* cum cæteris tenent, ut frequentius contingit: se quoque continere non possunt, sed quadam mobilitate resiliunt, cum dolor irruerit. Hi sunt *peiores* tetanicis, & omnes (o) ab alteris, quoties non sine *vulnere*, sed in vulneribus (p) *propriorum* ac salutarium locorum his ægri fuerint adfecti passionibus. *Emprosthotonicis* autem colla conducuntur in *anteriorem* partem, atque *mentum* pectori configitur: tenduntur *ilia*, & præcordia cum frequenti (q) delectatione *urine* egerendæ, & difficili flexu digitorum.

Liberari vero ex his omnibus difficile ægrotantes, si in *vulneribus* spasmus emerferit, vel si *spinæ* fuerit innata durities. At si sine febribus spasmus irruerit, facilius liberantur. *Febrem* vero secundum (r) HIPPOCRATEM in spasmus venientem *salutarem* accipimus, *spasmus* autem in febrem, *periculosum*: quanquam ejus excludant sen-

(o) sc. *peiores* sunt quam alii.

(p) principium partium.

(q) irritatione.

(r) aph. 26. l. II.

tentiam, dicentes quia secundum ipsum *febrem* corpora gravant, multo magis geminant incommodum, cum vehementibus doloribus. *Laxat* enim, inquiunt, tumorem naturalis ac *mediocris fervor*: febrium vero acer, & contra naturam *immodicus*, vexat. Quapropter ex minutione eorum, quæ (f) passionis sunt, spem futuræ sanitatis melius accipimus.

(f) quæ passioni adjuncta sunt.

C A P U T VII.

Quomodo discernimus raptum, quem Græci Spasmon vocant, a tremore atque saltu.

Discernens raptum a tremore atque (a) saltu DENETRIUS HEROPHILI sectator, in corporibus inquit, *raptu* vexatis, motum fieri per *extensionem*, atque *conductionem*: in iis vero, qui tremore adficiuntur, *agitatione crebra*. Item in his, qui saltu adficiuntur, levabilem & passibilem motum fieri indicavit, & magis in partibus sensibilibus, ac nervis, qui voluntario (b) motu subiecti sunt: *spasnum* vero etiam in (c) colligationibus membrorum fieri sensit, & non solum in quibusdam sensibilibus partibus, verum etiam in his, quæ sensu carent, atque ita inquit, *gaudio* quædam membra saltum sustinere, quædam vero nunquam: item *senectute* tremorem fieri, non rap-

(a) palpitatione.

(b) motui.

(c) in ligamentis.

tum, adferit. Addendum tamen, (d) quomodo sine ulla distentione saltus movetur, atque tremor efficitur: cum tensione autem vehementi, raptus membrorum fit.

Item secundum ASCLEPIADEM extensio atque *conductio* partium tarda & perseverans esse perspicitur: (e) *spasmus* vero brevissimi temporis, & (f) celerrimi *tremor*. Sed saltum ab his discernentes quidam ASCLEPIADIS sectatores ajunt, non extensione vel conductione fieri, sed *levatione* ac *depositione*, quod quidam non consenserunt. Etenim ex tanta *levatione*, inquiunt, atque *depositione* quam sustinent, (g) atque levata (h) ut deposita (*), extensionem, atque incurvationem vel flexum fieri probant. Hos denique motus manuum, quos ita fieri perspicimus, medium ajunt esse *saltum* (i) raptus, atque tremoris, magnitudine ac distantia temporis, jugem extensionem atque conductionem in *tremore* fieri magis, quam in saltu, raram vero in *raptu*: Item *parvam* extensionem ac conductionem in tremore, *majorem* vero in saltu, *ingentem* in raptu. Dehinc nomen quoque dicunt communius atque late diffusum, quoniam saltum solemus etiam *cordis* vocare & *arteriarum* motum.

HIPPOCRATES denique inquit *frontis* venas saltum sustinere, cum neque tremor in his partibus

(d) quod.

(e) motus spasmodici.

(f) sc. temporis.

(g) atque.

(h) ac.

(*) eaque levata aut deposita AMM.

(i) inter raptum & tremorem.

fiat. Est enim passio nervorum. Sed his respondendum est, oportere etiam vènas atque arterias & raptu vexari, atque tremore adfici, quantum in ipsis est. Siquidem etiam motus earundem partium alios atque alios fieri magnitudine atque temporis distantia differentes videamus.

C A P U T VIII.

De Curatione.

A Grotantes jacere oportet *loco* sufficientis magnitudinis, *lucido* mediocriter, atque *calido*, nullo etiam *odore* infecto, mollibus atque calidis stramentis. *Prima enim celeritatis morborum mitigatio est straminum mollities.* Dehinc *sine cibo* facimus ægrotos durare usque ad primam *diatri-ton*, si vires permiserint, somno cum silentio jacentes. Tum *lanis* mollibus, ac mundis, *oleo* dulci & calido infusis, colla circumtegemus, & buccarum musculos, quos *siagonitas* vocant, & majores nervos cervicis, *tenontas* adpellant: tum clunes, atque omne quod doluerit. Sed (a) ob permanentem fervorem, erunt extrinsecus adponendi *sacelli*, vel cujusquam materiæ vaporations, aut *vesica* oleo calido repletæ, aut *panni* calidi, aut, ut supra dictum est, *sacelli lini* femine torrido pleni, vel (b) *cantabro*, fervente aqua & oleo decocto. *Articulos* quoque manibus tumentes calefacimus,

(a) ut permaneat fervor lanæ quæ admota est.

(b) furfure.

lesacinius, & *sudorem* ob pressuram ac turborent venientem pannis calidis excipimus. Frigescit enim (c) permanens, & consensu partium passionem geminat.

At si vehementes fuerint dolores, erit adhibenda *phlebotomia*, dimissionis tempore, atque ante tertium diem, si passio coegerit: si minus in ipsa *diatritho*, aut post ipsam, viribus permittentibus. Tunc colluere aqua *calida* permittimus, & potum accipere. In ipsa vero *diatritho* oleo dulci atque calido; & mulso corpus omne perungemus. Ora etiam aqua calida foventes; tunc cibo nutrimus *sorbili*, aque tenui, ex *alica* vel *amylō*, aut *pane* ex mulso, vel pane insuccato ex eodem mulso. Oportet enim etiam cibum cibi potius quam masticare; ob dentium conclusionem: quam leviter digitis aperire tentabimus, prohibentes ligneos, ut plerique adhibent, cuneos. Etenim quassationem partium atque indignationem faciunt; toto tempore cibi sumendi permanentes.

Tum cæteris diebus ea quæ fovimus, *cataplasmatibus* curamus: dehinc etiam *spinam* totam cum *lini* seminis polline, & *fænugraci* semine, singularibus, vel commixtis ex aqua mulsa, cataplasmamus, superponentes extrinsecus quicquam de supramemoratis calefactionibus, quo possint cataplasmata multo tempore calida permanere. Item per *clysterem* oleum calidum injicimus: vel calidam & oleum: aut aquam in qua fuerit decoctum semen *fænugraci*, vel radix agrestis *malvæ*. Simul enim & stercorea detrahimus præminentia, & tumentes partes fovendo relaxamus. Utimur præ-

(c) i. e. non deterfus sudor.

terea *cucurbitis*, & magis cum passio sumserit statum: sed in *accessione*, levibus: in *dimissione* vero, etiam scarificatione adjecta. Erunt autem infigendæ *occipitio*, & *collo*. Sed aliquando ante impositas cucurbitas, expressas *spongiar* ex aqua calida, oleo, aut decoctione fœnugræci, aut lini seminis, aut hibisci adponemus. Aptæ etenim vehementer ex his vaporatio lentescenti liquori ac nervis laxandis (*d*) accipitur, & quæ musculos buccarum, quos *siagonitas* vocant, sit sufficiens relaxare. Tunc post vaporationem cataplasmatibus utendum.

Alii qui denique non sine ratione commoti, etiam teneris & (*e*) exercitis *pellibus* agnorum, vel hœdorum, oleo calido tinctis, atque madefactis, loca patientia vaporaverunt. Damus etiam oleum calidum ore continendum, & quanquam omni tempore conveniat, magis tamen cum *cataplasmata* adponimus hoc probamus faciendum, quo ex interioribus quoque *buccarum* colligatio laxatur, cibum dantes alternis diebus, donec passio declinet: si vires ægrotantis permiserint, in iisdem perseverabimus, solam aquam calidam, vel mulsam calidam, dimissionis tempore, offerentes.

Tunc cum ex parte passionem *mitigatam* senserimus, *embasim* olei vel aquæ & olei adhibemus: cujus rationem atque ordinem libris specialium adjutoriorum docebitur. Dehinc quotidianis diebus humaniore *cibo* nutrimus, præcavescentes etiam nunc *dura* quæque ac difficilis transvorationis dare mandenda, sed magis *pultes* offerentes, vel ole-

(*d*) vero simile videtur.

(*e*) paratis.

ia, vel *cerebra*, vel *pisces* teneros, & omne, quod facile accipi ac digeri potest: ne ob vehementem masticationem naturales colligationes buccarum, quas *Greci* (*f*) *χαλίνες* vocant, moveantur.

Erunt præterea loca ipsa, quæ patiuntur *cerotario* curanda ex oleo dulci, vel cyprino confecto. Item *diachylon* medicamento, & quod appellant *MNASEI*. Tunc etiam *acopis* utemur, quæ fiunt ex amylo, atque adipe, & ex infusionibus ac decoctionibus fœnugræci, & lini seminis, & his similibus. Tunc *lavacrum* adhibemus, præcaventem aquam frigidam: dehinc dabimus etiam *vinum*, ut sæpe docuimus, qualitate, atque natura, & quantitate congruum.

Veterum medicorum *ERASISTRATUS* tetanicam passionem non memoravit. *HEROPHILUS* vero nihil plus inquit, nisi quod vehemens *episthotonia* rectiora facit ea, quæ nodorum spinæ (*g*) evulsione arcuata videntur, & quod *febricula* irruens passionem solvat. Item *SERAPION* primo libro curationum sic inquit curandos *tetánicos*, quemadmodum *phreníticos*, quapropter sumendæ sunt contra ipsum responsiones, quas de phreniticis dicentes docuimus: item ex (*h*) his curationem hujusmodi passionis tradiderunt.

HIPPOCRATES libro, quem ad sententias *Cnidias* scripsit, *cerotario* inquit ungendos *episthotonicos*, & *aqua* calida eorum crura fovenda. Jacere jubet in *lineis* stramentis, utens ad ventrem movendum collyriis quæ adpellavit (*i*)

(*f*) tanquam earum fræna, & compages.

(*g*) curvatione: alii connexionione.

(*h*) *subint.* principiis.

(*i*) hodie suppositoria.

balanos, & potionibus ex radice (*k*) *bryoniae*, & *dauco*, atque *vinum* confectis. Offert præterea *farinam* coctam tepentem in partem cibi, ut sæpissime facit, permittens etiam vinum superbibendum, quando voluerint ægrotantes.

Tetánicos vero phlebotomat, non advertens adhibendam vere *phlebotomiam*, sed non solam. Non enim dignum atque sufficiens tantæ passionis unum adjutorium esse probatur. Item *collyria*, sive *balani*, & *potiones* supra memoratæ, & *vinum* intemporaliter datum patientibus, contrarium atque saluti noxium monstratur. Talia enim tempore (*l*) inopportuna nervis officiunt. Item *secundo* libro, quem de morbis scripsit, ait esse aliquando conducibile *tetanico* sive vulnere effecto atque (*m*) *primævo* corpore, & habitudine vigenti, ætatis tempore plurimæ frigidæ ablutionem, siquidem fervorem reclamet ac revocet. Dat etiam nigrum *helleborum* cum pipere, & lacte *asinino* (*n*) carne concocto potat, atque *sternutamentum* commovet.

Mirandum igitur, quod in his, qui tali passione adficiuntur, *frigida* utendum existimat HIPPOCRATES, qui jamdudum (*o*) ait *frigida* quæque esse inimica *ossibus*, *nervis*, *dentibus* & *cerebro*. Sternutamenta etiam commovere tumorem, nulli dubium est. Item asininum lac nulla ratione laxare tumentia probatur. Dehinc stomachum evertit: siquidem sit tetri odoris & saporis. Item

(*k*) τῆ μάλῃ της πίξης τριβαντες οἶνω εὐώδει, καὶ δαῦκος πίνων διδῃ.

(*l*) importuno.

(*m*) juvenili.

(*n*) cum carne.

(*o*) Aphor. 18. S. V.

helleborum nigrum nervos obsidet, atque purgando, vel (*p*) deducendo corpus, exaguet.

DIOCLES libro, quo passionēs atque causas, atque curationes scripsit; *tetanicis* inquit adhibenda mictoria medicamina, quæ adpellavit *diuretica*: tum *ventrem* deducendum, atque vacuandum: dat etiam bibendum *passum* aquatum pueris, vel his, qui ex vulnere in passionem ceciderunt. Prohibet etiam *cibum* dari, & jubet ea, quæ passione tenduntur, vaporari, & emolliri. Item *tertio* libro de curationibus, similiter *chystere* utitur, & *vinum* dulce dat bibendum, adhibens *vaporationes* nunc siccās, nunc humectās: & ungit *cerotario*, atque *lanis* patientia contegit loca.

Sed ex his primo *mictoria* vesicam moventia omnes provocant nervos, qui tunc summo atque adtento sensu (*q*) habitantur (*). Dehinc *chysteres* acerrimi, adurendo, tumores asperiores efficiunt, quos adhibendos existinat. Est etiam *vinum* repugnans, priusquam passio declinaverit. Et quanquam omne, magis tamen dulce, quod & opportune datum inflat: denique etiam jam sanos, indigestos, atque (*r*) inutiles & (*s*) implicitos facit. Est etiam profecto peccantius prohibito cibo vinum dare. Item *vaporationes* humidae siccis atque aridis repugnant: & usus *cerotariorum* soli passionis declinationi conveniens invenitur.

(*p*) extenuando ac emaciando.

(*q*) adficiuntur.

(*) Agitur AMM.

(*r*) segnes, tardos.

() anxios mœstos.

PRAXAGORAS tertio libro curationum *vaporationibus* utitur, & *clystere*, & *vomitu*. Quanta autem vexatio sit vomitus, arbitror superfluum dicere. Est enim etiam impossibilis usus ejus in his, qui neque ad transvorandum potum os aperire possunt.

HERACLIDES Tarentinus secundo libro interiorum passionum tetanicos & opisthotonicos *clystere* curat, & præpotat jure gallinaceo & *lasere*, cum primo sint hæc ventris inflabilia. Item laseris virtus acerrima, clysterum vero incendiosa.

Dehinc ASCLEPIADES secundo libro celerum vel acutarum passionum; incipiente, inquit, dolore, *tetanicos* aqua *calida* fomentamus, *nocte* atque *die* scilicet, ut præter incongruæ qualitatis percussum, etiam temporis peccato, atque immodicæ quantitatis, dolentia provocentur, quum sit tunc mitigationis atque blandimenti opportunitas. Interea inquit *sacellis* ex milio confectis foveamus, vel (*t*) *cachry*, vel *salibus*, quæ quidem sine dubio ob acrimoniam acutis passionibus sunt contraria, tanquam acre collyrium his, qui acutis doloribus oculorum adficiuntur.

Hic præterea etiam inquit *aridas* vaporationes operantius mederi, quam *cataplasmata*; non advertens, quia tunc *nervi* ob colligationem tumoris indigent laxamento atque indulgentia. Ex siccis autem vaporationibus, ut etiam ipse confiteatur, siccantur, & tenuantur, & arescunt corpora. Convenit etiam (inquit) *cataplasma* simplex, quod *ὠμὴν λύσιν* adpellant, *pueris* atque *mi-*

lieribus, & *viris*, quorum corpora fuerint (*u*) dimissa, atque melliora, vel tenera, cum potuerit id omnibus conveniens dicere. Quid enim tam vanum atque (ut ita dixerim) ridiculum, quam ob usum cataplasmatum naturam, vel ætates, ac vitæ consuetudinem (*x*) præservare? Dehinc possunt pueriles ætates, vel muliebria corpora non libere educata, neque mollia inveniri: quo fit ut communiter in omnibus utilissimum cataplasmatidis adiutorium prohiberi videatur.

Ob (*y*) istius errorem, qui non manifestis intentionibus res advertendo, *falsis curationibus* implicatur, adhibet etiam *clysteres* acerrimos atque vehementius operantes, salutarem putans ex his *febrem* generari, quo raptus, sive adductio materiæ e partibus patientibus ad *intestina* fiat. Quæ igitur major accusatio esse potest acerrimi *clysteris*, quam quod *febrem* facere promittatur? Quid enim utile ex eo sperare possumus, ex quo id perficitur, quod etiam sine tetanica passione grave corporibus existimatur? Probat etiam vehementes (*z*) *fervores* similis acrimoniæ, jubens saccello *sale* pleno aqua calida tincto partes, quæ patiuntur vaporari.

Tunc duobus (*aa*) *cauteribus* alternis sales incendi, ut ex ipsis invadens quædam spiratio penetret altiora. Sed horum acrimoniam jampridem reprobavimus. Idem (*b*) *ignem* plurimum accen-

(*u*) laxa.

(*x*) observare.

(*y*) istum.

(*z*) vapores calidissimos.

(*aa*) ferris ignitis,

(*bb*) *πυρρότης*.

dens, & (c) superponens ægrotantem, omnes *spondylos* spinæ oleo per diem atque noctem jugiter fricat, at est vehementer culpabile. Omnis etenim (dd) impressio, & *tumentia* provocat & *dolorem* geminat. Item jugiter diem atque noctem id facere jubet, (*) usu etiam sanos potest quadam vexatione (ee) in consensum mittere: quippe cum sæpe in uno latere jacentes, atque eodem tardantes schemate, vexemur. Item plurimus *frictionis* usus densat: denique etiam in ferventibus *lavacris* corporis superficies perstipatur.

Et quid ultra dicam? cum sit evaporativæ virtutis *paroptesis*, tetanos autem *mitigatione* indigeat, ob celeritatem sui. Item ait *cucurbitam* utilem magis, quam *phlebotomiam* huic probari passioni, nisi (inquit) febres prohibuerint materiæ (ff) detractiōem: vel in venis plurima fuerit plenitudo. Tunc enim erit phlebotomia adhibenda in ipsa vehementiæ summitate. Difficile enim inquit, detractiōem fieri *corpuseulorum* posse, tempore dimissionis.

Sed dicimus contra, neque raptum *cucurbitæ* posse febribus cohiberi, sicut in ipso sæpe opere probavimus: neque melior quam phlebotomia, vel (gg) prælatior usus cucurbitæ esse potest. Etenim in *augmento* phlebotomia locum habet, quo

(cc) prope adponens.

(dd) rudis tractatio.

(*) & sic.

(ee) dolorem in iis per consensum excitare.

(ff) per cucurbitulas.

(gg) magis præferendus.

tempore *cucurbitam* adhibere non licet: neque cucurbitæ tempore phlebotomiam, quo noxia probatur. *Tempus* etiam *phlebotomiae* illud est, quod etiam aliorum *amputantium* adjutoriorum (*hh*) ut est *dimissionis*, in totius augmento passionis: in *accessione* cum *simpliciter* *mitigantibus* utimur *adjutoriis*.

ASCLEPIADES autem ob extinctam falsis intentionibus (*ii*) causam, neque aptum scire potuit phlebotomiae tempus. Declinante igitur passione ægrotantes nutrit, atque *succis* & *forbilibus* cibis. Sera igitur si declinatio fuerit, quam expectandam ob nutriendum putat, aut, ut sæpe contigit, post decem dies effecta, immodica atque *interfectrix* tanta *abstinentia* judicatur. Dehinc, quæ ægro adhibenda sint, docere neglexit, utrumne *piscium*, an *volantium*, vel *quadrupedum*, sed omne genus (*kk*) corruptibile atque inflabile complexus est. Præterea linquens vere *resumptoria* adjutoria, quæ magis fuerant demonstranda, aliena ordinavit.

Hæc sunt quæ ASCLEPIADI respondenda probamus. *Communiiter* autem *repudianda est omnis alia* (*ll*) *queque fuerit acrior materia*. Etenim quidam, sicut CLODIUS ASCLEPIADIS sectator, memoravit *laser*, quem *Græci* opon *Cyrenaicon* vocant, cera involutum bibendum. tradiderunt. Dant etiam *castoreum* præbibendum, & *ferulagine* cum *euphorbio* colla perungunt, atque spinam.

(*hh*) nempe.

(*ii*) rationem judicium.

(*kk*) nempe succos & forbilia.

(*ll*) quæcunque fuerit.

Item plerique superficiem vulnerant *ignis* ustura, & ex *sinapi* atque fico adhibent cataplasma. *Alii* frigida fovant, cum nimiam viderint tensionem, & post perfusionem frigida, fricant calidis rebus.

Alii utuntur etiam lauri baccis, & thymo, & origano, & nepeta, & hyssopo, & herba salvia, & butyro, & cedria, & herba (*mm*) pulicaria, & semperviva: ausi etiam quidam *viscellum ranarum* dare, quæ omnia prompta atque manifesta peccata probantur.

Alia enim ob acrimoniam tumorem (*nn*) provocant, ut *euphorbium*, & *ferulago*, & *laser*, & *sinapi*, vel his similia: *alia* constringendo perfectam stricturam (*oo*) contendunt, ut herba *pulicaris*, quam *psyllium* vocant, & *semperviva*, quam *aizoon* vocant, & aqua frigida. *Viscellum* autem ranarum (*pp*) *experimentum* esse dicitur, & est odiosum, in semet nihil habens commodi, quod ratio probet.

(*mm*) Psyllio.

(*nn*) irritant.

(*oo*) intendunt augent.

(*pp*) nulla artificiosa ratione inventum.

C A P U T IX.

De Hydrophobia.

DEinde *hydrophobia*, quæ nomen sumpsit ab accidenti. Est enim vehemens *timor aque*. Nam *Græci* *timorem phobon* vocant, aquam *hy-*

dor adpellant. Ii denique detracta *litera* & ad-
 cientes *z*, *hygrophobiam* vocaverunt, quod om-
 nem (a) liquorem metuat: sed consuetudo ma-
 gis primum obtinuit nomen, siquidem plus *aquam*
 timeant ægrotantes, vel quod inter cæteros li-
 quores plurimum aqua præstet: Alii quoque *pho-*
bodipson adpellant, quod cum timore sitiat: PO-
 LYBUS *phengydron*: siquidem aquam fugiat. Nos
 denique *aquifugam* dicere poterimus. ANDREAS
Cynolysson vocavit, veluti ex *rabie canina* morbum
 conceptum.

Accendens autem *canis* passionis est *canis ra-*
bidi morsus, velut quidam memorant, cætero-
 rum quoque animalium, quæ sint simili rabie
 noxia, ut *luporum*, *ursorum*, *leopardorum*, *equo-*
rum, & *asinorum*. Hominum *hydrophoborum* qui-
 dam in hydrophobicam passionem devenerunt so-
 lius *adspirationis* odore ex rabido cane adducto,
 cum (b) deflectione quadam naturalis spiratio
 vexata *venenosum aerem* adducit, & (c) talibus
 inserit partibus. Alii rabidi animalis *unguibus* læsi
 in rabiem devenerunt. Memoratur denique sic
mulierem in hydrophobicam passionem venisse,
 cui *facies* fuerit leviter a parvulo *catulo* lacessita.
 Quidam a gallo gallinaceo pugnante leviter læsus
 in rabiem venisse dicitur. *Sartrix* etiam quædam
 quum *chlamydem* scissam rabidis moribus, sar-
 ciendam sumeret, atque ore stamina componeret,
 & lingua pannorum futuras lamberet (d) adsuen-

(a) liquorem ægri metuant.

(b) defatigatione.

(c) principalibus.

(d) adfugendo A M M.

do, quo transitum acus faceret faciliorem, tertia die in *rabiem* venisse memoratur.

Est præterea possibile, sine manifesta causa hanc passionem corporibus innasce, cum talis fuerit strictio sponte generata, qualis a veneno. Interea post *morsum* quidam serius in passionem veniunt, quidam tardius. Ideo etiam post annum aut eo amplius adficiuntur, sed magis plures post *quadraginta* dies.

C A P U T X.

Quæ est definitio sive agnitio hydrophobiæ.

Est agnitio hydrophobiæ, *adpetentia vehemens* & *atque timor potus, sine ulla ratione, ob quandam in corpore passionem.* Adjectum est autem, sine ulla ratione, atque ob quandam in corpore passionem, quod alii timeant potum, ut veneni admixti suspicione, vel arte providentes: quia si intemporaliter sumperint, periclitabuntur. Neque illico hi ratione timentes, hydrophobi esse vel dici possunt.

C A P U T XI.

Quæ sequuntur eos, qui in hydrophobicam passionem proni ac declives esse videntur.

Sequitur eos, qui in istam passionem proni ac declives esse noscuntur, cum jam prætangi

cœperint, *anxietas* quædam sine ulla ratione, atque *iracundia*, & corporis *difficultas*, insolitus motus: *somnus* etiam suspensus, atque turbatus, vel *vigilia*, & simul cibi corruptio, *stomachi* grædo, crurum atque brachiorum extensio, *oscitatio* jugis, & impigens (a) levandi voluntas: infueta etiam *querela aeris*, tanquam austrini, quamvis serena fuerit quies: Item difficilis toleratio, atque tædium, & recusatio imbrium; parva bibendi voluntas contra consuetudinem.

Obtinente passione *adpetentia* bibendi, atque *timor*, primum ad ipsius aque *visum*: secundo etiam si ejus audierint *sonitum*, vel *nomen*. Dehinc *timor fomentationis* olei, *pulsus* densus, parvus, inordinatus: quibusdam *febricula*, saltus *stomachi*, torpor atque stupor *articularum*, subreptio atque extensio *precordiorum* ad superiores partes, & officii *ventris* abstentio. *Urinæ* reddendæ paulatim frequentatio, *tremor* atque conductio nervorum, *vox* obtusa & velut *latrabilis*, corporis spiræ similis, sive canina involutio: *spiratio* difficilis, (b) *jactatio* corporis omnis ad ingressum hominum, tanquam secum *aquam* adferentium. *Rubor* vultus, atque oculorum, & corporis tenuitas adtestante pallore, cum *judore* partium superiorum; *veretri* frequens tensio cum seminis involuntario jactu: *lingua* prominens.

In ultimo etiam *singultus*, & *vomitus* fellis, æ frequentius nigri: quibusdam etiam (c) *timor*: manus (d) oculis tenus admotæ, vel circum

(a) levandi stomachum i. e. vomendi.

(b) anxia inquietudo totius corporis.

(c) tremor.

(d) poculis.

tractæ: *quidam* se agnoscere fatentur esse naturalem vel consuetum *aquæ* liquorem, cum sibi monstratur, sed commoveri cum viderint, ut scipse quoque SORANUS vidisse testatur, in hac passione constitutum sese hortatum liquorem ut sumeret, nec tamen potuisse. Ajunt & *militem* quemdam, ut ARTORIUS memorat, in passione constitutum, sibi indignatum, quia in bello nulla timuerit vice, sed nunc aquam cum vidisset, quæ esse consuetudini jucunda solet, metu innarrabili terreretur.

EUEMUS THEMISONIS sectator memorat fuisse *hydrophobum medicum*, qui cum prænosceret periculum, suppliciter ingredientes exoraret, & cum *lachrimarum* fluore guttis destillantibus tangeretur, exiliens vestem consciderit. Dehinc SORANUS memorat, se *infantem hydrophobum* vidisse *ubera* matris expavescentem. Item ait quemdam *Atheniensem* sibi retulisse, quod viderit *hydrophobum* ex domo fugatum ad locum venisse ubi inclusus, corpore (e) implicato, vitam finiverit: sed in ipso loco fuisse canem jacentem, quem rabie accensus repente adcurrrens monorderit.

Communiter autem est passio *stricturæ*, atque *vehemens*, & *acuta*, vel *celeris*. Etenim ob nimium tumorem, & humoris defectum ægrotantes celeriter interficiuntur. Nec DEMETRIO danda fides est dicenti, quod etiam *tarda* hæc passio possit esse, hoc est, diuturna, quam *Græci* *chroniam* vocant, siquidem dicit in ista passione levi (f) timore adfectos *biennium* transegisse.

(e) canis more convoluto.

(f) nempe aquæ.

Neque ASCLEPIADIS sectatores intelligibile quiddam adserunt, qui propterea passionem tardam putant, quia post plurimum tempus morsus inflicti, ægri morte adficiuntur. Cum non oporteat illud tempus ægrotanti imputari, quo nondum *rabie* vexatur, quippe cum passio necdum corpus adficiat, & cum (g) emicuerit, non habeat (h) *superpositiones*, seu dilationes, sicut qui specialiter tardis adficiuntur passionibus, & ob hoc celerrime ægrotantes interficiat, non solum ut *acuta*, sed etiam ut *continua* passio.

(g) ægrum corripuerit.

(h) exacerbationes, per intervalla sese remittens in-
gravescens.

C A P U T XII.

*Quæ sunt similia hydrophobiæ: & quomodo inter-
noscentur.*

Similes sunt hydrophobicæ passioni *phrenitis*, *mania*, quam nos furorem, sive insaniam dixerimus: sed hæc discernuntur, siquidem plus in (a) ipsis *caput* patiatur: in *phreniticis* vero etiam febres sequantur: in *hydrophobicis* vero plus *stomachus*: & *sine febribus* esse perspiciatur, & *acuta* atque *celeris* passio. *Mania* vero etiam *tarda* frequentius inveniatur. EUDÆMUS THEMISONIS sectator inquit *melancholiam* esse hy-

(a) Maniacis.

drophobicam passionem, sed ab hac quoque discernitur. Siquidem *tarda* sit melancholia, *acuta* vel celeris hydrophobia.

Alii quoque *aerophobos* ajunt esse similes supradictis, sed internosci. Siquidem aeris sit timor, quod generaliter *phreniticis* adscribitur. Etenim *phrenitici* quidam aerem *lucidum* extimescunt, quidam *obscurum*. ANDREÆ sectatores memorant esse *pantaphobos*, quos nos omnipavos dicere poterimus, siquidem omnia timere dicantur; si vere tamen hæc esse poterit passio. Discernitur quidem quod non solius potus, sed omnium rerum timorem faciat.

C A P U T XIII.

Utrumne animæ an corporis passio sit hydrophobia.

Q Uæsitum etiam utrum animæ an corporis passio sit *hydrophobia*. Etenim quidam esse ajunt *animi* passionem. Siquidem adpetere vel desiderare est animæ speciale, non corporis. Denique purpuram cupientes, vel statuani, vel militiam, aut regnum, aut pecuniam, neque venis, neque nervis ægrotare dicuntur, vel arteriis, sed animæ adfici passione: quo fit ut etiam *hydrophobia* animæ sit passio. Est enim adpetentia potus: quippe cum timor & mœstitudo & iracundia passionibus sint animæ. Timent igitur aquam *hydrophobi*, quo necessario animo ægrotare noscuntur. Nam omnis *phantasia*, cujus diversitates *Latini* *visa* vocaverunt, ut TULLIUS, siue illa naturalia siue

lia sive contra naturam fuerint, animi non corporis esse noscuntur.

Hydrophobi igitur phantasia jactantur, scilicet ea, quæ contra naturam esse videatur: quo adsumitur, eos animi adfici passione. Sed his, qui hæc adfuerunt consentiendum non est. Etenim adpetere vel delectari potu, sicut etiam mandere, ex corporis quadam nascitur passione. *Timor* enim per consensum animæ corpori compatiens nasci perspicitur: quo fit ut corporalem esse passionem hydrophobicam manifeste perluceat. Etenim antecedens morsus, ex quo causa descendit, utique corporis fuit, & non animæ. Antecedentia autem atque consequentia, ut est singultus & difficilis corporis motus, & gravedo, & his similia corporis esse noscuntur. Nam animæ passiones, ut philosophi volunt, nostri sunt judicii: hydrophobica autem passio ex corporis necessitate descendit: quo fit, ut sit corporis passio, sed etiam animæ occupet qualitatem, tanquam in furiosis vel melancholicis.

C A P U T XIV.

Quis locus in hydrophobicis patitur.

Vicina etiam quæstio est supra dictæ, quidnam in hydrophobicis locus corporis patiatur. Equidem DEMOCRITUS cum de Emprothotonicis diceret, nervos inquit: conjiciens hoc ex corporis (a) conductione, atque veretri tenti-

(a) spasmus & convulsione.

gine. ASCLEPIADIS, sectatores alii *membranam* ajunt *cerebri*. Siquidem secundum ASCLEPIADEM omnis passio quæ mentem turbaverit in ipsa consistat, ut *phrenitis*, *lethargia*, *epilepsia*. Quo adsumitur, ut etiam *hydrophobica* passio eisdem membranulæ adscribatur, quæ animum conturbat. Alii ajunt *diaphragma* pati, siquidem in ipso sit dolor constitutus.

ARTHEMIDORUS ERASISTRATI sectator, & ARTORIUS ASCLEPIADIS sectator, de hydrophobia scribentes, atque plurimi nostræ sectæ scriptores, ajunt (b) *stomachum* pati: siquidem *singultus* sequatur & *vomitus* fellis, & adpetentia insatiabilis bibendi, quorum singula stomachi passionis esse noscuntur: consentire tamen etiam *membranas cerebri*. Sed nonnulli ASCLEPIADIS sectatores, *stomachum* atque (c) *ventrem* pati dixerunt. Etenim bibendi adpetentiam non solum stomachi parvissimi viis, sed etiam ventris fieri probant: *vomitum* quoque utriusque partis effici passione GAJUS HEROPHILI sectator libro, quo de timore aquæ scripsit, ait *cerebrum* & ejus *membranam* pati. Etenim voluntario (d) motui servientes *nervi* atque *stomachum* colligantes, initium vel originem inde sumpsisse noscuntur.

MAGNUS vero EPHESIUS secundo libro epistolarum, ait sigillatim esse dicendum, omnia, quæ difficultate motus in hac passione adficiuntur, pati; hoc est *cor*, *stomachum*, *diaphragma*,

(b) ventriculi os.

(c) τὴν ἀνὰ γαστέρα: ventriculum.

(d) motui.

caput, ilia. Non enim *pulsus* malignum fieri posse suspicatur, nisi (e) præpatiente ea parte corporis, unde initium sumit, quæ necessario (f) sine ulla fuerit vexabili passione. *Pulsus* mutari in pejus nunquam etiam potest, neque *difficultas* spirationis fieri, si diaphragma atque pulmo naturali positione maneant, ac nullo modo tentata: neque *tentigo* frequens, atque ultra naturam, nisi virilia, sive *radius virilis* fuerit in tumore constitutus: neque visa mentem fallentia, quæ *Græci* phantasmata vocaverunt, nisi capite patienti, fieri possunt. Siquidem in (g) ipsa, vel in (h) ipso, sensus omnes sunt constituti, sensuales viæ ex ipso ad cor referantur, quorum nihil est ad medicum necessario pertinens.

Sufficit enim agnovisse, *caput* pati tempore quod mens fuerit alienata: quippe cum etiam ex antecedentibus signis pati noscatur. Præcedit enim quibusdam *dolor* capitis atque aurium *tinnitus*: visus quoque falsitas, provolantium *animalium minutorum*, tanquam culicum adspectu, quapropter palpebrationem frequentant: nec non etiam *vultus* fervor cum rubore per ora se insinuans, adtestante *lachrymarum* fluore, cum *angulis* oculorum sanguinolentis, exstantibus *venis* ex utraque parte temporum, adparet. Sed horum singuli ratione commoti, vera quidem, sed deficiente, hæc posuerunt. Præpatitur enim ea pars, quæ *morsu fuerit vexata*, unde initium denique passio-

(e) prius patiente.

(f) cum ulla.

(g) mente.

(h) capite.

nem fumere nemo negat. Patitur enim *totum corpus*, quod probamus ex his, quæ singuli dixerunt. Cum enim alii alias adferunt pati partes, omnes pati consentunt.

Fit autem probabilius ex his, quæ manifeste *hydrophobicos* sequuntur. Ea sunt *saltus* membrorum, *raptus* sive contractio nervorum, *sitis*, *aquæ timor*, *tentigo*, abstinentia vel retentio egerendorum. Plus tamen *stomachum* pati, atque ventrem recte dicimus. In ipsis enim plurima sunt accidentia signa, & manifestiora: ut *singultus*: *altus*: egerendorum *retentio*: conductio vel contractio: *sitis* intolerabilis. Sed nihil horum ad curam necessario refertur. Ubi enim passionem invenerimus, eidem parti juxta magnitudinis comparisonem adjutoria adhibemus.

C A P U T XV.

Utrum nova passio sit hydrophobia.

Quidam (a) *logicorum* quæsierunt (*) pro (b) *loco*, utrum nova passio sit *hydrophobia*, ut si novam invenirent, novam etiam causam atque curationem inquirerent: quod a nobis quidem alienum est. Fieri enim potest, ut particulares vel speciales passiones novæ fieri possint; generales autem vel principales, quarum do-

(a) rationalium medicorum.

(*) primo.

(b) suo capto.

minio cæteræ quæque subjiuntur, fieri nunquam possunt. Hæ denique consuetis atque congruis curationibus similiter curantur: sed ut plenius omnia perspiciantur, singulorum placita, sive visa, vel existimationes (c) ordinamus.

Etenim quidam ajunt novam esse hydrophobicam passionem, quidam negaverunt. Et alli (d) omnino, ut ARTEMIDORUS Sidenfis. Alii (e) specialiter, ut CARIDEMUS sectator ERASTRASTI. Item non novam esse passionem plurimi dixerunt, sed ob (f) adstrictionem probandæ novæ passionis, ajunt, neminem veterum hanc memorasse passionem, ac soli, inquit, novelli (g) *inventores* eandem adverterunt.

Certe (h) si sunt apud veteres, nec tamen hæc memorata cognoscitur. *Secundo* confundit atque turbat hac passio non solum inertes, sed etiam artifices: quo probatur ob tantam ostentationem magnitudinis nova inveniri. Delinc aliarum passionum *cause* adprehensibiles sunt, scilicet activæ atque operantes, quas *synæcticas* vocant: istius autem passionis incomprehensibilis est, quod est signum probabile novæ passionis.

Additur etiam, quod sit incurabilis. Sed his contraria sentientes falsum esse inquit, quod hanc passionem nullus veterum memoraverit. Etenim DEMOCRITUS, qui HIPPOCRATI convixit, non solum hanc memoravit passionem,

(c) ordinabimus.

(d) nullam esse novam.

(e) hanc non esse novam.

(f) difficultatem.

(g) auctores s. scriptores.

(h) multæ descriptæ sunt.

sed etiam ejus causam tradidit, cum de *opisthotonicis* scriberet: ipse quoque HIPPOCRATES etsi non principaliter de ipsa passione tractans, sensu tamen dictorum hanc memorasse monstratur, in *Predictivo* libro dicens phreniticos (i) *parvibibulos*, sono quolibet pulsatos, tremore adfici. Alienatione autem mentis *hydrophobos* vexari videmus: quapropter hos HIPPOCRATES phreniticos dixit parvibibulos, quos *brachypotas* vocant, hoc est, (k) quod modicum biberent, ob timorem liquoris.

Item POLYBUS hanc passionem memoravit, dicens *aquifugas* cito interire, quos *phengydros* appellavit. HOMERUS quoque hanc adgnosuisse passionem probatur. Conjicit enim per figuram cum de TANTALO dicit. Item ubi inducit TEUCRUM occisis octo, HECTOREM non potuisse percutere, atque ita loquutum, ut diceret se hunc interficere non posse *rabidum canem*. Cum igitur memoravit HOMERUS id ex quo fieri *hydrophobi* possunt, erit consequens, ut &, quod fieri possint, scierit.

Item Comicus MENANDER inducens senem irascentem, istius passionis imaginem vinolentis adscripsit, dicens non posse bibere eos, qui vinum usque ad vexationem potant. Ratio quoque hoc ostendere videtur. Etenim superioribus temporibus aut erant *canes*, aut non erant: sed non fuisse quis dicere audeat. Passionis etenim causam prompte HOMERUS memoravit. Si igitur fuerunt, etiam *rabie* affecti sunt: quo fit ut cum fuisset causa, ex qua *hydrophobi* fierent, atque homines qui fierent, vel pati potuissent, demonstretur, erit

(i) Βραχυποτας.

(k) qui.

rationabile, ut apud antiquos hæc passio fuisse credatur, Expavescere autem sive confundi, ut ajunt, non solum inertes, sed etiam artifices hac passione, non necessario signum est eandem *incurabilem* pronunciandi. Etenim plurimæ aliæ passiones non aliter videntium mentem confundunt, ut *satyriasis*, *apoplexia*.

Item causa præcedens ejus passionis, incomprehensibilis, ut putant, non est, quam plurimi medicorum atque philosophorum tradiderunt. At si esset incomprehensibilis, quod ex ea sequitur, manifesto esse adprehensibile, nulli negant, vel si esset incomprehensibile, id quod sequitur, hoc est passio, non tamen incurabile. Ac si incurabile, non necessario novum, ut neque *carcinoma*, Sed ajunt principaliter ex his, quæ sequuntur, vel designant *hydrophobicam* passionem nihil esse ejusdem proprium, ut *singultus*, qui quamquam eos sequatur, sit tamen communis eorum qui *hydrophobi* non sunt. *Sitis* etiam sequitur, atque *vomitus fellicis*, sed febricitantibus hæc sæpe contingunt, Item *turbatio* mentis atque *timor*, sed etiam phreniticos sæpe comitantur. Si igitur nihil proprium sequitur *hydrophobos*, sed sunt omnia communia aliis passionibus, non poterit nova passio nuncupari.

Nos quoque his consentimus. Videtur etenim hæc passio etiam frequentare quibusdam temporibus, vel locis, ut apud *Cariam* atque *Cretam*. Hæc enim insula aliorum venenosorum animalium (1) difficilis, atque pene libera, sola *canum rabie* vexatur frequentissime. *Poetarum* quoque testimonium longe vetustissimum, atque non rectis necessario verbis destinatum, accipiendum ducimus.

(1) raro altrix & procreatrix.

Item HIPPOCRATES magis phreniticos memoravit, non hydrophobos, *parvibibulos*. Nam inquit eos, quod in quibusdam phreniticis frequentare videmus, aut fastidio possessos, non solum cibum, verumetiam potum refugere: vel certe traductos visis, quæ *Græci* phantasmam adpellant, (ut ait EUDEMUS) ut accipiendum non existiment potum: vel suspitione (*m*) delirationis affecti, admixta putent venena liquori: tremunt quoque nonnunquam debilitate nervorum, & ad omnem sonitum commoventur, scilicet alienationis proprietate, & non necessario *hydrophobicæ* passionis. Quapropter aliis utendum est rationibus, ad demonstrandum, esse novam hydrophobicam passionem.

(*m*) ob delirationem.

C A P U T XVI.

Quomodo curandi sunt hydrophobi.

CURandos *hydrophobos* convenit jacere loco mediocriter *calido*, atque *lucido*, adhibita articulorum *defricatione*, (*a*) servatos etiam *insomnes* usque ad laxamentum temporale. His quoque partibus, quæ rapiuntur, vel conductione vexantur, calidis atque mundis *lanis*, aut pannis prætectis adhibendæ etiam molles *vaporationes*. In statu accessionis, dulci atque calido *oleo* clam *lanis* tinctis, vel foris a cubiculo infusis, tum immixtis foven-

(*a*) servari.

dæ, ne visu liquoris ægrotantes in commemorationem timoris reducantur.

At si aliqua fuerit *indulgentia* passionis, quæ erit adprehendenda, si etiam *febres* fuerint, ex minutione *fervoris*, si etiam non fuerint, minutione *timoris*, erunt phlebotomandi ex brachio, quo vena facilior occurrerit. Ita in fluenti sanguine evertenda sunt ægrotantium ora, atque manu excipiendus fluor, ne sonitu percussî commoveantur.

In *diatrito* vero erunt primo perungendi, sed pannis oleo tinctis (eorum enim tractu latenter corpora perungentur) extergendi quoque: at (b) *alia* soventur aliis calidis atque (c) immundis consequenter pannis, vel linteolis: tunc post perunctionem *cibus* dandus tenuis, & *sorbilis*, quo latenter cum cibo etiam potus inducatur: & *panis* aqua infusus, vel *alica* ex aqua: facile enim accipiunt.

Sed oportet magis tempora dandi servare cibum & potum: quod fiet (d) hoc genere, ut ex obliquo fabulantes de consueta vita loquantur, *lavacra* memorando, atque *bibendi* copiam.

Tunc si ægri his dictis placidi permanserint, fidenter offerimus *potum*, dimissionis tempore invento. At si commoti, vel *irati* fuerint, audito lavacro, vel potu, erit differenda oblatio: dandus interea potus in *fiatili* vasculo, subtili caverna perforato, tanquam sunt papillæ uberum; & dandus ægrotantibus, (e) præfecto *obstaculo* oculo-

(b) diatrito.

(c) inunctis.

(d) hac ratione.

(e) prius factò.

rum, vel temporaliter clausis fenestris. Est enim omnifaria *mitigatione* passioni providendum, ut nulla occasio detur excitandi furoris.

Oportet denique etiam *ministros* aptissimos esse, & primo ut sint *taciti*, neque fabulas injicientes, sed ejus respondentes dictis, & ita respondentes, ut cedenter, ac sine ulla (*f*) constantia eum consentiendo coerceant, atque ejus visa, quæ mentis falsitate efficiuntur, eidem sensim displicere, atque incredibilia faciant.

Dehinc convenit laxativis *cataplasmatibus* thoracem curare, & a tergo inter utrasque (*g*) palas, quod *Græci* metaphrenum vocant.

Cum autem *statum* sumpserit passio, etiam *cucurbita* adponenda iisdem locis, cum *scarificatione*: tum spongiarum *vaporatione* utendum: quæ quidem *latenter* erunt ex oleo atque calida exprimendæ, & adponendæ, obvolutæ pannis vel linteolis, ne humoris sensus aut sonitus exagitent ægrotantem. Tunc etiam *caput* detondendum, & iisdem adjutoriis concurrendum: *gestatio* adhibenda, in lectulo suspenso, siye portatoria sella. At si passio perseveraverit, iisdem perseverabimus adjutoriis.

Illud etiam erit adfectandum, ut si omnino *potum* recusaverint, qualibet tamen parte quiddam liquoris adsumant, & nulla indignatione ægrotantes adficiantur visu perterriti. Quod ita facere poterimus, si calidam atque oleum *clystere* per podicem injiciamus, & hoc si fieri potuerit, diurnis diebus: parvum quidem: tunc enim poterit con-

(*f*) resistantia, obstinatione.

(*g*) scapula.

tineri. Nam si fuerit plurimus humor, sua redundantia ac pondere provocat excludi. Erit enim ejus continentia *utilis* ad minuendam *sitim*. Nam neque solum *dysentericis* injectum medicamen superiora invadens sæpe stomachum atque caput vexare accipimus, siquidem eo necessario perveniat; sed etiam calidam & oleum pervenire posse concipimus, quo partibus iisdem irrigationis præbeat laxamentum. Post injectionem denique manibus admotis, impressione moderata, ex inferioribus ad superiora ducentes, liquorem adscendere provocamus.

Declinante passione erunt ægrotantes resumendi, sed multo tempore a *lavacro* abstinendi, atque *vino*, ne in periculum redeant. At si ex ista passione, ut sæpe contingit, (*h*) *satyriasis* fuerit effecta, erunt adhibenda ea, quæ paulo post dixerimus.

Antiquorum autem medicorum nullus istius passionis tradidit curationem. Ajunt denique THEMISONEM quanquam volentem, non potuisse: siquidem ex *rabido cane* quondam fuerat vulneratus, etsi ejus curationem adsumeret mente, quippe scripturus, continuo admonitus in eandem (*i*) laberetur. DEMOCRITUS vero jubet *origani* decoctionem dari, atque ipsum poculum quo bibunt; in *sphæræ* rotunditatem formari. Est autem hoc genus decoctionis acerrimum, atque stomachum vexans, & incendens: in quo etiam idem sibi repugnare perspicitur. Ait enim *hydrophobiam* esse incendium nervorum.

Quidam *Medici*, ut ARTORIUS memorat, alios

(*h*) veretri, ut antea dixit, tentigo.

(*i*) relaberetur.

in vasculum plenum frigida miserunt, alios in *puteum* posuerunt, faccis immisos, vel inclusos, ut necessitate bibere cogerentur, alii in aquam calidam, nescii quod *passionis curatio illa sit, non ut bibant agrotantes, sed ut bibere velint*: quod fiet cum passio fuerit adjuutoriis destructa.

Multi denique etiam bibentes raptu adfecti sunt graviore. Quapropter etiam toto corpore infundendos, ut putant, in aquam frigidam, magis vexabile comprobamus. Omne etenim frigus extendit tumentia. Nam propterea, ut ARTORIUS dixit, raptu interficiuntur. ARISTOXENUS ad (*k*) correptionem atque abundantiam liquoris intentus, (*l*) prædandum dicit potum, atque clysteribus utendum, communiter omnibus, depurgativæ vel temperativæ virtutis: sed hæc tumorem passionis intendendo geminant (*m*) comitantia. TULLIUS BASSUS etiam sternutamentis utitur, & clysteribus, cum generaliter hæc passio mitigatione indigeat ob acutissimam celeritatem, & non, ut hic putat, *recorporativis* adjuutoriis sit (*n*) adspargenda, quæ *Græci* metasyncritica vocant. NIGER ejus amicus etiam album helleborum dedit. EUDÆMUS autem phlebotomans, helleborum dat secunda vel tertia die, atque cucurbitas adfigit usque ad partium pustulationem. AGATHINUS libro de helleboro conscripto, jubet etiam dari helleborum in initio passionis. *Alii* podicem cataplasmandum jubent helleboro. *Alii* collyria ex ipso facientes, quæ adpellaverunt balanos, podici supponunt.

(*k*) ingurgitationem.

(*l*) semper dandum.

(*m*) symptomata.

(*n*) exasperanda.

Sed erunt communiter omnes *culpandi*, cum sit passio acuta atque celeris, & vehemens, ac sæpissime continua. Quippe cum nunquam puram atque sinceram habeat dimissionem, & est *helleborum* recorporativæ virtutis, ac propterea *turdus* passionibus conveniens, quas *Græci* *chronias* appellant, & in earum principaliter lenimento, atque regulis ciborum ægrotante præparato, (o) quod *Græci* *diætā* vocant, quod utique non sine tempore prolixo fieri potest. Sine his igitur *nihil veneno differet helleborum* datum. Est etiam grave usque ad pustulationem corporis cucurbitas adponere. Et simile quiddam, tumentes oculos ligneo baculo inungere. *Quidam* castoreo potandos jubent *hydrophobos*: *alii* rosaceo oleo: *alii* diagridio, aut elaterio, aut lacte, vel pinguibus jusculis incongrue agitantes atque gravantes ægros, & non eo tempore, quo permitti potuit usus supradictorum, præcautionis causa ac effugiendæ passionis. (p) Nunc etiam si præsens indigeat congrua curatione: *Clystere quidam* depurgant vel temperant vim veneni, quæ semper post effectam (q) passionem contemnenda est, urgentiore cogente (*) *cænoteta*. (r) Item nihil aliud quam potum dare quoquo modo nituntur, nunc gelu, vel *nivem* offerentes ægrotis, nunc viridem *ficum*, vel *pyrum*, aut *cucumerem*, & his similia. *Alii* calami perforati initium ori ægrotantis immittunt, dehinc ex alia par-

(o) quas.

(p) *subint.* cum morbus jam in statu est.

(q) acribus hujusmodi utuntur.

(*) *κεινώτης* Methodicis est analogia quædam, quam morbi eosque curandi modi ad se invicem habent.

(r) *subint.* quidam.

te per (f) aliam cavernam aquam infundunt. *Alii* poculo (t) lineo panno superimposito, vel (*) belluæ pelle, potandum putant, scilicet *superstitione* traducti, quod naturalis *authoritas belluarum* quæ canibus est contraria, timorem ægrotantium solvat.

Sed hæc, quæ vulgus per experimenta probata putat, longe aliena ab arte monstrantur. Alia quoque quæ facienda ordinaverunt, ratione rejicienda sunt, ut ea, quæ sunt *vinosa* ante declinationem offerenda. Item *frigida* sunt ob tumorem incongrua. Constringunt enim atque extendunt *stricturæ* difficultatem, ex qua sine dubio *hydrophobica* passio confecta probatur.

(f) illius.

(t) ligneo.

(*) felle REINES. *Var. Lect.*

C A P U T XVII.

De acuto tormento, quod Græci (a) ileon adpellant.

TOrmentum dictum est, quod existiment ægro-
tantes convolvi, atque torqueri suorum in-
testinorum (b) *verticula*: vel quod spiritus ob (c)
abstinentiam clausus sese involvens, (d) *vinc-
tiones* atque tormenta efficiat, vel quod vehementia
dolorum supra eas partes, quæ patiuntur, ægro-

(a) passionem iliacam.

(b) sinuosos anfractus.

(c) compressionem exitumque *negatum*;

(d) spasmodicas contractiones.

tantes arcuati convolutique plicentur. SALIMACHUS autem ait, quosdam PYTAGORICOS apud Siciliam medicantes Græco nomine (e) *phragmon* vocare, siquidem obtrusis naturalibus ventris officiis fieri videatur.

Item hanc passionem tertio libro acutarum vel celerum passionum ASCLEPIADES definivit hoc modo: *Tormentum est contortio extenta, atque longi temporis intestinorum*: sed hoc improprie dixit, quod sit longi temporis tormentum. Est enim acuta atque celeris passio.

Denique *intestinorum tormentum* dicimus esse, *contortionem (f) extentam atque perniciosam*. Sunt autem ejus antecedentes causæ communes, quæ etiam alias facere valent passiones: sed magis *perfrictio*, *indigestio*, atque *cibi gravabiles & inflabiles*, vel novi: aut *venenum* potum, aut cibo datum, aut *fungi* comesti.

Sequitur autem in passione constitutos ventris vehemens *inflatio* & *intestinorum*, & dolor nimis *iliorum*, atque *ossium*, quæ a pube usque ad ilia perveniunt, quæ *Græci* ephebia adpellaverunt, totius quoque *ventris* atque superpositæ cutis *inflatio*, & membranæ majoris, quam *peritoneon* vocant, scilicet quæ omnia interius tegit atque continet viscera. *Consensu* etiam, vesicæ, & officii ventris perfecta abstinentia: *stomachi* everio per nauseam, *salivarum* fluor, *sitis* vehemens: *spiratio* (I) hirta, atque anhelatio: *articulorum* frigidus torpor: *pulsus* densus: *singultus*: exitus per

(e) sepimentum: occlusionem.

(f) acutam.

(I) τὴν δασύαν, quæ vox significat & densam, & hirtam; non satis apte hic vertit hirtam.

podicem ventri nihil relevantis: ac si quicquam per clyterem fuerit injectum, aut non admittitur ob nimietatem stricture, aut admissum retinetur exitu negato: aut si fuerit redditum, erit connexum pinguibus ac (g) vesiculosis (*). *Mulieribus* etiam matricis adductio ad superiora fit, vomitus quoque humorum (h) pinguium, qui in ventriculo & ipsius orificio adhærescebant contumaciter.

His vero, qui perniciosius atque (i) specialius jaectantur, etiam *stercorum* vomitus fit. Tunc quoque pulsus concidit: nigrescit corpus cum nimia linguæ asperitate: aliquando etiam, ut HERRCLIDES TARENINUS memorat, quarto libro de internis passionibus, *intestinorum verticula* distentis cutibus adparent, cum (k) *peritoneo* disiecto sola fuerit ac superposita cutis. *Alii* vero memorant *ventum* per podicem redditum sine odore tetro, *perniciosum* fore; at si fuerit odoris tetri, *salutem* promittere: In *illis* enim ob nimiam *stricturam*, tanquam liquatus spiritus purior excluditur, in *his* autem ob quandam *laxamenti* facultatem infectus exhalationibus stercorum, excludetur.

(l) Torminosa igitur ab ista passione, quam specialiter *tormentum* diximus, magnitudine differere monstramus. Hi enim levi dolore adficiuntur, & ob hoc ventriculosi sive torminosi vocantur. Item discernuntur dolore ventris. (m) *Ventriculario*

(g) spumosis.

(*) viscosis.

(h) crassorum viscidorum.

[(i) exitialis.

(k) peritonæi distenta tela.

(l) cæliacum adfectum.

(m) ἡ τῶν κοιλιακῶν διάθεσις.

Triculario enim superius magis ventre est, atque sub præcordiis, & sæpe sine intestinorum tormento.

Discernitur etiam a *coli* vexatione. Est enim principaliter coli vexatio, *unius intestini* passio, atque *tarda*, quam *Græci* *chroniam* vocant, & diutissime perseverans. *Tormentum* autem (n) solius acutæ passionis, est omnium intestinorum vexatio.

Alii hanc passionem *Chordapso* vocaverunt, quod non aliter quam chordæ intestina tendantur. Nam veteres *Græci* intestina chordas vocaverunt: sed hoc quoque nomen alii commune vocabulum tormento posuerunt, ut HIPPOCRATES, PRAXAGORAS, EURYPHON *Guidius*. Alii differre (o) dixerunt, ut DIOCLES libro de passionibus atque causis & curationibus scripsit. Etenim *tormentum* non sine ructationibus fieri dixit, atque emissio per podicem vento, sine stercoreum egestionem, ventrem quoque non necessario durum fieri, & clysteris injectionem accipere, doloris etiam initium e superioribus magis accedere. In *chordapso* rejicere agrotantes, si *mediocris* fuerit passio, humorem: si *vehemens*, stercorea: & neque injectionem clysteris admittere, ventrem durum, atque extensum jugiter, in orbem tumoris sublevatum, (p) interiores intestinorum partes doloribus adfici, *stomachum* quoque (q) immobilem ac fixum, vel inflexum permanere.

(n) nunquam non acutus morbus.

(o) nimirum tormentum a chordapso.

(p) inferiores.

(q) ob nimiam strictionem a nimis contractis fibris.

Sed de his hic dissentire necessarium non est : oportet enim intentionem adhibere , atque intelligere , quod sit passio stricture , atque acuta celeris , & vehemens. Quapropter habendi sunt ægrotautes *loco* mediocriter *calido* , atque *lucido* : adhibita *requie* cum silentio , & *abstinentia* cibi usque ad primam diatriron : prohibito quoque *somno* , donec accessio declinet.

Incipiente autem eadem , *articulorum* adhibenda est blanda ex manibus *calesfactio* , & partes quæ doluerint , contegendæ mundis , & mollibus lanis. Adponenda etiam mediocris *vaporatio* , qua mitigari dolor possit , ut sunt panni calidi , atque linteola , vel vesica , calida & oleo semiplena , vel *sacelli* ex cantabro calido completi , vel polline , vel lini semine ex aqua mulsa.

Cum autem *statum* sumpserit accessio , jubemus eos , si pati potuerint , jugiter *foveri* oleo dulci atque calido , scilicet usu dextero , quo [r] prærepto nuper infuso mox novum superfundatur oleum.

At si *dolor* coegerit , phlebotomandi erunt , scilicet ex brachio , dimissionis tempore. Et si ante diatriron id factum fuerit , foventes primo os , deinde colluere permittimus ex aqua calida , deinde dabimus *potum parvum* , ob mitigandum. Si enim plurimum sumpserint gravatis tumentibus , provocabitur passionis asperitas , sicut fit cum grave quisquam *cataplasma* adponendum putarit , ex plurima , atque [s] corporosa inductura.

At si in ipsa diatriron fuerit adhibita *phlebotomia* , parum differentes ob resumptionem , *unctione* cor-

[r] consumpto.

[s] magnæ molis.

pus curamus, & forbile damus quiddam, tenue, atque panem ex aqua calida non quidem plurimum. Ea enim, quæ ob adpositionem cataplasmatibus exteriùs admoti asperantur, magis plurimum distenduntur cibis uberioribus gravata.

Alternis denique diebus *cibum* dabimus, donec passio declinet: dehinc *cataplasma* adhibemus ex pollinibus, & lini atque fœnugræci seminibus, ex mulso confecta, vel [*t*] calida & oleo, illud curantes, ut calida perseverent plurimo tempore, & neque [*u*] valida atque robusta inductione gravabilia fiant pondere. Faciunt enim ægrotis dolores augeri. Tunc etiam *cucurbitas* adponimus, sed eas, quæ sint osculo latiore, atque labiis flexis. Lenius enim, atque blando tractu arripiunt membra. Tunc etiam *scarificatione* utemur, vel in cucurbitarum vicem, ne earum pondere grave quicquam ægrotantes sentiant, *vitrea* adponimus vascula vel *testea*, quæ *Græci* amphoras vocaverunt. Tunc *spongiis* vaporamus expressis ex calida, & oleo, vel decoctione fœnugræci, aut lini seminis, aut agrestis malvæ, & rursus cataplasmamus.

Injicimus per *clysterem* oleum calidum, vel calidam & oleum, & ex supradictis decoctionibus quicquam. Est etiam consuetum nobis aquam oleo dulci, æquali modo commixtam, cum *hibisco* coquere, donec aqua insumatur. Tunc oleum remanens concepta lenitate, atque (x) *pinguedine* ex radice supradicta, injicere per

[*t*] aqua.

[*u*] magna copiosaue infartura.

(x) quod hodie mucilaginem dicimus:

olysterem. Nam si solum oleum fuerit cum radice hibisci non admixta aqua decoctum, necessario *nidorosum* fiet. Adhibemus etiam *encathismata* ex calida & oleo, vel quarumcunque laxativarum materiarum decoctione.

Cum autem declinare passio cæperit, etiam *embasim* adhibemus ex oleo, vel calida & oleo, aut decoctione laxativarum materiarum, non sine cautione. Declinanda est enim (y) *perfrictio*: quapropter erit facienda in calido loco, vel *balnei* fornice, quem adpellant (z) (*) *achicholum*, sive cameram.

At si sensus aliquis permanens erit duritiem, cataplasmatibus ex ordeï farina, & adipe porcino recente, & pici liquida. Tunc *cerotaria* adponemus & malagmatum leniora, ordinantes etiam *lavacrum*, & *varium cibum*, & *vinum* ultimo; præcavescentes multo tempore frigida quæque, atque indigestionem, & inflabiles, vel acres, & minus digestibiles cibos.

Veterum autem medicorum, HIPPOCRATES secundo libro de *morbis*, communiter inquit refrigeranda superiora, particulariter autem adhibenda *vomifica* medicamina, & *phlebotomia* ex brachio, & capite. Tunc in vasculum aqua calida plenum deponere jubet ægrotantes: facere etiam *collyrium* decem digitorum, quem adpellavit *balanum*, atque hunc summo tactu felle taurino unguendum: Tunc si nihil [aa] profecerit, *chlysterem*

(y) frigoris susceptio.

(z) aliqui Tholum, vel architholum.

(*) Achæi.

[aa] profecerit.

adhibendum. Vel si [bb] hoc quoque minus valuerit, *folliculo* artis ærariæ immittendum inquit *ventum* per podicem, quo [cc] distantia ventris atque intestinorum replicatis folliculis fiat, tunc statim adhibendum *clysterem* probat, detracto supradicto folliculo, & podicem cum *spongia* obstruendum, atque in *aquam calidam* ægrotantem deponendum. Utendum inquit primo tempore passionis *melle* decocto, atque *vino*.

Secundo libro *epidemion* multum *vini* meraci, atque frigidi dari jubet, donec *somnus*, vel *dolor* fiat crurum, suspicione causarum sollicitatus: existimat enim vel constituit fieri passionem *incendio* superiorum, & *frigore* inferiorum. Contrarias igitur virtute materias adhibendas iudicavit, non intuens passionem ex tumore fuisse confectam. Denique principio *vomitus*, quem adhibendum probat, asperat ejus celeritatem, siquidem disjiciendo corpora commovet.

Phlebotomare autem convenit, non post vomitum, sed *laxamenti* causa, non ut HIPPOCRATES adfectandum putat, ob *frigidandum* corpus. Dehinc ex brachio, non ex capite, neque simul ex multis partibus phlebotomare oportet. Etenim repentina sanguinis effusio virium defectum faciens, non sinit congruam fieri detractiōem, vel quantum magnitudine passionis est conveniens.

Collyrium autem felle taurino perunctum, omniariam nocens accipimus. Etenim ob *acrimoniam* fellis atque mordicationem tumentia provo-

[bb] hic.

[cc] distentio.

cat in fervorem, & ob longitudinem digitorum decem immiffum, premit eas partes, quæ neque tenuem liquorem fine gravatione accipere, vel ferre valent. Nam de ærario *folliculo* quid dicere oportet, fi ubi inflationis metus eft, immit-tendum extrinsecus exiftimat *ventum*, atque, quod eft maximi peccati, *frigidum* his partibus, quæ etiam (*dd*) naturali tactu prægravantur, non aliter, quam fi quenuquam in *tetanica* paffione conftitutum cum fit (*ee*) potestatis, *laxativis* curare virtutibus, eundem organis distendere contendamus.

Advertendum igitur, quod magis (*ff*) roborat vexationem, vel duplicat corporis inflationem, adjiciens graviora, quod etiam per clysterem liquoribus magis prægravat corpus, & tumentia importune *vento* vexata, etiam liquoris *percussu* intemporaliter feriantur. Item *spongia* adponenda quam probat, (*gg*) extenta magis premit.

Utitur autem *vino*, malis quidem, sed sui similibus consiliis: Neque enim temporaliter declinationem paffionis observavit. Præterea usu immodico, si quidem plurimum dari jubet, & (*hh*) intemperato, quod sæpe in fanitate constitutos alienari mente perficit. Tunc etiam incongrue, siquidem frigido. *Omne* etenim *frigidum tumentia auget*. Repugnanti ergo iudicio vinum dare perspicitur, effectum somno atque dolori crurum adscribens; somnus etenim levigata atque soluta

(*dd*) dolore ex morbo.

(*ee*) in nostra potestate.

(*ff*) auget.

(*gg*) inflata.

(*hh*) mero, ἀκραιω.

passione efficitur: dolore autem pejorante, & asperato tollitur. Quod ita manifestum est ut demonstratione non indigeat.

DIOCLES autem, libro quo de passionibus, atque causis & curationibus scribit, *phlebotomat* in passione constitutos, atque *cataplasmatibus* curat ex polline, quod *Græci* ὠμὴν λέγουσιν vocant, & adipe & vino, & fæce. Tunc *præpotat* atque *clysterizat* ex abrotani semine cum mulso, & aceto & aristolochia & cumino, & nitro, & fœniculi radice decocta ex vino, admixta aqua marina, vel passo, vel acriore vino, sive lacte cum decoctione lini seminis, & mellis, vel similibus. Quarto autem libro de curationibus, *juvenes*, inquit, atque habitudine robustos, & magis quibus dolor ad latera fertur, *phlebotomandos* probo ex (ii) manu dextra interiorem venam, & submittendos in *aquam calidam*, fotis ventri injicere admixto sale *clysterem*, & rursus in *aquam calidam* deponere, & fovere.

Præpotandos autem jubet etiam medicamentis, hoc est, *panacis* dimidia drachma, in mulso (*kk*) ex aceto tepido resoluta, & *myrrhæ* obolos duos cum (*) *peristereonis* herbæ foliis in vino albo, vel *cumino* æthiopico. Adjuvat etiam plurimos *plumbi* catapotium transvoratum. Impellit enim pondere, & excludit obtrudentia.

Diurnis, inquit, præterea diebus sitientibus potandum *vinum* dulce, vel *aquam* temperatam, aut *marinam* cum vino albo, aut centauream

(ii) manus dextræ inferiore vena.

(kk) &.

(*) De hac herba, quam & *Alceam* vocat, videatur Plin. N. H. libr. XXVII. cap. 4.

herbam, aut nitrum vel ejus spumam, ut ea, quæ potuerit solvat. Danda etiam *forbilia*: vel (ll) *canabri* lotura cum melle: vel (mm) *broni* succus: vel ptisanæ: aut cum farina olera cocta, alia ex adipe, alia ex halicâ atque sale: forbendum etiam & juscellum *scari* piscis, & *carabi*, & *bucinarum*, & *cancrorum*.

Tunc resumptio, inquit, adhibenda (nn). Cujus quidem materies percurrit, quas superfluum est recensere. Etenim ex supradictis varia atque iners commixtio materiarum demonstratur. Non enim solos oportet *juvenes* phlebotomari, sed etiam alios in *aliis etatibus* constitutos; neque semper e dextera manu vel interiore vena, sed etiam ex sinistra atque exteriori. Facta detractio enim tumentia relaxat (oo). Usus atque acrimoniæ causa erigit in fervorem tumentia.

Est præterea vexabilis præbibendi *medicaminis* potio. Etenim sunt acria atque mordentia, & quæ non sint mitigativa celeritatis, neque moris relaxantia. *Plumbum* vero transvoratum premit quidem, atque impellit pondere, sed tactu necessario frigidat, atque intestinâ densitate coacta vexatione distendit. *Juscella* autem in corruptione facilia, & infantia esse noscuntur. Item ptisanæ succum eadem perficere. *Vinum* quoque in augmento inimicum.

PRAXAGORAS tertio libro curationum, *clysterem* jubet adhiberi, dans medicamina purgativæ virtutis, atque per vomitum corpora desiccare:

(ll) furfuris.

(mm) avenæ.

(nn) nimirum nutrimenti.

(oo) Usus autem clysterum acrimoniæ.

contendit etiam potandum (*pp*) *mulsum* ex aceto, cum pipere atque nitro, & recenti lacte cum mulso, & aqua. Dat etiam (*qq*) *radices* circa vesperam comedendas, prædato aut superdato oleo. Utitur præterea ad podicem *collyrio*, & clysterem injicit, neque præpotat *absinthio* ægrotantes cum aceto, & vino sincero, cum oleo irino: (*rr*) sed vomitu utitur, donec *stercora* faciat evomi. Aliquos etiam post vomitum phlebotomat, & vento per podicem replet, ut HIPPOCRATES.

Item libris de causis atque passionibus, & curationibus, *vinum* dulce dari jubet, & rursus HIPPOCRATIS ordinem sequitur, congerens omnia peccata, & nihil aliud, quam facere diruptionem intestinorum adfectans, per acrimoniam medicamentorum id tentat, & inflabilium potionum, & injectione virtute similium, quæ infesta tensione, ac tumore intestinorum aut *retenta* ruptionem perficiant, vel putredinem, aut *acervatim* exclusa, alio genere interfectionem faciant.

Item *omne stercus per vomitum* (*ss*) *tumoris intestinorum est argumentum*. Non enim sine tumore nimio hoc perfici potest. Nam ex intestinis expressum per ventrem, stomachoque insidens stercus per eam partem excutitur, quo probatur magnificam mortem PRAXAGORAS magis quam curationem voluisse scribere (*tt*). Quibusdam etiam *manibus* premens intestina, magna quassatione vexavit, quibus *intestinum*, quod *Græci* τυφλὸν έντερον

(*pp*) oxymeli.

(*qq*) radiculam vomitoriam, sive raphanum.

(*rr*) ac.

(*ss*) phlegmones.

(*tt*) Quosdam.

adpellant, in (iii) *folliculum* fuerat lapsum plurimis stercorebus confertum.

Item confectis quibusdam supradictis adjuutoriis *dividendum ventrem* probat pubetenus: *dividendum intestinum rectum*, atque detracto *stercore* consuendum dicit, in protervam veniens *chirurgiam*. Oportebat enim, si ad hoc accedendum necessitas imperabat, enterocelicorum adprobare curationem.

Temere ERASISTRATUS secundo libro de *ventre* scribens culpans copiam atque acrimoniam clysterum, ab antiquis ordinatam, ipse quoque utitur *clystere*, ex *nitro* atque *sule*. Injiciendum etiam probat acre *collyrium*, & similibus utitur cataplasmatibus, hoc est, *ωμὴ λίσσι* cum myrto, vino, ficu, & chamelæa, & abstinet a *cibo* usque ad passionis declinationem. Tunc dat *mulsum* tepidum, dehinc forbilem *ptisane* succum.

Sed hic aliorum accusationi jungendus est, etenim culpans tanquam nocivam acrimoniam injectionum, non (xx) custodit earum vexationem: quin etiam ex *cataplasmatibus* constringens atque densans tumentia, gravius ægrotantes adfecit. Est etiam quibusdam usque ad passionis declinationem abstinentia vexabilis. Hic autem jam declinante passione, *mulsum* dandum probat, quod ante declinationem fuerat ordinandum.

HEROPHILUS de his nihil loquutus est.

ASCLEPIADES tertio libro *celerum*, vel acutarum passionum, aliqua gratissime, aliqua valenter ordinavit, in quibus est etiam inhibitio *vaporationum* ex aqua calida, tanquam facile frigentium: sed fricandas inquit partes, quæ patiuntur,

(iii) scrotum.

(xx) vitat.

oleo , plurimo tempore , atque operose , quantum loca ipsa pati potuerint ; fugienda inquit etiam declinationis tempore *lavacra* , non (yy) conjiciens (zz) quoniam *usum* vaporationum , non *genus* damnavit . Potest enim quisque etiam in alia vaporationum specie perfrigescere , nisi dextro usu fuerint adhibitæ . *Defricatio* autem adjutorium est chronicæ passionis , non acutæ , vel celeris sed magis , si , ut jubet , operantius fuerit adhibita , atque multo tempore .

Si igitur vera intentione loquamur , neque sibi hæc quæ ordinavit conveniunt . Ait enim debere *fricationem* adhiberi multo tempore , vel quantum ipsæ partes patiuntur , cum neque tumentia ex initio fricationem fieri admittant , quippe cum neque cataplasmata gravia valeant sustinere . *Lavacra* in declinatione adjuvant passionis solutionem . Utitur etiam *embasi* ex oleo adhibita , & tempus non finit adjutoriis .

SERAPION vero , qui tertio libro curationum , alia similia ERASISTRATO ordinavit , denique ejus accusationi jungendus est . Utitur etiam catapotio ex *plumbi* ramento , & *cocco Cnidio* , & *sale* , & *eluterio* , & *resina* , & *castoreo* , & *diagridio* , quorum singula acerrimæ esse virtutis probantur atque percutientia , & neque celeritati passionum , neque tumori congrua .

HERACLIDES autem *Tarentinus* libro quarto internarum curationum (aaa) , existimabiles constituens suspiciones , aliter inquit curandos (bbb) *tumore* adfectos ; aliter eos qui crassioribus intesti-

(yy) animadvertens.

(zz) quod.

(aaa) i. e. probabiles opiniones.

(bbb) inflammatione.

nis laborant, & stercoribus opprimuntur. Utitur autem per diem, & noctem *cerotariis* ex cera, & resina, & irino oleo, vel Cyprino oleo, aut anethino: miscet etiam *ωμὴν λύσει* panacem tritum, & chamæpityn cum absinthio & Cyprino oleo. Scribit præterea *potiones*, quibus inquit præpotandos ægrotantes, ex aniso, castoreo, nitro, hyssopo, calaminthe (*ccc*) mulso ex aceto. *Clysterem* etiam adhibet admixto absinthio, vel centaureo, aut cucumeris agresti radice. Dat etiam mulsum ex aceto, & purgativum potandum medicamen, ex *diagridio*.

Alia quoque virtutum millia conscribit purgativorum medicaminum, quæ præbenda jubet, non aliter quam cætera acriora medicamina, & nullam curam adhibet mitigationis laxativæ, respiciens qua possit tumor mitigari. Sed ait communiter omnibus aliarum sectarum principibus, quomodo intestina tumore densata, atque contenta plurima materia, & acerrima, & (*ddd*) vulnerabili, ut illi probant, onerata, interfectionem faciunt ægrotantis. Denique si forte quisquam *iliacam* evaserit passionem, necessario ex supradictis *dysentericus* fiet.

Item THESSALUS primo libro de regulis, quas *Græci* diætas vocant: alia quidem ut *methodicus* scripsit, alia culpabiliter, adjiciens quod exiguum potum dare debeamus, siquidem ad loca patientia descendat: quod contra *sectæ* disciplinam videtur, sensisse & contra se ipsum (*eee*) inconsequenter fuisse commotus, siquidem pro patientibus locis velit esse mutabilem curationem.

(*ccc*) oxymeli.

(*ddd*) rodente lancinante.

(*eee*) sine ratione.

Secundo libro quem *comparationem* adpellavit, contradicens ERASISTRATO, hæc eadem ait, apertissime discordantia veris sermonibus. Non enim pro differentia partium mutatur liquidorum quantitas, sed ob stricturam, vel solutionem. Inconsequenter igitur is in *iliacis*, patientis loci causa, potus quantitatem minuendam existimat. Erat enim prompte dicendum, atque demonstrandum, quomodo consideratione acutæ atque celeris passionis minuenda fuit potus quantitas.

Quidam nostri scriptores THEMISONIS sectatores, *cuminum* oleo decoxerunt ob adhibendum fotum, aut tritum lanis adsperserunt. Alii oleo rutam decoquentes; injiciunt per *clysterem*, & jubent vaporari ex *cineribus* (*fff*): mixtos etenim oleo, vel quodam laxativo liquori, ex decoctione congruarum materiarum (*ggg*) præfecto, in vasculo duobus digitis alto, atque ambitu simili loci patientis (*hhh*) mittendos, suppositis carbonibus, non flammosis, donec liquor insumatur. Tunc circumtento linteolis vasculo, atque parum refrecto, convertendos in linteolâ, ac (*iii*) refundendos cineres, colligatoque vasculo fundo tenus, & constricto linteo fortiori, patientia vaporare loca. Equidem vere obtunditur admixtione olei & aquæ, cumini vel cinerum asperitas, sed est melius ex initio usque ad finem, recta intentione, congrua passionibus adhibere.

-
- (*fff*) cineres *subint*.
 (*ggg*) ante præparato.
 (*hhh*) *subint*. jubent.
 (*iii*) effundendos.

C A P U T XVIII.

De Satyriasi.

Satyriasis est vehemens veneris adpetentia, cum (a) tensione ob agram corporis passionem. Vocatur autem, ut quidam volunt, translative a similitudine satyrorum, quos, ut vulgus loquitur, sive fabula fingit, vinolentos, atque in usum veneris pronos dæmones accipimus: vel, ut alii dicunt, ab herbæ virtute, quam *satyriou* vocant. Hanc enim accipientes in venerem provocantur, cum *tentigine* genitalium partium

Sed antecedentes istius passionis *causæ* sunt epota medicamina, ob usum venereum excitandum, quæ *satyrica*, vel *ἐντατικά* vocant: quæ sunt acria, atque incentiva, & nervis improba. Item immodicus atque intemporalis *usus veneris*.

Est autem communis passio viris atque feminis, quæ solet accidere ætatibus mediis, atque juventuti. Hortatur etenim in usum venereum provocans ætatis vigor.

Sequitur autem ægrotantes vehemens genitalium *tentigo*, cum *dolore*, atque *incendio*, cum quodam *pruritu* immodico in veneream libidinem cogente: *mentis* alienatio: *pulsus* densitas: *anbelatio* crebra atque creberrima (b): desponsio: vigilæ: hallucinatio: sitis: cibi fastidium, & difficilis *urinae* egestio, ita ut plerumque stercoreum abstentio fiat: quibusdam etiam febres.

(a) i. e. rigida veretri.

(b) desperatio.

Omnibus tamen in ultimo (*) *conductio nervorum* fit, quam *Græci* *spasmon* vocaverunt, & involuntarius *feminis* jactus. Initio autem se leviter putant relevatos ex *usu venereo*, atque *feminis* jactu, sed paulo post vehementer extenduntur. Nocentur enim atque vexantur hoc usu, quanquam parvi temporis relevationem falsam sentire videantur, non aliter quam si *scabiosi* pruritu adfecti, vel *lippientes*, manuum contactum adfectare frequentent, quod *Græci* *χειρὸν* vocaverunt. Declinante passione omnia supradicta minuentur, quæ *Græci* symptomata vocaverunt, nos accidentia passionis.

Hæc omnia etiam *mulieribus* passione adfectis, sed plus in ipsis prævalet *prurigo* ob naturam. Indecenter enim ipsa in (c) *loca* manus mittunt, prurientibus verendis, atque omnes ingredientes adpetunt, & suæ libidini servire supplices cogunt.

Differt autem a satyriasi *gonorrhœa*, quam nos *feminis* lapsum vocamus, siquidem sine tensione veretri fit *feminiis* involuntaria atque jugis elapsio. Dehinc quod *satyriasis* tarda non sit, quam *Græci* *chroniam* vocant, ac simili quiddam habeat passioni, quæ a *Græcis* est adpellata *priapismos*.

Ejus memor est in libro signorum DEMETRIUS ATTALEUS, dicens quod hoc in quodam viderit

(*) C. Aurelianus toto hoc capite duos diversissimos adfectus confundit; alter enim, qui hujus classis est, revera est convulsivus, coitusque adeo nocet, ut ægrum interimere queat: alter *μανία ἐρωτική* dictus, est morbus chronicus, ex *feminis* nimia acrimonia ortus, cujus optimum remedium, modo mens loco nimis mota non fuerit, est validissimus coitus.

(c) pudenda.

fene, atque in seipsum (*d*) manu operante, neo quicquam tamen potuisse peragere: *tensionem* autem fuisse *veretri* nimiam, cum *parvo dolore*, ut cornu putaretur, & ita perseverasse multis mensibus: nulli quoque adjutorio medicinali cecidisse, sed tardò atque longo tempore requievisse. Quo fit, ut sit *priapismus* discernendus a *satyriasi*. Si quidem illa celer sit, nec tardet in corpore: ac fiat sane (*e*) contractu nervorum, & stimulosò desiderio in veneream voluptatem.

Est autem passio *strictura* & *celeris* atque *vehemens*. Patitur enim tota *nervositas*, quod est conjiciendum ex mentis alienatione, & contractu membrorum: sed plus atque præstantius pati *feminales vias* accipimus, quas *Græci* spermaticos poros adpellant: pati etiam eas partes gravius, quarum congressione usus venereus celebratur.

Curantes igitur, jacere facimus ægrotantes *loco calido*, atque vigilanter *filere* jubemus, *lanis* limpidis eorum clunes, atque pubetenus, quod *Græci* *ἡτρον* adpellant, cum inguinibus & ipso veretro contegentes, prohibentes etiam hominum ingressum, & magis *juvenum* *feminarum*, atque puerorum, Pulchritudo enim ingredientium admonitione quadam provocat ægrotantes: quippe cum etiam sani sæpe talibus usi statim in veneream veniant voluptatem, provocati partium effectâ ténigine.

Initio itaque accessionum convenit nos eorum articulos manibus adprehensos continere, & ipsorum manus a locis patientibus arcere. Cum statim

(*d*) masturbante.

(*e*) i. e. convulsione, ut paulo post.

tum sumperit accessio, ex dulci atque calido oleo lanas expressas, vel decoctione *fœnugræci*, aut lini feminis, vel *hibisci* adponere. In dimissione vero ob vehementiam etiam *phlebotomiam* adhibere, cogentibus rebus, intra diatriron: permittentibus autem, in ipsa diatriron. Intelligimus sane dimissionem, si etiam *febres* adfuerint, ex earum (f) indulgentia. Necessè est enim quando passio asperatur, tunc etiam febres extendi: & cum rursus fuerit remissa, febres quoque levigari. At si febres non fuerint, ex cæteris accidentibus, quæ *Græci* symptomata vocant, cum ea indulgentiora viderimus, ut *ruborem*, *fervorem*, *pruritum*, vel in usum venereum cupiditatem, aut genitalium *tentiginem*, vel his similia.

Post *phlebotomiam* corpus perungemus, atque ora lavantes, cibum damus *halicam* ex melle, vel panem lotum ex aqua, & ova forbilia. Aliis autem diebus eas partes, quas lana texeramus *cataplasmate* curamus, ex *fœnugræci* atque lini feminibus, aut pollinibus aqua resolutis, quod *Græci* *ἀμυν λυσιν* vocat, aut aqua & melle. Tunc etiam *cucurbitas* adponemus: sed in accessionis statu *leves*: in dimissione autem cum *scarificatione*, clunibus, atque pube tenus, perrasis (g) capillis. Adponimus etiam *sanguisugas*, & spongiarum *vaporatione* utimur, præcoctis in aqua quibusdam laxativis. Adhibentes etiam *clysterem* ex oleo calido, aut calida & oleo, tunc rursus *cataplasma* antes ante cibum. Præterea etiam (h) *encathis-*

(f) remissione ac imminutione.

(g) pube.

(h) balneis.

matibus utimur, nunc ex oleo confectis, vel ex calida & oleo, nunc ex decoctionibus mitigantibus & laxativis.

In *mulieribus* autem etiam *pessulum* oleo calido infundentes, sensim cum (i) sexualibus manibus in muliebri verendum mitti jubemus. Externas vero partes per latitudinem laeis contegimus vel cataplasmamus, & utrique (k) fibræ cucurbitas infigimus.

Declinante passione, *gestationem* adhibemus, & in oleum vel calidam ægros infundimus, scilicet *embasim* facientes. Tunc etiam *lavacrum* adhibemus, atque melioribus succis, & *variis cibis* nutrimus, fugientes acriora, pulmentum atque vinum, multo tempore. *Cerotaria* etiam patientibus partibus adponimus. *Mulieribus* vero liquidiora facientes (l) acrium vice utimur. Adhibentes etiam æque ex adipibus, atque medulla, & meliloto, vel his similibus *pessaria*, de quibus latius in libris, quos sumus de mulieribus scripturi, docebimus.

Aliorum autem medicorum, excepto THEMISONE, nullus hanc passionem conscribit; cum non solum raro, verum etiam coacervatim, sæpissime invasisse videatur. Memorat denique THEMISON, apud Cretam multos *satyriasi* interfectos, quod quidem, quantum creditur, factum est ignorantia ciborum, quod frequenter ac plurimam manderent *satyrion* herbam. Ait præterea apud *Mediolanum* juvenem feminam, atque alias (m)

(i) feminæ alterius.

(k) pudendi.

(l) clysteris vice injicimus.

(m) pudicam modestam.

decentem, nuptam cuidam nobili, se vidisse *satyriasi* interfectam. Ponit etiam ejus passionis curationem secundo lib. epistolarum, ad ASILIUM scribens; imperans *phlebotomiam*, atque *fomentationes*, & *cataplasmata* frigida virtutis adhibenda; quibus possit extinguere veneris adpetentia: datur etiam *potum frigidum*: quæ omnia sunt inconsequentia, atque incongrua.

Siquidem pugnent phlebotomiæ laxamento, ex quo indulgentia corporis fit, & est cataplasmatibus, & fomentis ex frigido potu effecta constrictio, atque condensatio, ut supra diximus, contraria: quippe cum *adpetentia* ac delectatio concubitus accidens sit verendorum partibus ob tumorem, sicut etiam *mentis alienatio* membranis cerebri tumentibus, quo fit ut ex frigilis atque constrictivis rebus augeatur etiam, vel geminetur veneris cupiditas.

CAPUT XIX.

De Cholericis.

C*Holericam passionem* ajunt aliqui nominatam a fluore fellis, per os atque ventrem effecto, veluti fellilium passionem. Nam *χολα* fel adpellant, *χολα* fluorem: *alii* a multitudine fluentium humorum, qui sunt similes felli. Non enim inquirunt esse fella, sed esse liquida in eundem colorem transcurrentia: sed hoc differt nihil. Non est enim necessarium de *etymologia* certare passionis. ASCLEPIADES libro de finibus hanc definitionem passionis dedit: *Cholera*, inquit, est *humoris fæculis*, celer

ac parvi temporis, (a) ventris atque intestinorum, ex concursu sive obtrusione corpusculorum, atque, ut sæpe contigit, ex indigestione initium fumens.

Hanc quoque definitionem quidam (b) differentes ajunt, humoris fluorem dictum, siquidem hæc sit generaliter *cholera* : parvi etiam temporis, adjectum, ad discretionem *celiacorum* : siquidem etiam ipsis fluor est humoris, sed longo frequentius tempore : concursu autem corpusculorum, siquidem etiam *navigantium* quidam humoris fluxu adficientur, nec tamen ex corpusculorum concursu. Adjectum etiam frequenter ex *indigestione* hoc fieri, siquidem ex aliis quoque causis fiat *cholericæ* passio. *Aliqui* nostrorum tradiderunt eandem definitionem, solum concursum corpusculorum detrahentes, atque viarum raritatem adjicientes. Nos autem superfluum fuisse causas passionis dicere judicamus, cum sit necessarium id quod ex causis conficitur, edocere. Multo autem ac magis superfluum dicimus, etiam causas antecedentes definitionibus adjungi, quippe cum nec sola *cholericæ* passio ex indigestione fiat, neque sola indigestio hanc faciat passionem, sed etiam aliæ causæ speciales, atque contrariæ virtutis, quarum nihil ex ista definitione monstratur.

Dehinc *rheumatismus* sive humoris fluor, non solum ventris atque intestinorum est, sed etiam stomachi. Quapropter, ut SORANUS ait, *Cholericæ passio est solutio stomachi, ac ventris, & intestinorum cum celerrimo periculo*. Sed antecedentes causas ejus passionis dicimus, *vinolentiam*, vel *malum*

(a) ventriculi.

(b) explicantes.

medicamen potum, aut (c) *aquarum calidarum* potationem, vel *jactationem maritimam* primæ navigationis, quæ commoveat insuetos: sed vehementius hoc facere dicimur, ubi continuamus *indigestionem* ob plurimam sumptionem cibi, aut insueti aut curiose conditi: quorum sane intellectus aptus rationi est ob causarum scientiam, inutilis vero nec necessarius curationi, vel naturæ.

Huic passioni similis ac vicina est *diarrhæa*, atque *stomachi resolutio*, Sed diarrhœam ASCLEPIADIS sectatores discernunt. In *cholericis* ajunt ventris & stomachi rheumatismum, hoc est humoris fluorem, in *diarrhæa* vero ultimarum partium profluvium. Nos vero dicimus in *stomachi solutione* solum vomitum frequentare, & neque simul ventris fluorem: qui si (d) fuerit, rursus vomitu non (e) adtestante, solius ventris significat solutionem, & adpellabitur *diarrhæa*: in *cholericis* vero passione utrumque concurrit, hoc est vomitus atque ventris fluor, cum aliis quibusdam accidentibus signis, quæ post memorabimus.

Item *indigestionem* ajunt (f) genere differre: sed ASCLEPIADIS sectatores magnitudine inquirunt, siquidem *parvus* in *diarrhæa* fiat ex indigestione corpusculorum concursus, sive obtrusio, *major* autem in *cholericis*: tempore etiam differre inquirunt: siquidem præcedat indigestio cholera: sed eorum prompta atque facilis est discretio. Etenim *indigestio* conficitur ex corruptione

(c) ut sulphurosæ, nitrosæ, &c.

(d) adfuerit.

(e) præsentem.

(f) & pro ea differentia nunc diarrhœam, nunc cholera excitare.

ciborum, etiam si quis neque vomat, neque humoris fluorem sustineat, quem *Græci* rheumatismum adpellant, per ventrem effluctum. *Cholera* autem ex vomitu atque ventris fluore turbatio est, etiam si cibus non fuerit corruptus: nam & ex aliis antecedentibus causis advenire, intelligi potest.

C A P U T XX.

Quæ sequuntur eos qui cholericâ passione afficiuntur.

PRæcedit frequenter cholicos stomachi gravedo atque tensio: anxietas: jactatio: vigilia: tormentum intestinorum cum sonitu, quem *Græci* borborygmon vocant. Ventris dolor; atque per pedicem venti fluor nihil relevans: ructationes fumosæ: nausea: salivarum fluor: gravedo thoracis cum membrorum (a) defectu: surgente passione jugis vomitus, & primo corrupti cibi, sicut frequenter occurrit, & humoris atque fellis flavidi: dehinc vitellis ovorum similis: tunc (b) prasii, atque æruginosi: ultimo etiam nigri: ventris quoque turbatio cum dolore: & egestio vomitorum similis; hoc est spumosa, & acerrima, cum frequenti (c) delectatione vomendi.

Crescente passione aquati atque tenuis liquoris fit egestio, & aliquando similis loturæ carnis. Fe-

(a) lassitudine.

(b) prasini i. e. porracei.

(c) irritatione.

antur etiam cum his humoribus plerumque *sub-albida* (d) *desputa*: sequitur etiam densitas *pulsus*, & *articulorum* frigus, atque *vultus* nigrore fuscatus: *ardor*, atque sitis insatiabilis: *spiratio* celerrima: & *contractio* vel conductio membrorum, cum nervorum tensione: ac surarum & brachiorum. *Præcordiorum* etiam ad superiora raptus, cum dolore iliaco simili, aliquando etiam *egestio ventris sanguinolenta*, *vultus* in maciem atque tenuitatem deducti: *oculi* rubri: & in ultimo *singultus*. Ista denique acuta atque celerrima passio esse a veteribus memoratur, ut nunquam in secundum veniat diem.

At si in meliorem partem vergere cœperit, ut levior fiat, *articulorum* atque corporis *frigus* (e) infractum mitescit: & *pulsus* adsurgens manifestior fit; ex altioribus ad superficiem veniens: parvæ etiam, atque intervallis longioribus *egestionibus* fiunt: & paulatim relevatior æger efficitur.

(f) *Accessiones* autem adprehendimus ex his, quæ sunt passioni consequentia. Cum enim anxietas atque jactatio, conduentibus ad stomachum liquidis, & contractio articulorum occurrerit, accessionem præsentem dicimus. At si post vomitum minus sibi æger (g) cœperit displicere, stomachi occurrerit relevatio, & mitigata ventris mordicatione, cuncta minui adversa cœperint, dimissionem pronuntiamus.

Generaliter autem passio est *vehemens*, atque *acuta*, vel *celeris*, & *aliquando* solius solutionis,

(d) pituitosa ramenta.

(e) diminutum.

(f) paroxysmos particulares.

(g) minus anxius sit.

aliquando adjuncta ex aliqua parte strictura, ut dolores ostendunt stomachi, atque ventris, & intestinorum, & articularum contractio. Magis autem patiuntur in ista passione *stomachus*, & *venter*, & *intestina*: cætera vero membra omnia corporis consentiunt.

C A P U T XXI.

Quomodo curandi sunt choleric.

C*Holericos* oportet primo similiter ut *cardiacos* locari, atque ut (a) *indigestos*, vel qui cibos (b) excludunt: *potum* dari decet tepidæ, ut quod immutatum corruptione videtur, tanquam veneni materia per vomitum depurgetur. At si hæc corrupta excludi desierint, erunt ægrotantes servandi in eodem (c) *schemate*. Provocabiles sunt enim liquidorum fluxionibus motus. Convenit etiam *articularum* levis atque impressa *defricatio* cum quadam perseverabili tenacitate: tum etiam eorum *ligatio*, quæ cum fuerit (d) densa, (e) *phthisicum* consentire stomachum cogat. Sed ne ex his *ligamentis* superiora torpescant, erunt sæpius commutandæ ligationes. Tunc *stomacho* atque ori ventris *spongiæ* admovendæ jugiter ex aqua frigida expressæ, dehinc etiam ex *posca*, atque iisdem

(a) qui cruditate ventriculi laborant.

(b) vomitu rejiciunt.

(c) i. e. quieti.

(d) arcta.

(e) tabidum fluxum.

facies detergenda, quo (f) defectione submota in resumptionem veniant ægrotantes.

Utemur etiam *odoramentis*, sicut in cardiacis ordinavimus, atque *flubris*, & *cataplasmatibus* frigida virtutis, secundum thoracem ac ventrem. Sed ut non sæpius hæc mutare cogamur, neque contrario, permanendo calida efficiantur, spongiis frigida expressis atque superpositis ea frigidamus, ut non (g) sæpius virtute constrictiva, verum etiam frigido tactu fluorem constringant.

At si *dolor*; vel intestinorum *tormenta*, plurimum coegerint, pro frigidis spongiis aliqua (b) temperantia admovemus: tum tectiōne mundarum lanarum, vel olei dulcis, atque calida infusionibus utemur. Similiter etiam propter (i) *contractiones*, articulos lana circumtegemus, & pannis calidis (k) colligamus. Infigimus præterea *cucurbitas leves*, quas Græci *κοῦρραι* vocant, scilicet sine scarificatione. Has frequenter detrahimus, atque differentibus locis infigimus, quo latenter ac sensim etiam *strictura*, quæ irruerat, resolvatur..

At si dolores coegerint, & plus urgere *vomitum* viderimus, solutione obtinente, ita cucurbitas infigemus, ut in cardiacis memoravimus, hoc est, *constrictivas* ori ventris, atque subsequen-
tibus partibus. Aliquando etiam a *tergo* per intervalla dimissionis adhibemus. Præterea *aquam*

(f) animi deliquio.

(g) tantum.

(h) dolorem mitigantia.

(i) spasmos, convulsiones.

(k) cooperimus, deligamus.

frigidam sorbendam damus, per intervalla quidem.

At si vehementius *vires* amputari, ac *solutionem* crescere viderimus, præcuratis ægris, ut in *cardiacis* docuimus, *cibum* damus dimissionis tempore, non expectata prima *diatrity*, defectionis coacti periculis. Dabimus igitur *panem ex aqua frigida*, diligenter prælotum: *halicam*, vel *oryzantem* ex aqua, vel posca: aut *ova ἀπαλὰ* aceto prius infusa, & *pulticulam* sicciozem. At si accepta rejecerint, paululum requiescentes, post interval- lum rursum cibo nutrimus.

Tunc, si res coegerit, etiam *tertio* id facimus, vel *quarto*: & ob retinendum cibum *cucurbitam* latioris osculi unam vel secundam plurima cum flamma infigimus *ori ventris*, infra costarum finem eodem tempore, quo cibum damus. Tunc post ejus sumptionem idem facimus, quo constrictione atque raptu corporis, ad inferiora venire, & illic permanere cogantur accepta. Oportet præterea *adjutoriorum* mediocritatem [1] intueri. Nam plurimo atque jugi cibo oppressione præfocati sæpe sunt ægrotantes.

At si distantia temporis longiore fuerit vomitus intercapedinetus, & ventris effusio iisdem dilationibus [m] dirarata, tunc, ut in declinatione totius passionis, ob adpetentiæ destructionem dabimus quicquam pomorum, ut *pyra*, vel *mala cydonia*, aut *forba*, aut *meli Punici* grana, aut *Damascena*, vel recentium uvarum [n] palea- lium, *intybi* thyrsus, atque volantium pectora,

[1] observare.

[m] rarius incitata.

[n] in palea reconditarum, & adservatarum.

sed non pinguium. ut *perdicis*, vel [o] *phassæ*, vel similium, in posca decoctorum vel assorum cum aspergine corticis mali Punici, in pulverem comminuti. Dehinc e *cellario* quod *Græci* apotamiam vocant, *colymbadas olivas* fractas.

At si sufficienter ægrotantium surrexerint vires, dabimus etiam *panem ex vino mediocriter austero*, aqua frigida temperato. Dehinc etiam bibendum dabimus ex ipso mixtum *potum*, sed eo tempore quo cibum dabimus: multum enim bibere prohibemus: siquidem sitis siccare valeat humecta.

At si *febres* fuerint consequutæ, & vires ægrotantis permiserint, abstinentiam cibi adhibemus una die: si autem hoc ferre non potuerint, dabimus cibum dimissionis tempore: sin vero febres non coegerint, & passionem cessasse viderimus, non sine cautione ac *diligenti cura* resumimus ægrotantem paulatim, atque modicis adjectionibus *potus*, vel *ciborum*, præcavescentes superfluos cibos, ne in commemorationem passio reducatur. Resumptis igitur viribus, etiam *lazacrum* adhibemus. Hæc est *secundum nos cholerico- rum cura*.

Veterum autem medicorum sententiæ variant. HIPPOCRATES vel quoddam adpellans [p] *choleurecam* nominavit, atque iliacæ passionis esse particulam sive concursum constituit. Ille denique ejus *curationem*, neque memorare dignum arbitratus est, sed quinto libro *epidemion* cholerico- rum signa tradens, *helleboro* dicit utendum cum lenticula, ac singularem succum lenticulæ bibendum.

[o] phasianæ avis.

[p] cholicam ægitudinem.

Tunc inquit *vomitum* provocandum esse, quod est non aliter *contrarium*, quam si quis *fluore sanguinis* pereuntem, vel *diaphoresi* dissolutum phlebotomare, vel ita ut *cardiacum* sudore defluentem calido lavacro, vel fudoriferis vaporibus velit adjuvare. Quod id ipsum quod passio nititur, adjutorium quoque fieri vehementius cogat. Etenim (q) in *helleboris* vomitus factus, etiam his, qui nulla solutione adficiuntur cholericae passionis, periculum solet fieri, & magis, cum non præparatis corporibus adhibetur. At si quisquam HIPPOCRATEM defendens dixerit, ab eo non datum, sed memoratum, quod quidam *cholericus* acceperit, vel sibi ipse dederit, frigida utitur defensione. Ait enim HIPPOCRATES profuisse datum: quod si displiceret, culpare debuerat.

Item DIOCLES libro quo de passionibus atque earum causis, & curationibus scripsit, *frigerandos* inquit *cholericos*, & donec depurgentur, nihil eis accipiendum: sed tunc cum tempus visum fuerit, dandam *frigidam* & in vomitum provocandos: *balanos* etiam per podicem indendos. At si *hyems* fuerit, calida aqua utendum: tum nigrum dandum vinum cum polenta, atque provocato somno, quiescendum: *singultui* vero absinthium dicit convenire, & ad (r) *solutionem* bubulum vel caprinum lac, dimidiæ heminæ quantitate, cum papaveris succi cyatho dimidio, & mali Punici succo.

Scripsit etiam aliud curationis genus, quo memorat cumino quoque, atque sale & origano, & his similibus potis utendum.

(q) ex helleboro.

(r) *subint.* cohibendam.

Culpandus igitur primum est, quod calidum potum dari jubeat *cholericis*, cum tempus hyemis intuetur, & non passionis considerat vires, neque conjicit quod calidum quicquid est, laxando provocet vomitum. Addidit etiam nihil dandum, donec ægrotantes depurgentur, & non docuit tempus cibi offerendi neque demonstravit quando post depurgationem corruptorum, dimissionis tempore erunt ægrotantes nutriendi: denique tempus vini dandi non memoravit. Item *absinthium* est acerrimæ virtutis, & propterea incongrue atque imperite singultientibus ordinatum. Est enim ex tumore stomachi veniens singultus. *Lac* etiam in ejusmodi passionibus facilius acescit, & effusionem ventris provocantem extendit. *Cuminum* quoque & *origanum* acerrimæ virtutis esse nemo est qui nesciat. Quo fit, ut aperiantur magis quam claudantur fluentia, & provocentur mordicationibus, quæ forte sunt in tumore constituta.

PRAXAGORAS primo libro de curationibus contra docens, jubet dari plurimum *mulsum* ex (f) aceto confectum cibendum, & calido *passo*, atque *absinthio* potandos probat. Vomentibus vero prius inquit calidum potum dandum. Tunc si plurimus inquit vomitus fuerit, *lavandos* ægrotos calida, & post lavacrum *sonno* dimittendos. At si dormire non potuerint, danda polenta, atque bibenda ex mulso, vel passo, vel frigida. Et cum vomitus quieverit, *lenticula* nutriendos, & *vino* potandos. At si vomitus perseveraverit;

(f) Sic vocat oxymeli.

post (t) dationem, rursus lavandos, atque iidem utendum: at si perseveraverint ea quæ per ventrem feruntur, manente etiam vomitu, alia die rursus lavandos, atque similia adhibenda.

Adparet etiam in hoc morbo *erroribus* implicari. Etenim *mulsum* ex aceto doloribus est incongruum, ut quod inflet tumentia ex *aceti* qualitate: *absinthium* vero est nocens, ut superius memoravimus. Item *calidus* potus vomitibus est inconveniens: *lavacrum* quoque fluenti corpori vehementer inimicum, quod iste non semel, sed sæpius adhiberi confirmat: & neque cibo nutrit, quo facilius vires ægrotantis diversis intereant detrimentis. Neque saltem semel, sub hac lavacri frequentia dormire permittens, ut ipse voluit. Item *mulsum* ventrem dissolvit, quippe non decoctum. Non aliter etiam dulce vinum. *Ridiculum* quoque est, atque cachinnos commovens, pausante vomitu, lenticulam dare: perseverantem vero, lavacrum adhibere; cum sint hæc in utroque contraria. Et enim *lenticula* constringit præsentem fluxum, *lavacrum* vero corpus (u) coæquat, post vomitus cessationem.

Item ERASISTRATUS secundo libro salutarium, utitur *tepidi potu*, vomitum provocans, vel acrimoniam temperans fellis. Contra dolores autem *tepidis* utitur *vaporationibus*, & *cataplasmatibus* ex farina & vino: at si sitis defectio coegerit, vino potat *Lesbio*, cum aqua frigida, sed in aquæ cyathum vini guttas duas admiscendas jubens vel tres, ut solum, inquit, odorem vini habere aqua videatur, atque hoc bibendum post

(t) calidæ: ut supra.

(u) fibrarum stricturas resolvit.

singulos imperat vomitus, & post singulas ventris effusiones. *Plus*, inquit, *aque* admiscendum si febres irruerint, & similiter *lenticulam*, dandam & *vinum*, aut malorum infusionem, vel decoctionem pomorum, aut pyrorum: & etiam *lavacrum* probat & resumptionem adhibendam.

Sed hic quoque excludendus in quibusdam est. Etenim contra dolores (*) quomodo calidis, sic sine vino cataplasmatibus utendum: siquidem *rigore quodam naturali*, siue mordicatione, quam *Græci σῆτος* vocant, *vinum* constringant. Est præterea eorum datio ante declinationem passionis contraria, & magis cum sine cibo danda ordinantur, & immodice: siquidem post singulos vomitus id fieri præceperit, cum propter virium solutionem oportuerit etiam cibi quiddam offerre, & non solum vinum potandum dare. *Febris* quoque irruentibus, & quantum credendum est *humore* (x) *interposito*, inconueniens est lenticula, & infusiones siue decoctiones constringentium materialium. Harum enim ad vomitum cogendum tantum fuerat usus necessarius.

At HEROPHILUS cholicorum curationem secundum se, aliis nullam tradidit.

ASCLEPIADES vero tertio libro celerum vel acutarum passionum, (y) adfectans vomitum ex rapaci haustu transvoratis potionibus, eodem die lavat ægrotantes, & *vinum* potat cum polenta: & quid ultra? cum plurima adprobet veterum curationum, solum prohibens ea die lavandos, nisi

(*) quemadmodum.

(x) intercepto, i. e. inculcato, nec libera ventilatione diffusato.

(y) moliens ac procurans.

vires fuerint (z) reparata. Oportebat enim *vi-
ni tempus* definire, atque *post cibum* dandum or-
dinare.

Empiricorum SERAPION primo libro curatio-
num, istius passionis medelam tradidit. Item HE-
RACLIDES *Tarentinus* libro quarto, sed com-
muniter uterque rationalis (aa) *logicorum* consen-
tiunt curationi: adjiciunt etiam medicamina,
quæ *catapotia* vocaverunt, multis ex speciebus con-
fecta, atque *φαρμακῶδη* dicuntur, necnon *potiones*
etiam ad retinendos exitus fluentium materialium,
ex quibus sunt *hyoscyami* seminis, quem nos al-
tercum dicimus, drachmæ duæ: *anisi* drachma
una, *opii* drachma semis, contrita & superflua aqua
dulci. Tunc collecta, & in *triginta* partes divi-
sa: singula faciunt *catapotia*, quæ dantur in aqua
frigida, cyathis duobus. (bb) Abstinent, inquit,
etenim ventrem.

His, vero qui fuerint viribus illæsis, conveni-
re dicit medicamen ex *myrrha* atque *papavere*,
& *croco* confectum, in quantitatem ervi datum,
cum vini cyatho: sed hæc (cc) vehementius
ostendit HERACLIDES *Tarentinus*, dans etiam
halicam cum vino ultimæ expressionis, *ὑδατῶδη* *Græci*
vocant, nos abusive tortivum, vel cum *absinthio*
& *oryza*: vel *lenticula*, aut *ptisana*, cum contra-
riam virtutem halicæ lenticula atque ptisanæ ob-
tineat.

Item

(z) vino & polenta.

(aa) Medicorum rationalium.

(bb) ventris fluxum cohibent.

(cc) prolixius extendit.

Item primo libro regulari, sive ut *Græci* dicunt, *dietetico*, nutriendos *cholericos* prima die, cæteris utens congrue. Postera, inquit, die eos ante vomitum usque ad tertium diem, neque cibo nutriendos, neque os colluere permittendos, si quicquam fuerit suspitione (*dd*) sollicitum. Post tertium vero diem continenter atque cum cautione resumptionem faciendam.

Sed huic erit respondendum: Utrum in declinatione passionis dari dixerit vinum, atque varium cibum, an ante ipsam, quod est intemporale atque importunum. Sed in declinatione, cur declinante passione, & quantum creditur, forsitan exclusa, usque ad primam diatriron abstinendos existimat ægrotantes? His enim qui forsitan (*) ob ejus defensionem dixerint, eum præcavere rursum ne febres irruant, respondemus, hoc esse occultum, & non oportere *methodicum* esse suspitionibus incertis occupatum, (*) & vere. At si ob irruentem febriculam, quæ jam præsens esse videtur, abstinencia putat utendum, erat melius dicere, cessante vomitu, emergenteque febricula abstinenciam esse adhibendam, quod quidem facere vel memorare neglexit.

(*dd*) metuendum de morbi aut recurso, aut perseveratione.

(*) ad.

(*) sed veris.

C A P U T XXII.

De defluxione, quam Græci diarrhæam vocant.

Defluxio est secundum ASCLEPIADEM rheumatismus, sive, *fluor parvi temporis, ultimarum partium coli atque sessionis*, sive (a) longanionis, ut nos adpellamus, quæ fit, inquit, ex conventu sive concursu atque congressu corpusculorum. Sed huic quidam responderunt, quod non solum ultimarum partium coli defluxio esse videtur, sed etiam superiorum: item ex corpusculorum concursu, sive conventu, quem *ἔντατιν* adpellavit, negant fieri posse *defluxionem*, sed magis abstinentioniam, vel *retentionem*.

Alii rursus defluxionem dicunt *fluorem*, sive ut Græci, rheumatismum, *parvi temporis, intestinorum, atque sessionis vel longanionis secundum viarum raritatem*. Sed superfluum est causas adjicere, cum passionem definimus, quibus fuerit confecta defluxio.

Item alii defluxionem esse dixerunt *ventrisurbationem celerem*, vel acutam, *quæ fit ex corruptione ciborum*. Sed etiam nunc habet quædam superflua definitio. Dehinc etiam sine corruptione ciborum, aut simili causa posse defluxionem fieri, probe videmus. Sequitur autem defluxione laborantem *sine ullo dolore effusio liquidorum per podicem*, hoc est, per anum, quæ corporis facit (b) *corruptionem*: aliquando etiam perseve-

(a) recti intestini.

(b) colliquationem.

rando *intestinatorum vulnerationem*, ex qua dysenteria sæpe sequitur.

Utendum ægrotante commode locato, *silentio*, atque *abstinentia cibi*, & *vinii*. Tunc etiam *cataplasmatibus* constrictivis, secundum clunes atque ventrem vel pubetenus, admotis. *Alia die*, si *defluxio* cessaverit, *cibus* adhibendus constrictivus. Tunc etiam *vinum* atque *lavacrum* adhibendum, & cætera, quæ *resumptionibus* convenire videntur.

OXEON LIBRI TERTII FINIS.

